

Budapest,
2018. július 31.

A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, helyi társadalomra

A Belügyminisztérium megbízásából a Hétfa Kutatóintézet Kft. és alvállalkozó partnerei (Agrárgazdasági Kutató Intézet, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont) által készített Tanulmány. Szerződés száma: BM/12095-64/2017.

A tanulmány szerkesztője, kutatásvezető:
Koltai Luca

A tanulmány szerzői:

Koltai Luca, Bördős Katalin, Csoba Judit, Herczeg Bálint, Hamza Eszter, Megyesi Boldizsár, Németh Nándor, Rác Katalin, Szabó Dorottya, Váradi Mónika, Varga Eszter, Virág Tünde.

A kutatásban közreműködött:

Balás Gábor, Bene Viktória, Békés Judit, Csokuly Annamária, Erdős Judit, Jakab Gábor, Jelinek Csaba, Kabai Gergely, Király Gábor, Kovai Cecília, Maszlag Fanni, Polonyi Dániel, Pulay Gergő.

Szerződő fél hivatalos képviselője:
Csite András

ISBN 978-963-89112-9-2

HÉTFA Kutatóintézet
A használható tudásért

Cím: 1051 Budapest, Október 6. u. 19., IV/2.
Telefon: +36 30 730 6668, Fax: +36 1 700 2257
E-mail: info@hetfa.hu, www.hetfa.hu

Tartalomjegyzék

1. Összefoglaló	5
1.1. Települési mintázatok	16
1.2. Javasolt mutatók.....	20
1.3. Segédlet a műszaki leírásban meghatározott kutatási kérdések azonosítására.....	23
2. Bevezető	31
3. A módszertan részletes bemutatása.....	32
3.1. Települési vizsgálatok.....	33
3.2. A vizsgált eljárások rövid bemutatása	38
3.3. Kérdőíves vizsgálat	41
3.4. Workshopok szervezése	41
4. A közfoglalkoztatás lehetséges hatásainak elméleti keretei	42
4.1. A közfoglalkoztatás célrendszere.....	42
Gazdasági célok	44
Foglalkoztatási célok.....	44
Szociális/társadalmi célok.....	44
4.2. A közfoglalkoztatás lehetséges hatásrendszere.....	45
5. Transzit jelleg és reintegráció.....	49
5.1. A jóléti ellátások átalakítása és ennek hatása a közfoglalkoztatásra.....	49
5.1.1. „Segély helyett munka”	50
5.1.2. Se munka, se segély.....	51
5.1.3. A szociális ellátórendszer és a közfoglalkoztatás kapcsolata.....	52
5.2. A kilépés és a beragadás egyéni szintje	55
5.2.1. Nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés	57
5.2.2. Visszatérők	59
5.2.3. A beragadás okai, jellemzői.....	60
5.3. A közfoglalkoztatást kísérő szolgáltatások	65
5.3.1. A szolgáltatások szerepe a belépéskor	66
5.3.2. Támogató szolgáltatások a program ideje alatt.....	66
5.3.3. Szolgáltatások a kilépés elősegítésére	68
5.3.4. A felnőttképzés szerepe	69
5.4. A közfoglalkoztatás hatásai egyéni szinten, kompetenciák és életvezetési változások	
74	
5.4.1. Személyes kompetenciák.....	75
5.4.2. A munkavállalással kapcsolatos kompetenciák és a teljesítmény.....	78
5.4.3. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása	78
6. Közösségi hatások és helyi érdekrendszerek	81
6.1. Helyi és intézményes érdekrendszerek	81
6.1.1. Érdekrendszerek és célok alakulása.....	82
6.1.2. A közfoglalkoztatottak kiválasztása során érvényesülő cél- és érdekrendszerek.....	86

6.2. Ösztönzés és kilépés.....	89
6.2.1. Ösztönzés, előrejutási lehetőség a közfoglalkoztatási rendszeren belül	89
6.2.2. Hatékonyság	91
6.2.3. A kilépést ösztönző és visszatartó folyamatok	93
6.3. Helyi közösségi és társadalmi hatások	96
6.3.1. „Segély helyett munkát”-elv	97
6.3.2. Közösségi szolgáltatások	98
6.3.3. Településfejlesztés	99
6.3.4. A kimaradók	101
6.3.5. A speciális közfoglalkoztatási program	103
6.3.6. A közfoglalkoztatás jobb megítélésének segítése helyi szinten, integráltság	105
6.3.7. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása	108
7. Értékkeremtés és gazdasági hatások.....	111
7.1. Általános gazdasági hatások	111
7.1.1. A közfoglalkoztatás lehetséges gazdasági hatásainak kvantitatív számításokkal megalapozott vizsgálata	112
7.1.2. Általános gazdasági hatások a terepkutatás alapján.....	117
7.2. A jövedelem növekedése.....	119
7.2.1. A résztvevők jövedelmének növekedése	120
7.2.2. A települési jövedelemszint emelkedése	121
7.2.3. Az életminőség javulása	122
7.3. Munkaerőpiac átláthatóságára gyakorolt hatás	124
7.4. Kiszorító/piactorzító hatás	125
7.5. Tovagyűrűző hatások	128
7.6. Gazdasági fenntarthatóság	129
7.6.1. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása	131
8. Felzárkóztatást célzó beavatkozások és lehetséges kiutak	134
8.1. Hátrányos helyzet, szegregátum fogalmi megközelítése	134
8.2. A szociális gazdaság mint kiút.....	135
8.2.1. Mezőgazdasági programok a közfoglalkoztatásban és a szociális gazdaságban.....	137
8.2.2. A mezőgazdasági szociális vállalkozási programok hatékonysági kérdései.....	142
8.2.3. Más ágazatok lehetőségei	144
8.3. Együttműködések, jövőkép.....	145
8.3.1. A fejlesztési együttműködések tapasztalatai.....	145
9. Lakossági vélekedések a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatottakról.....	146
9.1. A módszertan és a minta bemutatása	146
9.1.1. A minta demográfiai jellemzői	147
9.1.2. Végzettség és gazdasági aktivitás	148
9.1.3. Jövedelmi helyzet és szegénység	150
9.1.4. Közfoglalkoztatással való kapcsolat	153
9.2. Tájékozódási források	154
9.3. A közfoglalkoztatottakról kialakult kép.....	155
9.4. A közfoglalkoztatásról kialakult kép	157
9.5. A lakossági vélekedéseket meghatározó tényezők.....	162
9.5.1. A megkérdezettek vélekedése a közbiztonságról.....	162

9.6. A közfoglalkoztatásról kialakult véleményeket befolyásoló tényezők	163
9.7. A megállapítások összefoglalása.....	165
10. Ajánlások	167
11. Irodalomjegyzék.....	175
11.1. Rövidítések jegyzéke	178

Nyilvános mellékletek listája

1. sz. melléklet: A települések kiválasztásának módszertana
2. sz. melléklet: A járási helyzetkép
3. sz. melléklet: Kérdőív
4. sz. melléklet: A kérdőíves vizsgálat mellékletei
5. sz. melléklet: Interjúmátrix

Nem nyilvános mellékletek listája

6. sz. melléklet: Segédlet a műszaki leírásban meghatározott kutatási kérdések azonosítására
7. sz. melléklet: Interjúlista
8. sz. melléklet: Megyei esettanulmányok
9. sz. melléklet: A hatások településenkénti összefoglalása

1. Összefoglaló

A Belügyminisztérium által megrendelt kutatás – a közfoglalkoztatási rendszer megfelelő továbbfejlesztése érdekében – a közfoglalkoztatásnak, mint munkaerőpiaci, szociális és településfejlesztési eszköznek a helyi gazdaságra és társadalomra gyakorolt hatásait térképezte fel.

A kutatást a Hétfa Kutatóintézet valósította meg, széles körű partnerségben egyéni kutatókkal, valamint alvállalkozóként a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpontja és az Agrárgazdasági Kutató Intézet munkatársaival.

A kutatás során tizenöt településen végeztünk egyéni, csoportos és fókuszcsoportos interjúkat polgármesterekkel, közfoglalkoztatás szervezőkkel, a foglalkoztatási rendszer szereplőivel, közfoglalkoztatottakkal, foglalkoztatási és szociális szakemberekkel. Továbbá lakossági kérdőíves vizsgálatot is folytattunk országos mintán. (A módszertan részletes bemutatását a 3. fejezet tartalmazza.) A kutatás jellegéből és időtávjából adódóan nem a hatások számszerűsítését céloztuk, hanem azon hatásmechanizmusok feltárását, amelyek mélyebb megismerése segíthet a programok továbbfejlesztésében. Tanulmányunkban bemutatjuk a közfoglalkoztatási programok lehetséges hatásait egyéni, közösségi és helyi szinten, kitérve a közfoglalkoztatás foglalkoztatási, szociális, helyi társadalmi és gazdasági hatásaira.

A közfoglalkoztatási programok célrendszere nagyon szerteágazó, így az attól várt hatások is több területen és szinten jelentkeznek. A közfoglalkoztatásnak egyszerre vannak foglalkoztatási, szociális és gazdasági céljai. Az egyes szereplők, a helyi döntéshozóktól a szaktárcákig több, akár egymással versengő célt is képviselnek.

A Belügyminisztérium tájékoztatója szerint a közfoglalkoztatás elsődleges célja a tranzitfoglalkoztatás, az aktivitás növelése. De emellett megjelenik – különösen a Start-munkaprogramban – az értékteremtés gazdasági célstruktúrája is, amelyet sokféleképpen értelmeznek a jogalkotók és a programok helyi megvalósítói. Kiemelkedő szerepet kap a közfoglalkoztatás célrendszerében a programok településüzemeltetési és településfejlesztési dimenziója is. Természetesen a közfoglalkoztatás szegénységnyhító funkciója és munkateszt jellege is megjelenik a hazai programok céljai között.

A közfoglalkoztatással kapcsolatos célok sokszínűsége és esetenként egymásnak ellentmondó jellege meghatározza a program sikerességével kapcsolatos eltérő tapasztalatokat. A közfoglalkoztatásban a sokszor egy időben érvényesíteni kívánt gazdasági, foglalkoztatási és szociális célok eltérő súllyal jelennek meg az érintett szereplők körében és befolyásolják a program mindennapi működését, reintegrációs vagy gazdasági hatásait.

Jelen vizsgálatunkban a közfoglalkoztatásban érintett szereplők közül a helyi szereplőkre koncentráltunk, a településvezetőkre, a közfoglalkoztatás szervezőkre, a

foglalkoztatási, a szociális és az egészségügyi ellátórendszer szereplőire és a közfoglalkoztatottakra. A különböző szereplőknek eltérő célrendszere lehet.

A közfoglalkoztatás elsődleges célja a megkérdozett településvezetők és szervezők szerint kettős. Egyfelől a problémamentes településüzemeltetés, másfelől a közfoglalkoztatottak jobb életkörülményeinek biztosítása. A foglalkoztatás szervezők a feladat ellátása során ennek, az egymástól nagyon különböző (gazdasági hatás – társadalmi hatás), kettős elvárásnak igyekeznek eleget tenni úgy, hogy harmadik célként eközben megpróbálják figyelembe venni a munkavállalók munkavégző képességének növelését célzó kormányzati elvárást is.

Azok, akik a **tranzitív hatás elsőbbségét/szükségességét emelik ki**, többnyire a közfoglalkoztatásba vont munkaképes, sok esetben szakképzett munkaerőre fókuszálnak, jóllehet a közfoglalkoztatásba vonható célcsoport szerkezetének átalakulása már közel két éve azt mutatja, hogy egyre csökken azoknak a száma, akik munkaképesek, és azonnal el tudnának helyezkedni a versenyszférában.

Abban többnyire egyetértés van az interjúalanyok között, hogy a közfoglalkoztatásnak nem célja a piaci funkció erősítése, a nagyobb volumenű termelés.

Foglalkoztatási hatások és reintegráció

A szociális ellátás átalakulásával **az önkormányzatoknak a településen élők szociális helyzetének javításával kapcsolatos mozgástere jelentősen leszűkült**, a feladatok súlya a segélyezés felől a közfoglalkoztatás felé tolódott. A szociális ellátások átalakulásának hatására a passzív ellátásokban részesülők köre jelentősen visszaszorult. Amikor felmerült a közfoglalkoztatás jövőbeni átalakításának kérdése, abban messzemenő **konszenzus mutatkozott, hogy nem szabad visszaállni a (bármilyen) munkateljesítmény nélküli segélyezés gyakorlatára**. Mind a terepi interjúk és a fókuszcsoporthozos beszélgetések, mind a lakossági kérdőíves vizsgálat megerősítette, hogy a „Segély helyett munkát”-szemléletnek komoly támogatottsága van.

A közfoglalkoztatásra is jelentős hatással volt az elmúlt egy-két évben a megváltozott makrogazdasági környezet. **A bővülő munkalehetőségek hatására a közfoglalkoztatottak egyre nagyobb része tudott elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon**. A legkönnyebben azok léptek ki a közfoglalkoztatásból, akiknek volt piacképes szakmájuk, fiatalok voltak, vagy pedig csak egy átmeneti helyzet miatt kerültek a közfoglalkoztatásba. A kilépésnek alapvetően három fő iránya van: a nyílt munkaerőpiac, az inaktív státusz és az ellátásokból való kiszorulás. A közfoglalkoztatás szervezők és polgármesterek a kiáramlás mértékét 20 százalék körülire becsülték. A fentiekén kívül azonban vélhetően a munkahelyek számának bővülése, a közfoglalkoztatási bér és a minimálbér eltávolodása is hatással volt a nyílt munkaerőpiaci kiáramlásra. A megkérdozettek szinte egyöntetűen azt fejezték ki, hogy véleményük szerint a kivezető intézkedéseknek nem volt kiemelkedő hatása. A nagymértékű kilépés mellett ugyanakkor **igen magas „beragadási” arányokkal találkozunk**. Van olyan település, ahol ennek a mértékét 80 százalék fölé becsülik, de a járási hivatalok munkatársainak becslése is átlagosan 60–70 százalék körüli. A

beragadás mértéke a településeken eltérő volt, a legnagyobb arányok a kisebb, rosszabb elérhetőségű településeken voltak, míg a mintában szereplő nagyvárosokban alacsonyabb. A közfoglalkoztatásban ragadók összetétele egyre távolabb áll a munkaerőpiaci igényektől.

A közfoglalkoztatásba való beragadás tekintetében célszerű egy gondolat erejéig elidőzni azon, hogy minden esetben találó-e a *beragadás* kifejezés, vagy néhány speciális élethelyzetben lévő célcsoport esetében nem kell-e kivételt tennünk, és a *beragadás* fogalom helyett a tartalmában pozitívabb üzenetű, ***befogadó munkahely kifejezést használni***. A bent maradók egy részének esetében ugyanis a munkaerőpiac nem tud olyan rugalmas munkakereteket biztosítani, mint amit a közfoglalkoztatás megenged, hiszen a beragadók közt többségbe kerültek az idősebbek, a kisgyermekes nők, valamint a sokféle egészségügyi és komplex problémával küzdők. E csoportok számára kiemelkedő jelentőséggel bírna a rugalmas foglalkoztatási formák kiszámítható és megfelelő mértékű támogatási rendszerének kialakítása. A rugalmas és toleráns piaci munkahelyek hiánya miatt a kisgyermeket nevelő nőknek sokszor nincs más alternatívája, hogy a családi és munkahelyi kötelezettségeiket össze tudják egyeztetni, mint a közfoglalkoztatás. A képzetlenség és a munkavégző képesség hiánya; a leghátrányosabb helyzetű településeken a rossz közlekedési lehetőségek; a tartozások felhalmozódása sok esetben okozzák a programba való beragadást. Mindenütt hangsúlyozták, hogy újratermelődik az alacsony iskolai végzettség, s ezzel együtt, az alapvető kompetenciák hiánya. **A beragadók csoportjának munkakínálati jellemzői és a célcsoport újratermelődésének folyamata előrevetíti a közfoglalkoztatás vagy hasonló támogatott foglalkoztatási forma tartós létjogosultságát.**

A megváltozott munkaerőpiaci helyzetben a közfoglalkoztatás szerepét mint munkaerőpiaci eszközt tehát újra kell értelmezni. Ugyan már nincs szükség a gazdasági válság éveiben jellemző tömeges tranzitfoglalkoztatási lehetőségre, aktiválásra és szegénységnyhításra, de a közfoglalkoztatásra továbbra is szükség van valamilyen formában.

Ajánlásaink e téren a következők:

- Minden szereplő egyetértett azzal, hogy a közfoglalkoztatás aktiváló hatással volt a korábban passzív ellátásokban részesülőkre. Egyetértés volt abban is, hogy **nem szabad visszatérni a korábbi passzív ellátások domináns rendszerére.**
- Abban is egyetértés mutatkozott, hogy **mindig lesz egy csoport, akiknek szüksége van a közfoglalkoztatásra**, így megszüntetni nem lenne szerencsés.
- A közfoglalkoztatás jelenlegi célcsoportjának elsősorban olyan munkahelyet jelenthet a közfoglalkoztatás, amely rugalmasan és toleránsan kezeli családi és egyéni helyzetükből adódó nehézségeiket. A közfoglalkoztatás sokak számára (különösen az idősebb, rossz egészségi és mentális állapotú emberek számára), a rehabilitációs vagy akár terápiás foglalkoztatáshoz hasonló irányt mutat. **Javasoljuk a közfoglalkoztatás befogadó munkahely funkciójának erősítését, olyan befogadó munkahelyek létrehozását, amelyek toleráns**

munkahelyet nyújthatnak akár átmenetileg, akár hosszú távon a speciális helyzetű munkavállalóknak. E közfoglalkoztatási munkahelyeknek továbbra is fontos szerepe lehet a településüzemeltetésben és -fejlesztésben, valamint a rászorulókat aktiválásában, jövedelmi helyzetük javításában. A befogadó munkahelyek a személyes és munkaerőpiaci kompetenciák szinten tartásához és fejlesztéséhez is hozzájárulnak, valamint az ott dolgozók egy része számára komplex és hosszú távú egyéni fejlesztési programok indíthatók.

A közfoglalkoztatásba egyre nagyobb számban kerülnek bevonásra olyan, tartósan munkanélküli személyek, akiknek a munkaerőpiaci reintegrációja összetett, például képzettségi, egészségügyi, szociális problémák akadályozzák, így önmagában a munkaügyi ellátórendszer rendelkezésére álló eszközök segítségével nem átvezethetőek a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra.

Sem a kiválasztáskor, sem más időpontban nem készült szociális diagnózis a közfoglalkoztatásba bevontakról – egyik településen sem. A programban résztvevők számára speciális segítségnyújtás, esetkezelés vagy mentorálás a legtöbb esetben nem volt elérhető, kivéve a speciális programokat. **A településvezetőknek az esetek többségében nincs olyan eszközük, ami a munkavállalási készségeket fejlesztené.** Az interjúkat elemezve úgy tűnik, a közfoglalkoztatásban lévők szociális támogatását illetően egy paradox helyzet alakul ki: a jelenleg működő segítő szervezetek nem találják a helyüket a közfoglalkoztatottak segítségének folyamatában (vagy be sem engedik őket, vagy a feladat jellege miatt ők maguk nem kívánnak részt venni benne). A szakemberek által kívánatosnak tartott segítő szerepek/funkciók/szervezetek pedig még nem alakultak ki, nem szerveződtek meg a közfoglalkoztatás rendszerében, vagy annak környezetében. Ezekon felül a szociális ellátórendszer helyi kapacitásai pedig nagyon szűkösek.

Általános az egyetértés a helyi és járási szakemberek között abban a tekintetben, hogy a közfoglalkoztatásból való kimenetet segítő, a programban jelenleg résztvevők összetételéből következően **már nem eseti képzésekre, hanem olyan hosszú távú fejlesztő tevékenységre lenne szükség, amely a szociális szakemberektől is speciális szaktudást, kompetenciát igényel.** Egyes (elsősorban nagyobb városokban) közfoglalkoztatók rendelkeznek felkészült stábbal, mely a csökkenő létszámmal intenzívebben, komplex módon tudna foglalkozni. A személyes kompetenciák terén a legjelentősebb változások a szociális deficitek ledolgozásában jelentkeznek. A közfoglalkoztatás során elsődlegesen a non-kognitív kompetenciák fejlődésében tapasztalhatók jelentős változások. Ezen belül is jelentősen fejlődött a közfoglalkoztatásba bevont célcsoport kommunikációs, konfliktuskezelési és problémamegoldó képessége, az alkalmazkodóképessége és az idő strukturálásának képessége.

A közfoglalkoztatás elvezet egy „félutas integrációhoz”. Bár a közfoglalkoztatottak egy része, olyan munkaerőpiaci hátrányokkal küzd, ami azt jelzi, hogy jelenleg csak korlátozottan állnak meg a helyüket a munkaerőpiacon, de a

közfoglalkoztatásban, ahol képességeik szerint teljesebben ki, hatékonyan dolgozó munkatársakká váltak.

A közfoglalkoztatottak egy részének elhelyezkedését – különösen a rossz közlekedésű településeken – a munkahelyre való ingázás nehézsége, időigénye és költsége gátolja. Így továbbra is vannak, akik azért választják a közfoglalkoztatást, mert helyben elérhető, és így a piaci munkahely többletjövedelmét nem kell útiköltségre fordítani. Ezeken a településeken a **közlekedés fejlesztése** segítheti a nyílt munkaerőpiacra történő kilépést.

Egybehangzó véleményként érzékeltük, hogy **mindig lesznek olyanok, akik a munkaerőpiacon nem tudnak elhelyezkedni és a közfoglalkoztatásba sem vonhatók be**, így tartósan a szociális ellátórendszer kínálja ellátásokra szorulnak.

A településvezetők egy része úgy ítélte meg, hogy a jelenleg munkára nem képesek problémáinak kezelése nem az önkormányzat feladata, hanem olyan speciális intézményeké és szolgáltatóké, amelyekre szükség van a településen, de saját erőből nem képesek ezek kialakítására. A településvezetők másik része szerint az önkormányzatnak ezekkel az emberekkel is – mint a település polgáraival – foglalkoznia kell. Ez esetben azonban a közfoglalkoztatás célrendszerének módosítása szükséges: a társadalmi részvétel legyen az elsődleges elvárás a keretfeltételek kialakításakor, ne a produktivitás vagy a tranzitivitás, és erősíteni kell a közfoglalkoztatás befogadó, rehabilitációs jellegét.

Sok tekintetben **ígéretes kísérletnek bizonyult a speciális közfoglalkoztatási program megszervezése**, amely több vonatkozásban igazolta, hogy a szolgáltatások hatékony és összehangolt működtetésével még a legnehezebb helyzetben lévő célcsoport is megmozdítható.

Ajánlásaink a reintegrációt támogató szolgáltatások terén a következők:

- Szükség van a szociális és a munkaerőpiaci hátrányokat felmérő diagnózison és egyéni fejlesztési terven alapuló szolgáltatásokra, amelyek komplex és egymásra épülő eszköztárral, hosszú távon (akár 4–8 éven át) támogatják az egyént. A komplex programokban egy többlépcsős folyamatot javallott kidolgozni, amelynek egyik lépcsője lehet a közfoglalkoztatás. Elképzelhető egy olyan út, amely először a közfoglalkoztatásba való bejutásra koncentrálna, majd a bennmaradásra, esetleg megszakítva, kiegészítve képzéssel, vagy munkába épített képzéssel, tanműhelyi képzéssel. A közfoglalkoztatásból átmeneti lehetőség lehet a termelő programokba, szociális szövetkezetbe való belépés, amelynek ugyancsak erősíteni kellene a fejlesztő, képző funkcióját. Majd – akár további támogatással (pl. bértámogatással, szociális munkaerő-kölcsönzéssel, munkahelyi mentorral) – a nyílt munkaerő piacra történő kilépés következhet. Az elemek rugalmasan – az egyéni igényeknek megfelelően – alakíthatóak és épülhetnek egymásra, hasonlóan a korábbi tranzitfoglalkoztatási programok bevált modelljeihez.
- A közfoglalkoztatásban tartósan résztvevőket a tartós munkanélküliek egy formájának tekintjük. Így az Európai Bizottság tartós munkanélküliséggel kapcsolatos ajánlásai az ő esetükben is kiemelkedő jelentőségűek, különösen a személyre szabott és részletes értékelés elkészítésének kötelezettsége és a

munkaerőpiaci integrációs megállapodás megkötésének kötelezettsége. Fontos, hogy akár a jelenlegi, munkaügyi szervezet rendszerében alkalmazott egyéni cselekvési terv, akár más dokumentum lesz a megállapodás alapja, többnek kell lennie egy kipipálandó feladatnál, és valós segítséget nyújtó, egymásra épülő eszközöket kell alkalmazniuk a szakembereknek.

- Javasoljuk a közfoglalkoztatottak és más, a munkaerőpiactól távol lévő egyének számára egy helyi megoldásokon alapuló, **ágazatközi együttműködések** **ösztönző fejlesztések létrehozását**, amely szolgáltatások az egyéni fejlesztést holisztikus, ágazatokon átívelő módon kezelik. A közfoglalkoztatásban bennmaradók számára a közfoglalkoztatás és a foglalkoztatási szolgáltatások eszköztára nem elégséges, a foglalkoztatás mellett szükség van a szociális ágazat, az egészségügy és az oktatás együttműködésére, valamint a vállalkozók bevonására is. E programokban a helyi önkormányzatoknak és segítő szervezeteknek kulcsszerepe kell, hogy legyen.
- A szociál- és foglalkoztatáspolitikának figyelmet kell fordítania arra, hogy a kimaradók segélyezéséből és közfoglalkoztatásból való kiszorulása tartós kirekesztődéshez vezet.
- **Az ő visszavezetésük is csak komplex és átfogó, több ágazatot is bevonó szolgáltatásokkal képzelhető el.** E szolgáltatások sok esetben nemcsak egyéneket, hanem kirekesztődött, szegregált közösségeket kell célozniuk.
- Az eredmények azt mutatják, hogy a **speciális közfoglalkoztatási pilot programmal kapcsolatosan pozitívak a tapasztalatok.** Érdemes a munkaerőpiacról már korábban kiszorultak, s így leginkább veszélyeztetettek esetében e projektet folytatni és kiterjeszteni több járásra/településre is.
- A lezajlott speciális **programok hatásvizsgálata** sokat adhatna hozzá a munkaerőpiactól legtávolabb lévők aktiválásával kapcsolatos tudásunkhoz. Ugyancsak fontos lenne, hogy a speciális programok **randomizált, kontroll csoportos vizsgálati módszerekkel** folytatódjanak. A módszernek köszönhetően a bevont csoport és az azzal összehasonlítható kontrollcsoport vizsgálatával mérhető lesz a program által elért változás.

A munkaerőpiaci elvárásokhoz közelebb álló ügyfelek számára nyújtott szolgáltatások és támogatások terén a következőket javasoljuk:

- Felmerült az igény, hogy a vállalkozások számára olyan foglalkoztatási megoldást vezessenek be, amellyel a célcsoport foglalkoztatásával kapcsolatos kockázatukat csökkentő módon bevonhatóak lennének a közfoglalkoztatásból való kivezetésre. Sok helyen egyre nagyobb teret hódít a bértámogatással való kilépés, itt már olyan vállalkozások is előfordulnak, amelyek saját eszközeikkel, toleráns hozzáállásukkal, képzésekkel segítik az új dolgozók tartós megragadását. Illetve a munkaerőpiaci támogatások oldaláról kínál új intézkedést, támogatást, vagy éppen komplex, nem hagyományos eszközrendszerrel működtetett munkaerőpiaci programot. Hangsúlyozandó a bértámogatásnak az a jellege, hogy a nehezebben

beilleszkedő dolgozókkal járó többletfeladatot és a nekik szükséges odafigyelést kompenzálja. E munkahelyek munkahelyi mentorokkal, patrónusokkal is segíthetik az új dolgozókat. Több szervezet jó példája azt mutatja, hogy egy ilyen jellegű segítség a legnehezebb helyzetűek munkahelymegtartását is segíti.

- Elképzelhető olyan projekt vagy helyi szociális vállalkozás, amely **kirendelés vagy kölcsönzés keretein belül a közfoglalkoztatottakat piaci munkakörülmények közé illeszti be**. Így a résztvevők kipróbálhatják magukat, és a vállalkozás is kisebb kockázattal foglalkoztathatja őket. E programok esetében is kiemelkedő jelentőséggel bír a személyi fejlesztés, a mentorálás.
- Megjelent az a vélemény is, mely szerint **szélesebb körben kellene alkalmazni a vállalkozók körében a bértámogatást**. Megítélésük szerint már 70 százalékos támogatási konstrukciókkal is felvennék a munkavállalókat az elsődleges munkaerőpiacra (a jelenlegi 100 százalékos konstrukciók helyett), ami azt jelentené, hogy sokkal többen tudnának az elsődleges munkaerőpiacon munkát vállalni, s egy kedvezően alakuló bértámogatási kapcsolatot követően a támogatott foglalkoztatottaknak nagyobb esélyük lenne a hosszú távú, támogatás nélküli alkalmazásra is.

Települési érdekek, helyi hatások és a helyi társadalom

A települések vezetése számára a közfoglalkoztatás továbbra is sok, egymással versengő célt szolgál. Az egyik legfontosabb cél az önkormányzatok számára, hogy a településen élőknek megélhetési lehetőséget biztosítsanak, ezzel csökkentve a szegénységet és a társadalmi konfliktusokat, ugyanis a nagymértékű és látható közfoglalkoztatás a lakosság „segély helyett munkát” elvárására vonatkozó igényét is kielégíti.

A közfoglalkoztatás ma már kulcsszerepet tölt be a települések üzemeltetésében. Minden helyszínen érzékelhető volt a közfoglalkoztatásban résztvevők létszámának csökkenése, sok polgármester kiemelte, hogy egyre nehezebb feltölteni a létszámkeretet. Ugyanakkor félt, hogy a közfoglalkoztatás keretében végzett tevékenységek volumene és minősége is változni fog a résztvevők számának csökkenésével és a bennmaradók jellemzőinek változásával. **A településvezetők, illetve a munkaszervezéssel megbízott önkormányzati alkalmazottak a közfoglalkoztatottak kiválasztásánál a kezdetektől fogva szociális és hatékonysági célok, szempontok között egyensúlyoznak.** Ma a nyílt munkaerőpiacon és a támogatott közfoglalkoztatási programokban egyaránt hiányzik a szakképzett munkaerő. A közfoglalkoztatáson belül a bérdifferentiálás nehezen megoldható, előbbre jutási lehetőséget a közterületen, szabadterén folyó termelésből az üzemben belüli feldolgozásba való bekerülés jelent. A település üzemeltetésének biztonsága érdekében az önkormányzatok – bár a közfoglalkoztatási rendszeren belül ez nem támogatható, mégis – igyekeznek valamilyen módon anyagilag is kompenzálni a legjobb embereik munkáját. Jelenleg a szakmai vezetők,

adminisztrátorok és műszakvezetők is közfoglalkoztatottak, de nagy szükség van rájuk annak érdekében, hogy a többi dolgozó megmaradhasson.

A közfoglalkoztatási programok egyik leggyakrabban említett társadalmi és gazdasági hatása a településkép javulása. A vizsgált települési körre általánosságban érvényes, hogy a közfoglalkoztatási programra úgy tekintenek, mint **a helyi fejlesztésekre lehetőséget kínáló településfejlesztési támogatásra**. Értékálló beruházások zajlottak ezeken a településeken: a vizsgált 2011–2017. közötti időszak alatt a közfoglalkoztatási programok összességében több mint 146 milliárd forintnyi támogatást kaptak beruházásokra és eszköztámogatásokra, amelynek 53 százaléka (78 milliárd forint) beruházási támogatás volt. Emellett kiemelték a közfoglalkoztatás aktiváló szerepét, a „segély helyett munkát”-elv gyakorlati megvalósulását, amelyet a település lakossága érzékel és értékkel. Több helyen elmondták, hogy a közfoglalkoztatás következtében megnövekedett jövedelmek, szerepet játszhattak a bűnözés csökkenésében is.

A közfoglalkoztatás egész országot lefedő megvalósulása, és az ezzel együtt járó értékteremtő jellegének előtérbe kerülése által a településképek kedvező irányú változása sok tekintetben **javított a közfoglalkoztatás közvéleményben kialakult, rendkívül előnytelen képén**. De az általános, többnyire negatív közvélemény mindezen tapasztalatok ellenére is lassan formálódik.

Munkaerőpiaci szempontból, ha közfoglalkoztatást a minimális létszámra szorítanák vissza, akkor már csak azokat foglalná magába, akik nagyon messze állnak a munkaerőpiactól, ugyanakkor ez a településüzemeltetési érdekekkel ütközne. Ma több települési funkció (közterületek karbantartása, de sok helyen a kulturális, szociális vagy oktatási intézmények üzemeltetése is) szervesen a közfoglalkoztatásra épül, így a csökkenő létszámú, egyre kevésbé munkaképes közfoglalkoztatottak nem fogják tudni e feladatokat ellátni. Éppen ezért szükséges lesz átgondolni **a közfoglalkoztatottak munkájának kiesésével csökkenő kapacitások finanszírozásának pótlását az önkormányzati rendszerben**.

Az alternatívák elemzésekor a településvezetők mindemellett annak is hangot adtak, hogy a település közfoglalkoztatásra alapozott üzemeltetése, és a foglalkoztatás rehabilitációs jellege csak korlátozott mértékben illeszhető egymáshoz. Az alacsonyabb munkavégző képességű dolgozókkal üzemeltetett település szolgáltatásainak színvonala, folytonosságának biztosítása számos területen kívánnivalót hagy maga után. Célszerűnek látják tehát a többelemű vagy komplex modell kialakítását, ahol ezek a funkciók jól elkülönülnek és a rendszer átjárhatósága az egyes elemek között biztosított.

Ajánlásaink e terén a következők:

- A közfoglalkoztatóknak egyre nagyobb gondot okoz a szakképzett munkatársak és vezetők megtartása, akik kulcsszerepet látnak el egy-egy programban – különösen igaz ez a Start-munkaprogramokra. Az említett szereplők körében a munkaerőhiány elérte a közfoglalkoztatást is, és az ilyen szakemberek elvesztése az egész programot veszélyeztetheti. A jól teljesítők bérdifferentiálására nagyon kevés lehetőség van (az emelt összegű garantált közfoglalkoztatási bér nem jelent nagy különbséget), ezért szükséges a

kulcsemberek megtartásának segítése, annak érdekében, hogy az általuk irányított többi közfoglalkoztatott is tudja végezni a feladatait. Több önkormányzatnál jelezték, hogy szeretnének **piaci bért fizetni a kulcsembereknek**. Ezek a kulcsszereplők a közfoglalkoztatást segítve, de nem közfoglalkoztatási jogviszonyban, hanem akár munkavállalóként, akár közalkalmazottként dolgozhatnak, így ezek a szakemberek tartósan a programokban maradhatnak. Természetesen e szakemberek bérét támogathatja közfoglalkoztatási program vagy más fejlesztési program.

- A létszámok csökkenésével sok önkormányzat csökkentette termelő kapacitásait és leépítette Start-munkaprogramját, mert a településüzemeltetést fontosabbnak ítélte, illetve ezekből a programokból mentek el a munkaképes kompetenciákkal, tudással rendelkező emberek. **Érdemes tehát átgondolni a Start-munkaprogramok kapacitásainak átstrukturálását, átcsoportosítását.** Ezek a kapacitások több településen a szociális szövetkezetek felé terelődtek, átadásra kerültek. A legkisebb településeken a hálózatosodás, a közös géphasználat növelhetné a befektetett eszközök hatékonyabb felhasználását.

Gazdasági hasznok

A településvezetők, a közfoglalkoztatók és a közfoglalkoztatás szervezők mérsékelt gazdasági hasznokat azonosítanak és várnak el a településen megvalósuló közfoglalkoztatási programokkal kapcsolatban. A programokban résztvevők összetétele (alacsony képzettség, munkatapasztalat hiánya, alacsony munkamorál), valamint az ezzel összefüggő magas fluktuáció miatt a közfoglalkoztatás rendszerében stabil, kimutatható gazdasági hasznokat eredményező programok nehezen építhetők ki. A mezőgazdasági programok keretében előállított termékek döntőrészét a helyi közétkeztetésben hasznosítják, amely gyakorta kisebb mértékű költségmegtakarítást eredményez az önkormányzati költségvetésben. A nagyobb gazdasági hasznokkal járó mezőgazdasági programok fejlődésének egyik leggyakrabban említett korlátja a bevonható földterület hiánya.

Az egyéni szintű gazdasági hatásokat tekintve kiemelhetjük, hogy a **közfoglalkoztatás kulcsszerepet tölt be a résztvevők jövedelemszintjének emelésében és életkörülményének javításában**. A változás nem túl nagy, de a javulást jól mutatja, hogy csökkenek a közüzemi szolgáltatóknál a hátralékok, ritkább lett, hogy valamelyik közüzemi szolgáltató szünetelteti (vagy megszünteti) az egyént ellátó közműszolgáltatást. Egy-egy településen az is jelentős eredmény, hogy a családsegítő felé érkező, a gyermekéhezéssel kapcsolatos jelzések száma minimálisra csökkent. A fentiek jól szemléltetik, hogy a közfoglalkoztatás nem teremt jólétet, nem alkalmas arra, hogy tömegeket mozdítson ki a szegénységből, de csökkenti a mindennapi megélhetés körüli problémákat, a mélyszegénységben élők arányát.

A gazdasági hasznok közül az egyik legjelentősebb tétel az önkormányzati alrendszer pénzügyi egyensúlyára kifejtett pozitív hatás. Az önkormányzatok jelentős költségeket takarítanak meg azáltal, hogy a település fenntartásához, üzemeltetéséhez

kapcsolódó feladatokat a közfoglalkoztatás keretében végzik. Emellett jelentős szerepe van a közfoglalkoztatás során létrejött új értékeknek (épületek építése, felújítása, közterületi beruházások, termelő eszközök beszerzése).

A közfoglalkoztatási tevékenység során előállított termékek, szolgáltatások piactorzító hatása elhanyagolható, például a Start-munkaprogramok keretében előállított termékek esetében erről mindössze egy-két vizsgált településen számoltak be.

Olyan esetet is tapasztaltunk, amikor a közfoglalkoztatásnak pozitív hatása volt a helyi gazdaságra, piaci szerveződésre, például a Start-munkaprogramban előállított termékre feldolgozó egység épülhetett ki a településen.

A közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatása korlátozott: elsősorban az alkalmi munkaerőpiac területén mutatkozik, bár kétségtelen, hogy a beragadás jelensége miatt még mindig vannak (igaz, egyre kevesebben), akik az állandó munkaerőpiacon is el tudnának helyezkedni, mégis inkább a közfoglalkoztatást választják. A közfoglalkoztatási programokban a munkaerőpiaci kereslet növekedésével egyre inkább a nehezen foglalkoztatható, értékteremtő munkára korlátozottan alkalmas emberek maradnak, aminek következtében **a közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatásáról egyre kevéssé beszélhetünk.**

Kiutak a szociális gazdaság és a településfejlesztés terén

A közfoglalkoztatási programból való továbblépés egyik ösztönzött útja a szociális szövetkezetek létrehozása. A kisebb, erőforráshiányos települések szakembereinek többsége a szociális szövetkezetté válást nem tekinti reális kimeneti irányynak a közfoglalkoztatásból, úgy vélik, helyben nincs meg az ahhoz szükséges szakképzett munkaerő, akikre stabil piaci szervezetet lehetne építeni. Ezekben a programokban a piaci tevékenység másodlagos, a fő cél a leszakadó társadalmi réteg valamilyen szintű reintegrációja.

A továbblépés természetes útja lehetne a közfoglalkoztatási programokra ráépülő egyéb fejlesztési programok iránya (pl. vidékfejlesztési programok). Több olyan településen is jártunk, ahol felzárkózási programok zajlanak vagy zajlottak (pl. szociális városrehabilitáció, telepprogram, biztos kezdet), de nagyon kevés esetben találkoztunk a projektek közti szinergiákkal, egymást erősítő hatásokkal. A projektek közt mind tárcaközi, mind helyi szinten kevés az egyeztetés. További probléma, hogy **a felzárkózást célzó projektek nem épülnek egymásra.** Bár sok projekt tartalmaz valamilyen képzési elemet, ezek egy részébe nem tudják bevonni ugyanazokat az ügyfeleket, így az összehangolás és egymásra épülés helyett **lehatárolás és verseny valósul meg köztük.** Kisebb településeken szinte természetes lenne, hogy **a falu fejlesztése a cél,** és minden pályázat, beruházás és maga a közfoglalkoztatás is eszköz ennek a történetnek a továbbszövéséhez, azonban ezt az elvet kevés helyen láttuk megvalósulni.

A közfoglalkoztatásra épülő **szociális szövetkezetek néhány településen a közfoglalkoztatásból való kivezetés hatékony eszközeivé tudtak válni.** Egyfelől a közfoglalkoztatottak egy része, jellemzően a legrátermettebb, a közfoglalkoztatásban

már bizonyított munkaerő számára kiemelkedési lehetőséget kínáltak, másfelől lehetővé tették a közfoglalkoztatási programokban felhalmozott eszközvagyon hozzáadottérték-teremtéssel együtt járó működtetését.

- Az eddigi tapasztalatok ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy a közfoglalkoztatás alapjain létrejött szociális szövetkezetek működésének fenntartása a humán- és technológiai kapacitások támogatott továbbfejlesztése nélkül nehezen képzelhető el.
- A közfoglalkoztatási programok keretében létrehozott értékálló beruházások és a beszerzett eszközök további, rendeltetésszerű használata, fenntartható működtetése és a közfoglalkoztatási programokba való beragadás csökkentése érdekében **javasolt a továbbiakban is az olyan szövetkezeti vagy nonprofit szervezeti formák** (szociális szövetkezetek, nonprofit Kft-k, alapítványok stb.) **létrehozásának ösztönzése és működtetésének támogatása, amelyek „befogadó munkahelyként” átmenetet képeznek a közfoglalkoztatási programok és a forprofit vállalkozások által megvalósított foglalkoztatás között.**
- A szociális gazdaság ezen szereplőinek megerősítéséhez a társadalmi vállalkozások sokféleségét kezelni képes, **testreszabható, rugalmas támogatási lehetőségek és szabályozási környezet megteremtése szükséges.**
- A szociális gazdaságnak nemcsak tranzit szerepe lehet, hanem pótolhatja az elsődleges gazdaság helyi funkcióit is. Különösen, a gazdasági-társadalmi és infrastrukturális szempontból hátrányos helyzetű településeken, ahová a működő tőke még nem tört be és vélhetően a későbbiekben sem fog. Erre elsősorban a társadalmi vállalkozások felé történő elmozdulás jelenthet megoldást, amely már piaci versenyhelyzetben tevékenykedő üzleti egység, de profitja a helyi társadalmi célokra kerül visszaforgatásra.

Az elmúlt bő évtized különféle fejlesztési programjainak az az egyik legfőbb tapasztalata, hogy **ahol a szociális hátrányok már mindent felülírnak, ott** csak szervezett, állandó jelenlétben alapuló szociális munkával, közösségépítéssel és az egyéneket, családokat építő és támogató, hosszú távú programokkal lehet sikert elérni. **A közfoglalkoztatás csak kiegészítő eszköze lehetne a komplex helyi fejlesztéseknek. De a munkavégző képesség fejlesztését és fenntartását támogató foglalkoztatási formák (akárcsak a közfoglalkoztatás) a reintegrációs folyamat kiemelkedő fontosságú eleme.**

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy az elmúlt pár év makrogazdasági változásai alapvetően átformálták a közfoglalkoztatást és elsősorban a közfoglalkoztatottak körét. A munkaerőpiaci változásoknak köszönhetően sokan tudtak elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon, a beragadók összetétele azonban egyre távolabb áll a piac igényeitől. Mind a településüzemeltetés, mind a foglalkoztatáspolitikai és társadalmi célok érdekében szükséges a közfoglalkoztatás rendszerének újrakalibrálása. Szükség van a

közfoglalkoztatás és a szociális vállalkozások szociális gazdaság szerepének erősítésére, intézményi és jogi kereteinek megteremtésére, ezáltal a második gazdaság megerősítésére. Ugyancsak szükséges a közfoglalkoztatás beillesztése egy komplex fejlesztő folyamatba, illetve a tranzitfoglalkoztatási jelleg erősítése érdekében egy átfogóbb, egymásra épülő szolgáltatási rendszer kiépítésére. E szolgáltatási rendszer célja, hogy hosszabb távú komplex fejlesztéssel alkalmassá tegye a jelenleg nyíltpiaci munkavégzésre nem alkalmas személyeket az elsődleges munkaerőpiacon történő megtapadásra. E nélkül passzív segélyezésben ragadnak, amelynek hosszú távú pénzügyi és egyénre gyakorolt hatásai egyaránt negatívak, további veszélye, hogy ezen személyeknek nem lesz nyugdíjra jogosító szolgálati idejük vagy minimális nyugdíjra lesznek jogosultak, aminek következtében időskori segélyezésüket is meg kell oldani a társadalomnak.

1.1. Települési mintázatok

A megrendelő kérésére a kutatás eredményeinek összefoglalásaként a kutatásba bevont települések néhány jellemzője alapján összegeztük az általunk vizsgált hatások említésének gyakoriságát. Jelen – kvalitatív módszereken alapuló – kutatás elsődleges célja a problémák és lehetséges hatások feltérképezése és láthatóvá tétele volt, melyek számszerűsítésére az alkalmazott módszertan nem alkalmas. Az egyes hatások említésének gyakorisága vizsgálható az interjúk alapján, de nem készült strukturált adatfelvétel a hatások gyakoriságáról, így azok számszerűsítése módszertani aggályokat vet fel. Hangsúlyoznunk kell: az hogy adott szereplő, az adott interjúk helyzetben valamely hatást nem említett vagy nem tartott fontosnak, korántsem jelenti azt, hogy egy másik interjúk helyzetben vagy egy más módszerű adatgyűjtés során nem kerülne megemlítésre.

Alább összefoglaljuk az egyes hatások említésének gyakorisági jellemzőit, majd a szöveges magyarázatban kitérünk arra, hogy az egyes települési jellemzők mentén kirajzolódik-e valamilyen mintázat. A települések kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy a kevés számú település minél sokszínűbb képet adjon. A települések kiválasztásának és a mutatók kialakításának és tartalmának részletes leírása a 3. fejezetben található. A hatások említési gyakoriságának vizsgálatakor az alábbi mutatók alapján vizsgáltuk a településtípusokat:

- közfoglalkoztatási mutató (magas/alacsony),
- szociális helyzet (rossz/közepes/jobb),
- demográfia (rossz/közepes/jobb),
- településtípus (faluközség/kisváros/nagyváros),
- foglalkoztatási ráta a járásban (magas/közepes/alacsony).

Sajnos egyes kategóriában olyan alacsony az elemszám, hogy nem alkalmas a válaszok eloszlásának vizsgálatára.

	Eredmény/hatás	Válasz- struktúra *
Foglalkoztatás	Munkaerőpiaci helyzet változása, reintegráció, elhelyezkedés	+++
	Foglalkoztatási szint növekedése	++~
	Munkaerőpiac fehéritése	++-
	Beragadási hatás	+++
	Munkahelytorzító hatás/holtsúly hatás	++
	Helyettesítő hatás	++
	Kiszorító hatás/munkaerő elszívása	+--
	Aktiválás (passzív ellátásokból aktív formák felé)	++
	Munkaszocializáció, foglalkoztathatóság javulása	++
Társadalom/szociális	A résztvevők szegénységének enyhülése	++~
	Egészségi állapot javulása	~
	Lakhatás megfizethetőségének javulása	++
	Énkép fejlődése/önbizalom növekedése	+++
	Egyéni életvezetés változása, családi minták változása	++~
	Készségek fejlődése	+++
	Települési társadalmi kohézió, társadalmi béke	++-
	Segélyezés csökkenése	+++
	Közbiztonság javulása	++
	Közösségfejlődés	+-
	Polgármesterek mint a helyi gazdaság megszervezőinek aktiválása	++~
Gazdaság	Jövedelem növekedése	++~
	Növekvő vásárlóerő a településen	+~
	Fogyasztás változása	+~
	Életminőség javulása	++~
	Önellátás, háztáji gazdaság erősödése	+--
	Egyensúlyi bérek növekedése a közfoglalkoztatás hatására	--
	Egyensúlyi árak csökkenése a közfoglalkoztatási termékkínálat növekedése miatt	---
	Értéktermelés a közfoglalkoztatási programokban	++-
	Települési infrastruktúra és termelő kapacitás fejlődése	+++
	Önkormányzati feladatellátásra forrás/kapacitás biztosítása	+++
	Településfejlesztési források növekedése	+++
	Helyi gazdaság fejlődése	+-

* +++ teljes egyetértés és említés, ++ többségében egyetértő említés, de nem teljes körű az említés, +- többségében egyetértés, de elutasító válaszok is vannak, +-- többségében elutasító, de nem teljes körű, --- teljes körű elutasítás, + egyetértés, kevés említés, +- megosztó, ~ bizonytalan említések is voltak (pl. részben egyetértés, kismértékben igaz stb.), --- az említések elutasítják

A hatások említését vizsgálva elmondható, hogy egyes hatásokról interjúalanyaink ugyanúgy vélekedtek (szinte teljes egyetértés vagy szinte teljes elutasítás), más kérdésekben változatosabb képet láthatunk. Fontos megjegyezni, hogy ahol kevés településen említették az adott hatást, ott az eloszlások vizsgálatát – az alacsony elemszámok miatt – óvatosan kell kezelnünk.

A foglalkoztatási hatások terén mind a tizenöt településen arról számoltak be, hogy az elmúlt években igen jelentős változások történtek a közfoglalkoztatási programban résztvevők számában és összetételében. A közfoglalkoztatottak nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedése mindenhol egyértelmű trendként jelent meg, bár a reintegráció mértékében és irányában vannak eltérések a települések környezetétől és a lokális munkaerő összetételétől függően (két rossz szociális helyzetű kistélepülésen említették, hogy történik kiáramlás, de azt akadályozza a megfelelő közlekedés elérhetősége).

A másik szempont, amit szintén mind a tizenöt településen említettek, a beragadási hatás – az interjúalanyok igen magas „beragadási” arányokkal számolnak. A települési beragadás mértéke e hatás esetében is függ a település gazdasági, földrajzi környezetétől és a lokális munkaerő szerkezetétől. Van olyan település, ahol a beragadás mértékét 80 százalék fölél becsülik (ilyennel találkoztunk rosszabb és jobb foglalkoztatási mutatójú járásban is, de valamennyi említés kistélepülésen történt), de a járási hivatalok munkatársainak becslése is átlagosan 60–70 százalék körüli.

Nem teljes mértékű, de viszonylagos egyetértés alakult ki a munkahelyteremtő hatás kapcsán (tizenegy településen említették). E fogalom alatt azt értettük, hogy azok is inkább a közfoglalkoztatásban vállalnak munkát, akik el tudnának helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon – a program nélkül is. A hatással való egyetértés meglehetősen egyenletesen oszlott el az egyes települési jellemzők alapján. A nagyobb településeken és a magasabb foglalkoztatási rátával rendelkező településeken kevésbé említették ezt a hatást.

Viszonylagos egyetértés alakult ki abban is, hogy a közfoglalkoztatásnak aktiváló funkciója van, vagyis a passzív ellátásokból az aktív formákba vont be csoportokat; ezt a hatást kevésbé említették a jobb szociális helyzetű településeken (kilenc településen említették).

Gyakori volt a munkaszocializáció fejlődésének említése (tizenegy településen említették) is, mely esetben magasabb volt az említési gyakoriság a rosszabb szociális helyzetű kistélepüléseken.

A helyettesítő hatás alatt azt értettük, hogy a korábban nem közfoglalkoztatottak által betöltött munkaköröket a vizsgálat idején közfoglalkoztatottak töltik be. E hatást csak a települések kevesebb mint felében említették, ott azonban egyetértően (hat településen említették).

Bizonytalan, illetve ellentmondó válaszstruktúrák alakultak ki több hatás esetében is, ezeket részletesen a későbbiekben elemezzük. Ide tartozott a foglalkoztatási szint növekedése, a munkaerőpiac fehéritése, kiszorító hatás/munkaerő elszívása (lásd 7.1 fejezet).

A társadalmi és a szociális hatások terén is megfigyelhető volt, hogy egy-egy hatást minden megkérdezett említett és egyetértett. Ilyen volt például az énkép fejlődése, az önbizalom növekedése, az egyéni készségek fejlődése (tizenkét településen említették) és a segélyezés csökkenése (tizenegy településen említették). E hatások között egyedül az egyéni készségek fejlődése kapcsán figyeltünk meg eltérést a települések közt, a jobb szociális helyzetű és magasabb foglalkoztatási rátával rendelkező járássok települései körében kevésbé jelent meg ez a szempont.

Kevesebb helyen említették, de egyetértő jelleggel a lakhatás megfizethetőségének javulását (hét településen említették). E kérdéskörben egyenletes volt a települési eloszlás. Hasonló volt az említési gyakoriság a közbiztonság növekedése esetén is (hét településen említették), mely hatást a rosszabb demográfiai helyzetű településeken gyakrabban említették.

A legtöbb társadalmi hatás kapcsán is kaptunk bizonytalan, illetve ellentmondó válaszokat. Ilyen volt például a szegénység enyhülése, aminek esetében úgy fogalmazhatunk, hogy bár a jövedelmek nőttek, a résztvevők nem kerültek ki a szegénységből, így a szegénység előfordulásának nagymértékű csökkenését kevesen érzékelték, inkább a szegénység mélységének változását tapasztalták. Ugyancsak szórtaabb képet mutat az egészségi állapot javulása; az egyéni életvezetés, a családi minták változása; a települési társadalmi kohézió és társadalmi béke változása; a közösségfejlődés; és a polgármesterek aktiválására vonatkozó hatások említése (ezekről részletesen az 6.3 fejezetben írunk). E kérdésekben vagy egyenletes a válaszstruktúrák eloszlása, vagy a kis elemszámok miatt nem lehetséges következtetések levonása.

A gazdasági területen is megfigyelhető volt néhány olyan hatás, amivel szinte teljes körű az egyetértés. Ide tartozott az önkormányzati feladatellátás forrásainak és kapacitásainak biztosítása, a településfejlesztési források növekedése (tizenöt településen említették), a települési infrastruktúra és termelő kapacitás fejlődése (tizenhárom településen említették).

Elutasító vélemények és teljes körű egyetértés volt tapasztalható az egyensúlyi bérek növekedése kapcsán, ahol az interjúalanyok szerint a növekvő bérekre a közfoglalkoztatás nem volt hatással (négy településen említették). Hasonlóan vélekedtek arról is, hogy a közfoglalkoztatásban termelt termékek egyensúlyi árainak csökkenése a közfoglalkoztatási termékínálat növekedése miatt következett be (hét településen említették). Ahol egyáltalán meg tudták a kérdést ítélni, mert végeznek termelő tevékenységet a közfoglalkoztatás vagy szociális szövetkezet keretein belül, ott úgy vélték, hogy az nem volt hatással a termékek árára a környéken. Ugyancsak magas volt az egyet nem értés a háztáji gazdaságok terjeszkedése kapcsán, mely kérdésnek elsősorban a kistelepüléseken volt relevanciája (hét településen említették).

A kevésbé egyértelmű hatások közt jelent meg például a jövedelem növekedése (tíz településen említették) és az életminőség javulása (kilenc településen említették). E kérdések – akárcsak a szegénység csökkenése – esetén ki kell emelnünk, hogy bár a jövedelem növekedése egyértelműnek tűnik, nem feltétlenül érzik úgy a

megkérdezettek, hogy a megnövekedett jövedelem az életmód változásához vezetne, vagy elegendő lenne a szegénységből való kilábalásra. Az életminőség javulását és a jövedelem növekedését nagyobb mértékben említették a magas közfoglalkoztatású, rossz szociális helyzetű településeken, a kistelepüléseken és az alacsony foglalkoztatási rátával rendelkező járások településein.

A gazdasági hatások terén is voltak olyan hatások, melyek kapcsán bizonytalan, illetve ellentmondó válaszokat kaptunk, vagy nagyon kevés helyen említették. Ide tartozott a növekvő vásárlóerő a településen, a fogyasztás változása, a helyi gazdaság fejlődése, ezek esetén azonban az alacsony elemszám miatt nem lehetséges következtetés levonása.

1.2. Javasolt mutatók

A közfoglalkoztatás eredmény- és hatásrendszerének mérése komoly feladat. Míg a hatások egy része statisztikai adatokkal megfogható, addig mások célzott vizsgálatokat igényelnek, különösen, ha települési szinten szeretnénk információhoz jutni. A hatások mérésekor sok esetben nehezen meghatározható az ok-okozati összefüggés adott mutató változása és a közfoglalkoztatás közt. Vagyis nem mondhatjuk ki egyértelműen, hogy a közfoglalkoztatás hatására következett-e be az adott változás, vagy más faktor is befolyásolta azt.

A közfoglalkoztatás jelenlegi kiterjedtsége miatt a kontrollcsoportos vizsgálat alkalmazhatósága kérdéses, hiszen nincsenek olyan települések, amelyekben nincs közfoglalkoztatás és más szempontokból hasonlóak lennének a magas közfoglalkoztatási mutatókkal jellemzett településekhez.

A kutatás során összegyűjtöttük az egyes, általunk azonosított lehetséges hatásmechanizmusokat leírni képes indikátorok sorát. Az indikátorlista nem teljes, néhány adat esetében pedig nincs megfelelő (pl. települési szintű) adatgyűjtés. A listát kiindulásnak szánjuk és reméljük, szakmai vita indulhat a jövőben e téren. A mérőeszközök meghatározásához a BM Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság által szolgáltatott információkat, G. Fekete Éva (2015) vidéki munkanélküliséggel foglalkozó munkáját és a közcélú foglalkoztatást értékelő kutatását vettük alapul (Scharle et. al 2011).

Fontos megjegyezni, hogy a mutatók területisége és azok értékeinek változási dinamikája képezheti a későbbi elemzések alapját.

2. táblázat **Javaslat a közfoglalkoztatás eredményeinek és hatásainak lehetséges indikátoraira**

	Eredmény/Hatás	Indikátor
Foglalkoztatás	Munkaerőpiaci helyzet változása, reintegráció, elhelyezkedés	Az adott hónapban a közfoglalkoztatásból a nyílt munkaerőpiacon elhelyezkedők száma és aránya, % (a közfoglalkoztatottak nettó érintett létszámából) (BM monitoring rendszer) A közfoglalkoztatásból idő előtt kilépők megoszlása a kilépés oka szerint (BM monitoring rendszer) A közfoglalkoztatás normál befejezése utáni 180. napon az

	Eredmény/Hatás	Indikátor
		<p>elsődleges/másodlagos munkaerőpiacon foglalkoztatottak száma és aránya az összes normál befejező között (BM monitoring rendszer)</p> <p>A közfoglalkoztatásból történő kikerülést követő egy évben az elsődleges/másodlagos munkaerőpiacon eltöltött napok száma (BM monitoring rendszer)</p> <p>Elhelyezkedési juttatást igénybe vevő közfoglalkoztatottak száma (BM monitoring rendszer)</p> <p>Vállalkozást indító közfoglalkoztatottak száma (önfoglalkoztató, vállalkozó, östermelő)</p>
	Foglalkoztatási szint növekedése	<p>Regisztrált munkanélküliek aránya a nem dolgozó, nem tanuló népességen belül</p> <p>15–64 évesek, 15–24 évesek és 50 év feletti foglalkoztatási rátája</p> <p>Alapfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája</p> <p>A közfoglalkoztatás részesedése a foglalkoztatottak számából</p> <p>Tartós munkanélküliek száma és aránya</p>
	Munkaerőpiac fehéritése	Célzott és kontrolcsoportos vizsgálat szükséges
	Beragadási hatás	<p>A közfoglalkoztatásban töltött átlagos idő adott évben (BM monitoring rendszer)</p> <p>Az adott hónapban közfoglalkoztatásba belépők száma a megelőző 3 évben bejelentett (legális) nem közfoglalkoztatotti jogviszonyban töltött idő szerint: nem dolgozott, kevesebb mint egy évet dolgozott, 1–2 év közötti időtartamban dolgozott, 2–3 év közötti időtartamban dolgozott (BM monitoring rendszer)</p> <p>Az adott hónapban közfoglalkoztatásba belépők száma a megelőző 3 évben közfoglalkoztatotti jogviszonyban töltött idő szerint: első belépő, kevesebb mint egy évet dolgozott, 1–2 év közötti időtartamban dolgozott, 2–3 év közötti időtartamban dolgozott, 3 évnél hosszabb idő.</p>
	Munkahelytorzító hatás/helyettesítő hatás/holtsúly hatás	Célzott és kontrolcsoportos vizsgálat szükséges
	Kiszorító hatás/ munkaerő elszívása	<p>Betöltetlen, szakképzettséget nem igénylő álláshelyek száma (kérdéses a földrajzi eloszlás vizsgálhatósága)</p> <p>Közfoglalkoztatottak részére bejelentett egyszerűsített foglalkoztatási munkalehetőségek (BM monitoring rendszer)</p> <p>Célzott és kontrolcsoportos vizsgálat szükséges</p>
	Aktiválás (passzív ellátásból aktív formák felé)	<p>Közfoglalkoztatásba bevontak száma (BM monitoring rendszer)</p> <p>Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (FHT) részesülő álláskeresők száma és aránya, valamint ennek változása (BM monitoring rendszer)</p> <p>Az adott hónapban közfoglalkoztatásba belépők száma és megoszlása aszerint, hogy a belépésüket megelőző 3 évben összesen hány hónapot (0–3, 4–6, 7–12, 13–24, 25–36) töltöttek regisztrált munkanélküliként (BM monitoring rendszer)</p> <p>Képzésbe belépő közfoglalkoztatottak száma és változása (%) a képzés jellege szerint (OKJ/betanított/hatósági/kompetenciafejlesztő/egyéb) (Adattárház)</p> <p>Az adott hónapban a közfoglalkoztatásra történt közvetítések száma és a közvetítések eredményessége, aránya (BM monitoring rendszer)</p>

	Eredmény/Hatás	Indikátor
		Sui generis jogviszonyt létesítő közfoglalkoztatottak száma Humánkapacitás alakulása (BM monitoring rendszer) Aktív eszközbe (nem közfoglalkoztatás) belépő közfoglalkoztatottak száma, aránya,
	Munkaszocializáció, foglalkoztathatóság javulása	A képzést sikeresen elvégzők száma és aránya (%) a képzés jellege (OKJ/betanított/hatósági/kompetenciafejlesztő/egyéb) szerint (BM monitoring rendszer) Az adott hónapban szolgáltatásban részesülő közfoglalkoztatottak száma és aránya (%), főbb szolgáltatástípusonként ((BM monitoring rendszer) Aktív eszközöket sikeresen befejező (nem közfoglalkoztatás) közfoglalkoztatottak száma, % A szociális, munkarehabilitációs szolgáltatásban részesülő közfoglalkoztatottak száma és aránya (%), főbb szolgáltatástípusonként (BM monitoring rendszer) ill. egyéb adatgyűjtések) Munkáltatói vélemények feltérképezése a szüksége szkillek és azok változásai tekintetében célzott és kontrollcsoportos vizsgálat keretében.
Társadalom/ szociális	A résztvevők szegénységének enyhülése	A szegénységi küszöb alatti jövedelemmel rendelkezők aránya Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya
	Egészségi állapot javulása	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges (pl. szubjektív jólét mérése, közgyógyellátásban részesülők)
	Lakhatás megfizethetőségének javulása	Díjhátralékkal rendelkezők száma (nincs települési szintű adat, külön adatfelvételt igényel) Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátraléka van (SILC, nincs települési szintű adat, külön adatfelvételt igényel) Lakás megfelelő fűtésének hiánya (nincs települési szintű adat, külön adatfelvételt igényel)
	Énkép fejlődése/önbizalom növekedése	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Egyéni életvezetés változása, családi minták változása	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Készségek fejlődése	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Társadalmi aktivitás	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Települési társadalmi kohézió, társadalmi béke mije	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Segélyezés csökkenése	Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (FHT) részesülő álláskeresők száma és aránya (%), valamint ennek változása Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő álláskeresők száma és aránya (%), valamint ennek változása Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesülők száma
	Közbiztonság növekedése	Bűnelkövetési statisztikák, bűncselekmények száma

	Eredmény/Hatás	Indikátor
	Közösségfejlődés	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges (pl. civil szervezetek száma, felajánlott adományok nagysága, önkéntes munkaórák, közösségi rendezvényekbe bevont lakosság aránya)
Gazdaság	A résztvevők jövedelemnövekedése	A településen az egy főre jutó nettó jövedelem alakulása (TEIR) A szegénységi küszöb alatti jövedelemmel rendelkezők aránya
	Növekvő vásárlóerő a településen	Többletjövedelem (közfoglalkoztatás bér- segély összege * közfoglalkoztatottak száma) Kiskereskedelmi egységek árbevétele (NAV-adatbázis) Fogyasztási szerkezet változása, az élelmiszerre fordított kiadás arányának csökkenése (nincs települési szintű adat)
	Fogyasztás változása	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges Fogyasztási szerkezet változása, az élelmiszerre fordított kiadás arányának csökkenése (nincs települési szintű adat) Kiskereskedelmi egységek árbevétele (NAV-adatbázis)
	Életminőség javulása	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Önellátás, háztáji gazdaság erősödése	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges Őstermelők száma
	Egyensúlyi bérek növekedése a közfoglalkoztatás hatására	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Egyensúlyi árak csökkenése a közfoglalkoztatási termékkínálat növekedése miatt	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Értéktermelés a közfoglalkoztatási programokban	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges (pl. a programokban előállított termékek piaci értéke, infrastruktúra)
	Települési infrastruktúra és termelő kapacitás fejlődése	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges (pl. a programokban megvalósított beruházások piaci értéke)
	Önkormányzati feladatellátásra forrás/kapacitás biztosítása	Célzott és kontrollcsoportos vizsgálat szükséges
	Településfejlesztési források növekedése	A közfoglalkoztatási programok beruházási és eszközbeszerzési forrásainak összege
	Helyi gazdaság fejlődése	Szociális Szövetkezetekre vonatkozó indikátorok (BM-adatgyűjtés) Vállalkozások száma Települések adóerő képessége

A BM monitoring rendszerében jelenleg szereplő mutatókat szürke színnel kiemeltük.

1.3.Segédlet a műszaki leírásban meghatározott kutatási kérdések azonosítására

1. Az előzetes adatelemzés és a szakirodalom alapján milyen települési egységek alkothatnak egy-egy, az empirikus kutatás terepül választható típust?

Az empirikus kutatási rész tizenöt településen valósul meg. A településeket négy megyében, több járásban vizsgáljuk. A vizsgált településekről megyei szintű esettanulmányok készültek. Mivel a közfoglalkoztatás egyszerre jelent munkaerőpiaci és szociálpolitikai eszközt is, ezért a vizsgálandó járások kiválasztásához tipizálnunk kell a járások munkaerőpiacát és szociális helyzetét egyaránt. Ennek megfelelően a kategóriák kialakításához használatos változókat négy nagy csoportba osztottuk:

- járási munkaerőpiacok kínálati oldalával kapcsolatban álló változók (lakosság jellemzői);
- járási munkaerőpiacok keresleti oldalával kapcsolatban álló változók (településszerkezet);
- járások szociális helyzetével kapcsolatban álló változók;
- közfoglalkoztatás elterjedtsége.

A települések kiválasztásának módszertanát a 3. fejezet tartalmazza, részletesen pedig a 1. sz. melléklet.

2. Hogyan járul hozzá a helyi gazdaság szerveződéséhez a közfoglalkoztatás? Milyen körülmények között akadályozza a közfoglalkoztatás a piaci szerveződést?

A közfoglalkoztatás gazdasági hatásait a 7. fejezetben vizsgáljuk. A helyi gazdaság szerveződése kapcsán több lehetséges hatást vizsgáltunk.

Ki kell mondanunk, hogy a legtöbb szereplő mérsékelt gazdasági hatásokat vár a közfoglalkoztatástól. A közfoglalkoztatás, különösen a Start-munkaprogramok jelentős forrásokat biztosítottak a településfejlesztésre, és egyes településeken a termelő infrastruktúrát is fejlesztették. A legtöbb Start-munkaprogram mezőgazdasági termelésbe kapcsolódott be. A megtermelt áruk nagyrészt az önkormányzatok jellemzően saját maguk hasznosították (pl. közétkeztetésben) és nem léptek ki vele a piaci értékesítés irányába.

A piactorzító hatásokat több területen vizsgáltuk. Egyrészt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a közfoglalkoztatással az önkormányzatok részben olyan feladatokat is el tudnak látni, amiket enélkül akár piaci vállalkozóktól is megrendelhetnének. Másrészt az önkormányzatok forráshiányos helyzete miatt ez a kizorítás vélhetően kisebb mértékű. A Start-munkaprogramok termékeinek kizorító hatásairól alig számoltak be. De olyan tapasztalatokkal is találkoztunk, ahol a közfoglalkoztatás pozitív hatással volt a helyi piac szerveződésére.

A közfoglalkoztatás helyi munkaerőpiacra gyakorolt hatása terén azt láttuk, hogy – bizonyos körülmények közt – hatással van a munkaerőpiac féléredésére. Ahol az alkalmi foglalkoztatási lehetőségek szűkösek – például a mezőgazdaság, az élelmiszeripar vagy az építőipar alacsony szerepe miatt –, ott nagymértékű „fehérítő” hatásról nem lehet beszámolni, azonban ahol a mezőgazdaságban, erdőgazdaságban vagy faiparban működő egyes vállalkozások korábban berendezkedtek arra, hogy nagy arányban foglalkoztassanak bejelentés nélkül munkanélkülieket – főként

szezonális munkák idején –, ott a közfoglalkoztatás révén sokakat sikerült az illegális foglalkoztatásból kivonni. A közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatása elsősorban az alkalmi munkaerőpiac területén mutatkozik meg. Az elmúlt két év fellendülése azt jelzi, hogy a közfoglalkoztatásból nagymértékű kiáramlás történt. A beragadó népesség pedig egyre kevésbé állja meg a helyét a piaci munkahelyeken.

3. Milyen lehetőségek vannak a szegregált (roma) települések mezőgazdasági tevékenységének kiterjesztésére, illetve hatékony működtetésére? Milyen más tevékenységek kínálnak esélyt a foglalkoztathatóság növelésére?

Ezt a kérdést a közfoglalkoztatás és a felzárkózás kapcsolatait vizsgáló 8. fejezetben tárgyaljuk, mely fejezetben kitérünk a szociális gazdaságban rejlő lehetőségekre és a mezőgazdasági programokkal kapcsolatos tapasztalatainkra.

A mezőgazdasági programok ideális terepet nyújtottak nagy létszámok kezelésére. De sok településen nem áll rendelkezésre elegendő termőföld, a Start-munkaprogramok gépesítettsége továbbra is alacsony szintű, és egyre nehezebben tudják biztosítani a jól képzett munkaerőt. Ezekben a programokban a piaci tevékenység másodlagos, és a fő cél a leszakadó társadalmi réteg valamilyen szintű reintegrációja.

Voltak települések ahol a vezetői elszántság, a munkaerő és a támogatási rendszer találkozott és szociális szövetkezetek jötte létre. De a 8.2 fejezetben bemutatott hatékonysági és értékesítési problémák miatt a közfoglalkoztatási bázison kialakított önkormányzati szociális szövetkezetek nagy többségének piaci fenntarthatósága – önmagában, támogatások híján – kevés sikerrel kecsegtet.

4. Hogyan tipizálhatók és mérhetők a programok társadalmi/közösségi előnyei/haszna, illetve vesztesége?

A közfoglalkoztatás cél- és hatásrendszerének vizsgálatát a 4. fejezetben bemutatott elméleti keret alapján vizsgáltuk az alábbi szempontok alapján:

1. A résztvevőkre gyakorolt hatások: ide tartoznak a programokban résztvevőkre, illetve a velük egy háztartásban élőkre közvetlenül irányuló hatások (pl. a jövedelem növekedése, az egészségi állapot javulása, a fogyasztási szokások változása) és a munkaerőpiaci hatások (pl. a beragadási hatás, munkahelytorzító hatás).
2. Közvetett (helyi) munkaerőpiaci hatások: a (helyi) munkaerőpiacon jelentkező, tovagyrűző hatásokkal számolunk ebben a kategóriában. Ezek a hatások már nemcsak a programokban résztvevők, hanem a munkaerőpiac egyéb szereplőit is érinthetik: bérekre és foglalkoztatási szintre gyakorolt hatás, kiszorítási hatások, helyettesítési hatás.
3. Közvetett helyi gazdasági és társadalmi hatások: ide tartoznak azok a hatások, amelyek helyi elsősorban települési szinten jelentkeznek, és a gazdaság és helyi társadalom területén jelennek meg: helyi infrastruktúra javulása és/vagy kapacitásnövekedés; a település önellátó kapacitásának bővülése; társadalmi vállalkozások indítása; az önkormányzat és/vagy a lakosok termelővé válása; a megtermelt javak kínálatának növekedése; a helyi társadalmi kohézió.

Tanulmányunkban ezeknek a hatásoknak egy részét vizsgáljuk, kvalitatív eszközökkel, a kutatás terepül választott tizenöt településen.

5. Milyen előnyöket és hátrányokat mérlegelnek a helyi döntéshozók/stakeholderek a közfoglalkoztatással összefüggésben?

A helyi szereplők és a döntéshozó cél- és érdekrendszerét a 6.1. fejezetben mutattuk be részletesen.

A települések vezetése számára a közfoglalkoztatás továbbra is sok, egymással versengő célt szolgált. A legfontosabbak a településüzemeltetési és a szociális célok. Az önkormányzatok legfontosabb céljait is a korábbi hármass felosztás mentén dolgoztuk fel, és leegyszerűsítve a következő struktúrában foglalhatjuk össze:

- Szociális célok:
  - o társadalmi béke, helyi politikai előnyök;
  - o magasabb jövedelem biztosítása a szegény családoknak;
  - o kevesebb segélyezett.
- Gazdasági célok:
  - o településfenntartás és -üzemeltetés,
  - o a településfejlesztés forráskiegészítése.
- Foglalkoztatási célok:
  - o adott településen a munkanélküliek számának csökkentése,
  - o részvétel az új érték termelésében (értékteremtő, értelmes munka).

A közfoglalkoztatás ma már kulcsszerepet tölt be a települések üzemeltetésében. A település üzemeltetésének biztonsága érdekében az önkormányzatok igyekeznek megtartani és kompenzálni a legjobb embereiket. A közfoglalkoztatottak kiválasztásánál a településvezetők, illetve a munkaszervezéssel megbízott önkormányzati alkalmazottak a kezdetektől szociális és hatékonysági célok, szempontok között egyensúlyoznak.

Ma már a közfoglalkoztatási programok egy részében ugyanúgy munkaerőhiány van, mint a piaci vállalkozásoknál. Félő, hogy a résztvevők számának csökkenésével és a bennmaradók jellemzőinek változásával a közfoglalkoztatás keretében végzett tevékenységek volumene és minősége is változni fog.

A helyi települési társadalmi hatások és a társadalmi béke is jelentős szempontok, ideértve a szegénységben élők megélhetésének stabilizálását. A termeléshez vagy értékteremtéshez kötődő gazdasági szempontok csak elvétve jelentek meg.

6. Hogyan lehet növelni az önkormányzatok érdekeltségét a közfoglalkoztatás hatékony működtetésében? (értelmes munkavégzés biztosítása, munkaerőpiaci integráció elősegítése, beragadás csökkentése, alacsony foglalkoztathatóságú célcsoportok bevonása)

A települések vezetése számára a közfoglalkoztatás továbbra is sok, egymással versengő célt szolgált. Az önkormányzatok számára a közfoglalkoztatás egyik legjelentősebb célja a településüzemeltetéssel függ össze, de emellett a szociális és a társadalmi kohéziós célok is jelentősek. A munkaerőpiaci reintegrációs és gazdasági értékteremtő célok elhalványulnak az előző kettő mellett.

A közfoglalkoztatottak létszámának csökkenését alátámasztják a makrogazdasági folyamatok. 2017 folyamán szinte már minden településen nehézségekkel küzdöttek a létszámok feltöltése tekintetében.

Munkaerőpiaci szempontból a közfoglalkoztatás minimálisan elérhető létszáma már csak azokat foglalná magába, akik nagyon messze állnak a munkaerőpiactól. Ez azonban a településüzemeltetés érdekeivel ellentétes, hiszen ma több települési funkció (közterületek karbantartása és [sok helyen] a kulturális, szociális, oktatási intézmények üzemeltetése) is a közfoglalkoztatásra épül. A csökkenő számú, egyre kevésbé munkaképes közfoglalkoztatottak nem fogják tudni e feladatokat ellátni, e kiesés következtében csökkenni fognak a közszolgáltatási kapacitások az önkormányzati rendszerben, amelyek pótlását és finanszírozását másként kell megoldani.

A közfoglalkoztatóknak egyre nagyobb gondot okoz a szakképzett munkatársak és vezetők megtartása, akik kulcsszerepet látnak el egy-egy programban – különösen igaz ez a Start-munkaprogramokra és a szociális szövetkezetekre. Az ő körükben a munkaerőhiány elérte a közfoglalkoztatást is, és az ilyen szakemberek elvesztése az egész programot veszélyeztetheti. A jól teljesítők bérdifferenciálására nagyon kevés lehetőség van (a brigádvezetői emelt bér nem jelent nagy különbséget), ezért szükséges a kulcsemberek megtartásának segítése, annak érdekében, hogy az általuk irányított többi közfoglalkoztatott is tudja végezni a feladatait. Több önkormányzatnál jelezték, hogy szeretnének piaci bért fizetni ezeknek a kulcsembereknek. Ezt mi úgy tartjuk elfogadhatónak, ha a közfoglalkoztatást segítve, de nem közfoglalkoztatási jogviszonyban, hanem akár munkavállalóként, akár közalkalmazottként dolgoznának (tartósan) a programokban. Természetesen e szakemberek bérét támogathatja közfoglalkoztatási vagy más fejlesztési program.

A létszámok csökkenésével sok önkormányzat csökkentette a termelő kapacitásait és leépítette a Start-munkaprogramját, mert a településüzemeltetést fontosabbnak ítélte, illetve mert ezekből a programokból mentek el a legjobb emberek. Érdemes tehát átgondolni a Start-munkaprogramok kapacitásainak átstrukturálását és terelését, ahogy a szociális szövetkezetek esetében is megtörtént.

A települési érdekeltségi rendszerekről a 6.1 fejezetben írtunk részletesebben, ajánlásainkat pedig a 10. fejezet tartalmazza.

7. Milyen különbségek vannak a gazdasági hatásuk tekintetében a különböző programok között?

A gazdasági hatásokat vizsgáló 7. fejezetben részletesen bemutattuk a közfoglalkoztatás és a Start-munkaprogramok hatásait.

Gazdasági hatásokról elsősorban a Start-munkaprogramok és a közfoglalkoztatás bázisán alakult szövetkezetek esetében beszélhetünk. A többi program esetében a településüzemeltetési megtakarítások jelentősek.

A mezőgazdasági programokról és a szociális gazdaság lehetőségeiről részletesebben a 8. fejezetben írunk.

8. Azonosíthatók-e olyan gazdasági-társadalmi hatások, amelyek a közfoglalkoztatás rendszerének változásával, illetve a munkaerőpiaci helyzet változásával függnek össze?

A közfoglalkoztatás történetének elmúlt két éve jelentős változásokat hozott, amelyekkel a jelen tanulmány több különböző területen foglalkozik.

Egyrészt a munkaerőpiac bővülésének hatására jelentős reintegráció történt, és a közfoglalkoztatottak leginkább piacképes része elhelyezkedett a nyílt munkaerőpiacon (5. fejezet). Másrészt a közfoglalkoztatottak létszáma és összetétele megváltozott. Részben a gazdasági folyamatok, részben a szabályozás változása következtében egyre inkább az idősebb, alacsonyan képzett és komplex problémákkal küzdők maradtak a közfoglalkoztatásban. Ez a helyzet alapvető kérdéseket vet fel a közfoglalkoztatás jövőbeli célstruktúrájának kialakításakor, hiszen egy olyan társaság maradt a programokban, melynek a reintegrációja kis sikerrel kecsegtet. Ugyancsak problémaként jelentkezik az önkormányzatok számára, hogy a szakképzettséggel rendelkezők eltűnnek a rendszerből és ezzel veszélybe kerül a feladatok ellátása, és sokszor a programok maguk is.

9. Milyen szociális, közösségi és egészségügyi szolgáltatások szükségesek a foglalkoztathatóság és a munkaerőpiaci magatartás jelentős megváltozásához?

A munkaerőpiaci reintegrációt segítő szolgáltatásokkal kapcsolatos tapasztalatokat az 5.3 fejezetben mutattuk be.

A közfoglalkoztatottakkal folytatott beszélgetések során kiderült, hogy a programba épített képzéseken megszerzett tudás hasznosítását, nyílt munkaerőpiaci alkalmazását leggyakrabban az nehezíti, hogy hiányoznak a tevékenységet koordináló, a piacok elérésében jártas közvetítők. Az esetlegesen jelen lévő szolgáltatók (családsegítők, trénerek, képzők, toborzók stb.) között semmilyen rendszerszerű együttműködés, kooperáció, munkamegosztás nincs. Ötletszerű beavatkozások, ahol a folyamatosság igénye és elemei is csak nyomokban találhatók.

10. Milyen közvetett gazdasági hatásai vannak a közfoglalkoztatásnak?

A közfoglalkoztatás gazdasági hatásait a 7. fejezetben vizsgáltuk.

A közvetett hatások közül kiemelendő a közfoglalkoztatás jövedelemnövelő hatása kapcsán az, hogy több helyen érzékelték a fogyasztás növekedését, az adósságcsapda visszaszorulását. Ugyancsak meg kell említenünk, hogy a közfoglalkoztatás jelentős településfejlesztési forrásokat jelentett, amelyek javították a települések infrastruktúráját, településképét és így vállalkozásokat vonzhattak a környékre, vagy segíthették a turisztikai bevétel növekedését.

11. Milyen életvezetési, életforma változások figyelhetők meg a közfoglalkoztatás hatására?

Az életvezetési és életforma-változásokat is több irányból közelítettük meg. Egyrészt a kompetenciák változásával (5.4. fejezet), másrészt a résztvevők jövedelmének, életszínvonalának változásával (7.2 fejezet).

Szinte valamennyi megkérdezett interjúalanyunk jelezte, a közfoglalkoztatás során elsődlegesen a non-kognitív kompetenciák fejlődésében tapasztalt jelentős változást. Ezen belül is jelentősen fejlődött a közfoglalkoztatásba bevont célcsoport kommunikációs, konfliktuskezelési és problémamegoldó képessége, az alkalmazkodóképessége és az idő strukturálásának képessége. Akik viszont a közfoglalkoztatottak meghatározó generációját alkotják, azoknak a munkavégző képessége (még a beragadás esetén is) fokozatosan nő. A segélyezést felváltotta a közfoglalkoztatási program és olyan inaktív rétegeket is megmozgatott, amelynek tagjai régóta elszoktak a napi munkavégzéstől.

A közfoglalkoztatottak életminőségének és háztartásgazdálkodásának változásáról a 7.2 fejezetben írtunk részletesen. A magasabb és kiszámíthatóbb jövedelem lehetővé tette, hogy az adósságok csökkenjenek, a gyermekéhezéssel kapcsolatos jelzések is visszaszorultak, de ez a jövedelem továbbra is alacsony, így a résztvevők életszínvonala nem tudott érdemben javulni.

12. Milyen munkaszervezési, ösztönzési megoldások segítik a sikeres és tartós reintegrációt, illetve a hatékony munkavégzést?

Kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy a sikeres reintegráció kevésbé függ munkaszervezési különbségektől, inkább az egyéni tulajdonságok, a kompetenciák, a képzettség, valamint a település gazdasági helyzete játszottak szerepet az elhelyezkedésben. Általánosságban megfogalmazhatjuk, hogy a reintegrációt segítő munkaerőpiaci készségek akkor fejleszthetőek a legjobban, ha a munkaszervezet formája a lehető legközelebb áll a piaci munkakörülményekhez.

A reintegrációt és a kilépést jellemző okokról és tulajdonságokról az 5.2. fejezetben, az intézményrendszeri érdekeltségekről és ellenérdekeltségekről a 6.2.3. fejezetben írtunk. Az ösztönzési lehetőségeket és igényeket a 6.2.1 fejezetben, a hatékonyság kérdéseit a 6.2.2 fejezetben tárgyaltuk.

13. Hogyan javítható a különböző felzárkóztatást célzó beavatkozások helyi szinergiája?

Több olyan településen is jártunk, ahol felzárkózási programok zajlanak vagy zajlottak (szociális városrehabilitáció, telepprogram, biztos kezdet), de nagyon kevés esetben talákoztunk szinergiákkal. A projektek nem épülnek egymásra, sok projekt tartalmaz valamilyen képzési elemet, de ezek egy részébe nem tudják bevonni ugyanazokat az ügyfeleket, így az összehangolás és egymásra épülés helyett lehatárolás és verseny valósul meg köztük. Kisebb településeken szinte természetes lenne, hogy egy történet van: a falu fejlesztése, és minden pályázat, beruházás és a közfoglalkoztatás is eszköz ennek a történetnek a továbbszövéséhez.

Az elmúlt bő egy évtized különféle fejlesztési programjainak az az egyik legfőbb tapasztalata, hogy ahol a szociális hátrányok már mindent felülírnak, és szinte lehetetlenné teszik az európai normák szerinti napi működést, ott csak rendszerezett jelenlétben alapuló szociális munkával, közösségépítéssel és az egyéneket, családokat építő és támogató, hosszú távú programokkal lehet sikert elérni. A közfoglalkoztatás csak kiegészítő eszköze lehetne a komplex helyi fejlesztéseknek.

A felzárkózási programokról a tanulmány 8. fejezetében írtunk részletesebben.

2. Bevezető

A kutatás céljait és módszertanának legfontosabb jellemzőit a Belügyminisztérium által meghirdetett ajánlatkérés határozta meg. **Célja a közfoglalkoztatási rendszer megfelelő továbbfejlesztése érdekében a közfoglalkoztatás mint munkaerőpiaci, szociális és településfejlesztési eszköz helyi társadalomra és gazdaságra gyakorolt hatásainak feltérképezése,** és annak vizsgálata, hogy melyek azok a társadalmi, gazdasági tényezők, amelyek egy-egy településen a közfoglalkoztatás (és annak mely formáinak) hosszú távú fenntartását indokolják.

A közfoglalkoztatási rendszer megfelelő továbbfejlesztése érdekében elengedhetetlen annak mélyebb megismerése, hogy a közfoglalkoztatás milyen hatásokat gyakorolt és gyakorol a lokális gazdaságra és a helyi társadalomra.

A kutatás a Hétfa Kutatóintézet vezetésével valósult meg, a kutatócsoport tagjai egyéni kutatók, a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont munkatársai, illetve az Agrárgazdasági Kutató Intézet munkatársai voltak.

A kutatás során elsősorban kvalitatív módszereket alkalmaztunk.

Tizenöt településen végeztünk egyéni, csoportos és fókuszcsoportos interjúkat polgármesterekkel, közfoglalkoztatás szervezőkkel, a foglalkoztatási rendszer szereplőivel, közfoglalkoztatottakkal, foglalkoztatási és szociális szakemberekkel, továbbá lakossági kérdőíves vizsgálatot is folytattunk országos mintán (a módszertanról részletesebben a 3. fejezetben írunk). A kutatás jellegéből és időtávjából adódóan nem a hatások számszerűsítését céloztuk, hanem azon hatásmechanizmusok feltárását, amelyek mélyebb megismerése segíthet a programok továbbfejlesztésében. Tanulmányunkban bemutatjuk a közfoglalkoztatási programok lehetséges hatásait egyéni, közösségi és helyi szinten, kitérve a közfoglalkoztatás foglalkoztatási, szociális, helyi társadalmi és gazdasági hatásaira.

Bemutatjuk a vizsgálat terepéül szolgáló helyszíneket, járásokat, valamint a közfoglalkoztatás lehetséges elméleti hatásait. A tanulmány során négy területen foglaljuk össze tapasztalatainkat:

- a közfoglalkoztatás foglalkoztatási szerepe: reintegrációs jelleg, a résztvevők munkaerőpiaci kompetenciáinak fejlődésére gyakorolt hatások, kilépés- és beragadás-ösztönzők és ellenöztönzők;
- a helyi társadalomra, intézményes szereplőkre gyakorolt hatások, ösztönzők és ellenöztönzők és a helyi érdekviszonyok alakulása;
- a közfoglalkoztatás helyi gazdasági lehetőségekre, a piaci vállalkozásokra gyakorolt hatása, torzító és kiszorító hatások;
- a szociális gazdaság lehetőségei és a helyi felzárkóztatási programok szinergiájának megjelenése.

Az egyes fejezeteket sok esetben igen nehéz volt elválasztani egymástól, így néhol talán önkényesnek tűnhet egy-egy kérdéskör tárgyalásának helye. Az ismétlések elkerülése és az összefüggések megértése érdekében hivatkozásokkal támogatjuk az olvasót.

3. A módszertan részletes bemutatása

A kutatás céljait és módszertanának legfontosabb jellemzőit a Belügyminisztérium által meghirdetett ajánlatkérés határozta meg.

Az ajánlattételi felhívás tizenhárom kutatási kérdést, valamint több különböző módszertani eszközt fogalmazott meg. A kérdések nagy száma és a vizsgálandó területek komplexitása miatt a kutatást hat munkacsomagra bontottuk.

3. táblázat: A kutatás munkacsomagjainak bemutatása

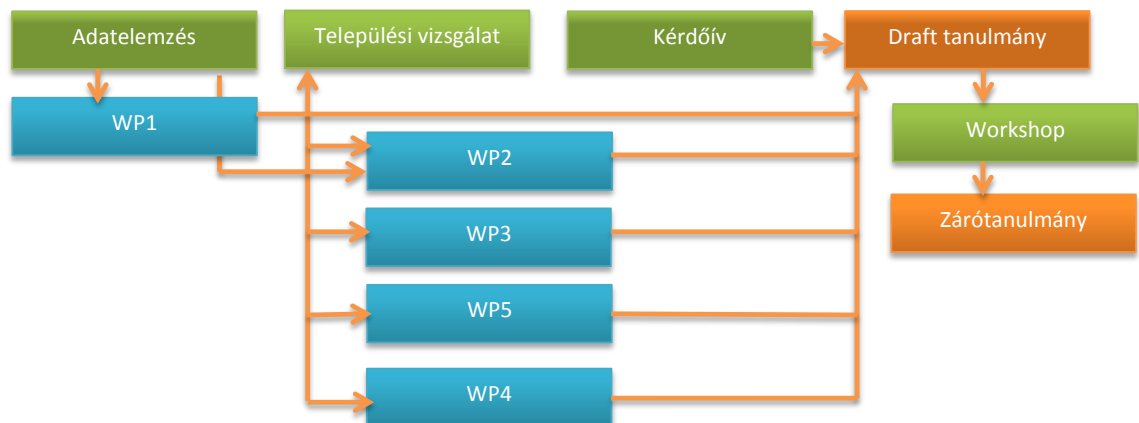
Munkacsomag	Kutatási kérdések
WP1 Települések tipologizálása, járási helyzetképek	Az előzetes adatelemzés és a szakirodalom alapján milyen települési egységek alkothatnak egy-egy, az empirikus kutatás terepül választható típust?
WP2 Értékteremtés/ Gazdasági hatások	Hogyan járul hozzá a helyi gazdaság szerveződéséhez a közfoglalkoztatás? Milyen körülmények között akadályozza a közfoglalkoztatás a piaci szerveződést? Hogyan tipizálhatók és mérhetők a programok társadalmi/közösségi előnyei/haszna, illetve vesztesége? Milyen különbségek vannak a különböző programok között gazdasági hatásuk tekintetében? Milyen közvetett gazdasági hatásai vannak a közfoglalkoztatásnak?
WP3 Érdekrendszerek, helyi közösségi hatások	Hogyan tipizálhatók és mérhetők a programok társadalmi/közösségi előnyei/haszna, illetve vesztesége? Milyen előnyöket és hátrányokat mérlegelnek a helyi döntéshozók/stakeholderek a közfoglalkoztatással összefüggésben? Hogyan lehet növelni az önkormányzatok érdekelttségét a közfoglalkoztatás hatékony működtetésében? (értelmes munkavégzés biztosítása, munkaerőpiaci integráció elősegítése, beragadás csökkentése, alacsony foglalkoztathatóságú célcsoportok bevonása) Milyen különbségek vannak a különböző programok között társadalmi hatásuk tekintetében?
WP4 Tranzitjelleg és reintegráció	Milyen szociális, közösségi és egészségügyi szolgáltatások szükségesek a foglalkoztathatóság és a munkaerőpiaci magatartás jelentős megváltozásához? Milyen életvezetési, életforma-változások figyelhetők

	<p>meg a közfoglalkoztatás hatására?</p> <p>Milyen munkaszervezési, ösztönzési megoldások segítik a sikeres és tartós reintegrációt, illetve a hatékony munkavégzést?</p> <p>Azonosíthatók-e olyan társadalmi hatások, amelyek a közfoglalkoztatás rendszerének változásával, illetve a munkaerőpiaci helyzet változásával függenek össze?</p>
WP5 Felzárkóztatás	<p>Milyen lehetőségek vannak a szegregált (roma) települések mezőgazdasági tevékenységének kiterjesztésére, illetve hatékony működtetésére? Milyen más tevékenységek kínálnak esélyt a foglalkoztathatóság növelésére?</p> <p>Hogyan javítható a különböző, felzárkóztatást célzó beavatkozások helyi szinergiája?</p>
WP6 Lakossági percepció	<p>Mi a lakosság érzékelése a közfoglalkoztatásról?</p>

Az egyes munkacsomagok eltérő módszertanból táplálkoznak, illetve akár több módszert is használhatnak, de a kutatás során elsősorban kvalitatív módszereket alkalmaztunk. A WP1 munkacsomag adatelemzéssel dolgozik. A WP2 munkacsomag adatelemzést és terepi tapasztalatokat is magában foglal. A WP3, WP4, WP5 elsősorban a települési vizsgálatokra támaszkodik. Mindezek mellett a kérdőíves vizsgálat tapasztalatai is beépülnek a draft tanulmányba, melyet workshopokon vitattunk meg, azok tapasztalatait pedig beépítjük a végső tanulmányba.

4. táblázat: A kutatás módszertani felépítése

3.1. Települési vizsgálatok

Az empirikus kutatási rész négy megyében, összesen tizenöt településen valósult meg. A településeket négy megyében, több járásban vizsgáljuk. A vizsgált településekről megyei szintű esettanulmányok készültek.

Minden településen, illetve az adott járásban legalább hat interjú készült, emellett fókuszcsoportos és csoportos interjúkat is készítettünk több helyen. Az interjúalanyok köre a következő szereplők közül került ki: önkormányzati vezetők, önkormányzati képviselők, önkormányzati közfoglalkoztatók, kisebbségi önkormányzati képviselők, járási hivatal szociális és foglalkoztatási ügyintézői, szociális és egészségügyi alapellátás szereplői, helyi civil és/vagy egyházi szervezetek, helyi vállalkozók, munkáltatói szervezetek, szociális szövetkezetek, munkavállalói szervezetek, mezőgazdasági termelők, közfoglalkoztatási munkaszervezők, közfoglalkoztatottak.

A járások kiválasztása volt az első lépése annak a folyamatnak, aminek során meghatároztuk azokat a településeket, ahol a kutatás terepmunkáit elvégezzük.

Mivel a közfoglalkoztatás egyszerre jelent munkaerőpiaci és szociálpolitikai eszközt is, ezért a vizsgálandó járások kiválasztásához tipizálnunk kellett a járások munkaerőpiacát és a szociális helyzetét is. Ennek megfelelően a kategóriák kialakításához használatos változókat négy nagy csoportba osztottuk:

- járási munkaerőpiacok kínálati oldalával kapcsolatban álló változók,
- járási munkaerőpiacok keresleti oldalával kapcsolatban álló változók,
- járások szociális helyzetével kapcsolatban álló változók,
- közfoglalkoztatás elterjedtsége.

Természetesen nem gondoljuk, hogy ezek a csoportok teljesen elkülöníthetők lennének egymástól, hiszen például a munkaerőpiac állapota erőteljes kölcsönhatást mutat a szociális helyzettel, a közfoglalkoztatásnak pedig – amennyiben feltételezzük, hogy jól céloz – ezen problémák megoldásaként, tükröznie kellene mindkét problémakört.

A tipizálás során a budapesti járásokat kihagytuk az elemzésekből, így minden esetben 174 járást vizsgáltunk.

A munkaerőpiacon a kínálati oldalhoz tartoznak a dolgozó vagy dolgozni akaró csoportok jellemzői, különösképpen:

- kor szerinti összetétel,
- végzettség szerinti összetétel,
- egészségügyi helyzetkép,
- etnikai hovatartozás,
- földrajzi távolságuk a munkakínálattól.

A kutatás során ezekből a változókból két csoportot tudtunk a járások kiválasztásába beépíteni: a járások demográfiai adatait, azon belül korösszetételét és végzettség szerinti összetételét. Emellett fontos összetevő a járások földrajzi távolsága a nagyobb munkapiacoktól, ezt ebben a vizsgálatban a járások településszerkezetével fogjuk megjeleníteni (járási székhely mérete, agglomerációs helyzet, kis települések

aránya), aminek viszont munkakínálati vonatkozásai is vannak, ezért ezt a következő részben fogjuk részletesen bemutatni.

Vizsgálatunk során elsősorban a leginkább aktív, 15–64 év közötti korcsoportra koncentrálnak. A járások demográfiai helyzetét a következő változó figyelembevételével osztjuk csoportokba:

- a 15–64 év közötti korcsoport arányának változása 2011 és 2016 között,
- a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők arányát vizsgáljuk 2016-ban.

A keresleti oldalon szerepelnek azok a vállalatok és intézmények, melyek munkaerő-felhasználásukkal akarnak termékeket és szolgáltatásokat előállítani. A munkakereslet méretét a járáson belüli településszerkezettel¹ és az önkormányzatok átlagos adóerejével próbáltuk a kiválasztási szempontok közé emelni. Ennek alapján négy változót vizsgáltunk:

- a járás lakosságának mekkora része lakik olyan településen, amely agglomerációkhoz és nagyvárosi településszerkezetekhez tartozik²;
- a járás állandó népességének mekkora része lakik 1000 lakosnál kisebb községekben;
- mekkora és milyen típusú a járási központ szerepét betöltő település;
- az önkormányzatok adóerejének lakossággal súlyozott átlagos értéke a járáson belül.

A járáson belüli szociális helyzetet három mutató segítségével igyekszünk bemutatni:

- a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülők a 0–17 éves korú lakosság arányában,
- a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (FHT) részesülők a 15–64 éves korú lakosság arányában,
- a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet által definiált komplex mutató értéke (definíciója a függelékben).

A közfoglalkoztatási helyzetet két mutatószámcsoporthal is vizsgáltuk. Az első csoport egy statikus képet mutat:

- közfoglalkoztatási mutató (az általunk használt mutató: közfoglalkoztatásban résztvevők száma a munkaképes korú lakossághoz képest),
- közfoglalkoztatási ráta (közfoglalkoztatásban résztvevők száma a regisztrált munkanélküliek és közfoglalkoztatottak számához viszonyítva),
- a járási Start-munkaprogramokban résztvevők aránya az összes közfoglalkoztatotton belül.

A fenti változócsoporthal mellett további szempontokat is figyelembe vettünk a járások kiválasztása során. Egyrészt feladatunk szerint olyan településeken is

¹ „Az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya mellett a közfoglalkoztatásra való legfőbb hajlamosító tényező a lakóhely, ha az a nagyobb munkaerő-kereslet jellemezte településektől távol helyezkedik el és/vagy közlekedési kapcsolatai rosszak (ami utóbbi különösen jellemző az ország aprófalvas térségeire).” (Bakó és Lakatos [2017] 26. o.)

² Ehhez a KSH által, 2014-ben frissített településbesorolást használtuk <http://www.ksh.hu/.../agglomeracio.pdf>, <http://www.ksh.hu/.../agglomeracio.pdf>.

terepmunkát kell végeznünk, melyeken speciális közfoglalkoztatási program működik. Másrészt olyan járásokban is szándékunkban áll esettanulmányt készíteni, amelyekben szociális szövetkezetek működnek. Emellett azt is figyelembe vettük a kiválasztás során, hogy mely járások szerepelnek – a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján – a kedvezményezett, fejlesztendő és komplex programmal fejlesztendő kategóriában.

5. táblázat: Kiválasztott járások

Megye	Járás	Kínálati helyzet	Keresleti helyzet	Szociális helyzet	Közfoglalkoztatási helyzet	Egyéb szempont
Baranya	Komlói	rosszabb	rosszabb	közepes	magas, megyei átlag felett	speciális program, szociális szövetkezet
	Siklói	rosszabb	rosszabb	rosszabb	magas, megyei átlag felett, legmagasabb start arány a megyében	szociális szövetkezet
Nógrád	Bátonyterenye	rosszabb	közepes	közepes	magas, megyei átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási és start arány a megyében	
	Pásztói	rosszabb	rosszabb	rosszabb	közepes, megyei átlag alatt	szociális szövetkezet
Szabolcs-Szatmár-Bereg	Baktalórántházai	közepes	rosszabb	rosszabb	magas, megyei átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató	komplex programmal fejlesztendő
	Nyíregyházi	jobb	jobb	közepes	közepes, megyei átlag alatt, minden mutató a legalacsonyabb a megyében	speciális program
Zala	Nagykanizsai	közepes	jobb	közepes	alacsony, megyei átlag alatt, a legalacsonyabb közfoglalkoztatási ráta a megyében	speciális program
	Lenti	rosszabb	rosszabb	közepes	közepes, megyei átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató a megyében	szociális szövetkezet

Megjegyzés: a táblázat kitöltése során a korábban bemutatott kategóriákat használjuk.

A kiválasztott járásokon belül kellett meghatározni azokat településeket, amelyeken az esettanulmányokat elkészítjük. A települések kiválasztásához – ahol lehetőség volt rá – ugyanazokat a mutatókat használtuk, mint a járások kiválasztásánál. A

kiválasztott településeket a 6. táblázat mutatja. A települések kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy lehetőség szerint minél több kombináción meg tudjuk vizsgálni az adott járáson belül azokat a településeket, amelyeken magas/alacsony a közfoglalkoztatottak aránya, valamint hogy kerüljön a mintába minél többfajta településméret, legyen olyan kistelepülés, amelyek szociális helyzete rossz és olyan is, ahol nem annyira súlyos a helyzet.

6. táblázat: A kiválasztott települések

Járás	Település	Demográfiai helyzet	Település-szerkezet	Szociális helyzet	Közfoglalkoztatási helyzet (járáson belül)	Egyéb szempont
Komlói	Komló	jobb	járási székhely, 50e lakos alatti város	közepes	alacsony	speciális program, szociális szövetkezet
Siklói	Kisharsány	közepes	500 lakos alatti falu	közepes	alacsony	sújtott, szociális szövetkezet
	Siklónagyfalva	jobb	500 lakos alatti falu	rossz	magas	kedvezményezett, szociális szövetkezet
Bátonyterenyi	Mátranovák	rossz	2000 lakos alatti falu	közepes	alacsony	
	Bátonyterenye	közepes	járási székhely, 20e lakos alatti város	jobb	magas	
Pásztói	Mátraszőlős	rossz	2000 lakos alatti falu	rossz	közepes	szociális szövetkezet
	Jobbágyi	közepes	5000 lakos alatti falu	közepes	alacsony	
Baktalórántházai	Baktalóránt-háza	közepes	5000 lakos alatti város	jobb	magas	
	Ófehértó	közepes	5000 lakos alatti falu	rossz	alacsony	kedvezményezett, sújtott
Nyíregyházi	Nyíregyháza	rossz	100e lakos feletti megyei jogú város	jobb	alacsony	speciális program, szociális szövetkezet
	Sényő	rossz	2000 lakos alatti falu, agglomeráció	rossz	magas	sújtott
Nagykanizsai	Nagykanizsa	rossz	50e lakos alatti megyei jogú város	jobb	alacsony	speciális program
	Kerecseny	jobb	500 lakos alatti falu	rossz	magas	kedvezményezett, sújtott
Lenti	Szentgyörgyvölgy	rossz	500 lakos alatti község	közepes	magas	szociális szövetkezet
	Lenti	közepes	járási székhely, 10e lakos alatti város	jobb	alacsony	

Megjegyzés: a táblázat kitöltése során a korábban bemutatott kategóriákat használjuk.

A települések kiválasztásának módszertanát az 1. sz. melléklet részletesen tartalmazza.

3.2. A vizsgált járások rövid bemutatása

„A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra és társadalomra” című kutatási projekt keretein belül azt is feladatként kaptuk, hogy készítsünk egy helyzetképet a Belügyminisztérium számára azon járások elmúlt 5 évéről (a 2011–2016 közti időszakról), amelyekben a kutatás esettanulmányai készülnek.

A járások kiválasztása során igyekeztünk arra törekedni, hogy minél többfajta típus megjelenjen a mintában. A tizennégy mutatókörrel kapcsolatban végeztünk járásszintű vizsgálatot, melyet a 2. sz. melléklet tartalmaz.

A kiválasztott járások népessége a Nagykanizsai és a Nyíregyházi járás kivételével kisebb az átlagosnál, továbbá elmondható, hogy mindben csökkent a népesség; kettő, az országos átlagtól eltérő változással jellemezhető járás került a mintába. Míg a Nagykanizsai járásban az országos átlagnál 4,47 százalékkal nagyobb mértékben csökkent a népesség, addig a Nyíregyházi járásban az országos átlagnál kisebb mértékű, 1,89 százalékos csökkenés volt megfigyelhető 2011 és 2016. között. A kiválasztott járások közül a 7,6 százalékos országos átlagnál ötben magasabb a roma kötődésű népesség aránya, a többiben alacsonyabb. A Baktalórántházi járásban a legmagasabb, ahol a lakosság 18,7 százaléka, azaz majdnem minden ötödik ember roma kötődésű, a legalacsonyabb pedig a Nagykanizsai járásban, ahol ez az érték nem éri el az 5,3 százalékot.

A jövedelmi helyzetkép bemutatásához a településszintű, egy lakosra jutó összevont adóalapot hasonlítottuk össze 2011 és 2016. között. A mutató a Komlói, Siklói, Bányterenyei, Pásztói és Baktalórántházi járásokban volt alacsonyabb az országos átlagnál 2011-ben, és ezekben a járásokban volt átlag feletti az emelkedés. A Nyíregyházi, Lenti és Nagykanizsai járásokban átlag feletti az egy lakosra jutó összevont adóalap, és ezekben a járásokban az adóalap emelkedése is alacsonyabb. Az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma a nagyobb városokat tartalmazó járásokban átlag feletti (Nyíregyházi és Nagykanizsai) és – szemben az országos átlaggal – ezekben a járásokban emelkedett is a működő vállalkozások száma 2011 és 2015 között. A többi járásban a vállalkozások száma csökkent, a Komlói járásban például 11 százalékkal.

A kiválasztott járások közül 2011-ben a Lenti és a Nagykanizsai járásban volt a legmagasabb, országos átlag feletti a foglalkoztatottak aránya (teljes népesség, férfiak, nők egyaránt), a Baktalórántházi és a Siklói járásban pedig a legalacsonyabb. A férfiak és nők foglalkoztatási rátája közötti különbség a Bányterenyei és a Baktalórántházi járásban volt a legmagasabb, a Komlói járásban pedig a legalacsonyabb. 2016-ra országosan és minden járásban nagyot

emelkedett a foglalkoztatottak aránya – az emelkedés átlagosan 11,4 százalékpont (a férfiak esetében az átlagos emelkedés magasabb, 12,7 százalékpont, a nők esetében alacsonyabb, 10 százalékpont). A járások közül éppen a legalacsonyabb foglalkoztatotti aránnyal rendelkező járásokban emelkedett a legnagyobbat a vizsgált arány (Baktalórántházai járásban 15,3 százalékpont az emelkedés), miközben a magas foglalkoztatotti arányú járásokban messze az országos átlag alatt emelkedett a foglalkoztatottak aránya, így a járások közötti szórás közel a felére csökkent.

Ha a munkanélküliek arányát vizsgáljuk, akkor a foglalkoztatási aránnyal ellentétes dinamikákat látunk: országos átlagban és minden járásban csökkent a munkanélküliek aránya (átlagosan 8,8 százalékról 3,9 százalékra). A vizsgált járások közötti szórás csökkent, minden járásban hasonló, 4–5 százalékos munkanélküliségi arány alakult ki a vizsgált periódus végére, pedig az időszak elején még 5,8 és 12,2 százalék között szóródtak a járások. A munkanélküliek aránya a Siklói járásban maradt a legmagasabb, 5,4 százalék. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a férfiak körében átlag feletti, 7 százalékos maradt az arány.

Az inaktív aránya 2011-ben 52,5 és 37,8 százalék között szóródott, majd 2011 és 2016 között a legtöbb járásban csökkent, Baktalórántházán például 5,6 százalékponttal. Azonban olyan járások is szerepelnek a vizsgáltak között, amelyekben emelkedett, például a Komlói járásban, 1,4 százalékponttal. Ezek az arányok nagy valószínűséggel összekapcsolódnak a korábban vizsgált korösszetétellel.

A közfoglalkoztatási ráta 2011-ben még csak 11,6 százalékos volt országos átlagban, és jelentősen lefelé csak a nagyobb városokat is magukba foglaló járásokban tért el ettől. A legmagasabb a Lenti járásban volt, ahol már 2011-ben is majdnem elérte a 20 százalékot. A közfoglalkoztatás felfutásával az arány is emelkedett, 2016-ra országos szinten 40 százalékig.

Az általunk vizsgált járásokban az alacsony végzettséggel rendelkezők aránya kevés kivétellel magasabb, mint az országos átlag, mely alól lényegében a Nyíregyházi járás jelent kivételt, ahol csak a népesség 29,7 százalékának volt ilyen alacsony a végzettsége. Az alacsony végzettségűek aránya országosan is és minden vizsgált járásban csökkent 2016-ra, a csökkenés mértéke viszont nem tér el jelentősen az egyes járások között, egyedüli kivételt a Komlói járás jelent, ahol a csökkenés mértéke fele az országosnak.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya az országos átlagban a 2011-es 7,53 százalékos szintről 5,36 százalékra csökkent³. A járások közül a Baktalórántházai járásban volt a legmagasabb az ezen kedvezményben részesülők aránya, itt a 2011-es 16 százalékról 2013-ra majdnem 18 százalékra emelkedett, majd onnan 13 százalékra csökkent az arány. 2011 és 2016 között a

³ A jövedelemnövekedés mellett ennek részben az áll a háttérben, hogy a jogosultsági küszöb nem változott 2008. óta, így az esetlegesen csak nominális értelemben emelkedő jövedelmek mellett is egyre kisebb lenne a jogosultak köre – lásd Farkas (2015).

Komlói, a Baktalórántházai és a Nyíregyházi járásban történt a legnagyobb csökkenés, közel 3 százalékponttal csökkent az RGYK-ban részesülők aránya. A Komlói járásban a csökkenés hatására az átlagos RGYK-arányról átlag alattira csökkent az ebben a szociális ellátásban részesülők aránya.

A közbiztonság mértékét az ezer lakosra jutó bűncselekmények számával és annak változásával írjuk le. Az országos átlag szerint 2013-ban 35 bűncselekmény történt ezer lakosonként, ez 2016-ra 26,3-ra csökkent, ami majdnem 25 százalékos csökkenést jelent. 2016-ra a kiválasztott járások mindegyikében az országos átlag alá csökkent a bűncselekmények száma. A legnagyobb, 60 százalékos csökkenést a Baktalórántházai járásban figyelhetjük meg, amivel a 2011-es átlag feletti szintről 2016-ra jelentősen átlag alá csökkent az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma.

A kiválasztott járásokat területi tőkéjük alapján is vizsgálhatjuk. Ehhez az Oláh et al. (2017) kötetéből származó területi tőke definíciót használjuk. A területi tőke fogalma ebben az esetben olyan indexszámokat takar, amelyek egyszerre fejezik ki a térségben eddig felhalmozott gazdagságot és kilátásokat a jövőbeli prosperitásra. A 14 indexszámba összesen 77 indikátort sűrítettek a szerzők. Ezek közé tartoznak materiális (pénzben kifejezhető) értékek és nehezebben megfogható értékek is. Az első kategória a szokásos változókat tartalmazza – jövedelmek, foglalkoztatottság, épített környezet, vállalkozások jellemzői. Ezeket mi is vizsgálni fogjuk a következő oldalakon. Az immateriális mutatók között szerepelnek a demográfiai, családszerkezeti és kulturális jellemzők. Ha csak az anyagi szempontokat vesszük figyelembe, akkor északnyugati területekre tolódik el az ország súlypontja. Azonban, ha a kulturális és társadalmi dimenziókat is figyelembe vesszük, akkor már kiegyenlítettebb a kép. Látható, hogy ez alapján a legrosszabb helyzetben lévő járásunk a Baktalórántházai, mind a materiális, mind a nem materiális változók szerint. Materiális szempontból a Komlói és a Lenti járás van nagyon jó helyzetben, immateriális változók alapján pedig a Nyíregyházi és a Nagykanizsai járás számít a legjobb helyzetben lévőnek. Érdekes a Nyíregyházi járásban, hogy mindeközben anyagi szempontból inkább rosszabb helyzetben van.

7. táblázat: Területi tőke komponensei

	Materiális tőkekomponens	Immateriális tőkekomponens	Tőkekomponensek átlaga
Komlói	17,77 (4)	19,87 (2)	18,83 (3)
Siklói	15,30 (2)	19,48 (2)	17,39 (2)
Bátonyterenyei	15,97 (3)	20,29 (3)	18,13 (2)
Pásztói	15,47 (2)	19,68 (2)	17,58 (2)
Baktalórántházai	14,66 (1)	17,52 (1)	16,09 (1)
Nyíregyházi	15,72 (2)	24,33 (4)	20,03 (4)
Lenti	18,12 (4)	20,78 (3)	19,45 (3)
Nagykanizsai	17,09 (3)	22,08 (4)	19,58 (4)

Adatok forrása: Oláh et al. (2017)

Megjegyzés: az érték mögött zárójelben a kvartilis érték szerepel.

A helyzetképet úgy lehetne összefoglalni, hogy a terepmunkához sikerült olyan járásokat kiválasztanunk, amelyek nagyon sokszínű kép bemutatását teszik lehetővé. Szinte minden területen azt láthattuk, hogy a járásaink egy része átlag alatti, míg mások átlag feletti – vannak lemaradók és vannak, amelyek jobban/jól teljesítenek az adott területen – ez biztosítja, hogy a közfoglalkoztatásról és annak hatásairól minél teljesebb képet kaphassunk a kutatás során.

3.3. Kérdőíves vizsgálat

A WP6-os munkacsomagban lakossági kérdőívekkel mértük fel a lakosság véleményét a közfoglalkoztatásról. A lekérdezés 15 perces telefonos interjú keretében történt, a teljes országos mintán, 2018 áprilisában. A mintavétel véletlen volt, a minta nemre és régióra reprezentatív, de a műszaki leírásban meghatározott településméret-kategóriák szerinti eloszlás alapján alakítottuk ki. A magas közfoglalkoztatási arányszámmal rendelkező települések felülreprezentáltak a lakosságbeli arányukhoz képest, annak érdekében, hogy árnyaltabb képet kapjunk azokról a településekről, melyek esetén nagyobb a súlya a közfoglalkoztatásnak.

A teljes kérdőívet a 4. számú melléklet tartalmazza.

3.4. Workshopok szervezése

2018 júniusában négy térségi workshopot szerveztünk, a legfőbb megállapítások megvitatására, melyekre a vizsgált települések polgármestereit, közfoglalkoztatóit, szociális szakembereit és a foglalkoztatási paktumok képviselőit hívtuk meg. A workshopok 2–3 órás moderált beszélgetést jelentettek, az alábbi helyszíneken:

- Magyarszék, Baranya megye;
- Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;
- Lenti, Zala megye;
- Bátortereny, Nógrád megye.

4. A közfoglalkoztatás lehetséges hatásainak elméleti keretei

4.1.A közfoglalkoztatás célrendszere

Miután a kutatás célja, hogy feltérképezze a közfoglalkoztatás lehetséges hatásait helyi viszonylatban, így elsődlegesen körbe kell járni azt, hogy milyen céljai vannak vagy lehetnek a közfoglalkoztatásnak hazánkban, illetve a nemzetközi gyakorlatban.

A közfoglalkoztatási programok a nemzetközi térben nagy változatosságot mutatnak. A céljaik és szabályozási rendszereik is nagyon eltérők, ahogyan hazánkban is folyamatosan változtak ezek a célok. Előfordulnak például a közösségi kötődést hangsúlyozó vagy munkavégzésre utaló formák és a „workfare”-szemléletet tükröző elnevezések is. (Gordon Betcherman, Karina Olivas és Amit Dar 2004)

A közfoglalkoztatás célrendszere több dimenzió mentén is értelmezhető. Egyrészt egyéni, közösségi és társadalmi szinten, másrészt a különböző szakpolitikai területeken (szociális, foglalkoztatási, helyi gazdaság).

A közfoglalkoztatást a közvetlen munkahelyteremtést célzó munkaerőpiaci eszközök közé soroljuk, és a következő célok (illetve ezek kombinációi) a legjellemzőbbek (Koltai 2015; Lieuw-Kie-Song, Philip, Tsukamoto, Van Imschoot 2010):

- **Foglalkoztathatóság javítása, munkaerőpiaci integráció:** a közfoglalkoztatási programok elsődleges célja lehet az, hogy segítse a résztvevők integrációját, reintegrációját a nyílt munkaerőpiacra. Az ezt a célt szolgáló közvetlen munkahelyteremtő programok jellemzően személyi fejlesztési, képzési elemeket tartalmaznak, és változatos munkalehetőségeket kínálnak. A reintegrációra fókuszáló közfoglalkoztatás olyan befogadó munkakörülményeket és elvárásokat teremt, amely a lehető legközelebb áll a piaci munkahelyekhez, és akár a szociális gazdaság keretein belül is működhet.

Ehhez a célrendszerhez kapcsolódik az aktivitás fenntartása, fejlesztése: a munkaerőpiactól legtávolabb lévők munkaszocializációjának fenntartása/fejlesztése, valamint a munkára kész állapot megteremtése vagy éppen megőrzése ugyancsak célja lehet a közfoglalkoztatási programoknak. Emellett vannak olyan közfoglalkoztatási programok, amelyek egy-egy speciális helyzetben vagy időszakban kezelik a megnövekedett munkanélküliséget (pl. katasztrófák utáni helyzet kezelése, gazdasági válság, idénymunkahiányos időszakok). Ez esetben a programok szabályozottak, sokszor a résztvevőknek valamilyen formában együttműködési kötelezettsége van a munkaerőpiaci intézményrendszerrel. A közfoglalkoztatásnak munkateszt jellege van.

- **Szegénységnyhítás:** ez esetben a cél a jövedelemszerzési lehetőség biztosítása, a jövedelmi szegénység időleges enyhítése, illetve akár a tartós munkanélküliségben élők szegénységi küszöb felett tartása. Az e célt szolgáló

programok jellemzően nem számolnak nyílt munkaerőpiaci kimenetekkel, alacsony, de széles körben elérhető jövedelmet biztosítanak a legszegényebbeknek, akiknek a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedése az adott gazdasági helyzetben nem várható.

- **Helyi infrastruktúra- és településfejlesztés:** a közfoglalkoztatási programok egyik célja lehet az is, hogy a települések közfeladat-ellátásának fejlesztését, valamint a helyi infrastruktúra bővítését szolgálják.
- A közfoglalkoztatási programok emellett szolgálhatnak **helyi gazdaságfejlesztési célokat** is, akár az önkormányzatok vagy más társadalmi vállalkozási formák gazdasági tevékenységének támogatásával.
- **Piacteremtő szerepük** is lehet a közfoglalkoztatás keretében felhasznált anyagok, termékek keresletének élénkítése által.

Sok közfoglalkoztatási programban megjelenik az együttműködésre kötelezés eleme, vagyis az, hogy az álláskeresők a támogatás vagy segélyjogosultság megszerzése és fenntartása érdekében kötelesek valamennyi közmunka végzésére. Az elmúlt évtizedek egyik jóléti fejleménye a „gondoskodó állam” helyett a gazdasági és társadalmi aktivitást, valamint az „öngondoskodást” elváró/kikényszerítő „aktíváló állam” képe, a „workfare”-szemlélet erősödése (Csoba 2017), amelynek része a segélyezés feltételhez kötése, a munkaerőpiaci szolgáltatásokkal való együttműködés és akár a közfoglalkoztatásban való részvételre kötelezés. Ez a szemlélet erősödött meg 2011-ben a közfoglalkoztatás és a szociális ellátások átalakításának során.

A közfoglalkoztatási programok célrendszere ma hazánkban is nagyon szerteágazó. A Belügyminisztérium 2017. évi tájékoztatója szerint „A közfoglalkoztatás a munkaviszony egy speciális formája, támogatott ’tranzitfoglalkoztatás’, amelynek célja, hogy a közfoglalkoztatott sikeresen vissza-, illetve bekerüljön az elsődleges munkaerőpiacra. A közfoglalkoztatás átmeneti munkalehetőséget biztosít azok számára, akiknek az önálló álláskeresése hosszú ideig eredménytelen”. (Mit kell tudni a közfoglalkoztatásról? <http://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/download/3/78/e1000/kozfoglalkoztatatas.pdf>)

Ez a két mondat arra utal, hogy a közfoglalkoztatást elsősorban munkaerőpiaci eszközként értelmezi a jogalkotó, ahogyan korábban a Magyar Munkaterv is ezt az irányt képviselte. Munkaerőpiaci eszközként pedig talán az egyik legfontosabb cél az integráció/reintegráció támogatása. Ugyanakkor megjelenik – különösen a Start-munkaprogramban – az értékteremtés célstruktúrája is, amelyet ugyancsak sokféleképpen értelmeznek a jogalkotók és a programok helyi megvalósítói. A járási mintaprogramok területileg is célzottak, így a településfejlesztés dimenzióját is beemelik a közfoglalkoztatás célrendszerébe. E programok a hátrányos helyzetű járásokban és településeken indultak, és az itt megjelenő strukturális foglalkoztatási problémák kezelésére kerestek választ. Mindemellett természetesen a közfoglalkoztatás szegénységnyhító funkcióját vagy munkateszt jellegét sem lehet elválasztani a hazai programoktól.

A közfoglalkoztatással kapcsolatos célok sokszínűsége és esetenként egymásnak ellentmondó jellege határozza meg a program sikerességének mutatóit. A programok teljesíthetnek egyes területen nagyon jól és ezzel együtt más területeken rosszul. A közfoglalkoztatásban a sokszor egy időben érvényesíteni kívánt gazdasági, foglalkoztatási és szociális célok eltérő súllyal jelennek meg az érintett szereplők körében és befolyásolják a program mindennapi működését, a reintegrációs vagy a gazdasági hatásait. Ha a gazdasági cél és a produktivitás kerül erőterbe, akkor erősebben érvényesül a program szelektivitása, és csak egy szűk, munkára és piaci teljesítményre alkalmas réteg marad a rendszerben. Ha a településüzemeltetési feladatok megoldása az elsődleges cél, akkor a teljesítményelvárások elmaradnak a stabilitás és a megbízhatóság kritériumai mögött. Ha a szociális célok az erősebbek, a közfoglalkoztatás a nyílt munkaerőpiacról kiszorulók számára védett munkakörnyezetté válik, és háttérbe szorulnak a hatékonyság szempontjai. Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott „*dolgozzon fele annyit, de azt megbízható rendszerességgel*”.

A közfoglalkoztatást befolyásoló vagy abban részt vevő szereplőknek is eltérő célrendszere lehet, amelyet a 6. táblázatban foglaltunk össze. Mint látható, a különböző tárcáknak és szereplőknek eltérő céljai lehetnek az egyes területeken.

8. táblázat: A közfoglalkoztatással kapcsolatban megfogalmazódó differenciált célrendszer

	Gazdasági célok	Foglalkoztatási célok	Szociális/társadalmi célok
NGM	Munkaerő-tartalékok bevonása a versenyszférába, a gazdaság kifehérítése	Aktiválás, tranzitivitás, munkateszt, foglalkoztathatóság növelése	Fenntartható növekedést megalapozó humán erőforrás, elérhető jövedelmek növelése
BM	Produktivitás	Aktivitás növelése, passzív ellátás csökkentése	Önfenntartás, életminőség, közbiztonság javítása, területi egyenlőtlenségek csökkentése
Önkormányzatok	Település-fenntartás, forrás-kiegészítés, helyi gazdaság fejlesztése,	Munkanélküliség csökkentése Részvétel az új érték termelésében (értelmes munka)	Egzisztencia biztosítása (jövedelem bármilyen forrásból), társadalmi béke

	települések gazdasági erejének növelése		
Közfoglalkoztatott	Versenyképes, a szükségletek kielégítését biztosító fizetés	Rugalmas keretek közötti, de stabilitást garantáló munkahely	Szociális biztonság, életminőség javítása, társadalmi béke

Forrás: az interjúk során elhangzott vélemények alapján saját összegzés.

Vizsgálatunkban e szereplők közül a helyi szereplőkre koncentráltunk, a településvezetőkre, a közfoglalkoztatás szervezőkre és a közfoglalkoztatottakra, a helyi gazdasági szereplőkre, a szociális és egészségügyi ellátórendszer szakembereire, aktív civil szervezetekre.

A közfoglalkoztatás elsődleges célja – a megkérdezett településvezetők és közfoglalkoztatás szervezők többnyire konszenzusos véleménye szerint – kettős. Egyfelől a problémamentes településüzemeltetés, másfelől a közfoglalkoztatottak jobb életkörülményeinek biztosítása. A közfoglalkoztatás szervezők a feladat ellátása során ennek az egymásnak ellentmondónak tűnő (gazdasági hatás – társadalmi hatás) kettős elvárásnak igyekeznek eleget tenni úgy, hogy törekednek a munkavállalók munkavégző képességének növelésére.

Azok, akik a **tranzitív hatás elsőbbségét, szükségességét emelik ki**, többnyire a közfoglalkoztatásba vont munkaképes, sok esetben szakképzett munkaerőre fókuszálnak, jóllehet a közfoglalkoztatásba vonható célcsoport szerkezetének átalakulása már közel két éve azt mutatja, hogy egyre csökken azok száma, akik munkaképes vagy „versenyképes” állapotban vannak.

Abban többnyire egyetértés van az interjúalanyok között, hogy a **közfoglalkoztatásnak nem célja a piaci tevékenység felduzzasztása**. *„Erre egyfelől azért sincs esély, mert a közfoglalkoztatási programban hatalmas a fluktuáció. Sokan elmennek, kevesebben jönnek, így erre stabil piaci szervezet nem építhető. Másfelől a programban lévők szerkezete sem teszi alkalmassá a piaci tevékenység középpontba állítását.”* – mondta az egyik nagyváros városüzemeltetési szervezetének közfoglalkoztatás szervezője.

Az interjúalanyok több alkalommal megfogalmazták, hogy a célok sokszínűsége miatt háttérbe szorul a közfoglalkoztatás társadalmi integrációs vagy szociális jellege, annak ellenére, hogy a résztvevők egyre távolabb állnak a nyílt munkaerőpiactól.

4.2. A közfoglalkoztatás lehetséges hatásrendszere

A közfoglalkoztatás hatásainak vizsgálatakor a célrendszerekhez hasonlóan több területen vizsgálódhatunk. A nagy létszámot érintő közfoglalkoztatási programok kapcsán három nagyobb csatornán beszélhetünk potenciális hatásokról, melyeket szintén többfelé bonthatunk, egyrészt időtáv, másrészt hatásterület szerint is (Ravallion [1990], illetve Berg és szerzőtársai [2012] kategóriarendszere, kiegészítve hazai kutatások eredményeivel):

1. **A résztvevőkre gyakorolt hatások:** a programokban a résztvevőkre, illetve a velük egy háztartásban élőkre közvetlenül irányuló hatások:
  - A **jövedelem növekedése**, és annak kiszámíthatóságának növekedése, azon keresztül pedig a szubjektív jólétre kifejtett hatások. Ez elsősorban rövid távon jelentkező hatás, amennyiben a közfoglalkoztatással elérhető jövedelem meghaladja a résztvevők számára elérhető szociális transzfert. Ugyancsak fontos szerepet játszhatnak a természetbeni és egyéb juttatások is a jövedelemszerzésben. (Koltai–Kulinyi 2013, Velkey 2014, Váradi 2015)
  - Középtávon a jövedelemre kifejtett hatáson keresztül az **egészségi állapot vagy a fogyasztási szokások** is megváltozhatnak.
  - **Munkaerőpiaci hatások** is jelentkezhetnek, ha a közfoglalkoztatásban való részvétel hatással van a foglalkoztathatóságra, és az egyén későbbi elhelyezkedésére (Csehné 2018, Koltai 2014).
  - A **beragadási hatás** (lock-in effect) is érvényesülhet, vagyis a közfoglalkoztatás ideje alatt a résztvevőknek nincs ideje és/vagy motivációja az álláskeresésre (Csoba 2010, Csoba–Nagy 2011, Köllő 2009, Köllő–Scharle 2011, Molnár és szerzőtársai 2014, Husz 2012, Márton-Vojtonovszky 2014);
  - A **munkahelytorzító hatás** (job displacement effect) is érvényesülhet az egyén oldaláról, ami azt jelenti, hogy azok is inkább a közfoglalkoztatásban vállalnak munkát, akik el tudnának helyezkedni a program nélkül az elsődleges munkaerőpiacon is (Kálmán, 2015),
2. **Közvetett (helyi) munkaerőpiaci hatások:** a (helyi) munkaerőpiacon jelentkező tovagűrűző hatásokkal számolunk ebben a kategóriában. Ezek a hatások már nemcsak a programokban résztvevők, hanem a munkaerőpiac egyéb szereplőit is érinthetik.
  - **Bérekre gyakorolt hatás:** ha a közfoglalkoztatási programok nagyobb volumenben indulnak, az befolyásolhatja a helyi egyensúlyi béreket is, például azokban az ágazatokban vagy munkakörökben, amelyekből a közfoglalkoztatási programok elszívják a munkaerőt (Erlend Berg–Sambit Bhattacharyya–Rajasekhar Durgam–Manjula Ramachandra 2012)
  - **Foglalkoztatási szintre gyakorolt hatás:** a közfoglalkoztatási programok akár az aggregált foglalkoztatási mutató szintjét is

befolyásolhatják. Emellett a foglalkoztatás minőségére is gyakorolhat hatást, javulhatnak a munkakörülmények, a bizonytalanabb foglalkoztatási formák felől a kiszámíthatóbb, adott esetben tartósabb, bejelentett foglalkoztatás felé mozdulhat el a munkavállalók egy része.

- **Kiszorítási hatások:** előfordulhat, hogy a közfoglalkoztatási programok kiszorítási hatásokkal (crowding out) járnak, vagyis elszívják a munkaerőt a piaci munkáltatók elől, amely hatására csökken a (formális) foglalkoztatottság szintje a nyílt munkaerőpiacon (Kálmán 2015). Emellett a nagymértékű közfoglalkoztatás miatt csökken azon álláskereső száma, akik aktív eszközökbe, egyéb foglalkoztatási programokba vonhatóak be.
- **Helyettesítési hatás:** az is előfordulhat, hogy a programok helyettesítési hatást váltanak ki, vagyis a korábban nem közfoglalkoztatottak által betöltött munkaköröket közfoglalkoztatottak töltik be (Kálmán 2015).

3. Közvetett helyi gazdasági és társadalmi hatások:

- A közfoglalkoztatás során létrejövő **infrastruktúrán és/vagy kapacitás-növekedésen** keresztül is létrejöhetnek hatások. Például az új utak építése, a meglévők karbantartása, illetve a földterületek termelésbe vonása szintén befolyásolhatja a helyi termelés szintjét.
- A megnövekedett helyi jövedelem hatására a településen növekedhet a vásárlóerő is.
- Ide tartozhat a település önellátó kapacitásának bővülése, társadalmi vállalkozások indítása, az önkormányzat és/vagy a lakosok termelővé válása, termelő kapacitásának növekedése.
- Amennyiben a közfoglalkoztatás során **termelő tevékenység** is folyik, az itt megtermelt javak kínálatának növekedése szintén tovaryűrűző hatásokkal járhat a helyi piacokon, például a piaci árak csökkenésén keresztül. A helyi intézményekben felhasznált termékek segítik az átlátható forrásból származó, helyben termelt élelmiszerek fogyasztását.
- A közfoglalkoztatás talán legnehezebben megfogható hatása a helyi **társadalmi kohézióra** gyakorolt hatás. Ez sok esetben a lakossági érzékeléssel van összefüggésben. Ugyanakkor például valós hatás lehet a települési konfliktusok és a bűnözés csökkenése, a települési együttműködések fejlődése (OECD 2009, Martin 2014, Ignits–Varga 2016).

Az egyes hatások különböző időtávban jelentkezhetnek. Míg a segélyezésnél a magasabb jövedelem szegénységnyhító hatása igen rövid távon jelentkezik, addig például a munkaerőpiaci reintegráció vagy a kistelepülések gazdasági erejének növekedése hosszabb távon várható. A szakmapolitikai döntéshozatal több esetben részesítette előnyben a rövid távú hatásokat a hosszabb távúakkal szemben.

A lehetséges hatásokat az alábbi táblázatba foglaltuk össze.

9. táblázat: A lehetséges hatások rendszere

	Egyéni/résztvevő szintjén	Közösségi/helyi szinten
Gazdasági hatás	Jövedelem változása, fogyasztás változása, életminőség javulása, önellátás mértékének növekedése, háztáji gazdaság indítása	Egyensúlyi bérek változása, egyensúlyi árak változása értéktermelés, infrastruktúra és kapacitás fejlődése, helyi gazdaságfejlesztés, növekvő vásárlóerő
Foglalkoztatási hatás	Munkaerőpiaci helyzet változása, reintegráció, beragadási hatás, munkahelytorzító hatás, aktiválás, munkaszocializáció, foglalkoztathatóság javulása	Foglalkoztatási szint növekedése, kiszorító hatás, helyettesítő hatás, munkaerőpiac fehéredése
Társadalmi/szociális hatás	Szegénység enyhülése, egészségi állapot javulása, lakhatás megfizethetősége, egyéni életvezetés változása, családi minták változása, készségek fejlődése	Társadalmi kohézió, szegénység csökkenése, segélyezés csökkenése, közösségfejlődés

Tanulmányunkban ezeknek a hatásoknak egy részét vizsgáljuk kvalitatív eszközökkel a kutatás terepéül választott tizenöt településen. Újra ki kell emelnünk, hogy a kutatás jellegéből és időtávjából adódóan nem alkalmas arra, hogy a hatásokat számszerűsítse és mérje. A kutatás pillanatképeket mutathat be e téren, melynek célja, hogy árnyalja tudásunkat a közfoglalkoztatásról és segítse a programok fejlesztését. A tanulmányban a helyi (települési vagy járási) szinten jelentkező hatásokra koncentráltunk, de az egyéni szintű hatásokkal kapcsolatos vélekedéseket is vizsgáltuk.

5. Tranzit jelleg és reintegráció

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a közfoglalkoztatás reintegrációs, tranzit jellege milyen mértékben és milyen formában jelenik meg. A tranzitív utak körvonalazása mellett arra a kérdésre is keressük a választ, hogyan erősíthető, milyen kísérő/felzárkóztató, személyes kompetenciákat fejlesztő szolgáltatások segítik a tranzitivitást, illetve a jóléti szolgáltatásokkal és támogatásokkal kapcsolatban milyen szükségletek fogalmazódnak meg az interjúk során. Kitérünk arra is, hogy a szociális ellátórendszer változása hogyan viszonyul a közfoglalkoztatáshoz. A hatásokat ebben a fejezetben elsődlegesen egyéni szinten elemezzük.

A műszaki leírásban megfogalmazott kérdések közül a következőkre fókuszálunk ebben a fejezetben (a szám a műszaki leírás szerinti számozást jeleníti meg):

9. Milyen szociális, közösségi és egészségügyi szolgáltatások szükségesek a foglalkoztathatóság és a munkaerőpiaci magatartás jelentős megváltozásához?

11. Milyen életvezetési, életforma-változások figyelhetők meg a közfoglalkoztatás hatására?

12. Milyen munkaszervezési, ösztönzési megoldások segítik a sikeres és tartós reintegrációt, illetve a hatékony munkavégzést?

8. Azonosíthatók-e olyan gazdasági-társadalmi hatások, amelyek a közfoglalkoztatás rendszerének változásával, illetve a munkaerőpiaci helyzet változásával függenek össze?

5.1. A jóléti ellátások átalakítása és ennek hatása a közfoglalkoztatásra

A közfoglalkoztatással kapcsolatos elemzésünk során nem tekinthetünk el attól, hogy az elmúlt években a szociális ellátórendszer is jelentősen átalakult. Ez az átalakulás hatással volt a közfoglalkoztatás erőterére is. Ebben az alfejezetben kitérőt teszünk a szociális ellátórendszer 2015-től bekövetkezett átalakítására. Ezeknek a változásoknak az elemzése ugyan nem volt közvetlen célja kutatásunknak, de úgy gondoljuk, hogy a közfoglalkoztatás megváltozó erőterének megértéséhez szükség van az aktív korúak ellátásaiban bekövetkező változások bemutatására is.

A szociális törvény 2015. március 1-től jelentősen átalakult⁴. A törvény megváltoztatta a korábban az önkormányzat számára előírt alapellátási kötelezettségeket és szakfeladatokat. A kötelezően nyújtandó rendszeres pénzbeli ellátások a járási hivatalokhoz kerültek át. A változások elsődlegesen az aktív korúak ellátását érintették. Az aktív korú, nem foglalkoztatott személyek ellátása ezt követően kétféle támogatási formában valósul meg: a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban, illetve a rendszeres szociális segély helyébe lépő egészségkárosodási

⁴ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról (Szt)

és gyermekfelügyeleti támogatásban. A támogatás megítélésének feltétele mindkét esetben az együttműködés, illetve az, hogy a háztartáson belül az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem az öregségi nyugdíjminimum 90 százaléka (ez 2018-ban 25 650 Ft) alatt maradjon és az, hogy érintett háztartásnak ne legyen a törvényben rögzített értékhatárt meghaladó vagyona. Mindkét ellátás jogosultságának megállapítása és folyósítása a járási hivatal feladata lett, s ezzel az önkormányzatok feladata és felelőssége a jövedelempótlásban jelentősen szűkült. **Az önkormányzati vezetők többsége a változásokat úgy ítélte meg, hogy a településen élők szociális helyzetének javításával kapcsolatos mozgástere jelentősen leszűkült, a feladatok súlya a passzív ellátások (segélyezés) felől az aktív ellátások (közfoglalkoztatás) felé tolódott.** A többnyire kríziskezelésre elegendő, passzív ellátások körét az önkormányzatok által nyújtható egységes elnevezésű „települési támogatás” biztosítja, amelynek feltételeit és típusait az önkormányzatok határozták meg. A legtöbb esetben a „települési támogatás” keretében meghatározott ellátások és segélyek fedezetének biztosítása is az önkormányzatok feladat lett.⁵

5.1.1. „Segély helyett munka”

A szociális ellátások 2011-ben elkezdődött átalakulásának hatására a passzív ellátásokban részesülők köre jelentősen visszaszorult. Teret hódított a feltételhez (elsődlegesen munkavégzéshez, ezen belül is közfoglalkoztatáshoz) kötött jóléti ellátás. A települések vezetői két problémát hangsúlyoztak a megváltozott helyzet kapcsán: egyfelől nehezményezik, hogy a cselekvési terük szűkült, másfelől jelzik, hogy a még közfoglalkoztatásból is kiszorult célcsoport problémáinak megoldása nem a település feladata, mivel sem anyagi feltételek, sem szolgáltatások nem állnak rendelkezésre a probléma kezelésére (pl. alkoholizmus, súlyos jövedelemhiány).

A településeken több új folyamat is megfigyelhető ennek hatására. Az önkormányzati vezetők rendszeresen kapnak a járási hivataloktól olyan listákat, amelyeken a korábban az aktív korúak rendszeres ellátásában részt vevő személyek szerepelnek, s akiknek a közfoglalkoztatásba vonását ajánlják a hivatal munkatársai. De a listák mellett a közfoglalkoztatás szervezéséhez szükséges „keretszámokat” is biztosítja a hivatal, így a közfoglalkoztatás szervezése a forrás oldaláról sehol nem ütközött akadályba. A munkaképes aktív korúak esetében ezeket a változásokat és lehetőségeket a települések vezetői jellemzően kedvezően fogadták. Úgy ítélték meg – jóllehet a jogszabályi változások miatt konkrét adatokkal alátámasztani nem tudták –, hogy a közfoglalkoztatás a korábbi passzív ellátásokat igénybe vevők körét jelentős mértékben visszaszorította. Az interjúk tapasztalatai alapján nem ilyen egyértelmű a helyzet az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás esetében. A közfoglalkoztatás keretei közt ugyanis nehézkesen tudják megoldani a

5 Már csak a 32 000 Ft adóerőképesség alatti településeknek biztosítottak központi finanszírozást 0–18 000 Ft között 100 százalékos, 18 001–24 000 Ft között 50 százalékos, 24 001–32 000 Ft között 25 százalékos mértékben.

rehabilitációs foglalkoztatást. Valamivel kedvezőbb a helyzet a gyermekfelügyeleti támogatást igénybe vevők körében. Amennyiben a településen a gyermekek napközbeni ellátása biztosított, és a közfoglalkoztatás lehetővé teszi a gyermekek időbeosztásához és szükségleteihez igazodó rugalmas feladatellátást, akkor a gyermekek felügyeletét ellátók – főként nők – is nagyobb arányban kapcsolódnak be a közfoglalkoztatásba.

5.1.2. Se munka, se segély

A változások komoly kihívást jelentettek az önkormányzat számára a nem munkaképes állapotban lévő, korábban passzív ellátásban részesülők szociális biztonságának garantálása kapcsán.

A kedvező gazdasági változások és az élénkülő elsődleges munkaerőpiac miatt az önkormányzat által közfoglalkoztatásba vonható célcsoport szerkezete napjainkra átalakult. Az utóbbi egy-két évben mind nagyobb arányban szerepelnek a járási hivatal kiközvetítésre javasolt személyeket tartalmazó listáján olyanok, akik nem vagy csak nagyon speciális feltételekkel vonhatók munkába. Például rész munkaidőben, egyéni (fizikai és szellemi) képességekhez alkalmazkodó feladatkijelölés mellett, folyamatos személyes segítséssel, kiegészítő szolgáltatások biztosítása mellett (pl. egyéni esetkezelés, mentorálás, addiktológiai szolgáltatás). Az önkormányzatok többsége nincs felkészülve ennek a célcsoportnak a munkaerőpiaci integrációjára, így veszélybe kerül a célcsoport megélhetése. A közfoglalkoztatás keretében biztosított jövedelemhez az érintettek nem vagy csak korlátozott mértékben tudnak hozzáférni, de az együttműködési kötelezettség miatt a passzív ellátások is veszélybe kerülnek. A helyi önkormányzatok felelőssége a szociális biztonság garantálásában e célcsoport esetében jelentősen megnövekedett, miközben az integrációhoz és a megélhetéshez szükséges forrásokat a jóléti modell átalakítását követően nem tudja biztosítani.

A változások hatását összegezve elmondható, hogy a jóléti ellátás rendszerének átalakítása egyfelől meghatározó mértékben csökkentette a passzív ellátásban részesülők számát a munkaképes lakosság körében, s széles körben érvényesítette aktiváló, integráló hatását. Másfelől azonban a változások kifejezetten növelték a helyi önkormányzatok felelősségét a nem munkaképes lakosság szociális biztonságának garantálásában. Erre azonban a jelenlegi feltételek között az önkormányzatok nincsenek felkészülve. A „települési támogatás” keretében nyújtott ellátás nem helyettesíti a ma már egyre szűkebb körben biztosított és feltételekhez (elsődlegesen munkavégzéshez) kötött rendszeres ellátások körét. Valamint ez a forrás arra sem elegendő, hogy az önkormányzatok az érintett célcsoport munkaerőpiaci és társadalmi integrációjához szükséges szolgáltatások rendszerét kialakítsák. A településeken továbbra is jelen van egy olyan kisebb-nagyobb csoport, amelynek társadalmi és munkaerőpiaci integrálására a közfoglalkoztatás jelenlegi keretei nem biztosítanak adekvát választ.

A közfoglalkoztatás változó erőterét és az új szakmai kihívásokat a járási hivatalok foglalkoztatási főosztályain is érzékelik. A jóléti rendszer átalakítását követően a járási hivatalok is sok olyan feladatot kaptak, amelyek korábban a települési önkormányzatok hatáskörébe tartoztak. Például az ügyfelek rászorultságának megítélése és a problémakezelés szociális eleme is sok vonatkozásban járási szintre került. Van olyan foglalkoztatási főosztályvezető, aki mindezen változások eredményeként a közfoglalkoztatást a szociális ellátórendszer részeként képzelel el, miközben maga is belátja: „...kompetenciával nem rendelkezünk a szociális területhez, de nagyon sok klienssel itt is találkozunk...”. Majd így folytatja: „Mindig van egy olyan csoportja egy társadalomnak, aki gondoskodásra szorul. ... A (közfoglalkoztatási) célcsoport a mai jogalkotói akarat szerint azokra fókuszál, akik nem rendelkeznek, csak általános iskolai végzettséggel. .... A cél, hogy a szakképzettek ne mehessenek közfoglalkoztatásba... Ha a közfoglalkoztatásnak van fenntartható fejlődése, akkor azt gondolom, hogy erre mindig is szükség volt és mindig szükség lesz.”

Amennyiben elfogadjuk a főosztályvezető érvelését, hogy a közfoglalkoztatás a leginkább leszakadók integrációjának eszköze, vagyis ha a közfoglalkoztatás integrációs vagy szociális jellegét emeljük ki meghatározó célként, akkor a foglalkoztatásba vonás mellett jelentős szerepet kell kapnia a szociális hátrányok ledolgozásának is. Erre azonban csak korlátozott mértékben kerül sor a programok keretében. A járási hivatalok munkaügyi osztályain az egyének szociális kompetenciáival és azok fejlesztésével nem foglalkoznak. A munkatanácsadás megjelenik a járási hivatalok ügyfélszolgálatán, de a további szükségletek feltárása és kezelése nem (pl. személyiségproblémák, függőségek, rendezetlen családi és munkavállalói kapcsolatok, adósságkezelés). Bár ez a szociális ellátórendszernek lenne a feladata, de annak sem intézményi, sem humánerőforrás kapacitása nincs, holott nagy szükség lenne egy pontos diagnózisra és egy jól felépített egyéni esetmunkára, ha a tranzitív hatást elvárásaként fogalmazzuk meg.

Az interjúk tanulsága szerint a munkaügyi szervezet és a szociális és rehabilitációs ellátásokkal foglalkozó osztályok között a szükséges kommunikáció ugyan biztosított, de nincs közös stratégia és munkamegosztás a szolgáltatások fejlesztésére, csupán a közfoglalkoztatás konkrét megvalósítására irányul a kommunikáció és az együttműködés.

5.1.3.A szociális ellátórendszer és a közfoglalkoztatás kapcsolata

A vizsgált települések többségében elsődlegesen a közfoglalkoztatásnak, másodlagosan a foglalkoztatottság növekedésének köszönhetően a passzív ellátások (ezen belül is kiemelten a rendszeres pénzbeli ellátások) az előző évek töredékére estek vissza. Csökkent az érintettek száma és a kifizetések összege is, bár erről pontos adatokkal a rendszer átalakítása miatt nem rendelkezünk. A megkérdezett közfoglalkoztatottak többsége is elfogadja, hogy a magasabb juttatásért dolgozni kell. Így a rendszeres pénzbeli ellátások helyét fokozatosan a közfoglalkoztatásból származó bér veszi át. A közfoglalkoztatási bér szintje és a cserébe várt teljesítmény

mértéke azonban mind a résztvevők, mind a szervezők körében megkérdőjelezi a közfoglalkoztatás után járó juttatás „bér jellegét” és kevés kivételtől eltekintve inkább a szociális vagy „segély” jellegét emelik ki. Vagyis ennek a jövedelemnek szegénységnyhító funkciója van, az a feladata, hogy a településen élő rászorulóknak szociális biztonságát garantálja. A megkérdőjelezett közfoglalkoztatottak szemléletének változása azonban egyértelműen tapasztalható. A korábbi passzív hozzáállás – ha kényszerűen is, de – fokozatosan átalakul, „résztvevővé”.

A „Segély helyett munka”-elvet a legtöbb esetben általában és magukra nézve is elfogadják. Ugyanakkor a juttatás szintje és a közfoglalkoztatási tevékenység összhangjával kapcsolatban már több kritikát hallottunk (teljesítményelvárás kontra alacsony bér).

Míg a korábban foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülőkkel kapcsolatosan nagy volt a változás, **a gyerekekkel kapcsolatos ellátásban részesülők köre az elmúlt években alig változott.** A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők arányának változatlansága jól mutatja, hogy az FHT-ből kikerülők nem feltétlenül kerültek ki a szegénységből.

„A településen élők megélhetési viszonyairól árulkodik, hogy a tavalyi évben az FHT-ben részesülők száma elérte a 40 főt. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez kapcsolódó pénzbeli ellátásban közel 150-en részesültek 2016-ban, arányuk a 0–14 éves lakónépesség 58 (!) százalékát tette ki.” – mondta egyik interjúalanyunk. Vagyis ő úgy értékelte, hogy a közfoglalkoztatás nem javított annyit a családok anyagi helyzetén, hogy az érintett családok a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosító jövedelemküszöböt átlépjék. (A család egy főre jutó jövedelme eléri a mindenkori öregségi nyugdíjminimum 130 százalékát, de meg kell említenünk, hogy a megállapításnál az FHT összegét veszik figyelembe nem a közfoglalkoztatási bért.)

A települési támogatások körében még találunk néhány pénzbeli ellátási formát (átmeneti vagy krízissegély, lakhatási vagy rezsitámogatás, beiskolázási támogatás stb.), de ezeknek az összege nem jelentős és rendszeressége.

„A közfoglalkoztatás kiterjesztése elsősorban azt eredményezte, hogy a rendkívüli önkormányzati segélyek iránti kereslet a résztvevők körében gyakorlatilag megszűnt, mivel saját jövedelmükből próbálják a kiadásukat fedezni.” – mondta az egyik település polgármestere.

A közfoglalkoztatásból származó jövedelem kiszámítható biztos jövedelemmé vált. Ezt támasztja alá az is, hogy nem biztosít olyan szintű jövedelmet, amivel a családok kikerülhetnek a szegénységből és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők köréből. Néhány helyen a szakemberek arra is felhívták a figyelmet, hogy van, aki a közfoglalkoztatási program miatt elesik az önkormányzati támogatásokról (pl. egy adott szabályozású települési támogatástól), de általában nem nő olyan mértékben a jövedelem, hogy ez sokakat érintsen.

Az egyre szűkülő pénzbeli ellátások mellett fokozatosan szélesedő természetbeni támogatások körével találkoztunk a közfoglalkoztatottak körében. Míg a támogatások egy része a települési támogatás keretében jut el a közfoglalkoztatottakhoz, addig másik része kifejezetten a munkavégzéshez kötődik.

Az érintett települések egy részében rendszeresen osztanak adományokat, egyéb szociális juttatásokat a rászorulóknak és közöttük a közfoglalkoztatottaknak is (tejenyér adomány, tűzifa, nyári gyermekétkeztetés stb.). A legtöbb helyen nemcsak az intézményben lévő gyerekek étkezhetnek ingyen napi háromszor, hanem az is kap, aki otthon van.

A természetben nyújtott támogatások azonban nem minden esetben teljesítették az helyi vezetők elvárásait. Egyfelől nem tudják hatékonyan csökkenteni a rászorultság mértékét, csupán kríziskezelésre alkalmasak (téli tüzelő, karácsonyi élelmiszercsomag stb.), másfelől az elosztás módja, mértéke, az érintettek köre miatt olyan feszültségeket szül a településeken, hogy egy idő után erről a formáról lemondanak.

„A felesleges terményeket több esetben a közmunkások között osztottuk szét, egyenlő arányban. Sajnos ez a program végül ’nem nagyon vált be’, ezért két év után megszüntettük” – mutatja az egyik település példája.

10. táblázat: Az interjúban előforduló természetbeni támogatások formái és jogcímei

	A települési támogatásban rögzített támogatási formák	A közfoglalkoztatáshoz kötődő támogatási formák
Természetben nyújtott támogatások	Népkonyha, ingyenes étkeztetés Tűzifa Tankönyvtámogatás (ingyen tankönyv) Élelmiszercsomag (főleg karácsonykor) Adományosztás	Munkaruha Részesedés a termékből/termékfeleslegből Olcsóbb értékesítés a dolgozóknak
Szolgáltatások	Házi segítségnyújtás Családsegítés Adósságkezelési tanácsadás Falugondnoki szolgáltatás Hulladék szállítási kedvezmények Egészségügyi szűrővizsgálatok	Egészségügyi vizsgálat Balesetvédelmi oktatás Tréning (2 napos) Tanfolyamok (főleg szakmai felkészítő)

Forrás: az interjúk során elhangzott információk alapján saját összegzés

A természetben nyújtott támogatásokon belül sajátos helyet foglal el a szociális szolgáltatások köre. Ezek egy része 2015. március 1-jével kikerült a települések által kötelezően biztosítandó alapellátás rendszeréből, s a legnagyobb települések kivételével csaknem mindenütt megszűnt, vagy járási szolgáltató központokba összpontosult.

„A családsegítés jelenleg kb. harminc családra terjed ki. Közülük tíz helyi család több évtizede gondozásban van, a szociális problémák esetükben halmozódnak, folyamatosan újratermelődnek. Szélsőséges szegénység (éhezés, fagyhalál) évek óta

nincs a településen, a fő problémát a korán szülés, a korai iskolai lemorzsolódás, valamint a rendezetlen lakás- és életkörülmények jelentik” – mesélte az egyik kistélepülés szociális szakembere.

A jogszabályi változások ellenére vannak olyan települések, ahol a rendelkezésre álló keretek között viszonylag sokszínű szociális ellátás működik. Ez a szociális támogatási rendszer azonban a legtöbb esetben semmilyen szinten nem kapcsolódik össze a közfoglalkoztatás gyakorlatával, s nem épül képességfejlesztő szolgáltatási rendszerré. A legtöbb esetben csupán az alapvető szükségletek biztosítása a cél. A jogszabályoknak megfelelően természetesen az időseknek szociális alapon, valamint a gyermekek számára is biztosítanak egész évben étkezést. Az állami tűzifa támogatás, vagy a helyi forrásokkal kiegészített tűzifa program keretében a legtöbb rászoruló család kap téli tüzelőtámogatást, amelynek eredményeként sok településen a környékbeli falopások száma valamelyest csökkent. A kis lélekszámú településeken működik a falugondnoki szolgálat is, melynek keretében a gyermekeket óvodába és iskolába szállítják, ezen kívül mindenkit igény szerint orvoshoz, szakrendelésre, bevásárlásra szállítanak, kiváltják a gyógyszert stb.

„Hiába került el a járáshoz a családsegítő meg az FHT, az ember itt maradt a településen. És nekünk nincs eszközünk, csak az eseti segélyek” – mondta egy szociális szakember.

5.2. A kilépés és a beragadás egyéni szintje

A közfoglalkoztatás reintegrációs funkciójának elemzésekor az egyik legfontosabb kérdés a kilépés és a beragadás jellemzőinek és okainak vizsgálata. A következő alfejezetben ezeket a folyamatokat egyéni szinten vizsgáljuk. A kilépést és a beragadást ösztönző intézményes folyamatokkal a 6.2.3. alfejezetben foglalkozunk részletesebben.

A legtöbb településen arról számoltak be, hogy az elmúlt években **igen jelentős változások történtek a közfoglalkoztatási programban résztvevők számában és összetételében**. Az egyik meghatározó jellemző, hogy a férfiak (különösen a fiatalabbak) jelentős része el tudott helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. Ennek következtében a közfoglalkoztatásban résztvevők körében – az országos tendenciákkal megegyezően – jelentősen megnőtt a női és az idősebb munkavállalók aránya. (Ezt a tendenciát az országos adatok is alátámasztják: míg 2011-ben a közfoglalkoztatottak 40,9 százaléka volt nő, addig 2017-ben már 53,5 százaléka, az 55 év feletti aránya 5 százalékról 22 százalékra nőtt ebben az időszakban.)

„Jellemző, hogy 5 évvel ezelőtt 72 közfoglalkoztatott volt az önkormányzatnál. Ennek egy része elhelyezkedett és mára 15 főre csökkent a létszám. Tehát korábban jelentős volt a kifelé irányuló mobilitás, ez ma már jóval kisebb. Jelenleg is van 3-4 fő, akik jó eséllyel hamarosan el fognak tudni helyezkedni.”

Az elmúlt két évben a legtöbb településen – kevés kivétellel – hasonló mozgásokkal találkozunk. A közfoglalkoztatási létszám első sorban nem az elhelyezkedés miatt csökkent, hanem azért mert a keretszámok alacsonyabban kerültek meghatározásra, ami nem okozott konfliktust, hiszen sokan elhelyezkedtek. A településvezetők

többsége jelezte, hogy a tavalyi keretlétszám feltöltése az idei évben már jelentős gondot okozott. Elfogyott a közfoglalkoztatásba vonható munkaerő utánpótlása, illetve egyre nagyobb azoknak a nem foglalkoztatottaknak a köre, akiknek a munkavégző képességét nem ítélik megfelelőnek, így nem tudják őket fogadni a közfoglalkoztatók.

A legkönnyebben azok léptek ki, akiknek volt piacképes szakmájuk, nem múltak még el 50 évesek, csak egy átmeneti helyzet miatt kerültek a közfoglalkoztatásba, motiváltak voltak az elhelyezkedésben.

„Összességében azok tudtak a közfoglalkoztatásból a munkaerőpiacra aránylag könnyen visszalépni, akik rendelkeztek valamilyen szaktudással és/vagy a közfoglalkoztatást megelőzően is dolgoztak, és nem estek ki hosszú évekre a munkából. Pályakezdők esetén a legfontosabb tényező a családi minta és a motiváció megléte. Tehát elsősorban a személyes, egyéni irányultság a meghatározó, az önkormányzatnak és a programnak másodlagos funkciója van.” – fogalmazott az egyik önkormányzat szakembere.

A kilépés esélyét tapasztalataink szerint számos tényező együttese határozza meg. A fiatalabbak, a férfiak, a versenyképes szakképesítéssel rendelkezők könnyebben ki tudnak lépni az elsődleges munkaerőpiacra. Emellett fontos szerepe van a személyes munkaerőpiaci kompetenciáknak, motiváltságnak, a korábbi munkaerőpiaci tapasztalatoknak és a közfoglalkoztatási múltnak. Mindemellett a település munkaerőpiaci helyzete, a reintegrációs szolgáltatások köre is szerepet játszik.

„A cégek dolgozni akaró és tudó embereket keresnek felvételre, számukra rendszerint nem jelent problémát, ki honnan érkezik, a közfoglalkoztatottakat is alkalmazzák, ha jól teljesítenek.” – mesélték az egyik településen.

A kilépésnek alapvetően három fő iránya van: a nyílt munkaerőpiac, az inaktív státusz és a minden ellátásból való kiszorulás a függőségek és egyéb akadályozó tényezők miatt. Az inaktív státuszba lépés elsősorban nyugdíjazás vagy rokkantsági ellátások irányába történik. A kirekesztődéssel kapcsolatban pedig elmondhatjuk, hogy jól körülhatárolható, speciális okok miatt (alkoholizmus, agresszió, pszichiátriai betegség, magatartási zavarok) és elenyésző számban fordulnak elő. A foglalkoztatók a legtöbb esetben kifejezetten toleránsak a közfoglalkoztatás során előforduló kisebb „kilengésekkel” kapcsolatban. A fenti a kilépési irányok közül a továbbiakban a nyílt munkapiaci elhelyezkedést vizsgáljuk.

Volt olyan település, ahol a megkérdezettek nem tudtak arról beszámolni, hogy a program során vagy utána bárki is ki tudott volna lépni az elsődleges munkaerőpiacra; a térségben gyakorlatilag mindenki dolgozik külföldön vagy belföldön, aki bármennyire is munkaképes. Lényegében csak azok maradtak a közfoglalkoztatásban, akik képtelenek vagy nem akarnak dolgozni. Ebben a helyi szakemberek döntő oknak látják az alkoholizmust, a családi okokat (pl. idős hozzátartozó gondozása) és az alacsony iskolai végzettséget. A helyi döntéshozók nem is számoltak azzal, hogy a közfoglalkoztatottak meg tudják célozni az elsődleges munkaerőpiacot.

5.2.1. Nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés

Külföldi munkavállalás

A legtöbb településen említették, hogy van a lakosságnak egy része, **főleg a fiatalabb, képzetesebb szakmunkás férfiak, akik már egy ideje próbálkoznak a külföldi munkavállalással.** A településvezetők nem tudták megbecsülni az érintettek számát, de említésre méltónak tartották a jelenséget. A közfoglalkoztatásból viszonylag kevesen próbálkoztak a külföldi munkavállalással. Interjúalanyaink úgy vélték, akik a külföldi munkavállalás mellett döntöttek, azok a közfoglalkoztatás kereteiből már korábban kiléptek, és vagy egy belföldi közvetítő szervezésében, vagy informális kapcsolatok mentén találtak külföldön munkát. A jelenlegi közfoglalkoztatottak összetétele miatt kisebb a valószínűsége a külföldi munkavállalásnak. A résztvevők között inkább arra van precedens, hogy szerencsét próbáltak vagy az ország jobb munkaerőpiaci helyzetű részein, vagy külföldön, de jelentős részük maximum két év után visszatért a településre, sőt egy részük a közfoglalkoztatásba is visszalépett.

Nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés

A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés az előző két évben sokkal jellemzőbb volt, mint 2018-ban. Egyfelől a minimálbér növekedése és a szakmunkások iránti fokozódó kereslet miatt. Másfelől hatása volt annak is, hogy szakmunkás vagy annál magasabb végzettséggel rendelkezőket csak speciális helyzetben alkalmazhatnak. A kiáramlás hátterében továbbá a kapcsolati hálók mentén láthatóvá vált állásajánlatok és a mind szélesebb körben megjelenő nyíltpiaci álláshirdetések állnak, melyek elsődlegesen a szakképzettek számára váltak elérhetőkké. Az előző években tehát nagyobb volt a közfoglalkoztatottak nyílt munkaerőpiaci kiáramlása. A közfoglalkoztatás szervezők pontos számokat nem tudtak mondani, de **a kiáramlás mértékét a 2017. évre vonatkozóan 20 százalék körülre becsülték.**

Vélhetően a **közfoglalkoztatási bér és a minimálbér eltávolodása is hatással volt** a nyíltpiaci kiáramlásra. Az egyik interjúalany ezzel kapcsolatban így fogalmazott: *„Korábban voltak, akik a közmunka miatt nem találtak munkaerőt, de ez már nincs így, hogy jelentős most már a különbség a közmunkás és munkás bérek között. Most már csak azok a vállalkozók nyilatkoznak úgy, hogy elszívja a közfoglalkoztatás a munkaerőt, akik nem akarnak tisztességes bért fizetni a dolgozóknak. Akik elkezdtek normális bért fizetni, oda áramlott is a munkaerő.”*

A nyílt munkaerőpiacon elhelyezkedők nem kaptak semmilyen intézményi vagy egyéb hivatalos segítséget az álláskeresés során. Tapasztalataink szerint az álláskereséskor a személyes kapcsolataik voltak a meghatározók.

Az interjúalanyok egy része szerint a Start-munkaprogramban dolgozók közül nagyobb arányban tudnak elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon, mint a hosszabb időtartamú programból. Ebben szerepet játszik, hogy ennek keretében – akárcsak egy valódi piaci munkahelyen – 8 órában, kötött munkaidőben dolgoznak a foglalkoztatottak. A nyílt munkapiaci elhelyezkedés ugyanakkor sokkal kisebb

valószínűséggel következik be, ha például a közfoglalkoztatott a település vagy az intézmény üzemeltetésében kulcsfontosságú szerepet tölt be. Ebben az esetben a beragadási hatás sokkal nagyobb. (Erről a folyamatról részletesebben a 6.2.3. alfejezetben írunk.)

A járási hivatal munkatársainak egy része azt a véleményt képviseli, hogy a nagyobb arányú nyílt munkapiaci elhelyezkedés érdekében, **szélesebb körben kellene alkalmazni a vállalkozók körében a bértámogatást**. Megítélésük szerint már 70 százalékos támogatási konstrukciókkal is felvinnék a munkavállalókat az elsődleges munkaerőpiacra (a jelenlegi 100 százalékos konstrukciók helyett), ami azt jelentené, hogy sokkal többen tudnának az elsődleges munkaerőpiacon munkát vállalni, s egy kedvezően alakuló bértámogatási kapcsolatot követően a támogatott foglalkoztatottaknak nagyobb esélyük lenne a hosszú távú, támogatás nélküli alkalmazásra is.

Saját intézményben továbbfoglalkoztatás

A közfoglalkoztatásból való kilépés egy része annak köszönhető, hogy a közfoglalkoztatásban foglalkoztatóként résztvevők **egy-egy megüresedő álláshelyre a korábbi közfoglalkoztatottakat veszik fel**. Ez jellemző az önkormányzati intézményekre és a városüzemeltetési szervezetekre, önkormányzati vállalatokra. A kutatásba bevont városüzemeltető szervezetekben is több olyan munkatárs dolgozik, aki korábban közfoglalkoztatott volt. De hasonló gyakorlatot látunk az országos közfoglalkoztatási programokban is.

Az egyik település szolgáltató központjának vezetője szerint az intézményben közalkalmazottként dolgozó munkatársak 20 százaléka közfoglalkoztatottként kezdett. Ezen kívül a volt közfoglalkoztatottak további 10–15 százaléka más intézményekben tudott elhelyezkedni.

Volt olyan szervezet is ahol a közfoglalkoztatás lényegében **munkakipróbálási eszközként működik**, főleg a szakmunkásoknál. *„Ha van neki papírja, és azt mondja, hogy tud is dolgozni abban, amiről a papírja van, akkor természetesen foglalkoztatjuk, de általában ebben az esetben szokott az előfordulni, hogy ha jól dolgozik és közhasznúként kipróbáltuk, és 2–3 hónapig dolgozik, akkor átvesszük saját állományba. Ha bizonyított és megfelelő képesítésekkel rendelkezik, akkor átvesszük.”* - mondta egy városi közfoglalkoztatás szervezője.

„A munkakipróbálás általános technika a közigazgatásban és az önkormányzati intézményeknél is. A 20–30 százalékos kilépési statisztikák mögött lényegében az áll, hogy a nyugdíjazás miatt megüresedett álláshelyekre a már egyébként is ott dolgozó közfoglalkoztatottat veszik fel normál munkabérrrel, vagyis lényegében elhelyezkedés nem történik, csak ugyanaz a munkáltató átcseréli az illető munkaszerződését.” – vélekedett az egyik foglalkoztatási szakember. Fontos azonban megemlíteni, hogy amennyiben továbbra is rendelkezésre áll az intézmény számára közfoglalkoztatotti státusz, úgy felvehet oda új embert.

A saját intézményben való továbbfoglalkoztatással kapcsolatban azonban a megkérdezettek két problémát is említettek. Az egyik a közfoglalkoztatottak összetételének változása, a foglalkoztatás szervezők szerint olyanok a munkaerőpiaci jellemzői (kompetenciái, munkaszocializációja, munkaerőpiaci státusza) a közfoglalkoztatásban már bent lévőknek és újonnan bekerülőknél, hogy már nem tudnak kiemelni és továbbfoglalkoztatni közülük munkatársakat. A másik probléma a foglalkoztatási támogatások elérhetőségével kapcsolatos. „...gyakorlatilag nekem nem éri meg saját közfoglalkoztatottat fölvenni, mert ha olyan embert veszek föl, aki nem volt nálam közfogis, arra kapok munkabér-támogatást, ha olyat veszek fel, aki közfoglalkoztatott volt, arra nem kapok bértámogatást.” – mondja az egyik foglalkoztató.

Bértámogatás hazai forrásból is adható, de a kedvezőbb feltételek (100 %-os támogatás a 70%-kal szemben), és a forrásbőség miatt a foglalkoztatási osztályok szinte kizárólag az európai uniós projektekből adnak támogatást. Több projekt célcsoportjai közé emelte a volt közfoglalkoztatottakat. A gyakorlat szerint bértámogatást úgy tudnak adni a foglalkoztatási osztályok, hogy a közfoglalkoztatási szerződést meg kell szüntetni, ezt követően álláskeresői állományba veszik az illetőt, majd (akár egy napi állományba tartozást követően, de 30 napon belül) bevonják programba. Az egyik megkérdezett megyei főosztályvezető elmondta, hogy vannak települések, ahol nagy méreteket ölt az önkormányzatoknál elhelyezkedő volt közfoglalkoztatottak száma, mert az önkormányzatok a korábban létrehozott kapacitásaik üzemeltetéséhez szükséges munkaerőt így biztosítják maguknak. Máshol ez kisebb mértékű.

Az uniós programok közül a GINOP esetében az NGM eljárásrendje szűkíti a közfoglalkoztatásból az állami intézményekbe áramlást, hogy ösztönözze azt, hogy ha egy közfoglalkoztatott bevált, akkor az intézmény támogatás nélkül vegye fel az illetőt. Egy megyei főosztályvezető azt is elmondta, hogy a támogatással való alkalmazást azoknál a munkáltatóknál is elutasítják, ahol a továbbfoglalkoztatást kétségesnek látják. Emiatt a saját eljárásrendjükbe további szigorító feltételként beleírták, hogy csak akkor nyújtanak bértámogatást, ha az alkalmazás feltételeit határozatlan időre szóló szerződés rögzíti.

5.2.2. Visszatérők

Mindenütt említettek példát arra, hogy az elsődleges munkaerőpiacra kilépett közfoglalkoztatott **visszatért, mert nem tudott lépést tartani az elvárásokkal, nem tudta elviselni az ebből fakadó stressz- és kudarcélményeket.** Mindez ott is előfordult, ahol adott intézményrendszeren belül történt a váltás. Ahogy egy kisvárosi szociális szolgáltatási központ vezetője fogalmazott: „*Mindenhol emberhiánnyal küzdenek. Itt a másik része lesz az (...), mert én nagyon sok embert visszafoglalkoztattam, hogy még így is, hogy ismert intézmény, ismert emberek, ismert munka, hiszen hiába nem végezte, ennek a csapatnak a tagjaként rálátott a tevékenységekre, hogy mennyire nehéz arra rájönni, hogy ami közfoglalkoztatásban elég volt, az egy főállású foglalkoztatásban más szabályozások között, szigorúbb*

elvárásokkal nem ugyanaz. Az is igaz, hogy ez a közfoglalkoztatás évekig arra nevelte az embereket, hogy az elég, amit ott olyan módon produkálnak. És bizony egy sokként szokták megélni, hogy itt akkor komolyabb elvárások vannak, más ellenőrzés, nagyobb felelősség, sok olyanom volt, aki nem tudott élni ezzel a felelősséggel. Azt mondta, hogy igaz, hogy így többet keres, de ő ezt nem tudja csinálni. Vagy ő mondta, vagy mi mondtuk.”

A visszatérők újbóli foglalkoztatásának ellentmondásaira hívta fel a figyelmet, kissé indulatosan, az egyik kisvárosi polgármester: *„Elmegy az elsődleges munkaerőpiacra egy napra, mert most munkaerőhiány van. Kiderül, hogy nem bírja. Egy napot volt ott, 3 hónapig nem jöhet vissza közfoglalkoztatottnak, mert menjen a bűdös francba. Miért? Mit csinálunk? Büntetjük? Kit büntetünk? A rendszert is büntetjük, meg az egyént is büntetjük.”*

Az egyik település szociális központjának munkatársa például elmondta, hogy tapasztalata alapján, még ha valaki ki is kerül az elsődleges munkaerőpiacra, ott nem tud megragadni. Meglátása szerint erre az jelentene megoldást, ha a visszavezetés két lépcsőből állna: a közfoglalkoztatás után egy védett munkahelyre kerülnének az emberek, és csak utána kerülnének ki az elsődleges munkaerőpiacra.

5.2.3. A beragadás okai, jellemzői

A foglalkoztatás szervezőkkel készített interjúk során majdnem az összes településen kiderült, hogy **igen magas „beragadási” aránnyal számolnak**. Van olyan település, ahol ennek a mértékét 80 százalék fölé becsülik, de a járási hivatalok munkatársainak becslése is átlagosan 60–70 százalék körüli. A települési becslés a beragadási arányra vonatkozóan a település gazdasági, földrajzi környezetétől és a lokális munkaerő szerkezetétől függ. Mindemellett az interjúk során kapott becsléseket településszinten az is befolyásolja, hogy az elmúlt 2 évben nagy volt a munka- és piacképes szereplők kiáramlása és olyan munkanélküliek maradtak a közfoglalkoztatás rendszerében, akik esetében a képességek és a motiváció hiánya egyszerre jelent akadályt. Ami a járási szintű becslést illeti, a legtöbb helyen nagyarányú beragadásról számoltak be a megkérdezettek. Ugyan kevés esettanulmány esetében említenek a szakértők konkrét arányokat, ahol mégis konkrét számokhoz köthető becsléssel találkozunk, ott ebben az intervallumban található a beragadtak aránya.

A beragadási hatást három dimenzióban elemezzük. Vizsgáljuk az élethelyzetből, a személyes tulajdonságokból, valamint a szervezeti érdekekből adódó beragadást. *„A közfoglalkoztatás a többség számára tartós élethelyzet, gyakorlatilag átlagos munkahelyként tekintenek rá. Ha esetleg szeretnének is kilépni, családi okok vagy képességeik miatt ezt nem tudják megtenni.”*

Az egyes lehetséges okokat és típusaikat a 9. táblázatban összegeztük. Az elemzés során azonban nem térünk ki a táblázat minden elemére, csupán a legjellemzőbbeket, az interjúk során leggyakrabban elhangzottakat mutatjuk be.

11. táblázat: A beragadási hatás összefüggérendszer

OKOK	Egyéni „csapdahelyzetek”, amelyek elősegítik a beragadást	Strukturális „csapdák”, amelyek elősegítik a beragadás kialakulását
Élethelyzetből adódó	Családszerkezet sajátossága Életkor, egészségi állapot Települési mutatók Alacsony mobilitási szándék Adósságok Kedvezőtlen korábbi munkatapasztalatok	Támogató szolgáltatások korlátozott jellege Befagyott lakáspiac, áthidalhatatlan árkülönbség Hiányzó tanácsadási és életvezetési szolgáltatások A munkavégzés rugalmas keretei Rövid távú célok és gyors eredmények elvárása Közösségi kötődés, a reciprocitás fontossága az egzisztencia biztosításában
Személyes tulajdonságokból adódó	Tanult tehetetlenség Önértékelés alacsony szintje Igények alacsony szintje	Segítő szolgáltatások hiánya A humán erőforrás-fejlesztés eszköztárának korlátozottsága A fizikai reprodukció elsődlegessége a társadalmi reprodukcióval szemben A hatalmi struktúrák személyes beágyazottsága (a szakértelem helyett)
Szervezeti érdekekből adódó	Rövid távú célok, gyors eredmények elvárása (olcsóbb)	A település/intézmény fenntartása nélkülük nem lehetséges Rezervációs bér Fekete foglalkoztatás Rendszertelen és kevésbé biztonságos munkavégzés

Forrás: az interjúk során elhangzott vélemények alapján.

Mielőtt a beragadást kiváltó speciális okokat vizsgálnánk, célszerű egy gondolat erejéig elidőzni azon, hogy minden esetben találó-e a *beragadás* kifejezés, vagy néhány speciális élethelyzetben lévő célcsoport esetében nem kell-e kivételt tennünk, és a *beragadás* fogalom helyett a tartalmában pozitívabb üzenetű, ***befogadó munkahely kifejezést használni***. Ezeknek a célcsoportok számára ugyanis a munkaerőpiacra való kilépés a közfoglalkoztatás kínálta rugalmas keretek nélkül nem lenne lehetséges.

Egy, a közfoglalkoztatás formáiról és funkcióiról szóló tanulmány (Koltai–Kulinyi 2009) említette a befogadó munkahely fogalmát, a szerzők – az akkori közcélú foglalkoztatás kapcsán – kiemelik, hogy vannak olyan csoportok, akik nincsenek munkára kész állapotban, aktuális állapotukban nem állnák meg a helyüket a nyílt

munkaerőpiacon, vagy a nyílt munkaerőpiac nem tud számukra valós alternatívát nyújtani. Számukra a közfoglalkoztatás toleráns és rugalmas munkakörülményeket teremt, ezzel egy befogadó munkahelyként működik. E csoportok számára a közfoglalkoztatás tranzitáló funkciója nem reális. A közfoglalkoztatás szervezők a legtöbb esetben rugalmasan kezelik a közfoglalkoztatottak munkaidejét az időjárástól, az éppen aktuális feladatoktól és a munkások egyéni igényeitől, elfoglaltságaitól függően. Így ez a fajta rugalmas és toleráns munkarend a rugalmas foglalkoztatás egyik válfajává vált.

A beragadás élethelyzetből adódó okai

Az érintett csoportok közül elsőként célszerű említeni a **kiskorúakat – sok esetben egyedül – nevelő nőket**, akik a gyermekintézmények működésének sajátosságai miatt sem többműszakos, sem távoli helyszínen lévő állást nem tudnának vállalni. Többnyire ugyancsak a nőket érinti az idős/beteg hozzátartozó ápolása is. A közfoglalkoztatást az ő esetükben akár egy olyan családbarát befogadó munkaformának is felfoghatjuk, ami a Magyarországon kevésbé elterjedt rugalmas vagy részmunkaidős foglalkoztatási formákat pótolja.

Tudják ugyan, hogy az elsődleges munkaerőpiacon nagyobb jövedelemre tehetnének szert, de a családi okok mégis visszatartják őket a nyílt munkapiaci elhelyezkedéstől. „A két-három műszakos munkarend az nagyon jól fizet, XX településen megkerestem a sok pénzt, viszont nem láttam a gyerekeimet. (...) Most viszont annyira kevés a pénz, hogy haragszanak rám, hogy nincs csoki. Nekünk nagyon jó ez a program, be tudjuk osztani az időnket. A főnökség meg van velünk elégedve.” – mondta egy közfoglalkoztatott anyuka.

„Ha van valami elintéznivaló, például orvoshoz kell menni, vagy egyéb ügyet intézni, meg lehet beszélni, csak be kell jelenteni, hogyha elmegyek”. ... „Itt azért nem olyan, mint egy gyárban, ha megbetegszik a gyerekem, akkor menj, rohanj haza. Tehát ebből a szempontból szoktak így mérlegelni. Jó, sokkal kevesebb a pénz, ott sokkal többet keresek, de ott a három műszakba nem tudnék bemenni egy kicsi gyerektől, vagy ha szól az ovi, ott nem engednek el a gép mellől.” – mesélte egy kistelepülésen az egyik anyuka.

Ha ezeknek az anyukáknak az élethelyzete a későbbiekben változik, a nyílt munkaerőpiaci integráció is megvalósulhat. „Ha nagyobbak lesznek a gyerekek, akkor szeretnék visszamenni a három műszakra, hogy minél több dolgot meg tudjak adni a gyerekeimnek.” – mondta egyikük. Most azonban a közfoglalkoztatás az atipikus foglalkoztatási formák pótlását, a család és a munkahely egyensúlyának biztosítását, és azt az életciklushoz alkalmazkodó rugalmasságot jelenti, ami hiányzik a versenyszférából.

Egy másik, jelentős rugalmasságot igénylő csoportba tartoznak **az idősebb munkavállalók és a megváltozott munkaképességű személyek**. Ők gyakran sok évnyi munkatapasztalattal rendelkeznek, de életkoruk, megromlott fizikai állapotuk, megkopott készségeik miatt a környékbeli vállalkozások már nem alkalmazzák őket.

Bár a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetéseken többször elhangzott, hogy a csoport tagjai esetenként próbálkoznak a nyílt munkaerőpiaci munkahelykereséssel, de többnyire sikertelenül. Az ő esetükben a szinte folyamatos közfoglalkoztatás lehetősége egyfajta jutalom. Számukra a közfoglalkoztatás menedékként értelmezhető, sokaknak a munkaerőpiaci részvétel egyedül lehetséges formájaként. Itt is a közfoglalkoztatás mint befogadó munkahely jelenik meg, és nem beragadásként értelmezhető a helyzet. *„Én is 55 éves vagyok, mint a hölgyek, nem tudok elhelyezkedni máshova (...) Én is dolgoztam a közeli településen ott szereltük össze a TV apróbb dolgait. De nem tudnék elhelyezkedni és eljárni se tudnék oda”* – hangzott el egy fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetésen. Egy másik közfoglalkoztatott szerint *„az a baj, hogy benne vagyunk a korban, én is 50 éves vagyok és a gyárban azt mondják, hogy köszönjük szépen hölgyem, 50 éves, mehet ahová akar. Ezért nagyon jó nekünk a program.”*

„Az a baj, hogy 59 éves vagyok. Az elmúlt 15–20 évben nem nagyon volt itt munkalehetőség, a közeli város is eléggé lepusztult. Most már van néhány éve [munkalehetőség]. Nem tudom már, nem merek elmenni ezekre a helyekre, ilyen szalagrendszeresbe dolgozni. Nem tudom még, lehet, hogy összeszedem magam. Egyébként szeretek itt dolgozni, ismerek mindenkit. A pénz az természetesen kevés.” – mesélte egy nógrádi közfoglalkoztatott. Ennek a célcsoportnak is a közfoglalkoztatáshoz hasonló típusú befogadó foglalkoztatás fenntartása lenne kulcsfontosságú a jövőben is.

A személyes okokhoz gyengébben köthető, de figyelembe kell vennünk a munkaerőpiac területi különbségeinek és a közlekedés elérhetőségeinek és költségeinek hatását is. Találkoztunk olyan kistelepülésekkel, ahol a munkahelyek nem helyben érhetőek el, hanem a járás más településein vagy a járás határain túl. Itt a munkahelyre való ingázás nehézsége, költsége és időigénye visszatartó erő lehet. Így sokak számára a közfoglalkoztatás helyben, olcsóbb és könnyebben elérhető alternatívát jelent a távolabb lévő piaci munkahellyel szemben.

Személyes tulajdonságok és tanult tehetetlenség

A képzetlenség, illetve a munkavégző képesség hiánya (közte munkaszocializációs hiány) sok esetben okozza a programban való beragadást.

E célcsoport tagjai is jellemzően többre értékelik a közmunkával járó rugalmasságot és a könnyített munkavégzést helyben, mint a magasabb kereseti lehetőséget, szigorúbb munkamorál, 8 órás munkavégzés (akár több műszakban) és – esetleges – ingázás mellett. Aki 5–6 évet meghaladóan benne ragad a rendszerben, az már sokkal kisebb eséllyel tud kilépni belőle. Lelkesedése csökken, már nem keres állást és berendezkedik a közfoglalkoztatásra. (Csoba 2010, Csoba–Nagy 2011, Köllő 2009, Köllő–Scharle 2011) Ebben a helyzetben nagyon nagy jelentősége van a családnak is, hogy megelőzze a beragadást. Ha olyan családtagjai vannak, akik ösztönzik az álláskeresésre, általában kisebb valószínűségű a beragadás.

A tanult tehetetlenség kialakulásához a közfoglalkoztatás maga is jelentős mértékben hozzájárul. Az alacsony teljesítményelvárás, a lazább munkaszervezet, a

védett környezet olyan munkakultúrára szocializálja a munkavállalót, amely nem felel meg a piaci körülményeknek.

„Olyan is volt, ha túl sok időt töltött, mint a munkanélküliségnél, túl beleszokik abba a valamibe és azt tudjuk, hogy maga a közfoglalkoztatás világa köszönőviszonyban nincs az igazi munka világával. És aki ott elhiszi magáról vagy én elhittem vele, hogy te jó vagy, mikor fölkerül az igaz munka világa adta területre, ott azt fogja megélni, hogy nem vagyok elég. Ez sem könnyű.” - írja le a helyzetet egy családsegítő szolgálat munkatársa. A beragadás egy további meghatározó oka a **tartozások felhalmozódása is**. Megfelelő adósságkezelési szolgáltatások híján a közfoglalkoztatottak körében jelentős az eladósodottság. *„Rengeteg a tartozásuk, és azért nem mennek el bejelentett munkahelyre, mert onnan ugye le lehet tiltani, és ezért kényszerülnek rá, hogy feketén kell elmenni dolgozni. Mert, ha odamegy, mindjárt lecsípi az X százalékát, és annyit sem kap, amennyit innen kapna. Akinek tartozása van, annak innen is csípődik lefelé persze a tartozás, de innen kevesebbet tudnak lecsípni.”* – mondta egy közfoglalkoztatott.

Nagyon fontos, ám sajnos nem meglepő tapasztalatra érdemes felhívni a figyelmet a bezáródás dinamikáját illetően. Mindenütt hangsúlyozták, hogy **újratermelődik az alacsony iskolai végzettség, s ezzel együtt, az alapvető kompetenciák hiánya**, ami előrevetíti a közfoglalkoztatás vagy hasonló támogatott foglalkoztatási forma tartós létjogosultságát. Mind a közfoglalkoztatók, mind a piaci munkáltatók messzemenően egyetértenek abban, hogy a fiatalokat ne a közfoglalkoztatásba, hanem az elsődleges munkaerőpiacra tereljék. De mindhiába, ha a közoktatás a strukturális egyenlőtlenségeket termeli újra, és egyre inkább a társadalmi kasztosodás irányába mutató rendszert ösztönöz. Egy járási foglalkoztatási osztályvezető és munkatársai szerint a vizsgált kisvárosban és a járásban is előfordul, hogy a 25 évnél fiatalabb emberek abbahagyják az iskolát, nem ambicionálják az iskolai keretek közötti tanulást, inkább közfoglalkoztatottként vagy más formában elvégeznek egy tanúsítványt adó képzést. *„Hát persze, az iskola több év, itt meg kap egy tanúsítványt 2–3 hét alatt. És kap keresetpótló juttatást, nem is keveset, 60–70 ezer forintot, ha olyan a szülői háttér, akkor a gyerek melyiket választja? 3 hét képzés, még lóvét is kapok, mit ücsörögjek ott 2 évig?! (...) Itt a városban a fiatalok szívesen mennek közfoglalkoztatásba, lenyilatkozzák, hogy a megélhetésük e nélkül nem biztosított. Általában benne is ragadnak, ők már jellemzően úgy jönnek, hogy anyukám, apukám is itt dolgozik, nincs kitörési, feltörekvési szándék. Szociálisan szorulnak rá, szakma nincs, 8, esetleg 9-10 osztály. Képzésekre meg nem akarnak menni”* – foglalták össze tapasztalataikat a foglalkoztatási osztály munkatársai.

Az egyik vizsgált településen markánsan megmutatkozik az iskolai lemorzsolódás tovább öröklődő mintája. A térkögyártó üzem közfoglalkoztatottjaival folytatott fókuszcsoportos beszélgetésen például kilenc közfoglalkoztatott gyerekei közül mindössze egy tanult szakmát a 8 általános befejezése után. A közfoglalkoztatásban évről évre megjelennek olyan 18–20 éves fiatalok, akik nemcsak, hogy nem tanultak

tovább az általános iskola befejezését követően, de el sem jutottak annak befejezéséig.

Minél kisebb, szegényebb, kedvezőtlenebb közlekedési helyzetű egy település, annál nagyobb **immobilitás jellemzi a lakóit**. Egy olyan település polgármesterétől származik az alábbi idézet, ahol a járásban az egyik legnagyobb, 95 százalékos a közfoglalkoztatási beragadási ráta, s ahonnan a lehetőségekhez képest kevesen járnak a környéken működő, folyamatosan munkaerőt kereső cégekhez dolgozni: *„Mivel az önkormányzat a legnagyobb foglalkoztató, a gyerekek nem is tudják elképzelni, hogy van más munkahely, mert innen nagyon sokan nem jutnak el világot látni, középiskolába, hogy kitáguljon a világ. Nagyon sokan, ha megkérdezik, mi leszel, ha nagy leszel, azt válaszolják, majd az önkormányzatnál fogok dolgozni. Csak nem érzik, hogy az nem szakma és nem hivatás.”*

A személyes beágyazottság beragadást erősítő hatása

A beragadásnak egy nagyon sajátos formája a **személyes beágyazottságra épülő lokális hatalmi struktúra** működése. Ez főként azokon a kistelepüléseken alakulhat ki, ahol a település vezetője nem formális rendszereket működtet, hanem személyes viszonyokra építi a hatalmi struktúrát.

Ennek visszasságairól és nemkívánatos következményeiről az egyik települési vezető így beszélt: *„Nem tudom elvárni, hogy a 8 órát ledolgozzák. Nem tudom elvárni, hogy amikor esik az eső, itt legyenek kint. Nem tudom elvárni, hogy szombatvasárnap bejöjjenek és meglocsolják a növényeket. Nem tudom elvárni azt, hogy megértsék, hogy ha nem jönnek dolgozni, akkor nekem ki kell őket rúgni, meg kell, szüntessem a munkaviszonyát. Mert nem azt mondják, hogy polgármester úr, hanem XY bátyja. Ahol már ilyen szinten vannak a személyes viszonyok... Majd jön XY bátyja, XY bátyja majd segít.”* A járási hivatal adatai alapján ezen a településen az egyik legmagasabb a beragadási ráta, vagyis azoknak az aránya, akik legalább egy évet töltöttek már el a közfoglalkoztatásban. Tulajdonképpen a településen vannak olyanok, akik már évtizedek óta különböző szociális foglalkoztatásban, majd közfoglalkoztatásban vettek részt. A polgármester végül levonja a konzekvenciákat, de egyúttal fel is menti magát. *„Ha polgármesterként nézem a dolgot, akkor én is hibás vagyok, hogy ők beragadnak a közfoglalkoztatásba. Van még néhány olyan ember, akik bent ragadnak, de ezzel segítenek a falunak. Legalább az ilyen embereket kéne tudni jobban megbecsülni anyagilag, mint az átlagot.”*

5.3. A közfoglalkoztatást kísérő szolgáltatások

A közfoglalkoztatás foglalkoztatási és reintegrációs hatásainak vizsgálatakor kiemelkedő jelentősége van azoknak a szolgáltatásoknak, amelyek a reintegrációt segítik, ösztönzik. A közfoglalkoztatottak nagy része a munkaerőpiacról kisodródott és komplex nehézségekkel, kompetenciahiányokkal küzd. Ezért kulcsfontosságú, hogy milyen szolgáltatások támogatják őket. A következő alfejezetben ezeket a

szolgáltatásokat, a szolgáltatásokat nyújtó szervezeteket és a lehetőségeket vizsgáltuk, elsősorban az önkormányzatok és a helyi lehetőségek szemszögéből. A kutatás keretei nem tették lehetővé konkrét programok (pl. európai uniós programok) hatásainak vizsgálatát.

5.3.1. A szolgáltatások szerepe a belépéskor

A közfoglalkoztatásba bevont szereplőkkel sem a résztvevők kiválasztásakor, sem más időpontban nem készül szociális diagnózis, egyik településen sem. A munkaképesség előzetes felmérése a legtöbb esetben a foglalkoztatási szolgálat profiling rendszerében történik, a foglalkoztató ezt követően már állapotfelmérést nem végez. A kisebb településeken ismerik egymást, a nagyobb településeken pedig vagy kapacitás nincs, vagy nem is igazán tartják fontosnak/hatékonyak a diagnóziskészítést, mert az eszközök hiánya miatt úgysem használnák fel a későbbiek során.

Ez a helyzet az egyik kétezer fő körüli településen is, ahol az emberek ismerik egymást és szociális diagnózis helyett inkább személyes beszélgetést folytatnak a jelentkezőkkel. *„Falubeliek vagyunk, ismernek minket. Tudják az életünket, tudják, hogy nagyon nehéz sorsban élünk. Nagyon kevés pénzből kell eltartanunk a gyermekeinket. (...) Lehetőséget biztosítanak, hogy ne haljunk éhen.”* – mondta az egyik közfoglalkoztatott.

Ha a munkába lépéskor „elbeszélgetnek” a munkavállalóval, a beszélgetés tárgya többnyire két dologra fókuszál: az elvégzendő feladatra és az elvárt magatartási szabályokra. A szociális helyzet, a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedést gátló tényezők szisztematikus feltárása sehol nem történik meg. A szereplőkről a belépéskor több esetben azért sem készül szociális diagnózis, mert a közfoglalkoztatás keretében alkalmazottak köre jelentős mértékben azonos személyekből áll. Feltételezik, hogy az alapvető problémáit már ismerik, hiszen a legtöbb esetben ugyanaz a személy már több alkalommal fordult meg a rendszerben.

5.3.2. Támogató szolgáltatások a program ideje alatt

A programban résztvevők számára **speciális segítségnyújtás, esetkezelés vagy mentorálás a legtöbb esetben nem volt elérhető.** Ha meg is fogalmazódik ezekre az igény, a foglalkoztatók ezen feladatok ellátását, a segítségnyújtást külső szolgáltatóktól (családsegítő, addiktológus stb.) várták. Erre azonban az esetek többségében sem forrást, sem időkeretet, sem további információt nem biztosítottak. Ha voltak is ilyen szolgáltatások a településen, azokról az önkormányzatoknak kevés információja volt. A szervezők többsége az „egydimenziós modellben” hisz: ha az érintett személyek munkát kapnak, azáltal valamennyi problémájuk rendeződik. Bár maguk is tapasztalják, hogy a célcsoport egyre bonyolultabb problémarendszerrel érkezik, s a foglalkoztathatóságuk egyre kisebb mértékben biztosított, de nincs alternatívájuk a probléma kezelésére. **A településvezetőknek az esetek többségében nincs olyan eszközük, ami a munkavállalási készségeket fejlesztené.**

A közfoglalkoztatottak rendszerint részesülnek a szokásos egészségügyi és munkával közvetlenül összefüggő, kötelező jellegű szolgáltatásokban (védőoltás, munkaruha, felszerelés). A legtöbb esetben a hiányzó vagy elveszett dokumentumok pótlásával kapcsolatban is kapnak segítséget, a családsegítőhöz fordulhatnak igazolásokért, adminisztrációs ügyekkel kapcsolatos tanácsadásért. A segítségkérés és a szolgáltatások igénybevétele azonban többnyire eddig tart.

A kivételes esetekben alkalmazott szakszerűtlen integrációs kísérletek pedig időnként rontják a helyzetet. Előfordul, hogy jóindulatú, de laikus munkatársak próbálnak segíteni a reintegrációban, a nem megfelelő beavatkozás kudarca azonban még jobban elveszi a kliens kedvét. Az egyik településen egy kétnapos személyiségfejlesztő tréning (annak ellenére, hogy egy esős héten tartották) volt az érintettek körében az egyik legpozitívabban értékelt kísérlet. Ugyanakkor elutasító hozzáállással is találkoztunk, volt, aki szerint „... *felnőtkorban ezen már nem lehet változtatni*”.

A település vezetői az életviteli problémákat azonosítva, a személyes példát középpontba állítva gyakran **nevelni igyekeznek az általuk irányított dolgozókat** anélkül, hogy azok valódi körülményeit ismernék. Az ilyen „bezzeg én...” típusú megnyilvánulások azonban gyakran vezetnek kudarcos kommunikációhoz.

A beilleszkedési támogatás korábbi rendszerében az aktív korúaknak nem járt segély, csak ha együttműködtek a családsegítővel. Ebben az időszakban (2007–2009. közt) 3 havonta be kellett járni és egyéni fejlesztési tervet készíteni, ám akkor is kevés esetben volt pozitív kimenet. Ma a szociális segítő tevékenység középpontjában a szegénygondozás áll: tüzelőtámogatás, segély és élelmiszercsomag osztása stb. Ezek a formák természetesen nem oldják meg a problémát, csak „komfortossá teszik a szegénységet”, konzerválják a státuszt és erősítik a beragadási hatást. Ennek pedig hosszú távon magasak a társadalmi költségei.

A vizsgált településeken azonban vannak ígéretes kísérletek is. Az egyik településen például a hátrányos helyzetű rétegek felzárkóztatása terén egy hosszú távú (5–10 éves), **komplex kísérleti program megvalósítását tervezi a városvezetés**. E programban a közfoglalkoztatás is egy az integrációs eszközök közül.

Az utóbbi időben a közfoglalkoztatás szabályrendszerének átalakulásával a szervezők helyzete a személyes kompetenciák fejlesztése, illetve az ehhez hozzásegítő humán erőforrás bevonása terén még nehezebb lett. A forráshiány nem teszi lehetővé a főállású szakemberek felvételét, a közfoglalkoztatás szabályrendszerének változása (a képzettek közfoglalkoztatásba vonásának tilalma) pedig még az eddigi közfoglalkoztatottként alkalmazott segítők, szakemberek körét is korlátozza.

A speciális közfoglalkoztatási programok intenzív és komplex szolgáltatási körrel támogatták azokat, akik a munkaerőpiactól legtávolabb vannak, és még közfoglalkoztatásba sem vonhatók be. E programok tapasztalatairól a 6.3.5. fejezetben írunk részletesebben.

5.3.3. Szolgáltatások a kilépés elősegítésére

A kimenetet, a tranzitív hatást támogató szolgáltatások terén sem kisebb a hiány, mint a programot kísérő szolgáltatások, integrációs modellek működtetése terén.

A közfoglalkoztatottakkal folytatott beszélgetések alapján még a programba épített képzéseken megszerzett tudás hasznosítását, nyílt munkaerőpiaci alkalmazását is leggyakrabban az nehezíti, hogy **hiányoznak a tevékenységet koordináló, a piacok elérésében jártas közvetítők**. Nekik már valamilyen intenzív szociális gondozással egybekötött, a munkaadót és a munkavállalót egyaránt érintő, hosszú távú reintegrációs programra van szükségük. Erre azonban a közfoglalkoztatási programban nem nyílik lehetőség. Így ők segítség nélkül nem tudnak, vagy nem akarnak kilépni a nyílt munkapiacra és *„...azt hitték, hogy ez majd az életük végéig lesz és nem számít, hogy szinte semmit sem dolgoznak.”* – mondta egy polgármester.

A foglalkoztatás szervezők többsége a programból való kilépéskor passzív, elfogadó. Nem működtetnek szolgáltatásokat a kiléptetés elősegítésére (információk, kapcsolatok közvetítése stb.). Többségük nem kezdeményező és nem tartja saját feladatának a reintegráció elősegítését. Az interjúalanyok szerint sem forrás, sem szakember, sem szándék nincs ezekre.

„Az önkormányzat, illetve a közfoglalkoztató közvetlenül nem végez tevékenységet a kilépés elősegítése érdekében, ugyanakkor ezt nem is gátolja. Ha bárki jelzi, hogy munkát talált, akkor örömmel engedik el. Ha bármilyen vállalkozás, munkaközvetítő vagy toborzó jelentkezik, hogy munkatársakat keresnek, arról tájékoztatják az érintetteket, az önkormányzat hírcsatornáin ingyenesen közzéteszik a hirdetéseket, és bármilyen kapcsolódó tevékenységet támogatnak“ – mesélték az egyik településen.

„Nem ringatjuk őket hiú ábrándokba, az önkormányzat sem. Arra sarkallunk mindenkit, hogy menjen és keressen”. Ezen a településen azonban elfogadják, hogy a közfoglalkoztatottak számára segítség nélkül ez a feladat nehéz. Éppen ezért úgy vélik, hogy „a folyamatnak a segítésére hasznos lenne egy közvetítő szervezet, amelyik például a parkgondozókat egy parkgondozó céghez közvetíti. Így egyszerre akár több embert (akár egy 20 fős csoportot) is el lehetne vinni és foglalkoztatni egy ’rendes cégnél’.”

Az interjúkat elemezve úgy tűnik, hogy a közfoglalkoztatásban lévők szociális támogatását illetően egy paradox helyzet alakult ki: a jelenleg működő segítő szervezetek nem találják a helyüket a közfoglalkoztatottak segítésének folyamatában (vagy be sem engedik őket, vagy a feladat jellege miatt maguk nem kívánnak részt venni benne), a szakemberek által kívánatosnak tartott segítő szerepek/funkciók/szervezetek pedig még nem alakultak ki, nem szerveződtek meg a közfoglalkoztatás rendszerében, vagy annak környezetében. Az önkormányzatok, közfoglalkoztatók üdvözlik a közfoglalkoztatás mértékének visszaszorítását célzó kormányzati lépéseket, s hangsúlyozzák, hogy a rátermett embereket maguk is gyakran igyekeztek/igyekeznek rábeszélni arra, hogy lépjenek ki az elsődleges munkaerőpiacra, s arról is biztosítják őket, hogy ha esetleg ott kudarcot

vallanának, visszamehetnek. Mivel azonban a közfoglalkoztatás hatékony működtetését szem előtt tartva nem érdekeltek a legjobb, legszorgalmasabb emberek távozásában, nem tesznek olyan közvetlen lépéseket, amelyek a kilépést segítik elő. Az máig nem tisztázott, hogy az esetleges kivezető utakat kinek és milyen feltételek között kellene kiépítenie. A településvezetők többsége úgy ítéli meg, hogy ez már nem az ő feladatuk.

Az egyik családsegítőben dolgozó szociális szakember úgy vélte *„...fontos lenne olyan szervezetek bevonása, akik konkrét segítséget nyújtanának a közfoglalkoztatottak számára a következő lépés megtételében, például munkaközvetítői szolgáltatásokat nyújtanának vagy végig kísérnék őket az állásszerzés útján.“*

A közfoglalkoztatást kísérő szociális szolgáltatásokkal kapcsolatban összegzésként elmondhatjuk, hogy **az esetlegesen jelen lévő szolgáltatók között (családsegítők, trénerok, képzők, toborzók stb.) között semmilyen rendszerszerű együttműködés, kooperáció, munkamegosztás nincs.** A tevékenységek egymás mellett, sokszor egymásról nem is tudva zajlanak. A szolgáltatásra fordított minimális mennyiségű forrás felhasználása ennek megfelelően alacsony hatékonyságú. Az interjúalanyok elmondása szerint jelenleg a rendszerben lévő szolgáltatások sok esetben alacsony színvonalon, akár a szakmai standardok betartása nélkül működnek. A sok problémával érkező ügyfelek számára mindenki csak egy szolgáltatási elemet kínál, a rendszerben nincs esetmenedzsment szemlélet, szükségletfelmérés, kapacitásszabályozás, szakmai integrációs terv, koordináció. Jellemzőek az **ötletszerű beavatkozások, ahol a folyamatosság igénye és elemei is csak nyomokban található meg.** *„Mindenfajta integrációs programot egy évig csinálunk? Ugyan már! Dobáljuk ki a pénzt.“* – mondta egy szociális szakember.

5.3.4. A felnőttképzés szerepe

A közfoglalkoztatottakat legszélesebb körben érintő szolgáltatási elem a képzés, szakképzés. A képzésbevonás hivatalos és nem hivatalos szempontrendszere a fejezetben részletesen kibontásra kerül. Előzetesen csupán annyit célszerű kiemelni, hogy a legfontosabb szempont, a megadott keret feltöltése („hozni kell a statisztikát”), mert addig is jövedelemhez jutnak az érintettek. Ez egy olyan közös érdek, ami látszólag funkcionálissá teszi a rendszert. Az eredeti funkció, piacképes tudás és képzettség szerzése azonban sok esetben háttérbe szorul az egyéb szempontok mellett.

Kívülről szemlélve **a helyzetet, néha csodavárásnak tűnik,** ami a képzéssel kapcsolatban az interjúk során megfogalmazódik. *„Csak egy jó szakma kell, és a helyzet megoldódik.“* – vélekedtek néhányan.

Az interjúalanyok helyzetértékelését vizsgálva azonban kiderül, a képzéssel kapcsolatos illúziók hamar szertefoszlanak és a szakma megszerzése a közfoglalkoztatást kísérő képzések során egyáltalán nem jelent belépőt a nyílt munkaerőpiacra. Az interjúalanyok tapasztalatait összegezve kijelenthetjük: a

közfoglalkoztatásba vont személyek számára szervezett képzés a szociális szolgáltatásokkal kapcsolatos problémák és hiányosságok szinte valamennyi elemét hordozza: rövid ciklusúak, nem rendszerben építkezők, és jelenlegi formájukban csak ritkán (speciális célcsoportok és szakmák esetében) adnak valódi esélyt a közfoglalkoztatásból való kilépésre. Általános az egyetértés a helyi és a járási szakemberek között abban a tekintetben, hogy a közfoglalkoztatásból való kimenetet segítő, a programban jelenleg résztvevők összetételéből következően már **nem eseti képzésekre, hanem speciális szaktudást, kompetenciát igénylő, hosszú távú fejlesztő tevékenységre lenne szükség.**

A járási hivatal foglalkoztatási főosztályának vezetői is jelezték az interjúk során: a közfoglalkoztatás keretében jelenleg futó képzések nem túl sikeresek, az egyén motiváltságát nem növelik az elhelyezkedésben, mert a legtöbb esetben nem adnak munkaerőpiaci elhelyezkedést segítő szakképesítést. *„A megszerzett ismeret továbbra is csak a közfoglalkoztatásban hasznosítható, ha hasznosítható valamilyen szinten.”* De volt, ahol úgy vélték, hogy a képzéseknek leginkább közösségformáló ereje volt.

Volt olyan település, ahol a képzettségbeli hiányosságokból eredő társadalmi hátrányokat a helyi vezetés a közfoglalkoztatottak túlnyomó többsége esetében áthidalhatatlannak tartja. (A településre jellemző az alacsony iskolai végzettség, a többgenerációs munkanélküliség, a rossz gazdasági környezet, az alacsony mobilitási és motivációs szint.)

A helyi közfoglalkoztatásba beépített képzések ezzel összefüggésben zömében betanító jellegű tanfolyamok voltak, amelyek speciális oktatási környezetet nem igényelnek, így megfelelő létszám esetén akár helyben is lebonyolíthatók, nem kell az embereket utaztatni.

Az utaztatás elkerülése nagyon fontos szempont a képzés szervezésekor, így ennek érdekében a képzést szervezők számos áldozatot vállalnak. Az utaztatással járó képzés nehezen szervezhető, mert az alacsony mobilitási szint és a speciális életkörülmények miatt nem vállalják a célcsoport tagjai (egy másik településről nem lehet hazaszaladni, nem lehet hamarabb befejezni, mert fix időpontban van az utaztatás, aránytalanul sok időt vehet igénybe), továbbá költségesebb a szervező és a résztvevő számára egyaránt.

Előfordult, hogy a helyi igényekhez mérten túl nagy létszámú csoportokat vontak be egy helyszíni képzésbe (például az egyik pár száz fős kistelepülésen 32 dajkát képeztek az elmúlt években, bár nincs bővülő gyermekintézménye), vagy a szakmai képzésre nem optimális célcsoporttagokat is beiskoláznak (62 éves nő kőműves szakképzésben), vagy a képzésbevonás érdekében piacon alig értékesíthető szakmákat választanak (pl. kosárfonó).

További gondot jelentett a tanulási nehézségek jelenléte a célcsoport esetében. Annak ellenére, hogy esetenként a bevonásra váró személynek megvan a befejezett 8 általános iskolai végzettsége, kérdéses, hogy alkalmas-e szakképzésre, hiszen nem egy esetben *„volt olyan, aki a nevét is alig tudta leírni”*. Az egyik foglalkoztatási osztály vezetőjével készült interjú során is elhangzik, hogy gondot jelent az, hogy *„8 osztállyal sem mindenki képezhető”*. A hivatal munkatársai körében is számos

kritikát fogalmaztak meg a munkanélküliségből/közfoglalkoztatásból való kivezetést szolgáló képzések hatékonyságát illetően. Elmondták, hogy a célcsoport összetétele és a képzés bemeneti feltételei miatt a közfoglalkoztatáshoz kötött képzésekre gyakran „*lasszóval kell fogni*” az embereket.

A legfontosabb problémák között említette az egyik közfoglalkoztatás szervező, hogy „... *A kéthetes gyorstalpalós tanúsítvány nem ér semmit, rendes OKJ-s képzések kellenének, gyakorlati képzéssel, ami után a munkaadó azt mondja, igen, föl merem venni, oda merem állítani a gép mellé. (...) Ezeknek a képzéseknek nincs létjogosultságuk – inkább egy normális képzés, mint tíz tanúsítványos!*”

A foglalkoztatási hivatal munkatársai mellett a szociális központok vezetői is arról számoltak be, hogy a képzések célzása nem megfelelő. „*Érzik [a közfoglalkoztatottak], hogy meglesz ez a kis papírjuk, lehet, hogy az ötödik már, és még mindig semmi nem történik, mert van egy tucat belőle, és tudják, hogy nincs realitása, hogy őket itt parkgondozóként rendes bérért foglalkoztassák.*”

A megkérdezett közfoglalkoztatottak többsége már több képzésen is részt vett. Elégedettek voltak a képzés ideje alatt kapott jövedelemmel, de ők továbbra is közfoglalkoztatottak és a tanult szakmákat nem használják. Egy kisebbik része a megkérdezetteknek a közfoglalkoztatásban ellátott feladathoz végzett képzést és azt a közfoglalkoztatás keretében alkalmazza is (pl. ápolás, gondozás, idősellátás).

Az interjúk során a szakmai képzés, valamint az általános és kulcskompetenciák fejlesztésére irányuló foglalkozás egyaránt a „képzés” gyűjtőfogalom alatt jelenik meg.

Ezt igazolja, hogy az alábbi polgármester már azt is segítségnek látná, ha heti egy alkalommal külső fejlesztő-tanácsadó szakember segítené a közfoglalkoztatottak körében végzett integrációs tevékenységet. „*Az, hogy ilyen fejlesztő, vagy ilyen képző jöjjön, vagy előadó... szerintem elfogadnák. Akkor szépen elmegy, akkor kibeszélik, és akkor vége. Ez kifejezetten jó lenne, hogyha egy ilyen... hát, ha nem is annyira szigorú, napi rendszerű, de ilyen heti rendszerben, ha jönne valaki, legalább egy alkalommal és tartson ilyen előadásokat, és az kötelező lenne, minden regisztrált munkanélkülinek részt venni rajta.*”

A kompetenciafejlesztésre irányuló képzések megszervezésének módja azonban jelentősen meghatározza annak eredményességét. A nyilatkozó egyik kormányhivatali munkatárs tapasztalata szerint, a különféle kompetenciafejlesztésre irányuló képzések csak igen korlátozott eredményeket értek el. A közfoglalkoztatással korábban összekapcsolt **kompetenciafejlesztés vagy az általános iskola befejezését szolgáló oktatás megítélése szerint nem volt túl sikeres.** „*Rövid idő alatt olyan emberekkel kellett volna 'sikereket' elérni, akiknek mondjuk papíron megvolt a 6 vagy 7 osztályuk, de teljesen analfabéták voltak, vagy az alapvető számtani műveletek is gondot okoztak.*”

De az is probléma, hogy (elsősorban az európai uniós képzések esetén) az ügyfeleket nem tudták egymásra épülő képzésekbe bevonni, hiszen egy programba vonás után két évig nem lehet másikba bevonni az ügyfeleket.

„*Egy 7–8 osztály elvégzésével még nem lehet elhelyezkedni. Tegyük fel, hogy ő most elvégzett egy 7–8 osztályt, és meg is van a hajlandósága, hogy tanuljon, ez a rész itt*

lezárul két évig. Két évig kiesik. Azt, amit mi nagy nehezen elértünk, elveszítjük, hogy igen iskolába kell járni, írni kell – és ez óriási probléma amikor valaki nem írt 10 éve, 30 éve – kiesik két évig. Holott az ő életútjában nagy segítség lenne továbblépni” – mondta az egyik járási hivatal munkatársa.

Az eddig bemutatott célok mellett a képzésekkel kapcsolatban további speciális elvárások is megfogalmazódtak. „Általánosságban elmondható, hogy a képzések szervezésében jobbra olyan rövid távú, nem kimondottan a felzárkóztatást célzó tényezők kaptak hangsúlyt, mint a 'nehéz emberek' pár hónapos 'kivonása' a közfoglalkoztatásból [‘pihenjünk egy kicsit, bajlódjon most vele kicsit az oktató’], vagy az önkormányzati intézmények fűtési költségeinek csökkentése, tekintve, hogy ez a tétel a közfoglalkoztatási képzések költségvetésébe beépíthető volt. A képzések szervezésénél további szempontként jelent meg, hogy a külső munkákat (ároktszítítás, gyomtalanítás, közterületek rendben tartása) végző közfoglalkoztatottak fűtött helyen 'telehessenek' ki. A képzések szervezésénél általános elv volt, hogy azokat a hidegebb őszi, téli, kora tavaszi hónapokra időzítsék és a résztvevőket rotációs rendszerben forgassák be, hogy azoknak mindenki haszonélvezője lehessen. Hát mit tudunk velük csinálni, például télen, most mit tudunk nekik... milyen munkát tud adni?” – vázolja a számára teljesen egyértelműnek tűnő helyzetet az egyik önkormányzat foglalkoztatás szervezője.

Mások számára ezek a praktikus érvek nem ennyire evidensek, s nemtetszésüket fejezik ki a fölösleges képzésekre kidobott milliók miatt. „Nagyon sok képzés van itt a településen is, de ha elvégzik a képzést, azt nem tudják kamatoztatni a fizetésnél. Nem látom annak értelmét, hogy mennek a 10 millió forintok a képzésbe, de aki elvégezte, az nem tud vele boldogulni. Jó, hogy ha vannak ezek a képzések, de akkor legyen fizetés szempontjából is látszata.” – mondta az egyik közfoglalkoztatott.

Volt olyan település, ahol a polgármester a képzésekkel egyáltalán nem volt megelégedve. Úgy vélte, a gyakorlatban hasznosítható tudást alig-alig adott és az oktatást végző személyek sem mutattak szerinte megfelelő hozzáállást. Lényegében drágán vettek olyan képzéseket a kínálatból, amelyek a helyi igénynek nem igazán feleltek meg.

A közfoglalkoztatás keretén belül indult képzéseket még a **vállalkozók is pazarlásnak** gondolják, mert a résztvevők nem kapnak piacképest tudást, s az időtartamuk és formájuk nem járul hozzá a munkavállalói kompetenciák fejlődéséhez.

A képzés jelenlegi formájának nem csupán a költségességére, de a veszélyeire is figyelmeztetnek az interjúalanyok. Előfordul a 25 év alatti fiatalok esetében, hogy az érintettek abbahagyták az iskolarendszerű képzést, és inkább elvégeznek egy tanúsítványt adó tanfolyamot.

A közfoglalkoztatást kísérő képzésekkel nem az az elsődleges probléma ezeken a településeken, hogy nem áll rendelkezésre megfelelő erőforrás. Hanem az, hogy ezen erőforrás számos egymásnak ellentmondó érdek mentén kerül felhasználásra úgy, hogy közben alig illeszkedik a célcsoport képességeihez, a helyi munkaerőpiac szükségleteihez és a kompetenciafejlesztés szakmai elvárásaihoz. Sokszor a képzések nem találkoznak az önkormányzatok igényeivel, de az önkormányzatok képzési

igényei sincsenek minden esetben összhangban a piaci elhelyezkedést segítő képzések körével.

Az alábbi táblázatban megkíséreltük a képzéssel kapcsolatos véleményekből kigyűjteni a megszervezett és az interjúalanyok véleménye szerint szükséges képzéseket. Ez választ ad arra a kérdésre, hogy a lehetőségek és a szükségletek közötti ellentmondások hol húzódnak a szakmák körét illetően. Ugyanakkor nem minden településen foglalmaztak meg az interjúalanyok konkrét szükségletekre vonatkozó elképzelést, így a tábla valamennyi cellájának kitöltésére nincs módunk.

12. táblázat: A megszervezett és az interjúalanyok szerint szükséges képzések néhány vizsgált településen

	Megszervezett/lebonyolított képzés	Az interjúalany szerint szükséges képzés
Település 1	Dajka, szakács, kerti munkák végzésére képzés	Ápolónő, karbantartó
Település 2	Növénytermesztő, állattartó	Szakmunkás, villanyszerelő
Település 3	Konyhai kisegítő, parkgondozó, kertész	8 osztály befejezése, hogy lehessen szakképzésbe menni
Település 4	Alapfokú mezőgazdasági képzés (képzettséget nem adott) Zöldség- és gyümölcsstartósító OKJ-s tanfolyam	Növényvédelmi tanfolyam
Település 5		Traktoros
Település 6	Parkgondozó, házigondozó	
Település 7	Kosárfonó képzés, villanyszerelő, gyógynövénygyűjtő, tejfeldolgozó, ács-állványozó	
Település 8	Kőműves segédmunkás, gyümölcsstermesztő és feldolgozó	
Település 9	Kőműves, dajka	
Település 10	Kisgépkészítői tanfolyam, dajkaképző, számítógépkészítő, alapképzettség fejlesztő	

Forrás: az interjúk során elhangzott információk alapján saját összegzés.

Üdítő kivételnek tekinthető egy kistelepülési sikertörténet. Nem is győzik eléggé hangsúlyozni: a néhány évvel ezelőtt bonyolított pék képzés keretében végzett két fiatalembernek sikerült tartósan megkapaszkodnia e szakmával az elsődleges munkaerőpiacon, nevezetesen a helyi, regionális piacot lefedő pékségnél. A falu polgármestere évek óta szeretné elérni, hogy a járási osztály traktoros tanfolyamot indítson, de eleddig erre nem került sor, noha biztos benne, hogy a környékbeli agrárvállalkozók két kézzel kapnának a képzett traktorosok után. (A képzéseket egy minimális álláskeresői létszám esetén indítják csak el, ha a képzések beindításának időpontja csúszik, külön feladat a megfelelő számú aspiránst egyben tartani, addig, amíg a forrásokatallokálják.) A járási osztályvezető szerint a képzésekről a végső döntést az NGM-ben hozzák meg, de véleménye szerint nem árt kellő körültekintéssel kezelni a helyben felmerülő képzési igényeket. Bár tudomásunk szerint a helyi képzési igények alapján történik a képzési kínálat kialakítása, mégis a vezető úgy érzi a minisztérium és az uniós programok tervezése nem elég érzékeny a helyi igényekre. Példaként említette az úszómester-tanfolyam történetét, amely iránt állítólag nagy szükséglet volt a térségben, végül mégsem jelentkezett senki a meghirdetett tanfolyamra.

A képzések az interjúk során szerzett tapasztalatok alapján korlátozott mértékben csökkentik a beragadás esélyét, mert a célzásuk és a kompetenciák (kulcskompetencia és szakmai kompetencia) fejlesztése terén elért eredményeik sok kívánnivalót hagynak maguk után. Az interjúalanyok elmondása szerint kevés a célcsoport képességeihez és tapasztalataihoz illeszkedő, gyakorlati programelem, ahol a tanult szakmai elemek valódi kompetenciákká válnak a „begyakorlás” során, a tanulási nehézségek kezelésére alkalmas szakmai elemek hiányosak, a tanfolyam elvégzését követő elhelyezkedés előkészítése, támogatása hiányzik, vagy a folyamat jelentős hiányokat mutat stb. Az interjúk tanulsága szerint a felnőttképzések további problémája, hogy a jelenlegi formában megvalósuló tanfolyamok korlátozott eszköztárával nem tudja megoldani a szocializációs deficittekből, tanulási nehézségekből és motivációhiányból adódó komplex problémákat.

5.4.A közfoglalkoztatás hatásai egyéni szinten, kompetenciák és életvezetési változások

Szinte valamennyi megkérdezett interjúalanyunk jelezte, a közfoglalkoztatás során elsődlegesen a non-kognitív kompetenciák fejlődésében tapasztalt jelentős változást. Ezen belül is jelentősen fejlődött a közfoglalkoztatásba bevont célcsoport kommunikációs, konfliktuskezelési és problémamegoldó képessége, az alkalmazkodóképessége és az idő strukturálásának képessége. A non-kognitív képességek fejlődésére azért is érdemes kiemelt figyelmet fordítanunk, mert a legfrissebb szakirodalom (Fazekas 2018) szerint a XXI. századi munkaerőpiachoz való alkalmazkodás és a sikeres szerepvállalás kulcsa ezeknek a non-kognitív képességeknek a fejlesztése.

5.4.1. Személyes kompetenciák

A személyiségre gyakorolt hatásról és a személyes kompetenciák fejlődéséről ejtettek szót legtöbbször az interjúk során. A felsorolt készségeket négy csoportban elemeztük: kognitív, fizikai, mentális és szociális készségek. A készségek fejlesztésével kapcsolatos tipológiát a szociális földprogrammal kapcsolatos vizsgálatok során fejlesztettük ki, de a személyes és szakmai kompetenciákat illetően a közfoglalkoztatásban is hasonló trendek érvényesülését tapasztaltuk, ezért az ott kifejlesztett sémát az itteni elemzés során is alkalmaztuk. (Csoba 2017a)

13. táblázat: Tudásokra és szociális skillerekre irányuló fókuszterületek

Kognitív készségek	Fizikai készségek	Mentális készségek	Szociális készségek
Általános tájékozottság A bürokratikus rendszerekben való eligazodás képessége Munkatapasztalat	Jobb egészségi állapot Önellátó képesség Jobb fizikai teljesítőképesség Állóképesség növekedése	Motiváció Önbizalom Hasznosság-tudat Pozitívabb énkép Függetlenség	Jobb kommunikációs készség Jobb együttműködési készség Szélesebb kapcsolati háló Sok „gyenge kötődés” Erősebb önfenntartó képesség Integráltság A saját sorsának irányítására való képesség

Forrás: Csoba Judit (2017a): A szociális földprogram társadalmi és munkaerőpiaci integrációs szerepe a vidéki Magyarországon, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen 111. old.

Kognitív készségek

Az interjúk tanúsága szerint a közfoglalkoztatottak körében az általános tájékozottság javulása, az ingergazdag környezet hatására bővülő információgazdagság, szélesedő látókör, a saját ügyei intézésében való tájékozottság, határozottabb fellépés, s az esetleges képzések során a szakmai kompetenciák fejlődése jellemző. Fontos elemként megjelent a kognitív készségek között a „képezhetőség” kérdése, hiszen a munkaerőpiactól távol lévők esetében a tanulási nehézségek lassú, de fokozatos leépülése volt tapasztalható. Egyik interjúalanyunk úgy fogalmazott, hogy a közfoglalkoztatás az érintetteket „képesé teszi képességek megszerzésére”.

További előnyként hangzott el, hogy a programban megszerzett tudás más formában való alkalmazásának képességét is megtanulták. A Start-munkaprogramban szerzett mezőgazdasági tudást többen saját kertjükben, vagy akár későbbi munkahelyükön is kamatoztatták. Volt, ahol elmesélték, hogy a konyhai kisegítő tanfolyam kimondottan jó terep volt arra, hogy a résztvevők egymást is tanítsák a pénz beosztására, a számlák befizetésének fontosságára, a helyes vásárlási szokásokra.

Fizikai készségek

A fizikai készségek fejlődését illetően elsődlegesen a külső megjelenést, a jobb egészségi állapotot és a jobb fizikai teljesítőképességet, az állóképesség növekedését és ennek köszönhetően az önellátó képesség javulását említik a megkérdezettek. *„Igen megváltozik és jobban ad magára. A narancssárga mellényről nem tudok sokat, csak az tudom, ami nálunk van.”* – mondja az egyik közfoglalkoztatás szervező. Hosszan sorolja, hogy a közfoglalkoztatásba bevont nők külseje milyen előnyösen változott meg a foglalkoztatásba vonást követően. A frizura, a ruházat és a fogorvosi kezelések esztétikai előnyei elsődlegesen a női munkavállalókat jellemzik. A férfi munkavállalókkal kapcsolatban ugyanezeket az előnyöket az interjúalanyok nem említik. A rendszeres munkavégzésnek köszönhetően nő a közfoglalkoztatottak fizikai terhelhetősége is, ami előnyös lehet a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedéskor.

Mentális készségek

A mentális készségek vonatkozásában a belső motiváció kialakulását, a nagyobb önbizalom megjelenését, a pozitív énképet és a hasznosságtudatot, valamint az anyagi függetlenség okozta személyes szabadság erősödését említik a megkérdezettek.

„Ezeket az embereket nevükön nem szólították sok éven keresztül. Azzal, hogy kaptak egy köpenyt, ráírtuk a köpenyre a nevüket, hogy megfürödhettek. Először széthúzó volt a csapat, de összekovácsolódtak, ha valaki nem jött, mert beteg lett, hiányzott a többieknek. Kaptak meleg ételt – ezek az emberek napokig, hetekig nem ettek. (...) Apróságokon múlik az ember élete, van, akinek csak papírokat kellett szerezni, elveszítette a papíjait, van, akinek csak egy szemüveg kellett, mert nem látott... Különböző mentek volna segítségért. Dolgoztak is. Polgármester úrral olyan munkáltatókat kerestünk, akik egyszerű ipari/kézi munkát tudtak biztosítani... Csoportkohézió lett. Beszéltek, megnyíltak, mentális állapotuk változott. Hálásak voltak, nagy dolog volt, hogy foglalkoztunk velük.” – mondta az egyik közfoglalkoztatás szervező. Bár ő a speciális közfoglalkoztatási programmal kapcsolatban mondta el, hogyan formáltak *„utcalakóból polgárt”*, a közfoglalkoztatás nem csak ebben a speciális esetben hozta el sokak életében azt, hogy a *„hivatalban nevük lett”*.

Voltak olyan települések, ahol megfogalmazták, hogy a közfoglalkoztatottak személyiségének fejlődésében megfigyelhető, hogy akik a kezdetektől a programban dolgoznak, azoknak sokat javult az önbizalma. Egy-egy feladatot már önállóan is el tudnak végezni, és képesek segíteni kollégáiknak, vagy egy-egy munkafolyamat élére tudnak állni. Szintén jelentős önbizalom-javító hatása volt itt annak is, hogy OKJ-s zöldség- és gyümölcstartósító végzettséget szerezhettek.

A közfoglalkoztatás hatását az önkormányzati segélyezés mértékében is észlelték néhol. Volt olyan település, ahol beszámoltak arról, hogy jellemző gyakorlat, hogy a közfoglalkoztatottak nem vesznek igénybe rendkívül segélyt, amikor szükségük lenne rá, mondván *„én már dolgozok, nekem arra nincs szükségem”*.

A közfoglalkoztatottak mentális fejlődésével kapcsolatban azonban kételyek is megfogalmazódtak az interjúalanyok részéről. Az egyik polgármester véleménye szerint *„erre az embertömegre, amelyik részt vesz a közfoglalkoztatási programban – tisztelet a kivételnek – az a mentalitás jellemző, hogy éljük túl a napot, nem érzi magában a falu iránti felelősséget, nem érzi magáénak a falu ügyeit. (...) Nem látom a motiváltságot az emberekben, hogy elmenjenek, keressenek munkát, kényelmesek az emberek.”*

Szociális készségek

A **személyes kompetenciák** (pl. kommunikációs és együttműködési készségek, információszerzési és felhasználási kompetenciák, kapcsolati háló kialakításának és fejlesztésének készsége, önállóság, önfenntartó képesség) **terén legjelentősebb változások a szociális deficitek ledolgozásában jelentkeztek** a közfoglalkoztatásban résztvevők körében. Interjúalanyaink kiemelték a jobb kommunikációs és együttműködési készséget, a szélesebb információs és kapcsolati háló kialakulását, a saját sorsának irányítására való képesség érzését, s az erősödő önfenntartó képességet. Nagyon sok megszólaló a közfoglalkoztatás „nevelő hatását” hangsúlyozta. A nevelő hatás egyrészt munkára, fegyelemre szoktatást jelent, másrészt hozzájárulást a közös értékek előállításához.

A szociális készségek fejlődésének körében jelentős elem a **szülő-gyerek kapcsolat javulása**. Ezt egyfelől a szülők státuszának és kognitív kompetenciáinak javulása segítette, másfelől a szabályozók kényszerítették ki. *„Az iskolába járásra nagyon oda figyelnek, mert volt olyan, hogy ki kellett zárni a közfoglalkoztatásból egy-egy szülőt azért, mert a gyereket nem járatta iskolába. Ennek nagy híre ment, és ezért mostanában mindenki próbálja iskolába járatni a gyereket.”* – mondta a járási hivatal egyik szakembere.

Egy családsegítőként dolgozó másik interjúalany is megerősíti, hogy *„A munkában részt vevő családok gyermekeinél az iskolakerülésből, a kimaradásból jelentkező problémák nagyon visszaszorultak”*.

Ezt a kormányhivatalok munkatársainak tapasztalata is megerősítette. Pozitív hatása van a gyerekek életében a rendszerességnek és a szülői példamutatásnak más vonatkozásban is. Nagyon sok családot a segítő szolgálat például délelőtt nem is tudott felkeresni, mert nem keltek fel reggel. A gyerek így maga döntötte el, hogy marad-e otthon a szülővel, vagy elindul az iskolába. Ebben a tekintetben is nagyon nagy előrelépésről számoltak be a szociális szakemberek.

Az egyik foglalkoztatási osztály vezetője szerint is a közfoglalkoztatás egyik legfontosabb pozitív hatása, hogy **napi rutint ad** az embereknek, aminek nyomán több mindenre képessé válnak. *„Benne van az emberekben egy kötelességtudat, hogy be kell érnem a munkahelyre, ott kell lennem, ebédidőben vissza kell jönnöm, alá kell írnom a jelenléti ívet, ha érkezem, ha távozom a munkahelyről. Ez is egy fontos társadalmi hatás, hogy nem csak tengek-lengek, hanem a munkahelyemen vannak kötelességeim. (...) Nem beszélve arról, hogy ha csak a 8 órából ténylegesen 5–6*

órát ledolgozik, már akkor is tett valamit...” – fogalmazta meg ugyanezt az egyik polgármester.

A közfoglalkoztatásban való részvételnek az is előnye, hogy közösségbe kerülnek, ahol kommunikálniuk kell, érdekérvényesítő képességük javul, önbizalmuk fejlődik. A szociális kompetenciák fejlődésével kapcsolatban viszont többen hiányként jegyzik meg, hogy a legszegényebb családok továbbra sem tudnak a jövedelemmel gazdálkodni. Tovább élnek a szegénykultúra meghatározó elemei: képtelenek az elhalasztott szükséglet kielégítésre, a megnövekedett fizetésüket sem tudják beosztani.

5.4.2. A munkavállalással kapcsolatos kompetenciák és a teljesítmény

A munkavállaláshoz szükséges kompetenciák köréből elsődlegesen nem a szakmai kompetenciákat, hanem a kulcskompetenciák szükségességét, illetve azok hiányát emelték ki az interjúk során megszólalók. A kulcskompetenciák fejlesztésének szakmai sztenderdjei és protokolljai a segítő szakmák körében széles körben ismertek és a professzionális szolgáltatások körében alkalmazottak. A munkavállalással kapcsolatos kompetenciák fejlődésének legtalálhatóbb megjelölése az egyik polgármestertől, hogy *„Akikre épült a Start-munkaprogram, azok már elmentek dolgozni.”*

Az interjúalanyok többsége úgy ítéli meg, hogy a 90-es évek óta tartó tartós munkanélküliség *„kivette ezekből az emberekből a sebességet”* és ma már a 45–60 éves kor közöttiekkel van a gond. Ők azok, akik jelenleg a közfoglalkoztatottak meghatározó generációját alkotják, az ő munkavégző képességük (még beragadás esetén is) fokozatosan nőtt, de kérdéses, hogy elérheti-e a piaci elvárásokat.

Az interjúalanyok megítélése szerint a közfoglalkoztatás elvezet egy **„félutas integrációhoz”**. Bár különféle okok miatt a közfoglalkoztatottak csak korlátozottan állnak meg a helyüket a munkaerőpiacon, mégis a közfoglalkoztatásban, ahol képességeik szerint teljesedhetnek ki, hatékonyan dolgozó munkatársakká váltak.

A munkavállalással kapcsolatos kompetenciák fejlődését mutatja az is, hogy belátják, a biztos megélhetéshez csak és kizárólag a közfoglalkoztatásban való részvétel nem elégséges, azt sokszor alkalmi munkákkal kombinálják. A munkavállalási kompetenciák kapcsán kettős hatásról beszélnek az interjúalanyok: a közfoglalkoztatásban résztvevők egyfelől elfogadják a közfoglalkoztatásban való részvétel kötelezettségét, így e téren a munkavállalási hajlandóságuk javul, másfelől azonban a beragadási hatás miatt a nyílt munkapiaci álláskeresésre vonatkozóan nem ilyen egyértelmű a pozitív hatás, hiszen sokan a közfoglalkoztatást tekintik a *„munkahelynek”* és nem lépnek tovább.

A közfoglalkoztatásban résztvevők életvezetésével és háztartásgazdálkodásával kapcsolatos változásokról a 7.2.3. fejezetben írunk részletesebben.

5.4.3. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása

A tanulmány e fejezetében a közfoglalkoztatás foglalkoztatási hatásai közül a tranzitív hatásokra és a munkavállalással összefüggő kompetenciák változására helyeztük a hangsúlyt. Azt is vizsgáltuk, hogy hogyan erősíthető, milyen kísérő/felzárkóztató, személyes kompetenciákat fejlesztő szolgáltatások segítik a tranzitivitást, illetve a jóléti szolgáltatásokkal és támogatásokkal kapcsolatban milyen szükségletek fogalmazódnak meg az interjúk során. E hatásokat ebben a fejezetben elsődlegesen egyéni szinten elemezzük.

A 4.2. fejezetben bemutatott elméleti keret csoportosítása alapján tehát a foglalkoztatási területhez kapcsolódó egyéni szinten jelentkező hatásokra tértünk ki, ebben a fejezetben.

- Munkaerőpiaci helyzet változása, reintegráció: a legtöbb településen megerősítették, hogy az elmúlt években igen jelentős változások történtek a közfoglalkoztatási programban résztvevők számában és összetételében. Az egyik meghatározó jellemző, hogy sokan (különösen a nyílt munkaerőpiaci igényeknek jobban megfelelő tudással rendelkezők) el tudtak helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. A legkönnyebben azok léptek ki, akiknek volt piacképes szakmája, 50 év alattiak, átmeneti helyzet miatt kerültek a közfoglalkoztatásba, motiváltak voltak az elhelyezkedésben.

Az előző években tehát nagyobb volt a közfoglalkoztatottak nyílt munkaerőpiaci kiáramlása. A közfoglalkoztatás szervezők pontos számokat nem tudtak mondani, de a kiáramlás mértékét a 2017. évre vonatkozóan 20 százalék körülire becsülték. A munkaerőpiaci kiáramlásra vélhetően a közfoglalkoztatási bér és a minimálbér eltávolodása is hatással volt, de egyöntetű volt a vélemény, hogy a kiáramlás elsősorban a megváltozott makrogazdasági helyzetnek és nem a közfoglalkoztatás integrációs szerepének köszönhető.

- Beragadási, munkahelytorzító hatás: a foglalkoztatás szervezőkkel készített interjúk során csaknem kivétel nélkül mindegyik településen az interjúalanyok igen magas „beragadási” arányokkal számolnak. Van olyan település, ahol ennek a mértékét 80 százalék fölé becsülik, de a járási hivatalok munkatársainak becslése is átlagosan 60–70 százalék körüli. A települési becslés a beragadási arányra vonatkozóan a település gazdasági, földrajzi környezetétől és a lokális munkaerő szerkezetétől függ. A beragadás élethelyzetből adódó okai közül ki kell emelnünk a kiskorú gyerekeket (sok esetben egyedül) nevelő nőket, valamint szintén jelentős rugalmasságot igénylő csoportba tartoznak az idősebb munkavállalók és a megváltozott munkaképességű személyek. A beragadás személyes tulajdonságokhoz köthető okai a képzetlenség, a munkavégző képesség hiánya, a munkaszocializációs deficit. További meghatározó oka a tartozások felhalmozódása és az immobilitás (minél kisebb, szegényebb, kedvezőtlenebb közlekedési helyzetű egy település, annál nagyobb immobilitás jellemzi a lakóit).

A beragadás kapcsán néhány speciális élethelyzetben lévő célcsoport esetében érdekesebb a *beragadás* fogalom negatív tartalmával szemben a tartalmában pozitívabb üzenetű, *befogadó munkahely* kifejezést használnunk. Ezeknek a célcsoportoknak az esetében ugyanis sem a munkaerőpiacra való kilépés, sem az aktív munkavégzés – a közfoglalkoztatás kínálta rugalmas keretek nélkül – nem lenne lehetséges.

A munkahelytorzító hatás is megjelent, ami azt jelenti, hogy azok is inkább a közfoglalkoztatásban vállalnak munkát, akik a program nélkül is el tudnának helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. A célcsoport tagjai körében elterjedt, hogy többre értékeli a közmunkával járó rugalmasságot és a könnyített munkavégzést helyben, mint a magasabb kereseti lehetőséget, a szigorúbb munkamorál és munkavégzési feltételek mellett.

- Aktiválás: a szociális ellátások 2011-ben elkezdődött átalakulásának hatására a passzív ellátásokban részesülők köre jelentősen visszaszorult. Teret hódított a feltételekhez (elsődlegesen munkavégzéshez, ezen belül is közfoglalkoztatáshoz) kötött jóléti ellátás. A változások meghatározó mértékben csökkentették a passzív ellátásban részesülők számát és terelték a közfoglalkoztatásba a nem foglalkoztatott lakosságot. Így széles körben érvényesült az aktiváló, integráló hatása.
- Munkaszocializáció, foglalkoztathatóság javulása: szinte valamennyi megkérdezett interjúalanyunk jelezte, a közfoglalkoztatás során elsődlegesen a non-kognitív kompetenciák fejlődésében tapasztalt jelentős változást. Ezen belül is jelentősen fejlődött a közfoglalkoztatásba bevont célcsoport kommunikációs, konfliktuskezelési és problémamegoldó képessége, az alkalmazkodóképessége és az idő strukturálásának képessége. Az interjúk tanúsága szerint a közfoglalkoztatottak körében az általános tájékozottság javulása, az ingergazdag környezet hatására bővülő információgazdagság, szélesedő látókör, a saját ügyei intézésében való nagyobb mértékű tájékozottság, határozottabb fellépés, s az esetleges képzések során a szakmai kompetenciák fejlődése jellemző. A mentális készségek vonatkozásában a belső motiváció kialakulását, a nagyobb önbizalom megjelenését, a pozitív énképet és hasznosságtudatot, valamint az anyagi függetlenség okozta személyes szabadság erősödését említik a megkérdezettek. A legjelentősebb változások a szociális deficitek ledolgozásában jelentkeztek. A munkavállaláshoz szükséges kompetenciák köréből elsődlegesen nem a szakmai kompetenciák, hanem a kulcskompetenciák fejlődését emelték ki az interjúalanyok.

6. Közösségi hatások és helyi érdekrendszerek

Ebben a fejezetben a közfoglalkoztatással kapcsolatos helyi közösségi hatásokkal és érdekrendszerekkel foglalkozunk. A fejezet alapvetően az önkormányzatok, közfoglalkoztatók, munkaügyi és szociális szakemberek, vagyis az intézmények és a helyi közösségek perspektívájából járja körbe a közfoglalkoztatás hatásait. A fejezetben a polgármesterekkel, jegyzőkkel, különböző közfoglalkoztatást bonyolító intézmények (város gondnokság, önkormányzati vagy kistérségi fenntartású szociális intézmények, egyházi és más közfoglalkoztató szervezet) és szociális szövetkezetek vezetőivel, valamint a járási hivatalok munkatársaival készült interjúk tapasztalataira építünk. Sok esetben nehéz elválasztanunk egymástól a korábbi fejezetekben, illetve a következőkben tárgyalt témákat, így utalásokkal igyekszünk segíteni a könnyebb érthetőséget, valamint elkerülni az ismétlődéseket.

A műszaki leírásban megfogalmazott kérdések közül a következőkre fókuszálunk ebben a fejezetben (a szám a műszaki leírás szerinti számozást jeleníti meg):

4. Hogyan tipizálhatók és mérhetőek a programok társadalmi/közösségi előnyei/haszna, illetve vesztesége?
5. Milyen előnyöket és hátrányokat mérlegelnek a helyi döntéshozók/stakeholderek a közfoglalkoztatással összefüggésben?
6. Hogyan lehet növelni az önkormányzatok érdekeltségét a közfoglalkoztatás hatékony működtetésében? (értelmes munkavégzés biztosítása, munkaerőpiaci integráció elősegítése, beragadás csökkentése, alacsony foglalkoztathatóságú célcsoportok bevonása)
7. Milyen különbségek vannak a társadalmi hatásuk tekintetében a különböző programok között?

A fejezetben elsősorban a helyi hatásokat vizsgáljuk a tizenöt településen készített kvalitatív vizsgálat alapján, és nem az egyéni, hanem a helyi közösségi és intézményes szintre koncentrálnak.

6.1. Helyi és intézményes érdekrendszerek

A közfoglalkoztatás céljainak és hatásainak vizsgálata elválaszthatatlan a helyi értékek és érdekrendszerek vizsgálatától. A programok megvalósulására és sikereire nagy befolyással van a helyben kialakult érdekrendszer, amelynek fókuszpontjában az önkormányzatok vannak. Ebben az alfejezetben azt vizsgáljuk, hogy hogyan alakultak a helyi cél- és érdekrendszerek, illetve ezek milyen ösztönző és korlátozó hatásokkal járnak.

6.1.1. Érdekszerek és célok alakulása

A gazdasági válság után és a 2011-es változások hatására mindenhol megnőtt a közfoglalkoztatottak száma. Ezt a rendszert akkor a bőség jellemezte, a települések **szinte korlátlan létszámmal tudtak programokat indítani**. Az önkormányzatok pedig szívesen növelték a kereteket, több okból is. Egyrészt valóban megnőtt a munkanélküliek száma, és a közfoglalkoztatásba bevonás csökkentette a szociális ellátórendszerre nehezedő nyomást. A közfoglalkoztatás kibővítésének köszönhetően a szegénységet és a helyi társadalmi feszültségeket is enyhítették, hiszen a legszegényebb családok több pénzt vihetek haza, és a társadalom számára is elfogadható a „segély helyett munka” politikája. Másrészt a magasabb létszámokhoz több támogatás és több dologiköltség-fedezet járt, így települési beruházásokra is lehetőség nyílt. *„Tehát nyilván a közfoglalkoztatónak az volt az érdeke, hogy minél több embert tudjanak foglalkoztatni, de azért azt hozzáteszem, hogy ebben jelentős szerepet játszott az is, hogy minél több ember foglalkoztatásában magasabb közvetlen költségek is járultak hozzá. Amivel az önkormányzatok elég jól felszerelték az infrastruktúrájukat az elmúlt időszakban, azért itt ez is szerepet játszott.”* – számolt be az egyik érintett. A helyi önkormányzatok több esetben is inkább vállalták a túlfoglalkoztatást, csak hogy hozzájussanak minél magasabb dologi költségekhez; olyan falvakról is tudunk, amelyek a szomszédos településekről vettek át közfoglalkoztatottakat, hogy magasabbra duzzassák a létszámukat.

A települések vezetése számára a közfoglalkoztatás továbbra is sokféle, egymással versengő célt szolgált. Egy korábbi felmérés (Koltai 2015) megállapításait támasztották alá mostani tapasztalataink is. Az önkormányzatok számára a közfoglalkoztatás egyik legjelentősebb célja a település megfelelő szintű üzemeltetése, de emellett a szociális és társadalmi kohéziós célokat is jelentősnek tartják. A munkaerőpiaci reintegrációs és gazdasági értékteremtő célok elhalványulnak az előző kettő mellett, illetve a gazdasági értékteremtést is a településüzemeltetés és -fejlesztés, valamint a jóléti célok (munkahely teremtése a rászorulóknak) eszközének tekintik.

„...Az NGM és a BM között kell eldőlnie, valakinek egyszer ki kell mondania, hogy a közfoglalkoztatás az egy gazdasági folyamat, ahogy az NGM gondolja, vagy egy olyan, elsősorban társadalmi problémákat kezelni kívánó program, ami egyébként az önkormányzatok fenntartható működéséhez is hozzájárul. (...)

Ez egy szociálpolitikai rendszer, ami csak és kizárólag azért jó, mert gazdaságpolitikai értelemben értelmezhetetlen, vállalkozásként, ha állandóan mínuszos vagy, csődbe mész, az állam nem megy csődbe. Ez egy szociálpolitikai intézkedés – a felkorbácsolt társadalmi igény kielégítése, nincs ingyen ebéd, nincs pénz munka nélkül. És lett a munkáért pénz – ennyi.

Ez kevés, de már annyira beleivódott a rendszerbe, hogy ha kivenném, működésképtelen lenne a rendszer. Mert ezen alapul, tetszik, nem tetszik, az önkormányzatok a startból élnek. Mert a startból van a munkaerő, ami ingyen van, a

startból van egy csomó dologi költségük, a Start-munkaprogram olyan, mint az uniós pályázatok, a dologi kiadásokhoz hozzájárul és némi könnyebbséget jelent.”

A 4.2. fejezetben bemutattuk a közfoglalkoztatás lehetséges célstruktúráját és az egyes szereplők – olykor eltérő – érdekviszonyait. Ebben az alfejezetben részletesebben kitérünk az önkormányzati célokra és a kialakult dinamikára.

Az önkormányzatok legfontosabb céljait is a korábbi hármass felosztás mentén dolgoztuk fel, és leegyszerűsítve a következő struktúrában foglalhatjuk össze:

- Szociális célok:
  - o társadalmi béke, helyi politikai előnyök;
  - o magasabb jövedelem biztosítása a szegény családoknak;
  - o kevesebb segélyezett.
- Gazdasági célok:
  - o településfenntartás és -üzemeltetés forrásainak biztosítása, kiegészítése;
  - o a településfejlesztés forráskiegészítése;
  - o helyi gazdaságfejlesztés.
- Foglalkoztatási célok:
  - o adott településen a munkanélküliek számának csökkentése,
  - o részvétel az új érték termelésében (értékteremtő, értelmes munka).

Az alfejezetben a célokat, érdekeket és az ezek kapcsán kialakuló torzításokat mutatjuk be.

Szegénységnyhítés és társadalmi béke

A többek között az 5.1. fejezetben bemutatott jogszabályi változások hatására az önkormányzatok hatásköre és feladatainak köre csökkent. A szociális ellátás, oktatás és egészségügy terén beszűkült az önkormányzatok felelősségi és feladatköre, így a közfoglalkoztatás jelentősége a települési feladatok közt megnőtt. Részint a jogszabályi környezet változásának, részint a kedvezőtlen munkaerőpiaci és társadalmi folyamatok eredményeként az egyik legfontosabb cél az önkormányzatok számára, hogy a településen élőknek megélhetési lehetőséget biztosítson, ezzel **csökkentve a szegénységet és a társadalmi konfliktusokat**. Ez a cél minden települési kategóriában azonos súlyúnak mutatkozik, a különbség abban áll, hogy míg a városokban a közfoglalkoztatás biztosításában és szervezésében több szereplő működik közre, addig a kistelepüléseken mára a polgármesterek egyik legfontosabb, jószerivel kizárólagos feladata a közfoglalkoztatás szervezése maradt.

A polgármestertől mint választott tisztviselőktől el is várják, hogy teremtsen közmunkát a falu lakosainak. A közfoglalkoztatás politikai tétje a legszegényebb, a közfoglalkoztatásra leginkább rászoruló lokális társadalmakban a legnyilvánvalóbb. Az alábbi interjúrészlet egy román lakta falu roma polgármesterétől származik, és arra mutat rá, hogy az ilyen lokalitásokban az intézményes, formális viszonyok mélyen be vannak ágyazódva az informális, családi-rokonsági alapon szerveződő, kliens-patrónus típusú kapcsolatokba, azoktól lényegében elválaszthatatlanok. „Mi

polgármesterek, választott tisztségviselők vagyunk. 4–5 évente oda kell, hogy álljunk azok elé a közfoglalkoztatottak elé, a helyi emberek elé, akikkel szemben teljesíteni kell – jogosan –, amit az állam bácsi elvár tőlünk. De hol tudom azt mondani [ami az elvárás – a szerk.] az unokatestvéremnek vagy az unokatestvérem feleségének, egy 470 fős településen vagy 500 fős településen, ahol napi kapcsolat van a polgármester és az emberek között! (...) A kistelepüléseken hány olyan polgármester van, aki, ha még egyszer akar polgármester lenni, be meri vállalni azokat a dolgokat, amiket a kormány, a hivatal elvár tőle. És ami le van írva. (...)”

Fontos rámutatni arra is, hogy a polgármesterek maguk is egyöntetűen támogatják a „**segély helyett munkát**” politikáját, így a közfoglalkoztatás megfelel a (helyi) társadalom elvárásainak, és mérsékli az „érdemtelen”, „dologtalan” szegényekkel szembeni ellenérzéseket. A közfoglalkoztatás tehát ebben az értelemben is hozzájárul a lokális társadalmi béke megteremtéséhez. *„Nyilván, a segélynél sokkal jobb, közösségbe járnak, munkamorált megtanulnak, hogy a közösségben hogyan kell működni, meg hát a gyerekek ezt látják a szülőktől példának.”*

Intézményüzemeltetés és helyi szolgáltatások

A működési és fejlesztési források szűkössége miatt is érdekelték a falvak és a kistelepülések vezetői a közfoglalkoztatotti létszám fenntartásában. A közfoglalkoztatás ma már **kulcsszerepet tölt be a települések, mindeneke előtt a kisfalvak üzemeltetésében**. Míg korábban például az önkormányzati épületek felújításával vállalkozót bíztak meg, ma jellemzően az ilyen feladatokat (amennyiben megfelelő szakképzettségük rendelkezésre állnak) a közfoglalkoztatottak végzik el. A vizsgált településeken a szűkös költségvetés miatt megszüntetett státuszokhoz tartozó munkaköröket gyakorta közfoglalkoztatottak töltik be, az önkormányzatok több lakossági szolgáltatást (pl. települési közétkeztetés, kultúrház, közösségi terek üzemeltetése) közfoglalkoztatottak bevonásával biztosítják. Köztük előfordulnak olyanok is, akik **korábban közalkalmazottként látták el ugyanezeket a feladatokat**. Kiegészítésként meg kell jegyeznünk, hogy már a közfoglalkoztatási rendszer 2011-es átalakítása előtt elterjedt gyakorlat volt a nagyobb, több intézményt fenntartó önkormányzatoknál a közalkalmazotti státuszok kiváltása közfoglalkoztatottakkal.

Az önkormányzatok, valamint a közfoglalkoztatók – például szociális területen – nagy segítségnek tekintik a közfoglalkoztatás e fajtáját, mert így meg tudják oldani a helyettesítést, a leterhelt kollégák tehermentesítését, s elégséges (megfelelő) színvonalon tudják biztosítani a szolgáltatást. Ugyanakkor tudják, hogy a szűkös finansziális források miatt nincs is más választásuk, és elismerik, hogy nem egyszer feszültség, frusztráció forrása az a tény, hogy ugyanazt a feladatot különböző bérért végzi el közalkalmazott és közfoglalkoztatott.

E munkaköröket rendszerint a legjobban teljesítő, képzetesebb, tapasztaltabb közfoglalkoztatottak töltik be, akiket a közfoglalkoztatók a feladatellátás megfelelő színvonala érdekében igyekeznek a közfoglalkoztatás rendszerében tartani. *„A közfoglalkoztatottak létszámfelettiek, de segítséget jelentenek. Ha nem lenne*

közfoglalkoztatás, akkor megszakadnának a dolgozók: akkor a takarítással gond lenne, az udvari munkákkal is.” – fogalmazott az egyik szociális központ vezetője.

Minden helyszínen látható volt, hogy a közfoglalkoztatásban **résztevők létszámának csökkenése folytatódik**. A polgármesterek sok helyen kiemelték, hogy **egyre nehezebb feltölteni a létszámkeretet**, így nem bánták, hogy csökkentek a keretek. A polgármesterek azt is érzékelték, hogy a közfoglalkoztatásban egyre inkább a képzetlenebb, idősebb, nem egyszer egészségügyi, lelki, mentális problémák sorával küzdő emberek maradnak. Tőlük egyre kevésbé várható el az elsődleges munkaerőpiacon megkövetelt teljesítmény. A polgármesterek és más foglalkoztatók a várható forgatókönyvekről, a saját feladatukról, mozgásterükről gondolkodva abban egyetértenek, hogy valamilyen módon szükség lesz továbbra is a támogatott foglalkoztatásra. Úgy vélték, hogy a mostani közfoglalkoztatottak egy része számára sosem lesz lehetőség a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés, nekik „befogadó” jellegű munkahelyekre lesz szükségük a jövőben is. Vélhetően azonban **a közfoglalkoztatás keretében végzett tevékenységek volumene és minősége változni fog a részttevők számának csökkenésével és a benmaradók jellemzőinek változásával**.

Az egyes településeknek eltérő lehetőségeik vannak az új helyzet kezelésére. A városokban is problémát jelent a csökkenő létszám, főként a szakemberek és a vezetésre alkalmas emberek kilépése. Itt felmerült alternatívaként, hogy a közfoglalkoztatás keretében végzett munkákat esetleg vállalkozókkal végeztetik el, illetve az is elképzelhető, hogy a kulcsembereket a város főállású alkalmazottként veszi át/foglalkoztatja, vagy pénzt ad arra, hogy az önkormányzati alapítású szervezetek a maguk keretei között ösztönözzék maradásra a kulcsembereket. Mindez azonban a városvezetés nyitottságán, kreativitásán túl elsősorban a forrásokon múlik. Az egyik város önkormányzati alapítású cégének irodavezetője a következőképpen jellemezte a helyzet ellentmondásosságát: *„A városüzemeltetést teljesen újra kellene gondolni, ha nem lennének közmunkások. Ha csak egy átlagléttszámot veszünk, 500–600 fő hirtelen kikerülne a rendszerből, az óriási veszteség lenne. Ezt kb. 60–70–80 fő főállásúval, aki tényleg rátermett és tényleg lehet termelni, lehetne pótolni. Viszont rengeteg olyan plusz feladatok elmaradnának, például lombgyűjtés. Ha nem is akkora a közfoglalkoztatottak teljesítménye, mint egy főállású dolgozónak, azért ekkora területen meglátszana. Ezt pótolni ekkora területen már csak bér és járulék szempontjából sem lenne egyszerű. Azt gondolom, hogy ha hirtelen megszűnne a közfoglalkoztatás, akkor a legtöbb megyei jogú város, de a kistéleplések is, óriási problémával szembesülnének. Meg kellene emelni a büdzséjüket rendszeresen, vagy lefaragni a fenntartási színvonalat, de ez nem kismértékű lenne.”*

Míg a városokban mutatkozik némi esély arra, hogy a megváltozott feltételek között több saját forrást mobilizáljanak, ez a kistéleplések és falvak esetében szinte kizárt. Ahogy egy önkormányzati tisztviselő fogalmazott: *„A start olyannyira beépült a kistéleplési önkormányzatok életébe, hogy ha nem lenne, a működőképességük kerülne veszélybe...”*

Volt olyan település is, ahol a településüzemeltetést tekintették elsődleges fontosságúnak, és ha csökken a létszám, a Start-munkaprogram tevékenységeit tervezik csökkenteni. Másutt azért számolnak a **Start-munkaprogramok racionalizációjával**, mert a beragadó, alacsonyabb képzettségű és teljesítményű közfoglalkoztatottakkal egyre nehezebben tudják ellátni ezeket a feladatokat.

Abban is egyetértés mutatkozik, hogy ha csökken is a közfoglalkoztatottak létszáma, mindig lesz, aki csak ebben a foglalkoztatási formában tud munkához, munkabérhez jutni. Általános volt az a vélekedés, hogy mindig lesznek olyan emberek, akikről gondoskodnia kell az államnak vagy az önkormányzatnak. *„Ígyis-úgyis pénzbe kerül, ha csak segítjük, akkor is – az arányt kéne az államnak megtalálnia, ami számára sem jelent plusz forrást, és meg lehet tartani a rendszert, ha feleannyi létszámmal is. Ha az állam kivonul a közfoglalkoztatási programból, és nem lesz helyette alternatíva, akkor itt vidéken őskáosz lesz.”* – fogalmazott egy polgármester.

6.1.2.A közfoglalkoztatottak kiválasztása során érvényesülő cél- és érdekrendszerek

A közfoglalkoztatottak bevonásának és kiválasztásának jellemzőit és folyamatait is megvizsgáltuk, hiszen a kiválasztás és célzás megmutathatja az önkormányzatok érdekeltségét is. A közfoglalkoztatásban résztvevők kiválasztásában a települési önkormányzatok és más közfoglalkoztatók az elmúlt években gazdasági, szociális, politikai érdekeket egyaránt mérlegeltek. Ezek az érvek hol harmóniában, hol konfliktusban álltak egymással és a kormányzati szándékokkal. Általában elmondható, hogy az első években a gazdasági válság nyomán keletkezett munkanélküliség kezelése érdekében, minél több álláskereső bevonása volt a cél, így a kiválasztás háttérbe szorult.

Ebben az időszakban nagy társadalmi és politikai nyomás is nehezedett az önkormányzatokra, foglalkoztatókra, hiszen valóban sok álláskereső számára kellett munka- és kereseti lehetőséget teremteni. Ez, valamint a bőséges támogatási forrás is magyarázza azt a tapasztalatunkat, hogy **majdnem minden kiközvetített, rászoruló, a közfoglalkoztatásban részt venni kívánó álláskereső bekerülhetett a különböző programokba.**

A közfoglalkoztatottak kiválasztásánál a településvezetők, illetve a munkaszervezéssel megbízott önkormányzati emberek kezdettől a szociális és hatékonysági célok, szempontok között egyensúlyoznak. A szociális cél azt jelenti, hogy lehetőség szerint a településen minden rászoruló ember, család jusson munkához, az FHT-nál nagyobb jövedelemhez, s ha lehet, minden érintett családból legalább egy ember kerüljön be közfoglalkoztatásba. A hatékonyság sok esetben nem a közvetlen gazdasági hatékonyságot jelenti, hanem a településüzemeltetési feladatok vagy értékteremtő munka megfelelő minőségű elvégzését. A feladatellátás érdekében arra kell törekedniük, hogy minél több megfelelő képzettségű, az elsődleges munkaerőpiacon munkatapasztalatokat szerzett, megbízható, rátermett embert is bevonjanak, majd bent tartsanak a programokban. Ez utóbbi települési érdek azonban szembemegy azzal a (kormányzati) célkitűzéssel, hogy segítse a

munkanélküliek (re)integrációját az elsődleges munkaerőpiacon. Erről az ellenérdekeltségről a 6.2.3. alfejezetben részletesebben írunk. Jelenleg a megbízható emberek bevonását és programban tartását alapvetően korlátozza az elsődleges munkaerőpiacon meglévő munkaerőhiány és nagy kereslet, illetve a közfoglalkoztatás visszaszorítását célzó kormányzati politika, ami éppen a szakképzett és/vagy rátermett embereket vonja ki a közfoglalkoztatásból. A jelenlegi rendszer nem teszi lehetővé a bérek differenciálását, így az önkormányzatok, közfoglalkoztatók kisebb kedvezményekkel és/vagy „informális” eszközökkel tudják megtartani a számukra kulcsfontosságú embereket. (lásd 7.2.1. alfejezet). Az informális gyakorlatok azonban csak a kis lélekszámú, illetve családi-rokonsági hálózatok alapján működő településeken lehetnek hosszabb-rövidebb ideig eredményesek, illetve akkor, ha az érintett közfoglalkoztatottnak valamilyen okból érdeke fűződik a programban való tartós részvételhez (pl. más megélhetési lehetőségekkel tudja kombinálni; a piaci munkahely esetén felmerülő, ingázással járó terheket túl nagyoknak tartja).

Minél kisebb egy település, minél jelentősebb, esetleg kizárólagos az önkormányzat, vagyis a polgármester foglalkoztató szerepe, annál nagyobb **jelentősége van az informális, családi, rokonsági viszonyoknak a kiválasztás során** éppúgy, mint a program működtetésében.

Az informális viszonyok, a személyes ismeretség nem csak az önkormányzat által szervezett közfoglalkoztatás esetében játszanak perdöntő szerepet. Egy kisvárosban, ahol a közfoglalkoztatást a városi önkormányzat által alapított cég szervezi, többen is említették, hogy úgy kerültek a közfoglalkoztatásba, hogy szóltak már a városgazdálkodásnál dolgozó rokonunknak, ismerősüknek, ugyanitt az egyik helyi segélyszervezetnél dolgozó közfoglalkoztatottakat a szervezet vezetője régről ismerte, nem egy közülük a szervezet kliense volt korábban. Egy falusi egyházközség pedig azokat választja ki, akik *„aktív tagjai a gyülekezetnek és rendes, megbízható emberek”*.

Nem csupán kis- és középvárosi, hanem megyeszékhelyen működő közfoglalkoztatók (jellemzően önkormányzati alapítású non- vagy forprofit cégek) is hangsúlyozták, hogy **ismerik az álláskeresőket, közfoglalkoztatottakat, tudják, ki mire alkalmas**, kit milyen feladatra lehet beosztani, ki mennyire húzó ember, megbízható, lojális. Ezek a foglalkoztatók is szeretnék a közfoglalkoztatásban bizonyított, stabil embereket éveken át a rendszerben tartani.

Egy városi foglalkoztató cég munkavezetője beszélt a két közfoglalkoztatási ciklus közötti időszak áthidalásának módjáról, nehézségeiről: *„Egy felvétel elhúzódik, belekerül 3–4 hétbe is. Az első körben kérjük azt a 20–30 embert, aki a legfontosabb. Utána a többiek jönnek, amilyen ütemben jönnek. Nincs kockás füzet, mert a kockás füzet a fejben van, hiszen ismerjük a szereplőket. Annak dacára, hogy kilencszázan vannak, ha mind a kilencszázan nem is, de olyan 800-at ismerünk. Tudjuk azt, hogy kinél mire számíthatunk, és tudjuk azt, ki az a 20–30 ember, akit gyorsan vissza*

szeretnék hozni. (...) De az a 3–4 hét, mire az új csapat feláll, meglátszik a városban.”

Ebben a városban több interjúpartnerünk beszélt a tervezés változásáról, illetve a **létszámok feltöltésének nehézségeiről**. Az önkormányzati vezetők, a közfoglalkoztatók a keretszámok kialakításakor viszonylag kis mozgástérrel rendelkeznek. Az előző évi létszámra épülő „bázisstervezés” alapján megszabott keretek eleinte szűknek bizonyultak, ezért a településvezetőknek, foglalkoztatás szervezőknek néha „lobbizniuk” is kellett a keretszámok bővítéséért. Az elmúlt 1,5–2 évben azonban a létszámkeretek egyre bővebbnek bizonyulnak, a közfoglalkoztatásba bevonható álláskereső számának csökkenésével, a közfoglalkoztatottak összetételének változásával a létszám feltöltése mind nagyobb nehézséget okoz. Ennek fényében szerencsés, hogy a keretlétszámok biztosítása már nem kötelező az önkormányzatok számára.

Egy foglalkoztatás szervező a jelenlegi helyzetet így jellemezte: *„Szoktunk egyeztetni. Én az idén egy kicsit kevesebb létszámot szerettem volna, de mondták, hogy megkapjuk ugyanazt a létszámot, mint tavaly. Már tavaly is érzékeljük, hogy csökkent a felvett létszám. Azért nem mondtam nemet, mert a képzést is bevezették. Most évek óta a közfoglalkoztatás az úgy működik, hogy képzéssel egybekötött. A létszámunkon belül, most csak mondok egy számot 1210 fős volt az előző évi létszámkeretünk, ebből 600–700 embert simán elvittek képzésre. Gyakorlatilag akkor a foglalkoztatás veszélybe kerül. Most 1260 fős keretünk, de ez is a képzés miatt, mert 25 vagy 26 képzést indítottunk.”* A város legjelentősebb foglalkoztató önkormányzati cégének ügyvezetője is hasonló nehézségekre utal: *„Azokra, akikkel már megértettük, hogy dolgozni kell, tudják, hogy mit kell csinálni, tudják, hogy mi a feladatuk és akkor elmennek képzésbe és akkor hirtelen ott állunk, hogy... nincs, aki dolgozzon.”*

A közszolgáltatási intézmények számára sem mindig egyszerű a megfelelő emberek megtalálása. Az egyik alapszolgáltatási központ vezetője arról számolt be, hogy az éppen aktuálisan az intézményben dolgozó közfoglalkoztatottal meg vannak elégedve, de a beszélgetés során többször is hangsúlyozta, hogy a közfoglalkoztatottak alkalmazása *„egy merő szenvedés, mondtam már a kollégáimnak, ne engedjék, hogy még egyszer felvegyek valakit”*. Véleményét különböző terepeken mások is megerősítették. Úgy vélték, azért nem szeretnek az emberek intézményekbe jönni, mert szemben az utcán dolgozókkal, itt nincsenek engedmények, ki kell tölteni munkával a 8 órát, itt nincs olyan rugalmas, megengedő foglalkoztatás, mint ami a közterületi programokat jellemzi.

Ma már általános hiány van munkára alkalmas, köztük pedig szakképzett emberből. Az elmúlt 1,5–2 évben egyre többen távoztak a közfoglalkoztatásból, jellemzően/főként a szakképzettséggel rendelkező férfiak. **Ma a nyílt munkaerőpiacon és a támogatott közfoglalkoztatási programokban egyaránt hiányzik a szakképzett munkaerő.** Az olyan városokban, ahol több önkormányzati alapítású cég látja el az alapvető településüzemeltetési és -fejlesztési feladatokat, s

amelyek jelentős közfoglalkoztatóknak mondhatók, éppúgy versenyeznek egymással a megbízható, képzett emberekért, akik közfoglalkoztatott bérért is hajlandók munkát vállalni. Az önkormányzati alapítású cégek között, illetve cégeken belül különbségek vannak az elvégzendő feladatok tekintetében. A kvalifikált pályakezdőnek vagy a munkatapasztalattal rendelkező közfoglalkoztatottnak ugyanis van esélye arra, hogy ha beválnak, s van keret a foglalkoztatásukra, a cég alkalmazottjaivá váljanak (lásd 7. fejezet).

Általánosságban tehát elmondhatjuk, hogy a közfoglalkoztatottak kiválasztása terén a közfoglalkoztatók és a polgármesterek kettős nyomásnak vannak kitéve. Egyrészt szociális szempontokat figyelembe véve igyekeznek minél több rászoruló embert bevonni, másrészt a programok és az intézmények hatékony működtetése érdekében a lehető legjobb munkaerőt kell bevonniuk. A közfoglalkoztatás magas létszámai miatt érdemben nem volt kiválasztás, de a közfoglalkoztatáson belül jelentősen mérlegelik, hogy milyen feladatra kit vegyenek fel, különösen hangsúlyos ez a Start-munkaprogramokban és az intézményekben.

6.2. Ösztönzés és kilépés

A közfoglalkoztatás működésének vizsgálata során kíváncsiak voltunk arra, hogy a közfoglalkoztatók milyen eszközökkel tudják ösztönözni a közfoglalkoztatottakat. Ezek az ösztönzők szolgálhatják a közfoglalkoztatott hatékony munkavégzésének elismerését és a jó munkaerő megtartását is, ezért fontos szerepük van a beragadás értelmezésekor is.

6.2.1. Ösztönzés, előrejutási lehetőség a közfoglalkoztatási rendszeren belül

A közfoglalkoztatás szabályozása megköti a közfoglalkoztatók kezét a bérezés terén. **A rendszeren belül a bérdifferentiálás nehezen megoldható**, így ez nem lehet ösztönző a jobb munkavégzésre, ahogyan általában a programok közötti átjárás sem jellemző. Általános tapasztalat, hogy az értékteremtő programokban dolgozó közfoglalkoztatottak munkáját nagyobb megbecsülés övezi, mint a hagyományos közterületi karbantartó, településüzemeltetési feladatokat végzők tevékenységét. Illetve az is megfigyelhető, hogy az irodában, közintézményben végzett munka nagyobb presztízsű, mint a látványos, mindenki szeme előtt zajló „kinti” munka. Ezek a különbségek néha nagyon erős és áthághatatlan határvonalakká válnak a különböző közfoglalkoztatotti csoportok között.

Ahol az értékteremtő közfoglalkoztatás keretében a mezőgazdasági Start-munkaprogramban megtermelt áruk feldolgozása, illetve termékgyártás felé mozdult el a gazdasági tevékenység, ott a rendszeren belül **előrejutási lehetőséget jelent a kinti termelésből a benti feldolgozásba való bekerülés.** Egy kisvárosi, ma már szociális szövetkezeti kereteken belül működő tésztagyártó üzem vezetője a következőképpen beszélt a kiválasztás és az előrelépés folyamatáról: *„Harminc-negyven embert kiválogattunk, akit mi gondoltuk, hogy nem szeretne szemetet szedni az utcán, nem szeretne árkot tisztítani, nem szeretne esetleg a kertészetben dolgozni,*

hanem hogy annál ő többre alkalmas, és felelősséget vállal a munkájáért. Ezért ezt a negyven-ötven embert végigjártam az üzemen mint üzemlátogatás. Voltak kritériumok, személyes higiénia, meg a cigizés is probléma volt, nem lehet ötpercenként cigizni. Ebből találtunk, ebből az ötven emberből tizenkettőt, akivel elkezdjük a próbagyártást. Nagyon sok fiatal volt a közmunkások között. Rájöttünk arra, hogy megtaláltuk a két dagasztót, aki idősebb és hallgatnak rá a fiatalok, raktunk alájuk három-négy fiatal. (...) Nem a végzettség számított, hanem a mentalitásuk, a munkához való hozzáállás, több volt bennük, mint papíron volt az iskolai végzettség.”

Egy másik interjúalany kudarcról számolt be: *„Volt, akiben csalódtunk, megtettünk vele mindent, bizalmat raktunk, és egyszerűen, ő ezt nem akarja, inkább visszamegy az utcára. A kötöttséget nem bírják. Aki értelmes kislány volt, cigány, vagy bármi, mindenkit kipróbáltunk, bárkit kipróbálunk a savanyító üzemen is. De bizonyos elvárás van. A higiénia nagyon fontos. Volt az elején olyan, hogy bevezetjük, hogy kötelező fürödni, mert nem mosták a ruhájukat, akkor mondtuk, hogy hagyják ott, nekünk van itt mosógépünk, lehoztuk, kimostuk. Próbáltunk segíteni, de van, akin annyira nem tudunk segíteni, hogy inkább visszamegy az utcára söpörni.”*

„A motivációs tényezőnél ez egy probléma, hogy több bért nem lehet adni, jutalmat nem lehet adni, sok mindennel nem lehet őket motiválni, kivéve azt, hogy embernek nézzük őket” – fogalmazott egy városi foglalkoztató cég munkaszervezője.

A magasabb bérezés helyett inkább olyan kedvezményeket, gesztusokat alkalmaznak, amelyek a közfoglalkoztatottak önbecsülését, méltóságát erősítik, illetve segítik őket különböző élethelyzetekben, **kiegészítő támogatást nyújtanak**. Előfordul, hogy a polgármester a jobban teljesítő embereinek a saját zsebéből ad pénzt. Elterjedtebb gyakorlat, hogy a megtermelt, feldolgozott terményekből kapnak a közfoglalkoztatottak – a jól teljesítők kicsit többet –, vagy kedvezményes áron vásárolhatnak a szociális szövetkezet boltjában, karácsonyi csomagokat kapnak ajándékba az önkormányzattól. Van olyan közfoglalkoztató, amelyik vendégül is látja őket, vagy éppen elviszi egy balatoni kirándulásra alkalmazottait. Jellemzően a legtöbb közfoglalkoztató fontosnak tartja, hogy személyesen és nyilvánosan, például közmeghallgatáson megdicsérje, értékelje a közfoglalkoztatottak értékteremtő, hasznos munkáját.

Látnunk kell ugyanakkor, hogy ma már ezek a gesztusok is éppen úgy a közfoglalkoztatottak, köztük is kiemelten a szakképzett, megbízható húzóemberek rendszerben tartását szolgálják, mint azok a szabályokat feszegető gyakorlatok, amelyekkel a közfoglalkoztatók, mindenekelőtt a polgármesterek, települési önkormányzatok a közfoglalkoztatottak kiegészítő jövedelemszerzését kezelik.

Több szereplőnél is rákérdeztünk, hogy mennyire tartja indokoltnak vagy igazságosnak a közfoglalkoztatási és a minimálbér (vagy piaci bér) közti eltérést. A közfoglalkoztatási bér mértékét érte már kritika annak kapcsán, hogy nem fedezi a minimális megélhetési költségeket. Továbbá a kérdőíves kutatásunk eredményei is azt mutatják, hogy a lakosság körében ez az egyik első dolog, ami eszükbe jut.

A közfoglalkoztatás zökkenőmentes bonyolításához szükséges megbízható, szaktudással, vezetői kompetenciákkal rendelkező embereknek a rendszerben tartása

elképzelhető a bérezés valamilyen átalakításával. A közfoglalkoztatotti bérek emelését azonban a többség nem tartja megoldásnak. Egyrészt azért, mert a közfoglalkoztatottak munkateljesítménye ezt nem indokolja, másrészt a béremelés a reintegrációs hatást korlátozza: *„Hát itt van egy ellentmondás: ha több bért kap, akkor nem akar elmenni máshová dolgozni. Tehát ez egy ellentmondás. Mi szívesen adnánk többet, aki megérdemli, de nem lehet. Épp azért nem lehet, merthogy akkor itt fog maradni, nem akar elmenni a piacra, a versenyszférába, vagy különböző helyekre”* – fogalmazott egy polgármester.

A differenciált bérezést viszont többen is elképzelhetőnek tartják, és pedig úgy, hogy az önkormányzatnak lenne lehetősége például 10–20 százalékos mértékben premizálni a teljesítményt. Ez azt is jelenti, hogy nemcsak a képzettség, hanem a munkateljesítmény szerint szeretnének differenciálni.

6.2.2. Hatékonyság

A közfoglalkoztatásban dolgozók munkavégző képességét és hatékonyságát folyamatosan éri kritika, és nem csupán a vállalkozói szféra szereplőitől. Abban mindenhol egyetértettek, hogy a közfoglalkoztatottak produktivitása elmarad a piaci elvárásoktól. A teljesítménymutatók javulása ellenére a közfoglalkoztatásban dolgozók teljesítményét a szervezők a piaci követelmények 50–60 százalékra becsülik. *„A résztvevők tisztában vannak vele (és tapasztalataik is ezt támasztják alá), hogy képességeik, tudásuk, egyéb adottságaik miatt a munkaerőpiacon nagyrésztük bizonyosan nem tudna elhelyezkedni. Akik esetleg mégis tettek ilyen próbát, azok tapasztalják, hogy anyagilag nem feltétlenül jártak jobban, valamint a jelentős utazási időráfordítás miatt a munka mellett idejük másra gyakorlatilag nem maradt.”* – mondja az egyik munkaszervező. *„... a piaci norma 40–50 százalékát éri el átlagosan. Van, aki viszi a 90–100 százalékot, de valaki a 10-en sem csinálja meg.”* – fogalmazott az egyik kistéleplés önkormányzatának munkatársa. Az egyik nagyváros foglalkoztatás szervezője a következőképpen írta le tapasztalatait: *„Az, hogy az utcára ki lehet őket vinni, vagy össze tudják szedni a szemetet egy zsákkal, vagy az utcán bármi mást meg tudnak csinálni. Ez a maximum... nincs tovább.”*

Az önálló munkavégzés képessége, a versenyképes teljesítményszint elérése, ami a tranzitivitás feltétele, ehhez képest még messze van. Az egyik polgármester mindezt azzal egészítette ki, hogy egy önkormányzat sokkal humánusabb, mint egy piaci munkahely, ami értelemszerűen hatással van a dolgozók alacsonyabb termelékenységére. *„Nem lehet az önkormányzat egy régimódi termelőszövetkezet, ahova bemegyünk, és gyakorlatilag nem termelünk semmit.”* – mondta egy másik kistéleplés polgármestere.

Volt ahol a munkaszervezésben az jelentett nagy gondot, hogy azok, akik egyáltalán nem akartak dolgozni, a **többiek is hátráltatták**. Csak úgy lehetett minimálisan elfogadható hatékonysággal dolgozni, ha a szakmai vezető folyamatosan jelen volt, szükség szerint beállt közéjük dolgozni, személyes példával járt elől, vagy megcsinálta helyettük. Ha esetleg több helyszínen is dolgoztak egyszerre, akkor

rendszeresen megtörtént, hogy ahol egy kis ideig nem volt jelen a vezető, onnan a közfoglalkoztatottak egyszerűen elmentek haza vagy a kocsmába. Próbáltak csoportvezetőket kinevezni, de ez csak tovább fokozta a feszültségeket.

Ugyanakkor több, saját alkalmazott mellett közfoglalkoztatottakat is alkalmazó önkormányzati alapítású (pl. városgazdálkodási, városüzemeltetési, lakásgazdálkodási feladatokat ellátó) cég, illetve egy állami erdészet munkatársa elmondta, hogy ők a közfoglalkoztatottakat úgy kezelik, mint az összes többi munkavállalójukat: ugyanazok a munkakörülmények, ugyanazok az elvárások, legalábbis az elvek szintjén. A gyakorlati működés sokszor nem követi ilyen egyértelműen az elveket, hiszen a közfoglalkoztatottakkal szemben mégsem tudnak ugyanolyan követelményeket állítani, mert tudják jól, hogy ezek az emberek ugyanazt a munkát a normál munkavállalói bér töredékéért végzik. E cégek munkatársainak is az volt a véleménye, hogy a közfoglalkoztatottak hatékonysága messze nem éri el a normál munkavállalóként foglalkoztatott segédmunkások hatékonyságát, és meg sem közelíti a gépesítéssel elérhető hatékonyságot. *„Azt mondják, hogy van hatékonyságkülönbség, tehát addig, amíg a vállalkozó úgy mond az adott területen, mondjuk a tűzpáztisztítást elvégez egy szakaszt két nap alatt, addig a közfoglalkoztatottak olyan 2 hétig benn vannak. Ez részben a gépesítés. Tehát ő bemegy egy géppel, egy MTZ vagy valamilyen traktor mögé kötött géppel és kimegy, tisztítja azt a szakaszt, tehát megfelelő rézsű és egyéb nyíróeszközzel, a közfoglalkoztatottal csinálják, van benne kettőnek mondjuk gépkezelője, a többiek kézi erővel dolgoznak tovább. Tehát a hatékonyság mögött gépesítés is van, de önmagában a munkamorál is más. Másképp dolgoznak, más a bér is, tehát azt is látni, hogy ahhoz, hogy igazán határozottan és jól dolgozzon, ahhoz egy kicsivel több bért kellene fizetni, premizálni kéne, most a premizálás nem biztos, hogy sikerül.”* – fogalmazta meg az egyik közfoglalkoztató cég munkatársa.

A közfoglalkoztatottak és a szakmunkások közötti különbségre egy másik interjúalany is felhívta a figyelmet: *„Tehát vannak a mi vagy szakmunkás minimálbéren, vagy minimálbéren, vagy minimálisan fölötté foglalkoztatott embereink, és ugye a közfoglalkoztatottakat melléjük rakjuk és az ő részükről ugye jelentősen kevesebb jövedelmük van, kvázi majdnem elfogadott tény, hogy nekik kevesebbet is kell dolgozni. Amit mi természetesen másként látunk, ezért mi mindent megteszünk, hogy a munkaszervezés az normális módon történjen. Ez azt jelenti, hogy ennek az állománynak, mind a közhasznúnak, mind pedig a fizikainak minden reggel 7.45-kor van egy eligazítás, és aznapra konkrétan meg van határozva, hogy hova kell menni és mit kell csinálni. És naponta többször ellenőrizzük őket. Ezen kívül még elmondom azt is, hogy minden reggel szonda, mindenkinek, nemcsak a közhasznúaknak, hanem a mi állományunknak is, és minden munkavégzés után 4.00 órakor szintén szonda.”* Összességében több nagy cégnél is azt mondták, hogy számukra igazán az lenne az üdvöztető, ha közeledne a minimálbérhez a közfoglalkoztatási bér és így egyre inkább egyformán tudnák kezelni a munkavállalóikat, de a termelési hatékonyságuk akkor sem közelíti meg a piacon elvárhatót.

„Egyszer fölmerült a vélemény, hogy ha az állam 100 ezer forintot adna, akkor motiváltabbak lennének az emberek. Mire én azt mondtam: mutassatok nekem egy vállalkozót, aki ezért a munkáért 100 ezer forintot adna!” – fogalmazott egy kistéleplés vállalkozói múltú polgármestere.

Néhány programban – elsősorban az értékteremtő programokat említették – **a munkavégzés hatékonysága**, ha lassan is, de **az évek során sokat javult**. Volt, ahol a mezőgazdasági termelésben a résztvevők eleinte alig rendelkeztek a termeléshez szükséges ismeretekkel, nagyon sokszor a kiskerti tapasztalataikat alkalmazták, és nehezen sajátították el az üzemi szemléletet és másfajta technológiai ismereteket, de aztán?. Ugyanakkor említették, hogy még mindig nagyon sok az üres idő, elhúzódnak az ebédszünetek. „Ahol most tartunk, ez is nagyon nagy előrelépés. Eleinte azt sem tudtuk elérni, hogy 8-ra beérjenek. Ma már mindenki 7.45-kor itt van és 4-ig itt is maradnak. Vannak rossz beidegződések, de ha folyamatos felügyelet van, akkor van teljesítmény.” – mondta az egyik közfoglalkoztatás szervező.

Az interjúalanyok egy része szerint vannak olyan közfoglalkoztatottak, akik bár képesek lennének a magasabb teljesítményre, élethelyzetüknél vagy egészségi állapotuknál fogva inkább a közfoglalkoztatást választják, ahol a teljesítményelvárások jóval a piaci elvárások alatt vannak. Többen is megfogalmazták, hogy „van, akinek ez elég”. Szerintük egyfelől olyan emberekről van szó, akik háztartásában van más, aki az elsődleges munkaerőpiacon dolgozik és így a család megélhetése biztosított. Másfelől pedig azok tartoznak ide, akik olyan élethelyzetben vannak (pl. kisgyermek vagy idős hozzátartozó gondozása), ami gátolja őket a nyílt munkapiacra való elhelyezkedésben. Ők – bár képesek lennének a többlet teljesítményre – azt választják, hogy a kevesebb jövedelemért a piaci átlagnál kevesebbet dolgoznak.

6.2.3. A kilépést ösztönző és visszatartó folyamatok

Noha a közfoglalkoztatással kapcsolatos kormányzati szándék kezdettől a reintegráció, s noha a közfoglalkoztatás szabályozása az elmúlt években az elsődleges munkaerőpiacra való kilépést ösztönözte, **általánosnak mondható az a vélemény, hogy az elmúlt években lezajlott kiáramlás nem a közfoglalkoztatás reintegrációs hatásának, hanem a gazdaság válság utáni fellendülésének, s az ennek következtében fellépő munkaerőigénynek köszönhető**. Ha a gazdasági szereplők, vállalkozások gyakran a közfoglalkoztatást tartják is a munkaerőhiány elsődleges okának, a járási szintű tapasztalatok alapján az látszik, hogy a munkaerőhiányt nem enyhíti ma már az, hogy szakképzett embereket csak kivételesen engednek közfoglalkoztatásba. A beragadás személyes és strukturális okairól az 5.2. fejezetben részletesen írtunk. A következőkben a kilépést ösztönző és visszatartó, szervezeti push és pull hatásokat elemezzük, beleértve az önkormányzatok érdekeltségét is.

Ahogy egy aprófalvas szerkezetű járási hivatal osztályvezetője rámutatott: „Nagyon nagy a munkaerőhiány. Folyamatos munkaerőigényeink vannak, szakképzett emberekre. Csak a városban van. Ezek a munkaerőigények a városban jelennek meg.

Sok. A palettának mindenféle színskálája, a vendéglátástól elkezdve az adminisztrátori munkáig. A szakképzettséget meg sem említem. Tehát esztergályos, asztalos, kőműves, festő, bármi. A munkáltatók – úgy érzem, hogy – már fel is adták az ezzel kapcsolatos reményeiket, tehát a munkaerőigényt. Rengeteg munkaerőigény jönne be, de látják, hogy nem tudjuk őket kielégíteni.”

Minden helyszínen arról számoltak be, hogy jelentős a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés a közfoglalkoztatottak körében. Az interjúalanyok véleménye szórt, de a különböző településeken 5–20 százalék körülire becsülték azok arányát, akik elhelyezkedtek. Ahogy azt az 5.2. fejezetben bemutattuk, a közfoglalkoztatásból a fiatalabbak, képzetebbek, szakmunkás végzettségű férfiak léptek ki inkább, és az elsődleges munkaerőpiacon helyezkedtek el és/vagy külföldön próbálnak boldogulni.

Már volt arról szó, hogy a közfoglalkoztatottak jó része településüzemeltetési feladatokat lát el. Olyan feladatokat, amelyeket az önkormányzat máshogy nem tudna ellátni. A hosszabb idejű közfoglalkoztatás keretein belül a közfoglalkoztatottak elsősorban a kötelező, **önkormányzati feladatokat látják el** (szemétszedés, kertészkedés, térkövezés, temető karbantartása, valamint intézményi adminisztrációs feladatok). Ennek a költségeit az önkormányzat más módon nem tudja kigazdálkodni. A legjobb szakemberek azonban folyamatosan kiléptek a közfoglalkoztatásból, s a települések vezetői rendszeresen megfogalmazták félelmüket az interjúk során: „*Lassan nem lesz kivel a kötelező feladatokat elvégezni. Mert elvárják azt, hogy legyen összeszedve a szemét, ne legyen parlagfüves terület, legyen levágva közterületeken a fű, gondozzuk a közterületünket*”, de ha mindenkit tovább engednek a nyílt munkaerőpiacra, akkor veszélybe kerülhet a település üzemeltetése. Így aztán „**Vigyázunk is rájuk, mert akkor ki fogja a füvet lenyírni, rendben tartani a települést? ... Ha viszont mindegyiket visszaintegráljuk a versenyszférába, ami tulajdonképpen a cél lenne, akkor nekem föl kell venni közalkalmazottat, vagy pedig egy vállalkozót megbízni, de most teljesen mindegy, itt a pénz motivál**” – mondta egy polgármester.

Az egyik járási hivatal munkatársa így fogalmazott: „*Tehát az, ami annak idején, ahogy a közfoglalkoztatás elindult, hogy ez egy átmeneti helyzet, és kivezetődik ezáltal az elsődleges munkaerőpiacra a munkaerő, az nem teljes mértékben jött össze. Tehát bestagnált egy réteg, belekényelmesedtek a közfoglalkoztatásba. Egyrészt ugye aprófalvas szerkezetű megye vagyunk mi, a buszközlekedés már problémát okoz, a bejárás a városba. Helyben van óvoda, helyben van iskola, a gyereknevelés, egyéb ilyen indokok miatt, rugalmasabb munkaidő, mint mondjuk a versenyszférában, és hát mellette azért azt halljuk, hogy a közfoglalkoztatás mellett ők maszek munkákat is végeznek, és akkor ez kiegészíti a közfoglalkoztatási bérüket, egy normálisabb, versenyképesebb bérére. Nem nagyon mozdultak be az emberek, volt egy ilyen stagnálás. (...) A közfoglalkoztatók elmondása alapján csak őrájuk alapozták [a rátermett közfoglalkoztatottakra – a szerk.]. Volt, hogy épületeket újígtattak, tényleg, azért nagyon szépen elkezdték rendezgetni a településeiket, és mondjuk az adott településen lévő festő vagy kőműves közfoglalkoztatásban benn volt és minden ilyet megcsinált nekik, és nyilván ugye a saját munkáját emellett tudta.*

Tehát itt ebben nagyjából mindenki jól járt. Csak a versenyszféra nem.” – és az állam, egészíthetnénk ki.

A központi célkitűzések és az önkormányzati érdekeknek ezen ellentéte komoly dilemmát okoz a helyi vezetés számára. **A település üzemeltetésének biztonsága érdekében az önkormányzatok anyagilag is igyekeznek kompenzálni a legjobb embereiket**, hogy ne az alacsony közfoglalkoztatási bérért kelljen dolgozniuk, és nagyobb eséllyel maradjanak náluk. Nem konkrét kiegészítő jövedelmet adnak a kulcsszereplőknek, hanem lehetőséget többletjövedelem szerzésére. Ez jelentheti az önkormányzat által alapított nonprofit kft.-ben való munkavégzést szabadidőben és hétvégén, ahol a jövedelem piaci színvonalú, de néhol az önkormányzat azt is lehetővé teszi, hogy a közfoglalkoztatott feketén munkát vállaljon, és így összességében megkeresse azt a pénzt, amit a versenyszférából tudna hazavinni. Ez a beragadást segítő „egyensúlyi modell” a munkaadó és a munkavállaló közös érdekére épül.

A polgármesterek mindenütt elnézik, ha a munka után, hétvégén az emberek eljárnak maszek munkára, napszámba. Ahogy egyikük fogalmazott, *„a polgármester nem adóellenőr”*, engedik, hogy szabadságra menjenek, ha munkacsúcs van az almásban vagy a szőlőkben. Az egyik roma többségű falu polgármestere számára az **informális juttatások, egyéni engedmények, lekötelezések jelentik azokat az eszközöket, amelyekkel igyekszik megtartani a legjobb embereit**, akiknek nem mondhatja, hogy maradjanak az alacsony bérért is. *„Ilyenkor nem polgármesterként, hanem emberként lépek fel. Nem tehetem meg, hogy nem engedem el, ha van más munkalehetősége. Ha maszek munkája van, akkor ott dolgozik 8-tól 4-ig, utána meg a faluban dolgozik. Kompromisszumot kell kötni. Meg jönnek hétvégén is dolgozni, ha kell [azok, akiknek személyes engedményeket tesz – a szerk].”*

A rugalmas munkaszervezés, a kiegészítő jövedelemszerzés hallgatólagos vagy aktív támogatása, a rugalmas, a közfoglalkoztatottak igényeihez, (el)várható teljesítményéhez igazodó, gyakran elnéző-megengedő munkaszervezés Janus-arcú gyakorlat. Egyfelől erősítheti a közfoglalkoztatottak lojalitását, elkötelezettségét, növelheti a munka hatékonyságát, például úgy, hogy az adott feladatot a közfoglalkoztatottaknak nem 8 óra alatt kell elvégezniük, hanem miután befejezik a napi penzumot, hazamehetnek. Másfelől azonban nem ösztönöz kilépésre, hanem a beragadást erősíti. Amiben azonban a kistéleplési önkormányzatok érdekeltek, ahogyan egy településvezető megfogalmazta: *„Ha polgármesterként nézem a dolgot, akkor én is hibás vagyok, hogy ők beragadnak a közfoglalkoztatásba. Van még néhány olyan emberem, akik bent ragadnak, de ezzel segítenek a falunak”*.

A válságból való kilábalással együtt járó **munkaerőigény és -hiány nyomán a közfoglalkoztatás „klasszikus” célcsoportjai maradtak a rendszerben, az alacsonyan képzett, tartós egészségügyi, mentális problémákkal küszködő munkanélküliek**. A bezáródást valószínűsíti, hogy egyfelől a jelenlegi közfoglalkoztatottak egy részére a nyílt munkaerőpiac már nem tart igényt, másfelől, ha kínálna is lehetőséget, azok elérhetetlenek a közlekedés, a többletköltségek miatt,

amelyeket nem feltétlenül fedez a bér, továbbá a nyílt munkaerőpiac kínálta lehetőség nem vonzó a helybeli, rugalmas, engedékeny és a piacinál alacsonyabb teljesítménnyel is megelégedő közfoglalkoztatás lehetősége mellett.

Az ő foglalkoztatásuknak az a kulcsa, hogy legyenek a közfoglalkoztatásban náluk jobb képességű dolgozók is.

„A bármilyen szakképzettséggel rendelkezőket a kormányhivatal nem engedi felvenni a programba, illetve akik korábban részt vettek, őket kiközvetítették. Így esett ki a programból a korábbi szakmai vezető és adminisztrátor is, veszélyeztetve a további megvalósítást. Van itt legalább 20 ember, akik 8 osztály vagy annál alacsonyabb végzettséggel soha nem fogunk tudni elhelyezni a munkaerőpiacon. Egy fő adminisztrátort és egy fő szakmai vezetőt, akinek pedig van magasabb végzettsége, azt kiközvetítjük a munkaerőpiacra, akkor dugába döntjük a többi 20 fő lehetőségét. Átesünk a ló túloldalára.” – fogalmazott az egyik kistélepülési közfoglalkoztatás szervező.

Ebben az esetben már nem a szociális szolgáltatás, hanem a közfoglalkoztatás alapműködése, elemi szervezeti keretei is veszélybe kerültek. A régi modell működtetésére alkalmatlan, alacsony munkaintenzitású, szakképzetlen személyek körét azonban nem lehet jobbakra váltani, vagy nem lehet mindenkit kizárni. Így ha a közfoglalkoztatás rendszerét fenn kívánjuk tartani, célszerű lenne a programot igazítani a megváltozott körülményekhez.

Jelenleg ezek a szakmai vezetők, adminisztrátorok és műszakvezetők is közfoglalkoztatottak, de **nagy szükség van rájuk annak érdekében, hogy a többi dolgozó megmaradhasson.** Megoldás lenne, ha ők más státuszban akár munkavállalóként, akár közalkalmazottként dolgozhatnának, de ezt a kistélepülések nem engedhetik meg maguknak. Marad tehát az, hogy mindenféle eszközökkel próbálják megtartani a kulcsembereket.

6.3. Helyi közösségi és társadalmi hatások

A helyi közösségi és társadalmi hatások elemzésének eredményeit ugyancsak a 4.2. fejezetben bemutatottak alapján értelmezzük. A helyi társadalom és közösség számára a közfoglalkoztatás sokrétű hatást hordozhat. Tapasztalataink szerint a legfontosabb a „segély helyett munkát”, vagy ahogy interjúpartnereink gyakran fogalmaztak, a „nincs ingyen ebéd” elvének és gyakorlatának átfogó társadalmi támogatottsága, ami lokális szinten (is) enyhíti a konfliktusokat, úgymond társadalmi békét teremt. Azzal, hogy a helyi lakosok látják, használják és élvezik a közfoglalkoztatottak munkájának eredményeit (pl. közétkeztetésben, a szép közösségi terekben), egyúttal a közfoglalkoztatás településfejlesztésre és életminőségre gyakorolt tágabb hatásait is azonosíthatják.

A lakosság körében végzett kérdőíves kutatásunk is megerősítette a közfoglalkoztatás általunk érzékelt települési hatásait. A települési faktor egyes mutatóit pozitívan értékelték a megkérdezettek is. A leginkább elfogadottak közt volt az a nézet, hogy a közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a

település, illetve hogy a közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásában. A közfoglalkoztatással kapcsolatos szabad asszociációk során is sokszor jelentek meg a közterület rendezettségéhez, és a „segély helyett munkát”-elv érvényesüléséhez kapcsolódó fogalmak (részletesen lásd 9. fejezet).

6.3.1. „Segély helyett munkát”-elv

A közösségi szintű hatások mindenekelőtt a közfoglalkoztatottak által végzett munkához és a passzív segélyezett léte helyetti aktivitáshoz kapcsolódnak. A „jó”, a közfoglalkoztatási programokat elkötelezetten irányító, a lehetőségeket kiaknázó településvezető minden lehetséges alkalommal, falugyűlésen, közmeghallgatáson „kampányol” a közfoglalkoztatás mellett, felhívja a figyelmet arra az értékteremtő munkára, amelyet a közfoglalkoztatottak végeznek, s amely az egész települési közösség jólétét szolgálja. *„Nem tudunk olyan helyre menni a településen, ahol nem a közfoglalkoztatottak munkáját látjuk.”* – mondta az egyik polgármester.

Egy kisvárosi polgármester például a helyi tévében leadott műsorban, személyes üzemlátogatással demonstrálta, hogy az újonnan indult térsztaüzemben szigorú higiénés körülmények között dolgoznak az emberek, nem igaz tehát a terjedő hír, hogy ott koszosak a dolgozók. Ez a polgármester úgy véli, hogy a **közfoglalkoztatás alapvetően pozitívan befolyásolja a városban a közhangulatot**: *„Egyik oldalon látták dolgozni az embereket, és nem az volt, hogy csak ingyen kapok segélyt, a másik, ha megjelent az utcán tizenkét brigád, különböző területen árkot építettek, parkolót építettek, utat építettek, járdát építettek, ennek közhangulat-javító hatása volt, mert olyan értéket teremtettek, ami a lakosságot közvetlenül érintette.”*

Azok, akik közszolgáltatási intézményben vagy önkormányzati alapítású cégnél dolgoznak, jellemzően **„integrált” környezetben vannak**, vagyis nem csak közfoglalkoztatottak között végzik a munkát, ami elősegítheti majdani belépésüket az elsődleges munkaerőpiacra is. (Bár, ahogy azt az előző fejezetben bemutattuk, ez nem mindig van így.)

Az értékteremtő munkát végzők, mindenekelőtt a start mezőgazdasági munkában dolgozók között érzékelhető, hogy egyfajta közösséget alkotnak. A „kinti” munkák közül ez a legmegbecsültebb, legértékesebb, itt jellemzően állandó csapatok dolgoznak évek óta. A helyi közvélemény is az ő munkájukat értékeli nagyra, különösen, ha a programban előállított termények a közétkeztetésbe kerülnek, és ha azokból a lakosok is részesülnek (pl. élelmiszercsomag formájában).

Más a helyzet a hagyományos közterület-fenntartási munkatípusokkal. Azok, akik ezeket a feladatokat végzik, mindig szem előtt vannak, s velük szemben fogalmazódik meg leggyakrabban kritika: *„az árokparton lazálnak”, „támasztják a lapátot”*; a lakosság gyakran be is telefonál a hivatalba.

A közfoglalkoztatók és a közfoglalkoztatottak majdnem mindenütt panaszolták, hogy a közfoglalkoztatás (nem szándékolt) hatására **csökkent a helyi lakosok felelősségtudata**, *„majd a közmunkás”* elsöpri a havat, összeszedi a lombot, a szemetet, s ők már nem tartják feladatuknak, hogy lehajoljanak egy eldobott zsebkendőért, hogy vigyázzanak a környezetükre. Nem egyszer hallottunk példát arra, hogy autósok, gyalogosok szándékosan szemetelnek a közfoglalkoztatottak orra

előtt. Ezek a közfoglalkoztatottak által végzett munka és a közfoglalkoztatottak lenézésének gesztusai nagyon megalázók az érintettek számára. Ahogy egy polgármester és más közfoglalkoztató is megfogalmazta: a közfoglalkoztatásra ma is sokan úgy tekintenek, hogy azt büntetésből végzik, alacsonyabb rendű és értéktelenebb, mint más munka, és meglehetősen elterjedt az *„inkább dolgozzanak, mint lopjanak”* lenező vélemény.

Egy nagyvárosi foglalkoztatás szervező a következőképpen összegezte a lakosok közfoglalkoztatottakhoz való viszonyát: *„A közterületeken foglalkoztatjuk őket, és az a tapasztalat, hogy úgy szeretné a városlakó látni az ő munkájukat, hogy őket nem látják soha.”*

„Az egész közfoglalkoztatás sikeres, mert egy új folyamatot indított el az addigi foteffektussal szemben, hogy kapom a segítyt, jól elvagyok, egy jó kis családi pótlék mellett egy kis alkalmi munka, ez nekünk elegendő” – hangzott a polgármester véleménye, amelynek lényegével mindenki egyetértett. Amikor felmerült a közfoglalkoztatás átalakításának kérdése, abban messzemenő konszenzus mutatkozott, hogy **nem szabad visszaállni a (bármilyen) munkateljesítmény nélküli segélyezés gyakorlatára.**

6.3.2. Közösségi szolgáltatások

A közfoglalkoztatási programok egyik leggyakrabban említett társadalmi és gazdasági hatása a **településkép javulása**. Az egyik polgármester megfogalmazása szerint a településkép apróságnak tűnhet, de *„másképpen néz ki egy utca, ha zárt csatorna van, megvannak a lefolyók, az út pedig útpadkával van ellátva. Ezek látható és maradandó dolgok és ez folyamatos fejlesztési lehetőséget biztosít a településen”*.

A **kül- és belterületi utak, járdák állapotában** sikerült a közfoglalkoztatási programok révén javulást elérni. Volt olyan település, ahol mindezt saját gyártású anyagból (tipikusan térkő) végezték el. Az utak karbantartása és leaszfaltozása/lekövezése, valamint a belvízelvezető-rendszerek karbantartása és fejlesztése hozzájárult a településkép szebbé tételéhez.

A járdafelújítás, kátyúzás, hólapátolás mellett a közfoglalkoztatottak a települések tisztán tartásához is hozzájárultak. A településüzemeltetés keretében végzett szemétszedés mellett ez több esetben az illegális hulladéklerakók elleni folyamatos küzdelmet is magában foglalta. Ugyanakkor a lakosság részéről egyfajta elkényelmesedést, „ellustulást” is előidézett a közfoglalkoztatottak munkavégzése. Volt olyan település, ahol a közfoglalkoztatási programok települési életminőségre gyakorolt hatásával kapcsolatban éppen azt kritizálták, hogy a faluképet rontó, régi lepusztult, gyakran szemétklerakónak használt, elhagyott házak rendbetétele nem élvez prioritást más, beruházási jellegű tevékenységekkel szemben.

A szemétszedés, takarítás, fűnyírás, **virágültetés és öntözés mind a tiszta, rendezett környezet** megteremtésére irányult. Az egyik kisvárosban mindezekre fokozott figyelmet fordítottak, amelynek eredményeként 2017-ben a Virágos Magyarország versenyen elnyerték az Év települése címet. Ez az eredmény elképzelhetetlen lett volna a közfoglalkoztatottak munkája nélkül a polgármester

elmondása szerint. Ezzel a helyi lakók is tisztában vannak, és nagy megbecsülés övezi a területen dolgozó közfoglalkoztatottakat. Egy másik kistelepülésen is az volt a tapasztalat, hogy a virágültetéssel sikerült a közfoglalkoztatottakhoz ellenségesen viszonyuló helyi lakosság elismerését, dicséretét kivívni. A közfoglalkoztatás eredményeként elért rendezettebb, tisztább településkép az érdeklődő befektetők, vállalkozások bizalmát is növelheti, szívesebben mennek, ha tisztaságot és rendet látnak a településen.

Az önkormányzatok a közfoglalkoztatásnak köszönhetően a **helyben maradásra készítő, a helyiek életminőségét javító lakossági szolgáltatásokat tudnak nyújtani**. Az egyik kistelepülés helyi könyvtárában dolgozó asszonyok nemcsak a takarítást végzik el, hanem üzemeltetik is, intézik a helyiek ügyes-bajos dolgait, valamint kulturális programokat szerveznek (pl. idősök napjára külön programmal készülnek, színdarabot tanulnak a nagyobb ünnepekre).

6.3.3. Településfejlesztés

A vizsgált települési körre általánosságban érvényes, hogy a közfoglalkoztatási programra úgy tekintenek, mint a **helyi fejlesztésekre lehetőséget kínáló településfejlesztési támogatásra**. „*Ez a falu nem fejlődne így, ha nem lenne ez a start munka*” – hangzott el az egyik baranyai kistelepülésen. Főként a kisebb lakosságszámú településeken emelték ki, hogy a közfoglalkoztatás gyakorlatilag az egyetlen településre érkező forrás, amivel az önkormányzatok gazdálkodni tudnak. „*Ennyi pénzt mi soha nem kaptunk, ennyit! Volt régen a TEKI, CÉDE mint a kistelepüléseknek elérhető forrás, de ennyi pénzt foglalkoztatásra és eszközbeszerzésre nem kaptunk. Eszközbeszerzésre már egyre kevésbé. Régen volt TEKI, CÉDE, most van a közfogi.*” – mondta egy polgármester.

A közfoglalkoztatási programoknak számos pozitív hatása volt a települések életére. **Értékálló beruházások zajlottak** (általános a vélemény, hogy a közfoglalkoztatással járó beruházások, fejlesztések értékállóak). Vannak települések, ahol olyan létesítmények jöttek létre, mint például térszaüzem, savanyító üzem, betonelemgyár, szolgálati lakások. Számtalan épületet felújítottak, tereket alakítottak ki, hidakat, kerítéseket, padokat építettek. Mindezek következtében látványosan megújult a települések képe. Nem egyszer új, rekreációs funkcióval bíró területrészeket alakítottak ki, például köztéri bútorokkal ellátott pihenőparkot, WC-vel ellátott közösségi teret, tekepályát, KRESZ-pályát, színpadot építettek. Gyakran a települések buszváróit is megépítették, felújították. A közfoglalkoztatási programok segítségével (pl. Start-munkaprogram) sok településen hiányzó, vagy már elavult eszközöket, gépeket tudtak beszerezni, például aprítékoló berendezést, kazánt, mezőgazdasági gépeket, kultivátort, ágaprítót vettek. Másutt a helyi gazdaság szereplői számára is ötletadó technológiai, termelési megoldásokat valósítottak meg a közfoglalkoztatás keretében. „*A program keretein belül csináltunk egy automata öntözőrendszert, ilyen csepegtető módszerrel és kutat is fűrtünk mellé természetesen, hogy az öntözést is meg lehessen oldani.*” – mesélte az egyik polgármester. Az

értékálló beruházások következtében nemcsak rendezettebb, hanem egyben kulturáltabb, fejlettebb környezet került kialakításra.

2011–2017. óta a közfoglalkoztatási programok **össességében több mint 146 milliárd forintnyi támogatást kaptak beruházásra és eszközbeszerzésre**, amelynek 53 százaléka (78 milliárd forint) beruházási támogatás volt. Ezek a támogatások a kisebb települések esetében jelentős fejlesztési forrásokat jelentettek (BM-adatszolgáltatás 2018.01.30).

14. táblázat: A beruházási és tárgyieszköz-támogatás átlagos összege településenként (Ft), 2011–2017.

		Nem kedvezményezett települések	Kedvezményezett települések	Jelentős munkanélküliség el sújtott települések	Átmenetileg kedvezményezett települések
Települések száma (db)		1941	1041	826	386
Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás	Beruházási költségek	642 111,77	645 606,15	636 941,11	863 706,01
	Tárgyieszköz-költségek	1 416 311,90	1 330 362,20	1 583 712,70	1 633 113,10
	Beruházási és tárgyi eszköz költségek összesen	2 026 911,70	1 972 719,70	2 213 723,70	2 479 985,50
Országos közfoglalkoztatás	Beruházási költségek	206 570,77	594,87	1 018,08	3 484,80
	Tárgyieszköz-költségek	1 406 085,50	69 364,66	110 774,62	129 150,38
	Beruházási és tárgyieszköz-költségek összesen	1 387 189,20	59 357,68	94 621,98	113 248,55
Start-munkaprogram	Beruházási költségek	3 500 496,30	5 525 697,80	5 539 869,50	6 705 903,90
	Tárgyieszköz-költségek	1 537 121,20	2 509 533,70	2 564 637,10	2 585 107,40
	Beruházási és tárgyieszköz-költségek összesen	2 724 512,00	4 631 179,40	4 701 181,90	5 040 720,80
Összesen (mindhárom programtípus, beruházási és tárgyieszköz-költségek együtt)		4 662 317,70	5 496 199,30	5 791 831,10	6 091 515,40

Forrás: BM-adatszolgáltatás 2018.01.30.

A beruházási támogatások 79 százalékát a járási Start-munkaprogramok kapták. A 12. táblázatban látható, hogy a legnagyobb átlagos támogatási költségek a Start-munkaprogramban vannak, ráadásul ezekben a programokban **rendre magasabb**

összegű támogatást kaptak a rosszabb helyzetű kedvezményezett települések és a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések.

A terepkutatás eredményei szerint a nagyobb hozzáadott értékű termék-előállítással járó közfoglalkoztatási programokban (pl. zöldségtermesztésre alapozott feldolgozóüzem) éves szinten nem elhanyagolható, akár több millió forintos nagyságrendű **saját bevételek is képződhetnek**. E források visszaforgatása állandó fejlesztéseket, eszközbeszerzéseket tesz lehetővé, amelyek igényesebb piacra vihető termékek előállítására adnak lehetőséget, miközben megkönnyítik a programokban résztvevők munkáját. Számos településen ugyanakkor az is elhangzott, hogy a közfoglalkoztatás keretében keletkező bevételt már nem eszközbeszerzésre fordítanák, tekintve hogy a tevékenység folytatásához szükséges alapvető eszközök már rendelkezésre állnak, hanem munkabérekre. Így a bérezés rendszerét az egyéni teljesítményekhez igazíthatnák, ami a programok piaci hatékonyságának növekedését eredményezné (és segítené a munkaerő megtartását is).

A legszegényebb réteg jövedelmének növekedése érzékelhető hatással volt a **bűnözés csökkenésében** (elsősorban a statisztikákból kevésbé megfogható, kisebb fajsúlyú vagyon elleni bűncselekmények és szabálysértések esetén), alátámasztva Ignits Györgyi és Varga Livia (2016) korábbi vizsgálatait. *„Amikor a közmunkának még nem volt ekkora támogatottsága, akkor a település a betörési hullámokat tekintve Magyarországon a második helyen állt. Nincsen az a bűnözési hullám azóta, mióta a közmunka ennyire ad munkalehetőséget. (...) Mert, ha nincsen munka, akkor elmegyek, lopok két zsák krumplit”* – fogalmazott az egyik polgármester.

Az egyik kistélepülés példája arra hívja fel a figyelmet, hogy a közfoglalkoztatás (sikeres) működtetése feltételezi a helyi társadalom egy bizonyos fokú integráltságát. Ebben az aprófaluban az elmúlt több mint fél évszázad kedvezőtlen folyamatai olyan anomikus társadalmi viszonyokat, deviánsnak tekinthető magatartásmintákat alakítottak ki, amelyek lehetetlenné tették a mégoly innovatív közfoglalkoztatási elképzeléseket. A programot a közfoglalkoztatottak krónikus alkoholizmusa miatt kellett befejezni. Szerencsére a települések többségében a közfoglalkoztatás egyik fontos pozitív hatásaként említették, hogy a közfoglalkoztatottak között az együtt végzett munka során szoros közösségi kapcsolatok alakultak ki, amelyek kedvezően hatnak a munka eredményességére is. A közfoglalkoztatás mellett (és az elsődleges munkaerőpiacra való kilépés ellen) szóló egyik érv az, hogy jól érzik magukat a munkatársaik támogató közösségében. Ahol pedig a közfoglalkoztatottak folyamatosan kapnak visszajelzéseket a munkájuk közösségi hasznáról, ott ők maguk is a helyi közösség hasznos tagjainak érzik magukat.

6.3.4. A kimaradók

Egybehangzó vélemény, hogy mindig lesznek olyanok, akik a munkaerőpiacon nem tudnak elhelyezkedni, és a közfoglalkoztatásba sem vonhatók be, így **tartósan a szociális ellátórendszer kínálja ellátásokra szorúlnak**. Számos, a terepkutatás során megkérdezett településvezető, közfoglalkoztató és szakember aggodalmát

fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy ha a közfoglalkoztatás megszűnne, jelentősen emelkedne a munkanélküliség a településen és egyre több ember szorulna szociális ellátásra, a jelenleginél kedvezőtlenebb anyagi körülmények között. Ez a problémakör a közfoglalkoztatottakkal készített csoportos interjúban is hangsúlyosan megjelent. A résztvevők tisztában vannak azzal, hogy életkoruk, képességeik, tudásuk vagy egyéb adottságaik miatt a munkaerőpiacon nagyrészt bizonyosan nem tudna elhelyezkedni. Akik esetleg mégis tettek rá kísérletet, azok azt tapasztalták, hogy anyagilag nem feltétlenül jártak jobban, valamint a jelentős utazási időráfordítás miatt a munka mellett idejük másra (család ellátására, napszámra, jószágok gondozására stb.) gyakorlatilag nem maradt.

A szakemberek véleménye szerint a közfoglalkoztatásból kimaradók sem alkotnak homogén csoportot. Vannak köztük olyanok, akik legális jövedelemmel nem rendelkeznek, de az informális gazdaság keretein belül dolgoznak, ott keletkezik jövedelmük. Ők azért nem vonhatóak be a közfoglalkoztatásba, vagy más munkaerőpiaci programba, mert „nem érnek rá”, nem akarnak belépni a rendszerbe.

Viszont vannak olyanok is, akik annyira eltávolodtak a munkaerőpiactól, hogy még közfoglalkoztatásba sem vonhatók be. A segélyezési rendszer korábban bemutatott átalakítása, és az együttműködési kötelezettség miatt őket rendre behívja és megpróbálja kiközvetíteni a járási hivatal. De az együttműködésre és a munkavégzésre már nem képesek. Többen kiemelték, hogy ez a kör általában nagyon komplex problémákkal küzd, aminek része a mélyszegénység, a tanult tehetetlenség, különböző mentális zavarok és függőségek, alacsony motiváció és együttműködési képesség. Az önkormányzatok többsége nem tud mit kezdeni ezekkel a csoportokkal, különösen a munkaerőpiaci integrációjukkal.

A probléma kezelésére az interjúk során **több megoldást is felvázoltak az önkormányzatok:**

- A településvezetők egy része úgy ítélte meg, hogy a jelenleg munkára nem képesek (alkoholbetegek, mentális, illetve magatartási problémákkal küzdők, stb.) problémáinak kezelése nem az önkormányzat feladata. Olyan speciális intézmények és szolgáltatások feladata lenne, amelyekre szükség van a településen, de saját erőből ennek fejlesztésére nem képesek.
- A településvezetők egy másik része szerint ezekkel az emberekkel mint a település polgáraival is foglalkozni kell az önkormányzatnak. Ebben az esetben azonban a közfoglalkoztatás célrendszerének módosítása szükséges: a produktivitás és a tranzitivitás helyett a társadalmi részvételnek kell lennie az elsődleges elvárásnak a keretfeltételek kialakításakor. Ez esetben erősíteni kell a közfoglalkoztatás befogadó, rehabilitációs jellegét.
- Végül a településvezetők annak is hangot adtak, hogy a település közfoglalkoztatásra alapozott üzemeltetése és a foglalkoztatás rehabilitációs jellege csak korlátozott mértékben illeszthető egymáshoz. Az alacsonyabb munkavégző képességű dolgozókkal üzemeltetett település szolgáltatásainak színvonala, üzemeltetésének biztonsága számos területen kívánnivalót hagy

maga után. Célszerűnek látják tehát a többelemű vagy komplex modell kialakítását, ahol ezek a funkciók jól elkülönülnek, bár a rendszer átjárhatósága az egyes elemek között biztosított.

6.3.5. A speciális közfoglalkoztatási program

Sok tekintetben **ígéretes és formabontó kísérletnek bizonyult a speciális közfoglalkoztatás megszervezése.** Néhány településen a munkára alkalmatlannak ítélt, a közfoglalkoztatásba be nem vonható embereket készítették fel a következő szintlépésre, a közfoglalkoztatásban való részvételre. *„Az világosan kiderült a program alatt, hogy ezen munkavállalói réteg jelentős hányadának esélye sincs bekerülni az elsődleges munkaerőpiacra; ha normál közfoglalkoztatásba be tudnak kerülni, az már eredmény. És az is világossá vált, hogy szociális munka nélkül ez a réteg nem integrálható a munkaerőpiacra, hiszen hátrányaik nem munkaerőpiaci jellegűek, hanem szociális természetűek. A munkaerőpiaci hátrányok csak ezekből következnek”* – mondta egy speciális közfoglalkoztatási program munkatársa.

A program szervezői reális célkitűzéssel és a szükséges szakértelem bevonásával a kliensek többségénél el is érték a tranzitív hatást, még ha csak egy kis lépésnyi tranzitivitás erejéig is. De ne felejtjük el, hogy azokat célozták, akik a lehető legmesszebb állnak a nyílt munkaerőpiactól, és még közfoglalkoztatásba sem vonhatók. Az eredmény eléréséhez számos akadályon (pl. a kedvezőtlen jogi szabályozáson) keresztül vezetett az út: *„A hajléktalanszállón lévőket már nem lehetett a szenvedélybetegek nappali ellátásának a szolgáltatásaiba, meg a közösségi ellátásba beemelni, holott a hajléktalanszálló mellett az jó lett volna, merthogy jogszabály ütközteti a kettőt és részt vehet, csak akkor valamelyik ellátás nem finanszírozódik. Egy kicsit több pénz kellett volna, ami egy kicsit nagyobb motivációt jelenthetett volna az embereknek”* – mondta egy másik speciális program munkatársa.

A speciális közfoglalkoztatás több vonatkozásban igazolta, hogy a szolgáltatások hatékony és összerendezett működtetésével még a legnehezebb célcsoport is megmozdítható. *„A mentorok szerepe is rendkívül fontos. Ők már a bevonástól követték az ügyfeleket, pedig ez nem is lett volna feladatuk, hiszen csak azokkal kellett volna foglalkozniuk, akik már munkába álltak. De az hamar kiderült, hogy a munkába állás is már nagyon komoly akadály a legtöbb ember számára. Meséltek egy hajléktalánról, akit nagy nehezen rábeszéltek a programban való részvételre. El is ment az orvosi vizsgálatra, megkötötték vele a munkaszerződést, de a munkavédelmi oktatás csak aznap délután volt, ahová vissza kellett volna mennie. Nem jelent ott meg, ezzel kútba esett a foglalkoztatása. Meg kellett tanulniuk a programot irányító szereplőknek, hogy ebben a folyamatban bárhol és bármikor képes elbukni az adott munkavállaló, így ha sikert akarnak elérni, akkor mindvégig nagyon szorosan az egyes emberek mellett kell maradniuk, és ha kell, kézen kell fogniuk őket.”* – mesélte egy, a program mellett elkötelezett járási osztályvezető.

A fenti eset arra is felhívja a figyelmet, hogy a közfoglalkoztatottak csoportja megváltozott, és szükség van egyfajta rehabilitációs, befogadó foglalkoztatásra, ahol

nem az elsődleges munkaerőpiac elérése a cél, hanem a szocializációs deficitek kezelése, a munkavállalói kompetenciák fejlesztése, az életkörülmények javítása. A pilot program arra is rámutatott, hogy a közfoglalkoztatásnak érdemes lenne többlépcsős modellt kialakítani, a megváltozott célcsoport szükségleteihez és képességeihez mérten. Természetesen ehhez alapvetően át kell alakítani a szolgáltatások rendszerét is. *„Igény minden járásban lehetne, de nagy infrastruktúra kell, nagy a szakemberigény. Mindenütt lenne tíz ember, akinél kimenet lehet az, hogy közfoglalkoztatott lehetne – de nagy beruházás.”* – mondta egy járási hivatali vezető.

Személyre szabott célok, szükségletekhez mért szolgáltatások, folyamatos esetmenedzsment, szakszerű motiváció és az integrációt előtérbe állító szemlélet (szemben a szankciókat, stigmákat és előítéleteket előállító szemlélettel) lehetett a siker kulcsa az integráció első szintjén, ami ez esetben a segélyezett létből a közfoglalkoztatotti létbe való belépést jelentette. De tekinthetjük ezt is tranzitív hatásnak, hiszen az integráció első szakaszát eredményesen zárták, a résztvevők képesek lettek a közösségben való feladatvégzésre. *„...Rengeteget győzködtük, tehát az én kollégáim nem is tudom, hogy egyébként ezt hogy bírták, ez egy nagyon nehéz feladat volt. Viszont ők ezáltal már egy olyan bizalmi kapcsolatot tudtak kialakítani ezekkel az ügyfelekkel, hogy például van olyan, aki csak kimondottan hozzájuk akar jönni, és már tudnak rájuk hatni, meg tudják őket mozdítani. Volt olyan két év, ez egy elnéző kolléga volt, soha nem szankcionált, mindig inkább csak győzködte, és azt mondta két év után az ügyfél, hogy jó, ha már ennyit zaklat, akkor megpróbálom, és elment... [dolgozni – a szerk.]”* – mondta egy polgármester.

Ugyanakkor azt is tapasztaltuk, hogy **a településvezetők számos esetben tiltakoztak egy ilyen típusú modell bevezetése ellen**, mert úgy ítélték meg, hogy sem forrás, sem eszköz, sem szaktudás nem áll rendelkezésre ennek a közfoglalkoztatási modellnek a menedzselésére. Az ellenállásukat a változási javaslatokkal szemben az is erősítette, hogy veszélyben látták a település közfoglalkoztatásra épített biztonságos üzemeltetését. Ugyanakkor azt is érzékelik, hogy a régi célok, az új célcsoport adottságaival egyre nehezebben teljesíthetők, vagyis valamilyen irányú változás mindenképpen szükséges lesz. A változás miatti feszültség néhol ellenállást keltett: *„A helyi társadalom azon tagjai, akik a minimálisan elvárható aktivitást sem mutatták (nem jelentek meg időben a munkahelyen, közösségellenes magatartást tanúsítottak, stb.) az idei évtől már nem kerültek be a programba. A lehetőség azonban a jövőben számukra is nyitva fog állni, a helyiek abban bíznak, hogy egy év kimaradás jobb belátásra fogja őket téríteni.”* – mondta egy polgármester.

A közfoglalkoztatás jelenlegi rendszerében a foglalkoztatottak felzárkóztatása a polgármesterek többsége szerint már **speciális szakértelmet igénylő feladat**, ami messze túlnő az ő kompetenciájukon, ugyanakkor megoldást sem láttak. Egyikük így fogalmazott: *„Azokkal lehet akármit csinálni. Egyszerűen nem. Nem. Nem. Nem. Meghallgatják, csendben el vannak, elüldögélnek, aztán haza mennek, másnap kezdődik ugyanúgy előlről minden, a semmi. A nagy nihil, így van. (...) Sokszor úgy*

vagyok, hogy gyerekek, én ma nem leszek, ezt csináljátok meg és utána ne nyúljatok semmihez, nehogy baleset érjen benneteket.”

A települési szociális ellátások, mint láttuk, külön ezt a célcsoportot nem célozzák. Éppen ellenkezőleg, a cél az, hogy az egzisztenciális fenyegettetés miatt megváltozzon a szemléletük és később ismét próbálkoznak a közfoglalkoztatásba való belépéssel. A kényszerítéssel azonban a hiányzó kompetenciák nem alakulnak ki, nem lesz jobb a munkavégző képessége és a teljesítménye az érintetteknek.

A megkérdezettek jelentős része szerint nagy szükség lenne a célzott támogatásra, a közfoglalkoztatottak mentálhigiénés területen történő fejlesztésére: „*Szerintem leginkább az önbecsülési probléma járul hozzá, hogy nem mer indulni (...) ennek a fejekben kéne helyreállni, és ehhez kéne valami mentálhigiénés segítséget adni, amivel egy kis biztatást, egy kis bátorítást kapnának, mert sokan megállnák a helyüket*” – fogalmazott egy szociális szakember.

6.3.6. A közfoglalkoztatás jobb megítélésének segítése helyi szinten, integráltság

A közfoglalkoztatás presztízse és a közfoglalkoztatásban dolgozók megítélése a vizsgált településeken igen változatos képet mutat. **A széles körű elterjedtsége, a közfoglalkoztatás értékteremtő jellegének előtérbe kerülése és a falukép kedvező irányú változása sok tekintetben javított a közfoglalkoztatás közvéleményben kialakult rendkívül előnytelen képén**, de az általános, többnyire negatív közvélemény mindezen tapasztalatok ellenére nehezen formálódik.

Kérdőíves vizsgálatunk is ezt erősíti meg. Meglepő volt, hogy a közfoglalkoztatással kapcsolatos asszociációs, szabad szavas kérdéskörnél a leggyakoribb választípus az alacsony bér volt (10 százaléka), sokan a „47 ezer forint”, „47 ezerből nem lehet megélni” kifejezéseket is használták (ez egy 2012-ben elhangzott, a médiában nagy visszhangot kapó kijelentésre⁶ utal), annak ellenére, hogy ma már a teljes munkaidős közfoglalkoztatási bér nettó 59 ezer forint körül van, és a legtöbben a családi adókedvezmény miatt ennél többet visznek haza. A közfoglalkoztatás és a közfoglalkoztatottak képe összefonódott a szegénységgel, a cigánysággal és az egyszerű közterületi munkákkal, de a megalázó, kényszerítő és büntető jelleg is megjelenik.

A terepkutatás során azt tapasztaltuk, hogy a nagyvárosokban (ahol a közfoglalkoztatottakkal kapcsolatos érintettség lényegesen kisebb, mint a kistépelések életében) a közfoglalkoztatás megítélése és a közfoglalkoztatottak presztízse többnyire a felületes tapasztalásra épül. A legjellegzetesebb sztereotípiája „az utcán ácsorgó sárgamellényesek” képe. Sokan úgy vélik, hogy a

⁶ 2012 januárjában a nemzetgazdasági miniszter nyilatkozta, hogy meg lehet élni havi nettó 47 ezer forintból, azokra az ellenzéki bírálókatra válaszolva, melyek szerint túrhetetlen, hogy a Start-munkaprogramos közfoglalkoztatottak a minimálbérnél jóval kevesebbet kereshetnek. <https://24.hu/belfold/2012/01/27/igy-elhetne-matolcsy-havi-47-ezerbol/>

közfoglalkoztatás „alibi” munka, sem az elért eredmények, sem a közfoglalkoztatottakra vonatkozó kommunikáció tartalmának pozitív elemei nem igazán formálnak a felületes tapasztalásra épülő előítéleteken. A kistélepüléseken a közfoglalkoztatás elfogadottsága valamivel kedvezőbb, mert számos esetben családtag, ismerős, hozzátartozó az érintett.

Az elfogadás és a presztízis azonban a települési dimenzió túl számos egyéb tényező függvénye lehet, melyeket a kérdőíves kutatás módszerével nem tudtunk megfogni.

a.) *A végzett munka helyszíne:* köztéren, „sárgamellényben” végzett tevékenység alacsonyabb presztízst kölcsönöz a foglalkoztatottnak (esetenként megszégyenítésnek vagy büntetésnek számít), mint zárt térben, a „kollégák” között.

b.) *A végzett munka jellege:* a szakképzettséget nem igénylő fizikai munkának alacsony presztízse van, míg a szakképzett munkának egyre nagyobb az elfogadottsága, sőt sok esetben hiánypótló szerepet tölt be, így bizonyos kiváltságok (rugalmas munkaidő, kiegészítő juttatások) is járnak a státusszal.

c.) *A végzett munka célja:* vélhetően a legmagasabb presztízse a gazdasági célú foglalkoztatásnak van. Az utóbbi 2–3 évben a szakmunkáshiány kialakulása és az értékteremtő közfoglalkoztatás (Start-munkaprogram forráskiváltó szerepe) miatt különösen megnőtt a gazdasági célú foglalkoztatásban érintettek elfogadottsága. A forráshiányos önkormányzatok esetében sokszor ők jelentik a helyi fejlesztés alapját (középületek/köztérek építése/karbantartása, gazdasági egységek működtetése stb.). A foglalkoztatási célú programok főként a településüzemeltetésben játszanak nélkülözhetetlen szerepet. Ezek nem a fejlesztés, hanem a forrásmegtakarítás és a forráskiváltás formájában járulnak hozzá a közösségi javak gyarapításához. A szociális célú közfoglalkoztatás a legalacsonyabb presztízssű, ez a forma járul hozzá a legkevésbé a közösségi javak gyarapításához, sőt sok esetben inkább felhasználja azokat.

d.) *A végzett munka időtartama:* a munkavállaló integráltságát a munkában töltött idő alapvetően meghatározza. Az interjúalanyok között volt olyan személy is, aki több mint tíz éve dolgozott már közfoglalkoztatottként egy szociális intézményben. Az ő esetében az elfogadottság vitán felüli volt, a közfoglalkoztatotti státuszban és állandó alkalmazásban lévő személyek között csak a munkaszerződés és a jövedelem alapján lehet különbséget tenni. A rövid ciklusú alkalmazások esetében kisebb a beragadás veszélye, ugyanakkor lényegesen kisebb az esély a közösségi integrációra is.

A kérdőíves vizsgálat megmutatta, hogy az elektronikus sajtó a legfontosabb tájékoztató forrás: a kérdezettek 85,2 százaléka a TV-ből és a rádióból is hallott erről a munkaerőpiaci eszközről. Emellett még két olyan forrás van, amelynek révén lakosság több mint fele hallott a közfoglalkoztatásról: az online sajtó (59,2 százalék) és a rokonok, barátok, ismerősök (57,9 százalék). Nem meglepő módon a magas közfoglalkoztatási mutatójú településeken jelentősen magasabb azoknak az aránya, akik barátoktól, rokonoktól hallottak a közfoglalkoztatásról, míg az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken élők az online sajtóból tájékoztódnak. Az intézmények (önkormányzat, állami intézmények) csak kevesek számára jelentenek

tájékoztató forrást, különösen az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken (részletesebben lásd 9. fejezet).

A közfoglalkoztatás helyi társadalmi szerepének megmutatásában és a település társadalmi szövetébe való integráltság növelésében **jelentős szerepe van a közfoglalkoztatást szervezőknek**. Az információk közvetítésével kapcsolatban két fontos tényezőt célszerű kiemelni: a közvetített tartalmakat és az üzeneteket befogadó közösség nagyságát. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen a téren jelentős hiányok mutatkoznak. Amikor a mikrotérségi alapszolgáltatási központ vezetőjének nincs közvetlen tudása a települési közfoglalkoztatási programokról, hanem kollégái elbeszélései és utcai benyomásai alapján alakít ki véleményt a programról, akkor joggal feltételezzük, nem áll megfelelő mennyiségű és minőségű információ rendelkezésére ahhoz, hogy tárgyilagos véleményt formáljon. Ennek egy lehetséges magyarázata lehet, hogy nem motivált az alaposabb tájékozódásban. A kistelepülések polgármesterei említik, hogy évente egyszer, falugyűlésen beszámolnak a közfoglalkoztatás eredményeiről, és ezen kívül minden fórumon elmondják, hogy a településen megvalósuló fejlesztések a közfoglalkoztatásnak és a közfoglalkoztatottaknak köszönhetőek. Ugyanakkor a nagyvárosokban a városüzemeltetési vállalatokhoz kikerült közfoglalkoztatási feladatok már nem igazán láthatóak a városvezetés és a közgyűlés számára. **Amióta nem kell készíteni közfoglalkoztatási tervet, azóta kevesebb figyelem fordul a közfoglalkoztatással kapcsolatos helyi kommunikációra**. A közfoglalkoztatási programok lokális médiában való megjelenése is egyenetlen és a legtöbb esetben az előállított értékeket, és nem az azt előállító embereket ismerhetik meg az olvasók. Csak az „*épitmény*” látszik a tudósításokban és nem az emberek, akik ezt az eredményt közfoglalkoztatás keretében létrehozták.

A közfoglalkoztatás integráló szerepe nagymértékben nőhet, amennyiben a közfoglalkoztatás ténye és a végzett munka körülményei nem a „kevésbé választhatóság” elve szerint alakulnak. Ugyanakkor az is tény, hogy a beragadási hatás elkerülése érdekében nem érdemes túl komfortos foglalkoztatási viszonyokat kialakítani. Ennek ellenére, amennyiben a közfoglalkoztatásra vonatkozó stigmákon – „*a közfoglalkoztatás = a lusta népek büntetésével, dologra fogásával*” – változtatni szeretnénk, a foglalkoztatás feltételeit (mind az eszköz, mind a szakértelem, mind a szervezethez terén) célszerű fejleszteni. Bár az elmúlt évek során jelentős előrelépés történt e téren és az alapvető problémák (pl. az utcán, köztereken dolgozók számára nem volt biztosított az illemhely használata, s a környékbeli szívésségére utalva számtalan megalázó helyzetbe kerültek) megoldódni látszanak, mégis számos területen nyílik még lehetőség a fejlesztésre. Például jó módszer lehetne olyan munkaszervezeti formák alkalmazása, ahol nagyobb esély nyílik a nem közfoglalkoztatottakkal való együttműködésre, a folyamatorientált munkavégzés helyett a célcsoport szükségleteihez és lehetőségeihez illeszkedő feladatorientált vagy kimenetorientált teljesítményértékelési rendszer kialakítása, megerősítése. Az elmúlt években néhány jó gyakorlat is született a munkafeltételek optimalizálására, a jó munkahelyi légkör kialakítására és a foglalkoztatottak munkaerőpiaci és társadalmi

integrálása érdekében. A közfoglalkoztatásban résztvevőket az önkormányzatok/foglalkoztatók többsége számos formában igyekszik segíteni a munkavégzés során. A legtöbb esetben mindenki kap munkaruházatot, amelyet haza is vihetnek, máshol is hordhatnak. Az orvosi vizsgálat minden évben kötelező, a szükséges védőoltások is biztosítottak a munkavégzők számára, ha olyan területen dolgoznak. A közvetlen munkaszervezés mellett néhány helyen a közösségi integrációra is figyelmet fordítanak. Van, ahol csapatépítő rendezvényt, majálist, vagy év végi bankettet is tartanak. Néhány esetben ezek a rendezvények már nyitottak és nem csak a közfoglalkoztatásban lévők vehetnek részt rajta.

A lakosság szemléletének formálására annál is inkább szükség van, mert néhány településvezető tapasztalata szerint a közfoglalkoztatottak számára a program a korábbi, jórészt eseti jövedelemszerzési lehetőségeknél tervezhetőbb, kisebb kiszolgáltatottsággal járó lehetőséget teremtett. Más interjúalanyok véleménye szerint a helyi társadalmi szakadékokat inkább elmélyítette, mint kiegyengette a helyi lecsúszó középosztály és a falusi szegények között. *„Mindenkinek elvárja, hogy a közmunkások tegyenek rendet. És ez... ez nem helyes. Mindjárt arra hivatkozik: 'És a közmunkások?' Hát a közmunkás nem biztos, hogy azért van.”* – fogalmazta meg egyikük.

6.3.7. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása

Ebben a fejezetben a közfoglalkoztatással kapcsolatos helyi közösségi hatásokkal és érdekrendszerekkel, szociális hatásokkal foglalkoztunk. A fejezet alapvetően az önkormányzatok, közfoglalkoztatók, munkaügyi és szociális szakemberek, vagyis az intézmények és helyi közösségek perspektívájából járja körbe a közfoglalkoztatás hatásait.

Ki kell emelnünk, hogy a települések vezetése számára a közfoglalkoztatás továbbra is sokféle, egymással versengő célt szolgált. Az önkormányzatok számára a közfoglalkoztatás egyik legjelentősebb célja a település megfelelő szintű üzemeltetése, de emellett a szociális és a társadalmi kohéziós célokat is jelentősnek tartják. A munkaerőpiaci reintegrációs és gazdasági értékteremtő célok elhalványulnak az előző kettő mellett, illetve a gazdasági értékteremtést is a településüzemeltetés és -fejlesztés, valamint a jóléti célok (munkahely teremtése a rászorulóknak) eszközének tekintik.

A 4.2. fejezetben bemutatott elméleti keret csoportosítása alapján tehát ebben a fejezetben a helyi gazdasághoz és társadalomhoz kapcsolódó helyi közösségi szinten jelentkező hatásokra térünk ki.

- **Infrastruktúra és kapacitás fejlődése:** a közfoglalkoztatási programok egyik leggyakrabban említett társadalmi és gazdasági hatása a településkép javulása. A kül- és belterületi utak, járdák állapotában sikerült a közfoglalkoztatási programok révén javulást elérni. Volt olyan település, ahol mindezt saját gyártású anyagból (tipikusan térkő) végezték el. Az utak karbantartása és leaszfaltozása/lekövezése, valamint a belvízelvezető-

rendszerek karbantartása és fejlesztése hozzájárult a településkép szebbé tételéhez. A szemétszedés, takarítás, fűnyírás, virágültetés és öntözés mind a tiszta, rendezett környezet megteremtésére irányult.

- **Önkormányzati szolgáltatások és feladatellátás:** a közfoglalkoztatottak jó része településüzemeltetési, közszolgáltatási feladatokat lát el. Ezeknek a feladatoknak az ellátását az önkormányzatok más módon nem tudják kigazdálkodni. A közfoglalkoztatásnak tehát kulcsszerepe van a települések üzemeltetésében. Ennek biztonsága érdekében az önkormányzatok igyekeznek megtartani a legjobb embereiket, ezzel növelve a beragadás kockázatát. Több településen említették, hogy a közfoglalkoztatottak kiváltottak a közszolgáltatásban státuszokat. Mindenesetre a közfoglalkoztatás szükülése és a közfoglalkoztatottak körének változása egyre nehezebbé teszi e szolgáltatások megfelelő színvonalú és folytonos ellátását.
- **Településfejlesztés:** a vizsgált települések úgy tekintenek a közfoglalkoztatásra, mint a helyi fejlesztésekre lehetőséget kínáló településfejlesztési támogatásra. A közfoglalkoztatási programoknak számos pozitív hatása volt a települések életére. Értékálló beruházások, fejlesztések zajlottak. 2011–2017. közt a közfoglalkoztatási programok összességében több mint 146 milliárd forintnyi támogatást kaptak beruházásra és eszköztámogatásra, amelynek 53 százaléka (78 milliárd forint) beruházási támogatás volt.
- **Társadalmi kohézió, szegénység csökkenése:** a helyi társadalom és közösség számára a legfontosabb hatás a „*segély helyett munkát*” elvének és gyakorlatának átfogó társadalmi támogatottsága, ami lokális szinten (is) enyhíti a konfliktusokat, úgymond társadalmi békét teremt. A passzív segélyezett lét helyetti aktivitás, az értékteremtő munka, amelyet a közfoglalkoztatottak végeznek, pozitívan befolyásolja a településeken a társadalmi együttműködést, közhangulatot. Az önkormányzatok a közfoglalkoztatásnak köszönhetően a helyben maradásra készítő, a helyiek életminőségét javító lakossági szolgáltatásokat tudnak nyújtani.
A legszegényebb réteg jövedelmének növekedését sok településen említették, bár ez a jövedelem nem tette lehetővé a szegénységből való kilábalást, de stabilitást teremtett. Érzékelhető hatással volt a bűnözés csökkenésére (elsősorban a statisztikákból kevésbé megfogható, kisebb fajsúlyú vagyon elleni bűncselekmények és szabálysértések esetén).
- **Segélyezés csökkenése:** a segélyezés csökkenését a legtöbb településen érzékelték. De ki kell emelnünk, hogy ahogy azt az előző fejezetben már bemutattuk, 2015. óta nagymértékben megváltozott a segélyek rendszere, és nagyon lecsökkent az önkormányzati segélyezés mozgástere és feladatköre. Így a segélyezés csökkenésének érzékelése nemcsak azt jelenti, hogy csökkent a rászorultságon alapuló ellátásokban részesülők száma (nem minden településen volt megfigyelhető), hanem azt is hogy az önkormányzat

segélyezéssel kapcsolatos feladatai és költségvetése csökkent. Ez utóbbi oka elsősorban a szabályozás változása.

- A polgármesterek helyi közösségi és gazdaságélénkítő szerepének aktiválása: nem egy településen láttunk példát arra, hogy egy-egy polgármester a helyi gazdasági és társadalmi folyamatok nagyon aktív szereplőjévé vált, és a közfoglalkoztatás adta lehetőségeket e folyamat során sikerrel kamatoztatta. Voltak települések, ahol a helyi lehetőségekre építő Startmunka-programok vagy a szociális szövetkezet alakulása közösségi fejlesztő folyamatokat indított el.

7. Értékteremtés és gazdasági hatások

A következő fejezetben a közfoglalkoztatás gazdasági eredményeit, hatásait vizsgáljuk. Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a hazai közfoglalkoztatási programok milyen értékeket, eredményeket hoztak létre, milyen pozitív és negatív folyamatokat indítottak el a helyi gazdaság területén.

A műszaki leírásban megfogalmazott kérdések közül a következőkre fókuszálunk ebben a fejezetben (a szám a műszaki leírás szerinti számozást jeleníti meg):

2. Hogyan járul hozzá a helyi gazdaság szerveződéséhez a közfoglalkoztatás? Milyen körülmények között akadályozza a közfoglalkoztatás a piaci szerveződést?

4. Hogyan tipizálhatók és mérhetők a programok társadalmi/közösségi előnyei/haszna, illetve vesztesége?

7. Milyen különbségek vannak a különböző programok között a gazdasági hatásuk tekintetében?

10. Milyen közvetett gazdasági hatásai vannak a közfoglalkoztatásnak?

A fejezetben a közfoglalkoztatás általános gazdasági hatásainak két szintjére koncentrálnak: a települések, valamint a közfoglalkoztatási programokba bevont személyek/háztartások szintjére. Emellett egy záró alfejezetben kitérünk a közfoglalkoztatással kapcsolatosan néhány makroszintű összefüggés vizsgálatának lehetőségeire és korlátaira is.

7.1. Általános gazdasági hatások

A közfoglalkoztatás cél- és hatásrendszerét vizsgálva azt láttuk, hogy a legtöbb szereplő számára a gazdasági szempontok nem tartoznak a legfontosabbak közé.

Lakossági kérdőíves vizsgálatunkban ezt a komponenst négy állításon keresztül közelítettük meg:

- A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt.
- A közfoglalkoztatás fontos szerepet tölt be a település gazdaságában.
- A közfoglalkoztatás csökkenti a feketén foglalkoztatottak számát.
- A közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat.

Az eredményekből (lásd 9. fejezet) az rajzolódik ki, hogy ezek voltak azok a faktorok, amikkel legkevésbé értettek egyet a válaszadók. Az ötfokú skálán (ahol az 1 – egyáltalán nem ért egyet, az 5 – teljes mértékben egyetért) mindegyik kérdés átlaga 3 alatt volt, ami elutasítást jelez. **Legkevésbé a közfoglalkoztatás munkaerőelszívó hatásával és a fiatalok helyben tartásával kapcsolatos várakozással értettek egyet a válaszadók.** Azt is megfigyeltük, hogy minél nagyobb volt valakinek a jövedelme, annál kevésbé látta jelentősnek a közfoglalkoztatás gazdasági szerepét.

7.1.1.A közfoglalkoztatás lehetséges gazdasági hatásainak kvantitatív számításokkal megalapozott vizsgálata

Tekintve, hogy Magyarországon – európai viszonylatban – kiemelkedően nagy volumenben indulnak közfoglalkoztatási programok (2016-ban 353 694 fő volt érintett, ami az összes foglalkoztatott több mint 8 százalékát tette ki), feltételezhető, hogy a közfoglalkoztatás tovagyűrűző közvetett hatásokkal is járhat a munkaerőpiacon akár a bérekre, akár a foglalkoztatottságra nézve, vagy (elsősorban a rurális jellegű járásokban) a mezőgazdasági szektorban is jelentkezhetnek közvetett hatások. A hatások különösen erősek lehetnek azokban a járásokban, ahol a közfoglalkoztatás nagyobb mértékben van jelen.

Módszertan

A hatások vizsgálata érdekében elvégeztünk egy járási szintű elemzést néhány kulcsmutató tekintetében. A járási szintű elemzést az indokolja, hogy egyrészt azokban a járásokban lehetnek erősebbek a hatások, ahol a közfoglalkoztatás mértéke jelentősebb, másrészt a járások lényegében megfeleltethetők a lokális munkaerőpiacoknak, hiszen a járás többé-kevésbé egybeesik azzal a földrajzi területtel, amely határain belül a munkavállalók még hajlandóak ingázni; a települési szint ezzel szemben túlságosan kicsi a lokális hatások megragadásához.

Problémát jelent azonban, hogy a **közfoglalkoztatás oksági hatásait a rendelkezésre álló adatok alapján nem, vagy csak igen erős korlátok és nem életszerű feltevések mellett tudjuk adatok alapján becsülni.** Az oksági kapcsolatok becslését célzó, ún. tényellentétes kvantitatív hatásvizsgálatok lényege ugyanis, hogy – minden más, a kimeneti változóra esetlegesen hatással lévő egyéb tényezőt kiszűrve – egy adott program vagy szakpolitikai beavatkozás egy adott kimenetre, más néven eredményváltozóra kifejtett nettó hatásáról torzítatlan képet nyújtson. A legpontosabb hatásvizsgálatokat előre megtervezett, randomizált pilot programok indításával lehetséges elérni, ezek híján szükség van azonban egy olyan kontrollcsoportra, amelynek tagjait nem érintette a vizsgált beavatkozás (jelen esetben olyan települések vagy járások, ahol a közfoglalkoztatás nem volt elérhető) és a lehető leginkább hasonlítanak a „kezelés” (beavatkozás) alá vont területekre vagy egyénekre. Míg például az indiai MGNREG-program esetében a területileg fokozatosan kiterjesztett bevezetés lehetővé tette, hogy a programmal még nem érintett kerületek kontrollcsoportként szolgáljanak egy hatásvizsgálathoz (a különbségek különbsége módszer alkalmazása révén), addig a magyarországi közfoglalkoztatásnál nem lehetséges ilyen becslési stratégia alkalmazása, hiszen minden járásban jelen van a közfoglalkoztatás. Emiatt nincs lehetőség kontrollcsoport kialakítására és a tényellentétes hatásvizsgálat elvégzésére.

A lehetséges vizsgált kimenetekre (például bérszint, jövedelem, mezőgazdasági termelés stb.) kifejtett oksági hatások becslését leginkább az nehezíti, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevők létszámának térbeli eloszlása számos olyan tényezővel összefügg, amelyek befolyásolják a kimeneti változót is: például a járásban működő vállalatok, így az elérhető munkahelyek száma egyszerre függ össze a közfoglalkoztatásban résztvevők létszámával és az átlagos jövedelemmel is.

Más esetekben a közfoglalkoztatás és a vizsgálni kívánt kimenet közötti ok-okozati kapcsolat iránya éppen ellentétes azzal, amit becsülni szeretnénk, vagy a két változó kölcsönösen, oda-vissza hat egymásra. Például, nehéz azt megbecsülni, hogy a közfoglalkoztatás magas szintje okozza-e egy adott térségben, a magánszektorban a mezőgazdasági termelés visszaesését, vagy pedig éppen azért vonnak be nagyobb létszámot közfoglalkoztatásba, mert csökken a mezőgazdasági termelés és így a magánszektorban elérhető munkahelyek száma, vagy esetleg a két folyamat egymást erősíti. Mivel ezek a folyamatok sokszor egy időben, szimultán történnek, és mivel a kimenetet számos olyan tényező befolyásolhatja, amelyet nem feltétlenül tudunk jól mérni vagy nem rendelkezünk róla adattal, ezért torzított eredményre vezetne, ha a hatásokat szimplán azáltal becsülnénk, hogy összevetjük a különböző közfoglalkoztatási keretszámmal bíró járásokat egymással, vagy időben végeznénk összehasonlítást az alacsonyabb és a magasabb közfoglalkoztatási létszámmal jellemezhető évek között.

A hatások becsülését csakis úgy lehet elvégezni, ha:

- a) minél szélesebb körű adatokkal és hosszú adatsorokkal rendelkezünk, és
- b) tudunk becsülni egy ún. tényellentétes állapotot, amely egy olyan hipotetikus állapotot jelent, ami a lehető legjobban hasonlít a ténylegeshez, leszámítva azt, hogy nincs jelen a közfoglalkoztatás.

Egy ilyen tényellentétes állapotot közelítene egy olyan kontrollcsoport, amely a közfoglalkoztatással nem érintett járásokat fogná össze (ilyen járások azonban nincsenek Magyarországon). A másik lehetőség, hogy – erős feltevések és megszorítások mellett – egy makrogazdasági modell segítségével kalkuláljunk egy tényellentétes pályát, amelyhez a megvalósult pályát viszonyítva képet kaphatunk a közfoglalkoztatás hatásairól; egy ilyen makrogazdasági elemzés elvégzése azonban túlmutat jelen kutatás keretein.

A fenti okok miatt a közfoglalkoztatás hatásait nem tudjuk becsülni, csupán leíró jelleggel tudjuk bemutatni az elmúlt 5–10 év tendenciáit, a közfoglalkoztatás és az egyéb lehetséges kimeneti változók közötti (nem ok-okozati jellegű) együttmozgásokat.

Vizsgált változók

Minden kimeneti mutató esetében járási szintű regressziókat futtattunk a közfoglalkoztatás és a kimenet közötti együttmozgás vizsgálatára. A regressziók jobb oldalán szereplő kontrollváltozók köre attól függött, hogy melyik kimeneti mutatót vizsgáltuk. A kezelést jelző legfőbb változóink a teljes közfoglalkoztatotti létszám, a közfoglalkoztatási mutató (közfoglalkoztatotti létszám/15–64 éves lakosság száma), a járási Start-munkaprogram résztvevői közül a mezőgazdasági programokban részt vevő közfoglalkoztatottak száma vagy aránya voltak (utóbbi a mezőgazdasággal kapcsolatos kimenetek esetében). Minden esetben a legkisebb négyzetek (OLS),

valamint a panel adatszerkezet lehetőségeit kihasználó random és fix hatás modellek segítségével végeztük az elemzést⁷. A különböző modellek megfelelőségét a Breusch–Pagan-féle Lagrange-multiplier (LM) teszt⁸, valamint a Hausman teszt⁹ segítségével teszteltük.

A következő kimeneti változók voltak számunkra járási bontásban elérhetők (zárójelben az adatok forrása és elérhetősége):

- A mezőgazdasági termelés volumenének közelítésére használt változók: Regisztrált vállalkozások száma a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágakban (KSH területi statisztika, 2011–2014.); Működő vállalkozások száma a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágakban (KSH területi statisztika, 2013–2015.); Összes mezőgazdasági kistermelő darabszáma (NAV SZJA-adatbázis, 2011–2015.).
- A járás jövedelmi-gazdasági helyzetének leírását célzó változók: Adóerő-képesség, természetes alapú logaritmusban (BM, 2015–2016.); 1000 lakosra eső társasági adóalap, természetes alapú logaritmusban (NAV társasági adóbevallás adatok, 2011–2015.); 1000 lakosra eső összes belföldi jövedelem, természetes alapú logaritmusban (NAV SZJA-adatbázis, 2011–2015.).
- Foglalkoztatás: Alkalmazottak száma FEOR első két jegy szerint: 61 (mezőgazdasági foglalkozások) (ONYF, 2012–2014.).

Az alábbi kimeneti változókat – adathiány miatt – **nem tudtuk járási szinten vizsgálni:**

- (Mezőgazdasági) átlagbérek: az adatsorra járási és ágazonkénti bontásban lett volna szükségünk. Az adatsort leginkább a Bértarifa-felvétel egyéni szintű adatainak aggregálásával lehetett volna előállítani, azonban az adatbázis nem állt a rendelkezésünkre.
- (Mezőgazdaságban) foglalkoztatottak száma: az átlagbérekhez hasonlóan az adatsort a Bértarifa-felvétel adatainak év, járás és ágazat szerinti aggregálása útján lehetett volna előállítani. Az adatbázis hiányában a mezőgazdasági foglalkozásokban alkalmazottak számát használtuk alternatívaként, mely a TEiR-rendszerében a 2012 és 2014. közötti évekre volt elérhető járási bontásban.

⁷ A különböző módszerek lényegéről és ökonometriai háttéréről bővebben lásd például: Wooldridge (2015).

⁸ Az LM-teszt azt vizsgálja, hogy vannak-e olyan nem megfigyelhető tényezők, amelyek (a véletlenül felül) befolyásolják az egyes térségek helyzetét, de nem korrelálnak a regressziós modellbe bevont magyarázó változókkal (random hatások). A tesztéről bővebben lásd: Breusch és Pagan (1980).

⁹ A Hausman teszt lényege, hogy a random és fix hatás modellek által az egyes kontrollváltozókra becsült koefficiensek megegyeznek-e. Amennyiben igen (az egyezőségre vonatkozó nullhipotézist nem tudjuk elvetni), úgy a random hatás modell a megfelelő, mivel az hatásosabb (kisebb a becslés varianciája) a fix hatás modellnél. Amennyiben a teszt alapján az egyezőségre vonatkozó nullhipotézist elvetjük, a fix hatás a megfelelő modell, mivel a random hatás becslései nem konzisztensek.

- Átlagos háztartási jövedelem: az egy fogyasztási egységre eső átlagjövedelem változót szintén egyéni adatokból lehetett volna járási szintre aggregálni, mégpedig a Háztartási költségvetési és életkörülmények (HKÉF) adatfelvétel adatai alapján, azonban ez az adatbázis sem állt a rendelkezésünkre. A HKÉF adatainak felhasználását tovább nehezítette volna, hogy az adatfelvétel járási szinten nem reprezentatív.
- Átlagos ételmiszer-fogyasztás a háztartásokban: az adatsort szintén a HKÉF adataiból lehetséges előállítani.
- Alkalmi munkavállalás elterjedtsége: a kutatás során nem állt rendelkezésünkre adat az alkalmi munkavállalásról.

Eredmények

A regisztrált, illetve működő mezőgazdasági vállalkozások, valamint a mezőgazdasági kistermelők száma esetében az alábbi kontrollváltozókat vontuk be a modellekbe:

- megyeindikátorok és a településszerkezetet leíró aránymutatók (a 0–999 fős, az 1000–9999 fős, a 10 000–49 999 fős, illetve az 50 000 fős és ennél nagyobb településeken lakók aránya) közötti interakciók;
- lakónépesség száma az év végén;
- regisztrált munkanélküliségi ráta (nyilvántartott álláskereső/15–64 éves lakosság száma);
- közfoglalkoztatási mutató (közfoglalkoztatotti létszám/15–64 éves lakosság száma);
- a mezőgazdasági Start-munkaprogramban résztvevők aránya a teljes közfoglalkoztatotti létszámon belül.

A mezőgazdasági vállalkozások száma kimenet esetében a random hatás modell bizonyult a legmegfelelőbbnek. **A regressziókban sem a közfoglalkoztatási mutató, sem pedig a mezőgazdasági mintaprogramban támogatott közfoglalkoztatottak aránya nem volt szignifikáns.**

A mezőgazdasági kistermelők száma kimenet esetében a közfoglalkoztatási mutató nem, a mezőgazdasági mintaprogramban támogatott közfoglalkoztatottak aránya azonban szignifikáns volt a modellekben, a változóhoz tartozó együttható pedig negatív volt. **Ez azt jelenti, hogy azokban a járásokban, ahol magasabb volt a mezőgazdasági mintaprogramba bevont közfoglalkoztatottak aránya, ott – az egyéb releváns tényezőkre, például településszerkezetre, lakónépességre stb. kontrollálva – átlagosan alacsonyabb volt a mezőgazdasági kistermelők száma.** Fontos azonban hozzátenni, hogy az eredményeket még nem szabad egyértelműen oksági viszonyként értelmeznünk, hiszen a Start-munkaprogramok eleve azokra a településekre fókuszáltak, amelyek rosszabb gazdasági és foglalkoztatási helyzetben vannak. Vagyis a kistermelők alacsony számát és a mezőgazdasági programban foglalkoztatottak magas számát befolyásolhatta egyazon külső tényező (pl. járás gazdasági helyzete) vagy fordított okság is elképzelhető (pl. azért vontak be egy

adott járásban több embert mezőgazdasági programba, mert kevesebb foglalkoztatási lehetőség volt).

Vizsgáltuk azt is, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak és a közfoglalkoztatás közt van-e valamilyen kapcsolat. A 61-es FEOR-kód a mezőgazdasági foglalkozású (növénytermesztési, állattenyésztési és állatgondozási foglalkozások, valamint vegyes profilú gazdálkodók) alkalmazottakat jelöli. A regressziókban felhasznált magyarázó változók:

- megyeindikátorok és a településszerkezetet leíró aránymutatók (a 0–999 fős, az 1000–9999 fős, a 10 000–49 999 fős, illetve az 50 000 fős és ennél nagyobb településeken lakók aránya) közötti interakciók;
- lakónépességből a 15–64 év közöttiek száma;
- a mezőgazdaságban működő vállalatok száma;
- az egyéb ágazatokban működő vállalatok száma;
- közfoglalkoztatási mutató (közfoglalkoztatotti létszám/15–64 éves lakosság száma);
- a mezőgazdasági Start-munkaprogramban résztvevők aránya a teljes közfoglalkoztatotti létszámon belül.

A közfoglalkoztatási mutató – bár együttthatójának előjele negatív – egyik modellben sem szignifikáns. A mezőgazdasági Start-munkaprogramban foglalkoztatottak aránya a random hatás modellben (amely a Hausman teszt alapján a preferált modell a fix hatás modellel szemben) pozitív együttthatójú, de nem szignifikáns, a fix hatás regresszióban pedig szintén pozitív együttthatójú és 5 százalékos szignifikanciaszinten szignifikáns. **Vagyis a közfoglalkoztatás alakulása és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak közt nem találtunk összefüggést.** A közfoglalkoztatottak és az egyszerűsített foglalkoztatásban résztvevők száma közt vizsgálható még összefüggés, de jelen kutatás keretein belül a NAV EFO adatai nem álltak rendelkezésünkre.

A járás adóerő-képessége (vagyis az önkormányzatok által elérhető átlagos értékkel számított helyi iparüzési adóbevétel), az 1000 lakosra eső társasági adóalap, valamint az 1000 lakosra eső összes belföldi jövedelem változókkal (pontosabban ezek természetes alapú logaritmusával) a járás gazdasági helyzetét próbáltuk meg közelíteni. A regressziókban az alábbi változókat szerepeltettük a jobb oldalon:

- megyeindikátorok és a településszerkezetet leíró aránymutatók (a 0–999 fős, az 1000–9999 fős, a 10 000–49 999 fős, illetve az 50 000 fős és ennél nagyobb településeken lakók aránya) közötti interakciók;
- lakónépesség száma az év végén;
- regisztrált munkanélküliségi ráta (nyilvántartott álláskereső/15–64 éves lakosság száma);
- regisztrált vállalkozások száma;
- vándorlási különbözet (bevándorlások száma – kivándorlások száma);
- közfoglalkoztatási mutató (közfoglalkoztatotti létszám/15–64 éves lakosság száma).

A tesztek alapján mindhárom kimenet esetében a random hatás modell a leginkább megfelelő módszer. Ebben a modellben (ahogyan a fix hatás és az OLS-regressziókban is) mindhárom kimenetnél a közfoglalkoztatási mutató együtthatójának előjele szignifikánsan negatív. Ez azonban – ahogyan fentebb is többször hangsúlyoztuk – nem feltétlenül jelenti azt, hogy a közfoglalkoztatásba történő nagyobb arányú bevonás csökkenti az adóerő-képességet, az átlagos adóbevételek vagy az átlagos jövedelem nagyságát, hiszen lehetséges, hogy a háttérben egy olyan, általunk nem megfigyelt tényező áll, ami egyszerre befolyásolja negatívan az adóbevételeket és a jövedelmet, és pozitívan a közfoglalkoztatásba való bevonást (pl. az alacsony iskolázottság, ami egyszerre okoz magas munkanélküliséget és alacsony produktivitást a helyi vállalatok körében, vagy a hátrányos helyzetű járásokban elve nagyobb tervezett közfoglalkoztatási arány).

Tehát általánosságban elmondhatjuk, hogy a közfoglalkoztatás oksági hatásait nem, vagy csak igen erős korlátok és nem életszerű feltevések mellett tudtuk csak adatok alapján becsülni. A modell nem mutatott ki olyan összefüggést, amely megfelelő megbízhatóságú lenne.

7.1.2. Általános gazdasági hatások a terepkutatás alapján

A települések vezetői számára – ahogy azt a 6.1. fejezetben részletesen bemutattuk – a gazdasági típusú várakozások nem elsődlegesek. A településvezetők, a közfoglalkoztatók, a közfoglalkoztatás szervezők többsége **mérsékelt gazdasági hasznokat vár el és azonosít** a településén megvalósuló közfoglalkoztatási programok kapcsán, lényegében településmérettől függetlenül.

A fentiek okai a következőkben foglalhatók össze. A közfoglalkoztatás keretében gyakorta olyan tevékenységeket végeznek, amelyek szociális és felzárkóztató célja és hatása erőteljesebb, kimutatható gazdasági hasznokkal nem járnak együtt. A közfoglalkoztatottak számára olyan tevékenységeket alakítanak ki, amelyek az intézményrendszer üzemeltetéséhez szükségesek, illetve amelyeknek nagy az élők munkája igénye. A gépesítés nem előrehaladott, hiszen az csökkenthetné a foglalkoztatotti létszámot, valamint vannak, akik attól is tartanak, hogy a közfoglalkoztatottak nem megfelelően kezelnék a gépeket. Számszerűsíthető gazdasági hasznok főként az értékteremtő Start-munkaprogramokban mutatkoznak, és itt értelmezhetőek valamennyire célként is.

A programokban résztvevők összetétele (alacsony képzettsége, munkatapasztalatának hiánya, alacsony munkamorálja), valamint az ezzel összefüggő magas fluktuáció miatt a közfoglalkoztatás rendszerében stabil, kimutatható gazdasági hasznokat eredményező programok nehezen építhetők ki. A közfoglalkoztatottak számára főleg betanítható és helyettesíthető munkakörök kínálhatók.

A jelentősebb gazdasági hatások elérését korlátozza, hogy a teljesítményösztönzésre a közfoglalkoztatási programokban korlátozott lehetőségek kínálkoznak. Ahogy azt a 6.2.1. alfejezetben bemutattuk, a közfoglalkoztatás szervezőknek nagyon kevés

lehetősége van a jó munkavégzés jutalmazására és ösztönzésére. Így a termelés és a munkavégzés hatékonysága jóval elmarad a piaci körülmények közt elvárhatótól.

A programok gazdasági hatása továbbá szorosan összefügg a településmérettel és a gazdasági környezettel. Azokon a településeken, ahol kedvezőtlenek a munkaerőpiaci feltételek, nincsenek létszámbővítési potenciállal rendelkező piaci szereplők és a környező települések munkaerőpiacának elérése a gyenge közlekedési infrastruktúra miatt nehézségekbe ütközik, a közfoglalkoztatás gazdasági hatásai markánsabban mutatkoznak.

A kutatás keretében gyűjtött információk alapján a települési önkormányzatok perspektívájából néhány általánosabb megállapítást tehetünk a közfoglalkoztatás gazdasági hatásairól.

Ahogy a 6.3.3. alfejezetben részletesen bemutattuk, egybehangzó vélemény, hogy a **közfoglalkoztatási programok jelentős, helyi fejlesztésekre fordítható forrásokat biztosítanak a települések számára**. Főként a kisebb lakosságszámú településekre érvényes, hogy a közfoglalkoztatás szinte az egyetlen településre érkező fejlesztési forrás, amivel „gazdálkodni” tudnak az önkormányzatok. Az elmúlt időszakban számos értékálló beruházás valósult meg a településeken, amelyek további, gazdasági hasznokkal járó tevékenységeket tesznek lehetővé és stimulációt jelentenek a helyi gazdaság számára. Különösen a mezőgazdasági és helyi sajátosságokra épülő Start-munkaprogramokban került sor jelentős, gazdasági értelemben is működőképes eszköz- és ingatlanvagyon felhalmozására.

A közfoglalkoztatás keretében **felhalmozott termelő infrastruktúrát** számos településen a közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezeteknek adták át, amelyekkel szemben a településvezetők a közfoglalkoztatási programokban tapasztaltaknál egzaktabb gazdasági elvárásokat határoznak meg. A szövetkezetek által végzett tevékenységek gazdasági hatásai azonban a legtöbb vizsgált településen egyelőre mérsékelt jelentőségűek, tekintve, hogy jelentős részük a közelmúltban indította el termelő-szolgáltató tevékenységét. A fenntartható, hatékony működés érdekében a közfoglalkoztatásban résztvevők közül jellemzően a jobban teljesítő, megbízható dolgozókat vonták be a megalakult szövetkezetekbe. *„Válogatva lettek... hogyha az az üzem elindul, akkor itt azokra lehessen számítani. Mert ne ilyen összevissza emberek kerüljenek ide be.”* – mondta az egyik polgármester.

A különböző programtípusokat vizsgálva megállapítható, hogy kimutatható gazdasági hasznok főként a Start-munkaprogramoknál mutatkoznak.

A mezőgazdasági tartalmú programok keretében **előállított termékeket döntőrészt a helyi közétkeztetésben hasznosítják**, amely gyakorta kisebb mértékű költségmegtakarítást eredményez az önkormányzati költségvetésben. A települési interjúk során ugyanakkor olyan vélemények is elhangzottak, hogy a közfoglalkoztatásban megtermelt friss termékek kiszámíthatatlan mennyiségben és minőségben keletkeznek, így a közétkeztetésbe való beépítésük nehezen tervezhető. Ez különösen ott jelentkezett markáns problémaként, ahol korábban hosszú ellátási láncokon keresztül (szuper- és hipermarketekben) szerezték be a közétkeztetésben

hasznosított alapanyagot. Ahol a megtermelt termékeket nem szívja fel a közétkeztetés, ott a helyi szociális boltban, piacon értékesítik a többletet, valamint a szezonálisan, nagy tömegben megtermelt friss termékek feldolgozásának irányába tettek lépéseket.

A nagyobb gazdasági hasznnal járó mezőgazdasági programok továbbfejlődésének egyik leggyakrabban említett korlátja a **bevonható földterület hiánya**. Lényegében ezt erősíti meg Koós (2016) mezőgazdasági tartalmú közfoglalkoztatási programokra kiterjedő vizsgálata is. A kistelepüléseknek sok esetben nincs akkora saját tulajdonú földterülete, amelyen hatékonyan tudnának termelni.

A településvezetők az erőteljesebb gazdasági eredményekkel járó programok működtetésében a **legnagyobb kockázatként a potenciálisan bevonható közfoglalkoztatottak csökkenő létszámát és romló összetételét látják**. Ez sok esetben a Start-munkaprogramok racionalizációját eredményezi: a jövőben számos településen csökkentett tartalommal működtetik a programot, és a közfoglalkoztatottakat a kisebb elvárásokat támogató, mérsékeltebb gazdasági hatásokkal járó programtípusokba terelik át. Egy nógrádi kisvárosban például a tavalyi évben még önkormányzati lakásfelújításokat végeztek a közfoglalkoztatottak, az idei évben azonban már nincs kőművesük, ezért felhagytak a tevékenységgel. Egy másik kistelepülésen szintén a programok egyszerűsítését tervezik, figyelembe véve a közfoglalkoztatásban résztvevők összetételének változását. *„Az első mintaprogram is nagyon kecsegtető volt, elkezdtünk rajta gondolkodni, de ha esetleg kialakítunk egy állattartó telepet, kit tudunk elképzelni az adott létszámból, aki majd megbízhatóan ott dolgozik nekünk? És sajnos így morzsolódtunk le, sok-sok önkormányzat, hogy nem volt olyan emberünk a munkanélküliek között, akik alkalmasak lettek volna arra, hogy hónapokon keresztül komoly munkákat végezzenek”*. Szintén ezt hallhattuk egy másik interjúalanyunk megfogalmazásában: *„ahhoz, hogy nyereségessé tegyem, ahhoz kell olyan ember.”*

Az egyéb programoknál inkább a szociális jelleg hangsúlyos, itt inkább csak közvetett gazdasági hasznok mutatkoznak (pl. a belvízelvezetés rendszerének kiépítése, karbantartása csökkenti a belvíz okozta gazdasági károkat).

A mezőgazdasági programok gazdasági hatásaira, piaci lehetőségeikre részletesebben a 8.2. fejezetben térünk ki.

A közfoglalkoztatás a települési önkormányzatok számára tehát elsősorban a **megtakarítások és a költségsökkentés eszköze**. A bérek és járulékok állami támogatása és az eszközbeszerzés lehetősége a meghatározó az alapvető településüzemeltetési feladatok ellátásában, a megtermelt értékek gazdasági jelentőségét ugyanakkor a települések szintjén kevéssé tartják hangsúlyosnak, a településmérettől lényegében függetlenül.

7.2.A jövedelem növekedése

A közfoglalkoztatás jövedelemnövelő hatása az egyik legjelentősebb hatás, szinte minden szereplő szerint. A jövedelem növekedését az önkormányzati szereplők, a közfoglalkoztatottak és a lakosság is érezte. Ahogyan arról már korábban is

írtunk, a közfoglalkoztatási bér a jóléti ellátásokban egy aktív minimáljövedelem szerepét veszi át. Ez a jövedelemnövekedés mind egyéni, mind települési szinten érezteti hatását.

7.2.1. A résztvevők jövedelmének növekedése

A közfoglalkoztatás gazdasági hatásait a résztvevők szintjén erőteljesebben érzékelték a helyi szereplők. Az egyéni szintű gazdasági hatásokat tekintve kiemelhetjük, hogy a közfoglalkoztatás **kulcsszerepet tölt be a résztvevők jövedelemszintjének emelésében és az életkörülmények javításában**. A közfoglalkoztatásban végzett munkaért járó munkabér a korábnál magasabb szintű fogyasztást, a közüzemi tartozások rendezését, sok esetben az adósságcsapdából történő kilépést teszi lehetővé. Több vizsgált településen arról számoltak be az interjúalanyok, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel a huzamosabb ideje felhalmozott, az elsődleges munkaerőpiacra lépést számos esetben hátráltató köztartozások átütendezését, rendezését tette lehetővé a közfoglalkoztatottak számára, függetlenül a települések méretétől és a lakosság összetételétől.

A terepi tapasztalatok egyértelműen rámutatnak arra, hogy **a közfoglalkoztatásban résztvevők jövedelmi helyzete kedvező irányba mozdult el**. A közfoglalkoztatás jövedelmi hatásának talán legfontosabb eleme, hogy az érintettek számára biztosítja a legális, képességeikhez és igényeikhez is igazodó pénzkereseti lehetőséget. A 2008-as válság utáni években a közfoglalkoztatásban megkeresett jövedelem egész közösségek és települések teljes elszegényedését akadályozta meg. Az azóta eltelt 10 évben a közfoglalkoztatás a helyi körülményeknek megfelelően konszolidálódott és kialakult a kiszámítható napi működés, amely a közfoglalkoztatottak számára tervezhető munkát, jövedelmet jelent.

„Annak ellenére, hogy nem jól fizetett, de egy bejelentett munka, biztosítási jogviszonyt ad, illetve rendszeres jövedelmet ad a családoknak, még ha kevesebbet is. A családi gazdálkodásukat, a gondolkodásukat is befolyásolja: ennyi pénz van, ezt kell beosztani.” – mondta el egy szociális intézmény vezetője.

Az érintettek számára a közfoglalkoztatotti bér a foglalkoztatást helyettesítő támogatáshoz viszonyítva jelentős bevétel. Még a legalacsonyabb bérezés esetén is a jövedelmi stabilitás a közfoglalkoztatás egyik leggyakrabban hangoztatott előnye. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ennek a stabilitásnak két oldala van. Egyrészt az elszegényedés és a lecsúszás folyamata megállt, sőt az állandó jövedelemnek köszönhetően elindult egy mérsékelt életszínvonal-emelkedés. Másrészt azonban, ahogy erre korábbi kutatások (Koltai 2013, Tésits–Alpek 2015) is felhívták a figyelmet, egy ponton túl további életszínvonal-emelkedésre nincs esély a közfoglalkoztatotti bérek mellett, vagyis a felemelkedés elkerülhetetlenül megreked. Ahol megvan az ambíció az előrejutásra, ott szezonális munkavégzéssel próbálják kiegészíteni a közfoglalkoztatotti fizetéseket. Az egyik kistéleplési polgármester megfogalmazta: *„Van egy biztos startmunka bevételem, ehhez ha hozzáteszem a*

szabadságot... és hétvégeken mehetnek a meggyeszontól novemberig .... egy tisztességes pénzt tudnak szerezni.”

A terepkutatás **változatos jövedelemoptimalizálási stratégiákat azonosított**: a közfoglalkoztatottak hivatalos munkaidő után, hétvégén vagy a szabadság idején – esetenként feketén – jövedelemkiegészítő munkákat vállalnak. Általános tapasztalat, hogy a településvezetés, alkalmazkodva a felmerülő alkalmi munkalehetőségekhez kapcsolódó egyéni igényekhez, rugalmasan kezeli a közfoglalkoztatottak feladatbeosztását és munkaidejét. A közfoglalkoztatók jellemzően nem firtatják a mellékes jövedelmek törvényességét, főleg a kis lakosságú, a személyes és közvetlen kapcsolatokkal átszótt településeken. E települési körben a vezetés is az egyéni és a háztartási szintű életszínvonal növekedésének lehetőségét tartja szem előtt. Arra is akad példa, hogy az önkormányzat maga teremt kiegészítő jövedelemszerzési lehetőséget a közfoglalkoztatásban résztvevők számára, például hétvégi munkavállalás lehetőségének biztosításával az önkormányzati nonprofit kft.-ben vagy sui generis jogviszonyban a helyi szociális szövetkezetben.

A legtöbb közfoglalkoztató kiemeli, hogy a programok érdemi változást hoztak a bevont közfoglalkoztatottak munkakultúrájában, az alapvető munkavállalói kompetenciák fejlődésében. Ezeket a készségeket többen tudják kamatoztatni. Volt olyan település ahol sokan a közfoglalkoztatás hatására kezdtek háztáji gazdálkodásba (egyesekek sertést, szárnyast, sőt lovakat is tartanak már). Azok, akiknek a munkavállalói kompetenciái fejlődtek, hatékonyabb munkaerővé válhattak, így nagyobb eséllyel hívták őket alkalmi munkát vállalni is.

7.2.2. A települési jövedelemszint emelkedése

Települési szintű jövedelmi hatásként kiemelendő, hogy a közfoglalkoztatás mintegy fejlesztési forrásként működött a legkisebb településeken. Néhol a Start-munkaprogram bevételei is többletforrásokat jelentettek. Települmérettől függetlenül számos vizsgált településen a magasabb egyéni/háztartási szintű jövedelmeknek köszönhetően a helyi adók befizetésének gyakorlata erősödött: „*Van, aki már fizetéskor rögtön kéri a csekket az adóról és rögtön adja fel*” – mondta egy önkormányzati ügyintéző.

A termelés folyamatáról, az értékesítési piacokról a közfoglalkoztatás keretében tapasztalatot szerző települések közül többen az önellátás irányába kívánnak a jövőben elmozdulni. „*Hajtunk és küzdünk, hogy valamilyen szintű önfenntartásig eljussunk és ne függjünk teljesen a közfoglalkoztatástól.*” – vélekedett egy Start-munkaprogramon belül mezőgazdasági programot működtető polgármester. Ennek egyik eszközét a szociális szövetkezetek létrehozásában és működtetésében látja a településvezetők egy része, mások a már huzamosabb ideje működő nonprofit kft.-be terelnék a közfoglalkoztatás keretében végzett tevékenységeket.

Több megkérdezett adott hangot azon tapasztalatának, hogy a közfoglalkoztatásban részt vevő háztartások jövedelemszintjének emelkedésével párhuzamosan, jelentősen csökkent a településeken a vagyon elleni bűncselekmények száma. Az elhangzott

vélemények szerint ez leginkább annak köszönhető, hogy az embereknek a rendszeres munkavégzésből következően állandó fizetésük van, jobban tudnak tervezni.

7.2.3. Az életminőség javulása

A településüzemeltetésben tartósan foglalkoztatottak körében a munkaszervezők visszajelzései szerint jelentős változások figyelhetők meg, *„össze sem lehet hasonlítani a 4–5 évvel ezelőtti állapottal”*. Megszűntek a hiányzások és alkoholproblémák, javult a munkamorál és az érintettek anyagi helyzete is. Az egyik településen kiemelték, hogy a résztvevők 80 százalékanak tartozásai voltak, ez mostanra 10 százalékra csökkent.

A vizsgált településeken a segélyezést felváltotta a közfoglalkoztatási program és olyan inaktív rétegeket is megmozgatott, amelyek régóta elszoktak a napi munkavégzéstől. Az egyik Start-munkaprogram vezetője szerint ahol egy családban mindketten dolgoznak, ott – ha szerény mértékben is, de – elegendő a megélhetéshez a közfoglalkoztatotti fizetés. *„Ha a családfő és a felesége is dolgozik, akkor mondjuk egy háromgyerekes családnál, én azt mondom, hogy nem is olyan rossz pénz az itteni körülményekhez képest, mert nem Budapestet veszem alapul.”* – mondta az egyik közfoglalkoztatás szervező.

A közfoglalkoztatásban résztvevők jövedelme sok család anyagi helyzetének stabilitását szolgálta. A változás nem túl nagy, de a javulást jól mutatja, hogy a közüzemi számlákat is könnyebben kifizetik, **csökkennek a hátralékok, adósságok**, ritkább lett, hogy valakit a felhalmozott köztartozás miatt lekötnek valamelyik hálózatról. Csökken a családok adósságcsapdának való kitettsége is. *„Már nincs levágott áramvezeték sem. [...] látszik az embereken az életvitelszerű javulás”* – mondta az egyik polgármester.

A jövedelemszint emelkedésének tovaryűrűző hatásai megragadhatók abban is, hogy **a közfoglalkoztatotti bér leginkább helyben kerül elköltésre**. A fizetőképes kereslet jelenléte a településen tart kiskereskedelmi üzleteket és szolgáltatásokat, így esély nyílik arra, hogy maradjon némi vállalkozási tevékenység a településeken. Ez még akkor is igaz, ha például az egész hónapban hitelre vásárolt élelmiszereket rendre csak fizetési nap után tudják kifizetni a vevők. Ez jellemzően a kisebb lakosság számú, szolgáltatáshiányos településeken tapasztalható.

„Ha nem lenne közmunkaprogram, már a helyi bolt bezárt volna. Ebben én teljesen biztos vagyok. Ez nem sok pénz, ez az ötven valahány ezer forint, de szinte mind itt költik el ezekben a boltokban, vagy boltban inkább, egy a jellemző. Ha így nézzük, ilyen gazdasági hatása van, és így fenn lehet tartani a helyi boltot. Gyakorlatilag ők tartják el. Mert, ha nem lenne, akkor elment volna innen [...] és az önkormányzat kényyszerülne rá, mert az alap szintű ellátást biztosítani kell.” – fogalmazta meg az egyik kistéleplési polgármester.

Bár jelentős életminőség-javulás nem volt tapasztalható (hiszen ahogy írtuk, a jövedelemnövekedés még nem elég a szegénységből való kilábaláshoz), fontos

eredmény, hogy a közfoglalkoztatásban részt vevő háztartások helyzete nem romlott. Egy-egy településen az is jelentős eredmény, hogy a családsegítő felé érkező, **gyermekéhezéssel kapcsolatos jelzések száma minimálisra csökkent.** *„Azt tapasztaljuk, hogy a családjaink élete a közfoglalkoztatás hatására biztosabb lett, de minőségi változást nem látunk. Ez az összeg a családfenntartáshoz kevés, nem elegendő. Minimális tartalékot sem tudnak képezni”* – jellemzi a közfoglalkoztatásból származó jövedelem súlyát és a változás mértékét az egyik családsegítő munkatársa.

Vannak azonban az életminőség változásával kapcsolatban a megkérdezettek között sokkal kritikusabb véleményt képviselők is. Ők úgy vélik, hogy a mélyszegénységben élő családok számára a közfoglalkoztatásból származó bér nem elég arra, hogy kikerüljenek a szegénységi csapdából. Az egyik szociális szolgáltató központ vezetője szerint *„ahol egy vagy két közfoglalkoztatott van, az anyagi szempontból nyilván kicsit az éhenhalás küszöbéről megemelte a családokat. De ugyanúgy nem fizeti a villanyát, az eddigi adósságot, mert ebből nem lehet. Az, hogy emelkedik az önbecsülés, az, hogy lát egy mintát a gyerek arra, hogy apának, anyának reggel munkába kell menni, viszont az sem elhanyagolható szempont.”*

A megkérdezettek többségének véleménye szerint a közfoglalkoztatás anyagi szempontból csak mérsékelt előrelépést jelent. **A közfoglalkoztatásból származó jövedelem ugyanis annyira alacsony, hogy ebből a résztvevők életszínvonala nem tud érdemben javulni.** *„Nem gondolnám azt, hogy a családok életszínvonalát ez emelte; abból a szempontból nyilván, hogy akinek az egyetlen esélye ez volt, és amúgy meg szociális segélyen vagy juttatásokból élt volna, úgy igen. Nem teljes mértékben, tehát ez nagyon lesarkítva van így. Azért nyilván azt kell, hogy mondjam, hogy megmozgatott egy olyan réteget a közfoglalkoztatás, aki egyébként lehet, hogy szociális juttatáson élt volna, de nem jelentett a családok számára ez egy előrelépést.”* – mutatja be a helyzet komplexitását az egyik járási hivatal munkatársa.

Jelentős életszínvonal-növekedés elsősorban azoknál mutatkozik, akik a programból kilépve el tudtak helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. *„Van például egy fiatal, háromgyerekes anya [...] A hölgy sok-sok éven keresztül háztartásbeli volt, majd 8 általánossal bekerült ő is a közfoglalkoztatási programba. A kilépés után azonban sikerült munkát vállalnia a Boschban, jelenleg a közfoglalkoztatotti bér kb. négyszeresét keresi meg.”* – hívta fel a figyelmet egy egyéni történetre az egyik interjúalanyunk.

Volt olyan település, ahol úgy vélték, a közfoglalkoztatásban érintett háztartások, egyének többségének életminősége a program hatására alig javult. Számos interjú felhívja a figyelmet arra, hogy vannak olyan települések, célcsoportok, ahol személyiségükben, élethelyzetükben, munkaképességükben még a közfoglalkoztatásra sem készültek fel, így körükben semmilyen pozitív változást nem eredményezett a program. Fontos tehát figyelembe venni, hogy milyen eszközzel milyen célokat kíván elérni egy társadalmi és munkaerőpiaci integrációt célzó program.

Több megkérdezett is kiemelte, hogy bár a közfoglalkoztatottak a korábbinál több pénzhez jutottak, ezt gyakran nem a legfontosabb dolgokra költötték el.

A Start-munkaprogramok keretében helyben megtermelt, friss, egészséges (pl. bio, azaz vegyszerrel nem permetezett) élelmiszerek a közkonyhára kerülve, vagy a közfoglalkoztatottak közt szétosztva **hozzájárultak a háztartások egészségesebb táplálkozásához.**

Az addig szociális segélyen élők munkába vonásával, a korábbinál valamivel magasabb jövedelemhez juttatásával amellet, hogy csökkent a szociális ellátórendszerre nehezedő nyomás, általában is csökkent a településen belüli feszültség. A közhangulat javulása a település élhetőségét, életminőségét is magasabb szintre emeli.

Összegezve az egyéni/háztartási szintű jövedelmekre gyakorolt hatásokat, elmondható, hogy a közfoglalkoztatás a mindennapi megélhetés körüli problémákat egyértelműen csökkenti, de például megtakarításra a közfoglalkoztatotti bérből már nem jut, ezért egy váratlan kiadás sokszor nehéz helyzetbe hozhatja az érintett háztartásokat. Ugyanakkor azt is ki kell emelni, hogy a közfoglalkoztatás nem teremt jólétet, nem alkalmas arra, hogy tömegeket mozdítson ki a szegénységből.

7.3. Munkaerőpiac átláthatóságára gyakorolt hatás

A vizsgálatba bevont tizenöt település többségében, a megkérdezett interjúalanyok véleménye szerint, a közfoglalkoztatás valamelyest hozzájárult a munkaerőpiac kifehéredéséhez, abban az értelemben mindenképpen, hogy **a korábban segélyekből élő, illetve alkalmi és feketemunkából jövedelemhez jutó inaktív vagy munkanélküli emberek idejük nagy részében legális munkaviszonyban, a közfoglalkoztatási programokban dolgoznak.** A munkaerőpiac közfoglalkoztatással összefüggő fehéredése különösen erőteljes a fekete foglalkoztatás által érintett szektorok (mezőgazdaság, építőipar) túlsúlyával jellemezhető települési körben. Korábbi kutatások is alátámasztják, hogy a közfoglalkoztatásban dolgozók „láthatóvá váltak az állam számára, elkezdődött társadalmi integrációjuk” (Századvég, 2016. a) p. 49.). A kutatók egyik vizsgálati terepük kapcsán megemlítik, hogy az érintett közfoglalkoztatottak korábban – jellemzően építőiparban – napszámosként, feketén dolgoztak (Századvég, 2016. b). Ugyanakkor a korábbi kutatások tapasztalataival egybehangzóan a vizsgálatba vont települések többségében megemlézték, hogy **a közfoglalkoztatás mellett többen is „maszekolnak”,** így próbálnak többletjövedelemre szert tenni. Amennyiben hosszabb időtartamú (1–2 hetes) munkalehetőség kínálkozik, általában táppénzre mennek, vagy hétvégén/esténként, „második műszakban” vállalnak feketemunkát; azt is hozzátették azonban az interjúalanyok, hogy ez tömegével nem jellemző.

Főként a kisebb településekre érvényes, hogy mind az alkalmi munkalehetőségekhez, mind pedig a közfoglalkoztatásban való részvételhez történő hozzájutás leginkább

informális, személyes viszonyokon alapul, a településen élő családok megélhetési, boldogulási lehetőségeit alapvetően helyi beágyazottságuk határozza meg, ezért a **munkaerőpiac átláthatóságára kevésbé hat a közfoglalkoztatás**. Azokon a településeken tehát, ahol kiemelten fontosak a személyes kapcsolatok, és a településvezetés számára is elsődleges szempont az emberek jólétének növelése, ott az önkormányzatok és a közfoglalkoztatók rugalmasan állnak hozzá a dolgozók közfoglalkoztatás melletti alkalmi és feketefoglalkoztatásához, a munkaidőt és a keretrendszert is rugalmasan kezelik. *„Hogy ha valaki elvégzi a feladatát, mert el kell, hogy végezze, de utána délután meg elmegy és maszekol, dolgozik. Mondtam, gyerekek, én nem vagyok adóhivatal, én örülök neki, ha többet keresel, mert jobban élsz, rendezettebb a lakásod, rendezettebb a portád. [...] És hát ilyen is van. Ez nem titok, hogy alig várja, hogy leteljen a munkaidő, pihen egy fél órát és hajt estig.”* – mondta el az egyik közfoglalkoztatás szervezője. Kétségtelen azonban, hogy ez a rendszer a beragadás kockázatát növeli, és nem motiválja az érintetteket a munkaerőpiacon való elhelyezkedésre.

Maguk a közfoglalkoztatottak is azon a véleményen vannak, hogy a közfoglalkoztatás – még ha a bérből le is vonnak a tartozásuk miatt – biztosabb megélhetést nyújt, mint a feketemunka. *„Feketébe is el lehet járni, de ugye a feketével az a gond, hogy ugye se táppénz, semmi, azért az [a közfoglalkoztatás – a szerk.] valamivel jobb.”*

Van ugyanakkor az inaktívoknak egy olyan – a tapasztalatok szerint – viszonylag szűk rétege, akik tartósan és kizárólag feketemunkából tartják fenn magukat. Ők nem jelennek meg a közfoglalkoztatásban, hiszen jóval magasabb jövedelemre tesznek szert a feketemunka révén.

Arról, hogy a közfoglalkoztatásnak milyen mértékű a hatása a gazdaság és a munkaerőpiac fehéredésére, megoszlanak a vélemények. **Ahol az alkalmi foglalkoztatási lehetőségek** – például a mezőgazdaság, az élelmiszeripar, az építőipar alacsony szerepe miatt – **szűkösek, ott nagymértékű „fehérítő” hatásról nem lehet beszámolni, azonban ahol a mező- és erdőgazdaságban vagy a faiparban működő egyes vállalkozások korábban berendezkedtek arra, hogy nagy arányban foglalkoztassanak bejelentés nélkül munkanélkülieket – főként szezonális munkák idején –, ott a közfoglalkoztatás révén sokakat sikerült az illegális foglalkoztatásból kivonni**. Ezekben a terepeken jelentős hatásról lehet beszámolni. Fentiek alapján látható, beigazolódott azon hipotézisünk, miszerint **a közfoglalkoztatás hozzájárul a munkaerőpiac fehéredéséhez**.

7.4. Kiszorító/piactorzító hatás

A piactorzító hatást két területen érdemes megvizsgálni. Egyrészt az önkormányzatok feladatkörébe tartozó településüzemeltetéshez és -fenntartáshoz kapcsolódó munkák esetében, melyeket az önkormányzatok a közfoglalkoztatás keretében végeznek el, másrészt az értékteremtő Start-munkaprogramokban előállított termékek tekintetében, amennyiben azok a helyi vállalkozások által létrehozott termékekkel versenyeznek a piacon.

A településüzemeltetéshez kapcsolódva, mint ahogy arra az általános gazdasági hatások fejezetben (7.1. fejezet) utaltunk, a közfoglalkoztatás keretében az **önkormányzatok jelentős költséget takarítanak meg azért, hogy a település fenntartásához, üzemeltetéséhez kapcsolódó feladatokat a közfoglalkoztatás keretében végzik** és az ilyen értelemben ingyen munkaerő mellett az önkormányzatoknak eszközbeszerzésére is lehetőségük nyílik. Kétségtelen, hogy a közfoglalkoztatási program hiányában ezeket a szolgáltatásokat a piacról kellene megvásárolnia az önkormányzatoknak. *„Amit korábban vállalkozóval, most ezekkel az emberekkel végeztetjük el, kisebb-nagyobb sikerrel.”* – mondta az egyik polgármester. Ez különösen a nagyobb vállalkozói jelenléttel rendelkező településeken érvényes, míg a vállalkozáshiányos településeken ezeket a feladatokat korábban nem vagy hiányosan látták el.

Ahogy az egyik hivatali osztályvezető rámutatott, még a belvízprogramnak is van piactorzító hatása, hiszen a vállalkozó nem kap megbízást az önkormányzatoktól. Az ilyen típusú településüzemeltetési szolgáltatásokhoz kapcsolódó piactorzító hatásról elsősorban a nagyobb településeken beszélhetünk, ahol jelen vannak azok a vállalkozások, amelyek potenciális kiszolgálói lehetnének az önkormányzatoknak. A kisebb településeken kevésbé jellemző ez a piaci kiszorítás.

A Start-munkaprogramok keretében előállított termékek piactorzító hatásáról mindössze egy-két vizsgált településen számoltak be, jellemzően csak ott, ahol jelentős számban működnek mezőgazdasági, kertészeti vállalkozások. Valójában csupán egy olyan negatív vélekedés volt (egy polgármester véleménye), miszerint a közfoglalkoztatásban végzett mezőgazdasági tevékenység miatt tönkrementek környékbeli kertészeti vállalkozások, mivel *„romlottak az elsődleges szektor jövedelmezőségi viszonyai”*. A vizsgált terepeken működő Start-munkaprogramra inkább az jellemző, hogy kis volumenben, alacsony hatékonysággal termelnek és a megtermelt termékek zömmel a közétkeztetésben hasznosulnak. A piacra nemigen kerül belőlük, ezért nem jelentenek különösebb veszélyt a helyi termelőkre. Több településen hangsúlyozták, hogy kifejezetten figyelnek arra, hogy ne menjenek a piaci ár alá az értékesítés során (hasonló képet fest Váradi Mónika 2016-os vizsgálata is). *„Az, hogy a szociális boltban, az őstermelő kiáll 650-ért, és mi odanyomjuk 550-ért, az polgárháborús veszély, mikor én kimegyek vásárolni a piacra.”* – mondta egy polgármester.

„Mi erre a torzító hatásra figyelünk, máshol is figyelünk. A zöldségértékesítésnél is figyeljük a piaci árakat. Mivel mi támogatottak vagyunk, ezért nem szoktunk úgy értékesíteni, hogy kellemetlen helyzetbe hozzuk a versenytársainkat. Sőt vannak kapcsolatok, helyi zöldségesekkel is és nekik is tudunk értékesíteni, mikor olyan helyzet van.” – mondta az egyik Start-munkaprogram vezetője.

Számos olyan esetet is tapasztaltunk, amikor a közfoglalkoztatásnak pozitív hatása volt a helyi gazdaságra, piaci szerveződésre. Az egyik vizsgált terepen a Start-munkaprogramban működő szárasztésztaüzem egy helyi baromfitartótól vásárolja meg a tojást, egy másik településen a Start-munkaprogram keretében termelt uborkát a helyi savanyító üzem számára szállítják be.

A **közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatása elsősorban az alkalmi munkaerőpiac területén mutatkozik**, bár kétségtelen, hogy a beragadás jelensége miatt (lásd 5.2.3. és 6.2.3. fejezet) még mindig vannak (igaz, egyre kevesebben), akik az állandó munkaerőpiacon is el tudnának helyezkedni, mégis inkább a közfoglalkoztatást választják.

Egy 2016-os kutatásban (Mód 2016) részt vevő vállalatok többsége szerint a közfoglalkoztatás nem gyakorol hatást a tevékenységükre, azonban azon vállalatok körében, akik érzik a hatását, negatívumokról számoltak be. A cégek közül főként a nagyobb vállalatok (250 fő feletti vállalkozások) tapasztaltak negatív hatást, 15–16 százalékuk tartja kedvezőtlen hatásúnak a közfoglalkoztatást. A válaszok alapján a fő probléma a közfoglalkoztatás által teremtett konkurencia, valamint a közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatása, amely legerősebben az ipari és a mezőgazdasági vállalatokat érinti.

Egy munkaerőhiánnyal küzdő helyi vállalkozó úgy fogalmazott: *„Azért nincs ember, mert mindenki közmunkás akar lenni inkább, mint hogy dolgozna, mert ott nem kell dolgozni... A közfoglalkoztatás miatt nem motiváltak az emberek. Nekem jó lenne, ha megszűnne, mert lennének dolgozók.”*

Az állandó munkaerőt kereső, és a munkaerőhiány miatt a közfoglalkoztatást okoló cégekről viszont a helyi interjúalanyok (köztük a közfoglalkoztatottak) úgy vélekedtek, hogy azok nem hajlandók a munkások elvárásainak megfelelő munkabért és munkakörülményeket biztosítani. *„Most már csak azok a vállalkozók nyilatkoznak úgy, hogy elszívja a közfoglalkoztatás a munkaerőt, akik nem akarnak tisztességes bért fizetni a dolgozóknak. Akik elkezdtek normális bért fizetni, oda áramlott is a munkaerő.”* – mondta az egyik polgármester.

A vizsgált településeken esősorban az alkalmimunkaerő-hiánnyal küzdő kertészeti és mezőgazdasági ágazatok vállalkozói panaszkodtak a közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatására. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében tűnik legégetőbbnek ez a probléma, ahol egyes vélekedések szerint leépültek az élőmunkaigényes ágazatok, így például a gyümölcstermesztés, mert *„nincs, aki leszedje az almát”* – mondta egy mezőgazdasági vállalkozó. De e területeken nemcsak a közfoglalkoztatás, hanem az összeszerelő üzemek is elszívják a munkaerőt a mezőgazdaságtól. A magas termelékenységű dolgozók itt magasabb bért és barátságosabb munkakörülményeket, kiszámíthatóbb munkát találnak. A közfoglalkoztatottak körének változásával, az egyre kevésbé munkaképesek beszorulásával a közfoglalkoztatás már kisebb mértékben szívja el a munkaerőt, hiszen az ott lévők nem tudnák elvégezni a mezőgazdasági idénymunkákat.

A Start-munkaprogram kapcsán nem lehet figyelmen kívül hagyni az önkormányzatok azon gyakorlatát, miszerint **a leginkább használható, szakképzett közfoglalkoztatottakat igyekeznek benntartani a programban**. Ez nem mindenhol jellemző, de érthető ott, ahol az értékteremtő Start-munkaprogram a helyi gazdaság szerves részévé vált (lásd 6.2.3. fejezet).

Azaz az önkormányzatnak hasonlóképpen kell versenyeznie a megbízható munkavállalóért, mint a vállalkozóknak. *„Akiben volt egy minimális hajlandóság, ővele azért tudtunk valamit kezdeni, de blokként nemcsak a közfoglalkoztatott, hanem a közfoglalkoztató is megjelent. Ez azt jelenti, hogy nyilván ő is ragaszkodott a munkaképes és a munkáját magas színvonalon végző emberekhez, és nyilván az elsődleges munkaerőpiacnak is ezekre az emberekre van, lenne, meg volt szüksége. Akkor, amikor már elkezdtük őket közvetíteni, akkor a közfoglalkoztatók részéről is egy nagyobb ellenállás volt tapasztalható, úgyhogy több-kevesebb sikerrel lehetett csak őket kimozdítani.”* – fogalmazott egy járási hivatal munkatársa.

A tendenciákat figyelembe véve megállapítható, hogy **a munkaerőiaci kereslet növekedésével a közfoglalkoztatási programokban egyre inkább a nehezen foglalkoztatható, értékteremtő munkára korlátozottan alkalmas emberek maradnak, aminek következtében a közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatásáról egyre kevésbé beszélhetünk.** A közfoglalkoztatásban maradók jelentős része a szezonális munkaerőpiacon sem állná meg a helyét, *„gépeket, szerszámokat nem lehet a kezükbe adni”*. Ezzel a folyamattal összefüggésben az értékteremtő munkavégzés is fokozatosan visszaszorul a programokban és **a közfoglalkoztatás keretében előállított termékek, szolgáltatások piactorzító hatása is elhanyagolhatóvá válik,** az önkormányzatok pedig egyre inkább rászorulnak arra, hogy az általános településüzemeltetési feladatok ellátását a piacról vásárolják meg.

7.5. Tovagyűrűző hatások

A mezőgazdasági célú közfoglalkoztatás keretében számos vizsgált településen termelnek közvetlenül a települési közétkeztetés számára. A saját forrásból származó alapanyagok révén egyrészt **csökken a település függősége a külső forrásoktól,** másrészt tudják, hogy mi kerül a konyhában feldolgozásra. Ez alapján a saját termelésű élelmiszernek számos hozzáadott értékét lehet azonosítani. Egyrészt egészséges élelmiszer kerül a közétkeztetésbe, másrészt mindenki számára láthatóvá válik, hogyan használja fel a település a megtermelt terményeket. Utóbbi növelheti a program elfogadottságát és a résztvevők önbecsülését.

Ahogy erre a korábbi fejezetekben (6.1., 6.2. fejezet) már utaltunk, a településüzemeltetés és -fenntartás az egyik olyan önkormányzati feladatkör, amiben számos feladatot a közfoglalkoztatáson keresztül oldanak meg a települések. A tisztán és rendezetten tartott környezet egy olyan eredménye a közfoglalkoztatási programoknak, amely kiválthat indirekt hatásokat. Egy karbantartott, rendezett település pozitív hatással van az ott lakók jóllétére (lásd részletesen a 6.3. fejezetben), de nem elhanyagolható elem az sem, hogy **a településre látogató vendégek, turisták benyomása kedvező legyen.** *„Ilyen értelemben közvetetten hozzájárul magának a foglalkoztatási helyzetnek a javításához [...] aszfaltoznak, a csatornázást, vízelvezetést megoldják, járdákat hoznak létre, mindez lehetővé teszi, hogy jöjjenek cégek.”* – összegezte tapasztalatait az egyik járási hivatal osztályvezetője.

A közfoglalkoztatás és a turizmus közvetlen összekötésére kevés konkrét példát láttunk az esettanulmányokban, azonban feltételezhetjük, hogy ha a helyi közfoglalkoztatási programban odafigyelnek a településkép karbantartására, akkor annak pozitív hozadéka lehet a település turizmusára nézve.

További gazdasági hatások között említhető, hogy a közfoglalkoztatási programok hozzájárultak számos új, addig nem alkalmazott termelési technológia, innovatív termék (pl. biotermék, energiaültetvény) elterjedéséhez, valamint a mezőgazdasági programok felélesztettek Magyarországon már kiveszőben lévő, esetenként a helyi identitás szerves részét képező termelési hagyományokat, zöldség- és gyümölcsfajtákat (pl. batáta, csicsóka, berkenye), valamint állatfajtákat (pl. kopasznyakú tyúk).

Tovagyűrűző hatásként azonosítható, hogy a közfoglalkoztatási programok számos településen javították a **helyben elérhető termékek és szolgáltatások színvonalát**, kínálati spektrumát. A közfoglalkoztatás keretében előállított termékeket – azok jellegétől függően – túlnyomórészt helyi és térségi lakosok, helyi intézmények és vállalkozások részére értékesítik, ami a beszerzési, szállítási költségek csökkentését segíti elő. Arra is akad példa, hogy a közfoglalkoztatás alapjain létrejött szociális szövetkezetek által működtetett feldolgozó üzemek a helyi kistermelők által megtermelt alapanyagot vásárolják fel, rendszeres, tervezhető jövedelemhez juttatva a helyi lakosságot. A termékfelvásárlás egy-egy esetben termeléskoordinációval kapcsolódik össze, amely lehetővé teszi az egységes minőségű, nagyobb volumenű alapanyag-termelést.

A terepkutatás tapasztalatai szerint a közfoglalkoztatás tovaryűrűző hatásai erőteljesen függenek a programok típusától. Az egyik Nógrád megyei település polgármestere például azt emelte ki, hogy a belvízelvezetésnek köszönhetően a biztosítási kárbejelentések száma jelentősen csökkent a községében. Ugyanitt megemlítették az illegális személtlerakók megszüntetésének környezeti hatásait is, kiemelve a településen a mélyfúrású kútból származó ivóvíz minőségére gyakorolt pozitív hatást. Egy másik településen a helyi gazdaság szereplői számára is ötletadó technológiai, termelési megoldásokat valósítottak meg a közfoglalkoztatási programok keretében. Az értékálló, innovatív beruházások következtében nemcsak rendezettebb, hanem egyben kulturáltabb, fejlettebb is lett a helyi környezet.

7.6. Gazdasági fenntarthatóság

A megkérdezett településvezetők szerint a kezdeti időszakban, amikor még nagy létszámban működtek a Start-munkaprogramok, nem volt teljesen egyértelmű, hogy a gazdaságos működtetés vagy a szociális felzárkóztatás a közfoglalkoztatás elsődleges célja. Jelenleg a csökkenő létszámmal és a közfoglalkoztatottak összetételének változásával (a képzetesebb munkaerő távozásával) egyre kézenfekvőbbnek tűnik a szociális cél előnyben részesítése.

A közfoglalkoztatási programok gazdasági fenntarthatóságának értelmezése kapcsán két karakteres vélemény fogalmazódott meg. Az egyik szerint a fenntarthatóság a

közfoglalkoztatási **programok öfenntartásra való képességét** jelenti, amely szerint „*attól lesz fenntartható egy ilyen program, ha a költségeiket öfenntartóan is meg tudják oldani*”, azaz bevételt tudnak generálni. E megközelítés szerint sem a belvízelvezetés, sem a belterületi közutak karbantartása nem segíti elő a fenntarthatóságot, mivel nem generálnak bevételt, amelyből a költségeket fedezni lehetne.

A vélemények másik csoportja szerint a fenntarthatóság azt jelenti, hogy az önkormányzat a közfoglalkoztatási programok révén **képes a költségmegtakarításra**. Az önkormányzat és az intézmények forrásokat takarítanak meg azáltal, hogy a város üzemeltetéséhez, fenntartásához vagy az intézmények feladatainak ellátásához szükséges munkaerőt közfoglalkoztatottakkal „pótolják”. Általános vélemény, hogy a települések a közfoglalkoztatottak nélkül nem tudnák teljesíteni az ellátandó feladataikat. Ez az a pont, ahol az önkormányzat érdekei szembekerülnek a közfoglalkoztatási programok fő célkitűzésével, azaz a közfoglalkoztatottak elsődleges munkaerőpiacra történő reinteegrálásával.

A saját konyhára termelő mezőgazdasági programok szintén módot adnak a megtakarításra, a helyi óvodában működő közkonyhán hasznosított termények árát így más célokra is fel lehet használni. A közfoglalkoztatási program keretében lebonyolított képzések is elősegítették a költségmegtakarítást: a fűtési költségeket az önkormányzatok beépíthették a képzési költségvetésükbe, ezzel csökkentve fenntartási kiadásait.

A terepkutatás tapasztalatai szerint a **közfoglalkoztatási programok gazdasági fenntarthatóságának egyik legfőbb akadályát a megfelelő szaktudással rendelkező közfoglalkoztatottak hiánya jelenti** (részletesebben lásd 6.2.3. fejezet) (A szakképzést alapkompentencia-fejlesztésnek kellene megelőznie, ezt követően történhetne a szövetkezetbe lépés). A közfoglalkoztatásból fokozatosan eltűntek a magasabban képzett és jó teljesítőképességgel rendelkező munkavállalók, akikkel a feladatokat magas színvonalon lehetett elvégezni és egyre nagyobb számban jelennek meg a képzettség nélküli, sok szempontból hátrányos helyzetű munkavállalók.

A közfoglalkoztatási programok fenntarthatóságának útját interjúalanyaink kisebb része a közfoglalkoztatás alapjaira épülő szociális szövetkezetekben látja, hozzátéve, „*aki akarta, az eddig megcsinálta, próbál életképes maradni*”. A kisebb, erőforráshiányos településeken megkérdezett interjúalanyok ugyanakkor nem tekintik reális kimeneti irányynak a szociális szövetkezetté alakulást. Tapasztalataik szerint a településükön nincs meg az ehhez szükséges szakképzett munkaerő, akikre stabil piaci szervezetet lehetne építeni. „*Azokkal az emberekkel, akik a közfoglalkoztatásban maradnak, nem lehet hatékonyan működtetni egy szociális szövetkezetet*”.

A településvezetők többsége attól tart, hogy a támogatások megszűnésével a szociális szövetkezetek nem lesznek életképesek (egyelőre többségük még a béreket sem képes kitermelni, nemhogy nyereséget). „*A szociális szövetkezetet erőltettük már régóta, őszintén szólva, én azért nem megyek bele, mert ilyen körülmények között nem látom a saját maga lábán fennállását, fenntarthatóságát, egyrészt azért, mert*

kevés a földünk, tehát, hogy ha egy alföldi települést vennénk, mezőgazdasági települést, akkor azt mondom, hogy belevágnék, de így... Itt az állattartás az, amelyik működhet” – mondta a Start-munkaprogram vezetője az egyik vizsgált településen. Lényegében erre, azaz az üzleti alapú bevételstervezés nehézségeire mutatott rá G. Fekete és szerzőtársa (2014) is a közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetek fenntartható működésének tényezőit vizsgálva.

A közfoglalkoztatás alapjain létrejött szociális szövetkezetek képviselői szerint a fenntartható működéshez további, könnyített pályázatok lennének szükségesek, amelyek a létrejött szervezetek humán- és technológiai kapacitásait tovább erősítenék: „Kellene egy következő lépés, amely nem annyira megengedő és nem is piaci jellegű, például 75 százalékos bértámogatás, amely a támogatási időszak alatt lecsökken 60-ra, de kikényszeríti a piaci alapú működést. A fenntartható működéshez ez a tanulási folyamat feltétlenül szükséges lenne.”

7.6.1. A fejezetben bemutatott hatások összefoglalása

Ebben a fejezetben a közfoglalkoztatás gazdasági eredményeit, hatásait vizsgáltuk. Olyan kérdésekre kerestük a választ, hogy a hazai közfoglalkoztatási programok milyen értékeket, eredményeket hoztak létre, milyen pozitív és negatív folyamatokat indítottak el a helyi gazdaság területén. A hatások terén mind az egyéni, mind a helyi közösségi hatásokra kitértünk, illetve megkíséreltük néhány mutató vizsgálatát makro szinten, kvantitatív módszerekkel is.

Ki kell emelnünk, hogy a településvezetők, a közfoglalkoztatók és a közfoglalkoztatás szervezők többsége mérsékelt gazdasági hasznokat vár el és azonosít a településén megvalósuló közfoglalkoztatási programok kapcsán. Hiszen a közfoglalkoztatás keretében gyakorta olyan tevékenységeket végeznek, amelyek szociális és felzárkóztató célja és hatása erőteljesebb, illetve amelyek az intézményrendszer üzemeltetéséhez szükségesek, továbbá amelyeknek nagy az élők munkáigénye. A gépesítés nem előrehaladott, hiszen az csökkenthetné a foglalkoztatotti létszámot. A közfoglalkoztatás a települési önkormányzatok számára tehát elsősorban a megtakarítások és a költségcsökkentés eszköze.

A 4.2. fejezetben bemutatott elméleti keret csoportosítása alapján tehát ebben a fejezetben a következő hatásokat vizsgáltuk:

- Jövedelem változása, fogyasztás változása, életminőség: a közfoglalkoztatás kulcsszerepet töltött be a résztvevők jövedelemszintjének emelésében és életkörülményük javításában. A közfoglalkoztatásban végzett munkaért járó munkabér a korábbinál magasabb, így magasabb szintű fogyasztást is lehetővé tehet.

Bár a változás nem túl nagy, de több helyen említették, hogy a közüzemi számlákat könnyebben kifizetik, csökkennek a hátralékok, adósságok. Egy-egy településen az is jelentős eredmény, hogy a gyermekéhezéssel kapcsolatos jelzések száma csökkent. A Start-munkaprogramok keretében

helyben megtermelt, friss, egészséges (pl. bio) élelmiszerek a közkonyhára kerülve vagy a közfoglalkoztatottak közt szétosztva hozzájárultak a háztartások egészségesebb táplálkozásához. Ugyanakkor a közfoglalkoztatásból származó jövedelem annyira alacsony, hogy abból a résztvevők életszínvonala nem tud érdemben javulni.

- Önellátás mértékének növekedése, háztáji gazdaság indítása: volt olyan település, ahol a közfoglalkoztatás hatására kezdtek háztáji gazdálkodásba (ezt csak kevés helyen említették).
- Egyensúlyi bérek változása: a közfoglalkoztatás bérekre gyakorolt hatását kvantitatív módon nem tudtuk vizsgálni. A terepi kutatás tapasztalata azt mutatja, hogy a megkérdezett polgármesterek, közfoglalkoztatás szervezők, vállalkozók és egyéb szereplők nem gondolják, hogy a közfoglalkoztatás elterjedtsége hatással lenne a bérek változására. Inkább a minimálbér emelkedésében és a gazdasági fejlődésben látják az okokat.
- Egyensúlyi árak változása: a Start-munkaprogramok keretében előállított termékek piactorzító hatásáról mindössze egy-két vizsgált településen számoltak be, jellemzően csak ott, ahol jelentős számban működnek mezőgazdasági, kertészeti vállalkozások. A vizsgált terepeken működő Start-munkaprogramra inkább az jellemző, hogy kis volumenben, alacsony hatékonysággal termelnek és a megtermelt termékek zömmel a közétkeztetésben hasznosulnak. A piacra nemigen kerül belőlük, ezért nem befolyásolják a termékek helyi árait.
- Értéktermelés: a mezőgazdasági tartalmú programok keretében előállított termékeket döntőrészt a helyi közétkeztetésben hasznosítják, amely gyakorta kisebb mértékű költségmegtakarítást eredményez az önkormányzati költségvetésben. Kevés olyan példával találkoztunk, ahol a Start-munkaprogram bevétele olyan mértékű, hogy az önkormányzat saját költségvetésében másra is fel tudja használni.
- Helyi gazdaságfejlesztés: a tisztán és rendezetten tartott környezet egy olyan eredménye a közfoglalkoztatási programoknak, amely kiválthat indirekt hatásokat. Egy karbantartott, rendezett település azon túl, hogy pozitív hatással van az ott lakók jóllétére, hozzájárul ahhoz, hogy a településre látogató vendégek, turisták benyomása kedvező legyen. Emellett elmondható az is, hogy a közfoglalkoztatás számos helyen javította a helyben elérhető termékek és szolgáltatások színvonalát, kínálati spektrumát.
- Növekvő vásárlóerő: települési szintű jövedelmi hatásként kiemelendő, hogy a közfoglalkoztatás mintegy fejlesztési forrásként működött a legkisebb településeken. Néhol a Start-munkaprogram bevételei is többletforrásokat jelentettek. Számos településen a magasabb egyéni/háztartási szintű jövedelmeknek köszönhetően a helyi adók befizetésének gyakorlata erősödött.
- Kiszorító hatás: az önkormányzatok jelentős költséget takarítottak meg azzal, hogy a település fenntartásához, üzemeltetéséhez kapcsolódó feladatokat a közfoglalkoztatás keretében végezték. Kétségtelen, hogy a közfoglalkoztatási

program hiányában ezeket a szolgáltatásokat a piacról kellene megvásárolnia az önkormányzatoknak, amennyiben van rá költségvetési fedezete.

A közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatása elsősorban az alkalmi munkaerőpiac területén mutatkozik. Bár még mindig vannak – igaz, egyre kevesebben –, akik az állandó munkaerőpiacon is el tudnának helyezkedni, mégis inkább a közfoglalkoztatást választják. A munkaerőpiaci kereslet növekedésével a közfoglalkoztatási programokban egyre inkább a nehezen foglalkoztatható, értékteremtő munkára korlátozottan alkalmas emberek maradnak, aminek következtében a közfoglalkoztatás munkaerő-elszívó hatásáról egyre kevésbé beszélhetünk.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az önkormányzatok a leginkább használható, szakképzett közfoglalkoztatottakat igyekeznek benntartani a programban. Az önkormányzatnak a vállalkozókhöz hasonlóan versenyeznie kell a megbízható munkavállalóért.

- A munkaerőpiac fehéredése: a közfoglalkoztatás valamelyest hozzájárult a munkaerőpiac kiféhéredéséhez, a korábban segélyekből élő, illetve alkalmi és feketemunkából jövedelemhez jutó inaktív és munkanélküli emberek most idejük nagy részében legális munkaviszonyban, a közfoglalkoztatási programokban dolgoznak.

Ugyanakkor a vizsgálatba vont települések többségében megemlítették, hogy a közfoglalkoztatás mellett többen is „maszekolnak”, így próbálnak többletjövedelemre szert tenni. Ahol az alkalmi foglalkoztatási lehetőségek – például a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és az építőipar alacsony szerepe miatt – szűkösek, ott nagymértékű „fehérítő” hatásról nem lehet beszámolni. Azonban ahol a mező- és erdőgazdaságban, valamint a faiparban működő egyes vállalkozások korábban berendezkedtek arra, hogy nagy arányban foglalkoztassanak bejelentés nélkül munkanélkülieket, főként szezonális munkák idején, ott a közfoglalkoztatás révén sokakat sikerült az illegális foglalkoztatásból kivonni.

8. Felzárkóztatást célzó beavatkozások és lehetséges kiutak

E fejezet a közfoglalkoztatás és a létrejövő mezőgazdasági fejlesztések viszonyát, valamint az erre épülő felzárkóztatás lehetőségeit járja körül. Fejezetünk elsősorban a legrosszabb helyzetű, szegregált települések lehetőségei szempontjából vizsgálja a kérdést.

A műszaki leírásban megfogalmazott kutatási kérdések közül a következőkre keressük a választ e fejezetben (a szám a műszaki leírás szerinti számozást jeleníti meg):

3. Milyen lehetőségek vannak a szegregált (roma) települések mezőgazdasági tevékenységének kiterjesztésére, illetve hatékony működtetésére? Milyen más tevékenységek kínálnak esélyt a foglalkoztathatóság növelésére?

13. Hogyan javítható a különböző felzárkóztatást célzó beavatkozások helyi szinergiája?

A korábbi fejezetekhez képest, ebben az esetben nehezebb áttekintést nyújtani, ugyanis a vizsgálat alapját képező esettanulmányokban ez a problémakör jóval kisebb súllyal van jelen, illetve a feltett kutatási kérdések is messzebb menő, átfogóbb javaslatot indikálnak. Így e fejezet tartalma és struktúrája is jelentős mértékben eltér a korábbiaktól, inkább egy kitérőnek tekinthető a szegregált kistépelülések világába.

A vizsgálat terepül szolgáló tizenöt helyszín közül öt településen egyáltalán nem zajlott mezőgazdasági Start-munkaprogram vagy hasonló, kapcsolódó fejlesztés. Lényegében a fennmaradó tíz település tapasztalatai alapján van mód a jelenlegi elemzés elkészítésére. Éppen ennek okán, a következőkben sok szempontból támaszkodni kívánunk más kutatások és a szakirodalom eredményeire is, hogy kellő beágyazottsággal tudjuk tárgyalni ezt a témát. Ugyanakkor szükséges arra is felhívni a figyelmet, hogy ez a problémakör (a közfoglalkoztatás és a mezőgazdasági fejlesztések viszonya a szegregálódó településeken) a hazai tudományos vizsgálatokban és a szakpolitikában is marginális helyet foglal el, így alig-alig van mód összehasonlító eredmények bemutatására.

8.1. Hátrányos helyzet, szegregátum fogalmi megközelítése

A 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről jogszabályi szinten határozza meg, hogy mit tekinthetünk **szegregátumnak**, vagy szegregálódó területnek. E szerint a szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület: *„szegregációs mutatóval lehatárolt olyan egybefüggő terület, amelyen az alacsony társadalmi státuszú családok koncentráltan élnek együtt vagy a társadalmi státuszcsökkenés jelei*

tapasztalhatók, ezért a területen közösségi beavatkozás szükséges; szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület lehet egy önálló településrész, de részét képezheti egy vagy több településrésznek is.” A szegregációs helyzet alapja mutatószámmal definiálható: legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15–59 év) belül. A kormányrendelet szegregálódó településekről nem szól, ugyanakkor elfogadhatjuk, hogy e fogalom alatt olyan településeket kell érteni, amelyek kifejezetten kedvezőtlen társadalmi és gazdasági mutatókkal rendelkeznek, az ott élő népesség tartós mélyszegénységgel fenyegetett, vagy egyéb, itt nem kifejtett szempontok szerint kedvezőtlen adottságokkal bír.

Elemzésünk témája szempontjából ezt a hátrányos helyzetű települési státuszt más dimenziókban is szükséges értelmezni. A szegregációval veszélyeztetett települések a gazdasági térszerkezetben kedvezőtlen helyet foglalnak el. A marginális helyzetük oka, hogy a piac (számos tényező miatt) nem képes arra, hogy a gazdaság szövetébe hatékonyan integrálja ezeket a településeket és az ott élő társadalmat. Nemcsak a fogyasztás, a kereslet és a kínálat piaca gyenge, hanem ennek háttérében a munka piacának keresleti és kínálati oldala is. A munka keresleti dimenziójában hiányzik ezen területekről a termelés alapfeltételeként megjelenő működő tőke. A munka kínálati oldalán pedig elsősorban a versenyképesség hiánya mutatható ki: piaci munkahelyekre nehezen eljutó megváltozott munkaképességűek, szakképzetlenek és más, szociális okokból kimaradók magas arányban élnek a szegregált lakóhelyeken. A kialakult helyzetet számos egyéb probléma súlyosbíthatja, ilyenek az infrastrukturális kihívások, helyi szocializációs gyakorlatok, iskolarendszer stb. A fent említett elemek között azonban általánosan nem mutatható ki egy ok-okozati folyamat. Egyik vagy másik tényező problémája, mintegy erősíti a többi dimenziót is.

A szakpolitika évtizedek óta igyekezett beavatkozni különböző intézkedésekkel, több helyi sikerrel és eredménnyel, ugyanakkor a problémát általánosan nem sikerült megoldani. A közfoglalkoztatás, a helyi fejlesztések, a mezőgazdaság és a leszakadó települések viszonyában így tehát a legfontosabb kérdés, hogy az önkormányzatok (vagy más szervezetek) képesek-e arra, hogy helyi piacukat megszervezzék és integrálják a nemzetgazdaságba, úgy hogy közben ez nem tartozik a feladataik közé.

8.2. A szociális gazdaság mint kiút

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a szociális gazdaság vagy harmadik szektor, a köz- és a piaci szféra között helyezkedik el. A hazai viszonyok vonatkozásában egy egyértelmű, igen erősen munkaerőpiaci szemléletű definíciót érdemes említeni: *„olyan helyi kezdeményezéseket tekintünk a szociális gazdaságba tartozónak, amelyek célja a nehezen elhelyezhető emberek integrálása a munka világába, foglalkoztatást, szakmai tudásuk fejlesztését és tanácsadást kínálva számukra”* (Frey [2007] 23.).

A szociális gazdasággal összefüggésben a társadalmi vállalkozás fogalmát is szükséges érinteni, bár ez esetben is jellemző, hogy hiányzik mind a szakpolitikai,

mind a tudományos definíció. A társadalmi vállalkozások a harmadik szektor részei, röviden összefoglalható általános jellemzőjük, hogy a piacorientált vállalkozói tevékenységből származó bevétel valamilyen közösségi, szociális vagy társadalmi célt szolgál. Magyarországon a legjellemzőbb forma a szociális szövetkezet, illetve a nonprofit és a civil szektor jelentős része is társadalmi vállalkozásként működik.

A szociális szövetkezet olyan speciális gazdálkodó szervezet, amely ötvözi a gazdasági társaságok és a társadalmi szervezetek előnyeit, hiszen a hátrányos helyzetű embereknek biztosít munkalehetőséget, és olyan szükségletek kielégítésére törekszik, melyet a piaccgazdaság nem tud felvállalni. Tagjai – az „egy tag-egy szavazat” elvének megfelelően – egyenlő joggal vesznek részt a szövetkezet működését meghatározó döntésekben, a végrehajtás ellenőrzésében, a vezetők megválasztásában. Tagjai közt legalább egy önkormányzat vagy nemzetiségi önkormányzat (vagy ezek jogi személyiségű társulása), vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet tagjának kell lennie.

A közfoglalkoztatási programból való továbblépés egyik ösztönzött útja a **szociális szövetkezetek létrehozása**. Tapasztalataink egybeesnek, az egyik a járási osztályvezetővel, aki szerint „*aki akarta, az eddig megcsinálta, próbál életképes maradni*”. A megkérdezett járási osztályvezető azonban ma már szkeptikus véleményt képvisel a szociális szövetkezetek alapításával kapcsolatban, mivel a közfoglalkoztatásban részt vevő humánállomány mellett nem látja garantálnak a működtetést: „*azokkal az emberekkel, akik a közfoglalkoztatásban maradnak, nem lehet hatékonyan működtetni egy szociális szövetkezetet*”.

Arra vonatkozóan nem érkeztek információk, hogy a településvezetők kötelezettségként élték volna meg a szociális szövetkezetek létrehozását. Több megkérdezett polgármester is aggályainak adott hangot, hogy szociális szövetkezetet hozzanak létre, mert a közfoglalkoztatáson alapulva nem látják biztosítottnak a működtetésüket, a rendelkezésre álló támogatási formák ellenére sem. A megyeszerte ismert példák inkább óvatosságra intik a településvezetőket, tekintettek arra, hogy egy rossz döntés hatására azt is elveszthetik, amit eddig felépítettek.

A megkérdezettek jelentős része (főleg a kisebb, erőforráshiányos települések) a szociális szövetkezetté válást nem tekintik reális kimeneti iránynak a közfoglalkoztatásból. Több településen tapasztaltuk, hogy úgy vélik, a településükön nincs meg az ehhez szükséges szakképzett munkaerő, akikre stabil piaci szervezetet lehetne építeni. Jelenleg a település fenntartásával, élhetőbbé tételével kapcsolatos feladatokkal tudják bevonni az embereket a munka világába.

Mások attól tartanak, hogy a támogatások megszűnésével a szociális szövetkezetek nem lesznek életképesek (egyelőre többségük még a béreket sem képes kitermelni, nemhogy nyereséget termelni). A bizakodóbb, főleg városi interjúalanyok úgy vélik, hogy a település vezetőinek tagként való bevonásával, olcsóbb diákmunka igénybevételel van esélyük a fennmaradásra, de a támogatások esetleges megszűnésére még ők sem találták meg a megnyugtató válaszokat (esetleg más, pl. uniós források bevonása is megfontolandó lehet). A terepkutatás során megkérdezett

szakemberek szerint kistelepüléseken a méretgazdaságosság lehetősége nélkül, hatékony munkaerő és tőke nélkül erre alig van esély.

Mindezzel együtt ki kell emelnünk a szociális szervezetek befogadó munkahely szerepét. Ahogy korábban is bemutattuk, a közfoglalkoztatottak számára a nyílt munkahelyi reintegráció egyre kevésbé reális kimenet, legalábbis jelenleg. Számukra a szociális gazdaság szervezetei olyan munkahelyet biztosíthatnának, amelyek toleránsabb és befogadóbb körülményeket teremtenek, ami elengedhetetlen feltétel a hosszú távú reintegrációjukhoz, hiszen ezek az emberek legfeljebb nagyon hosszú távon, sok komplex segítséggel lehetnek kivezethetők az elsődleges munkaerőpiacra. Ez esetben viszont el kell fogadni, hogy ezek a szervezetek nem válhatnak piaci szereplővé, hiszen a termelési és hatékonysági szempontokat felülírják a szociális szempontok. Itt szükséges leszögeznünk, hogy bár a szociális szervezetek az elsődleges gazdaság részei, de a termelési tevékenységük mellett legalább akkora jelentősége van társadalmi feladataiknak is. Ezt elfogadva belátható, hogy nem feltétlenül elvárható kötelezően az önfenntartás elérése (főleg nem rövid távon), ezért szükséges megfelelő támogatási gyakorlatot kialakítani.

8.2.1. Mezőgazdasági programok a közfoglalkoztatásban és a szociális gazdaságban

A közfoglalkoztatás keretein belül szervezett mezőgazdasági termelést most egy szociális gazdasági tevékenységként értelmezzük. Ezekben a programokban **a piaci tevékenység másodlagos és a fő cél a leszakadó társadalmi réteg valamilyen szintű reintegrációja**. Sok településen úgy definiálták, hogy a közfoglalkoztatottak értékteremtő munkát végezzenek.

„A közfoglalkoztatás a községben 2012-ben indult és a célja a kezdetektől fogva az volt, hogy kompenzálja a kedvezőtlen foglalkoztatási helyzetet, lehetőség szerint értékteremtő munkát biztosítson a helyiek számára. Ez volt az oka, hogy a kezdetektől mezőgazdasági részprogramot valósít meg a település; az első években volt még bel- és külterületi útkarbantartás, csapadékvíz-elvezetés, valamint helyi sajátosságokhoz igazodó részprogram is. (...) Amire a településnek szüksége volt, alapkolgattuk az elején.” – mondta az egyik polgármester. *„Ez utóbbi részprogramokban már azért nem vesznek részt, mert a dologi költségek után járó támogatás egyre csökkent és a szükséges kiadásokat a település önerőből már nem tudta biztosítani. **Így a mezőgazdasági program maradt meg, amelynek célja, hogy minél több bevételt tudjunk termelni éves szinten.**”*

Ezen a ponton tennünk kell egy kis kitérőt. Ahogy korábban bemutattuk, a közfoglalkoztatási programokban 2011–2012. táján igen sok álláskereső volt és így (különösen a kistelepüléseken) szinte reménytelennek tűnt, hogy ezek a tömegek a közfoglalkoztatáson kívül munkát találjanak. Ugyanakkor a közfoglalkoztatásban igen jelentős források álltak rendelkezésre, gyakorlatilag a helyi önkormányzatok szándékán múlt, hogy mennyi emberre kérnek keretszámot és finanszírozást. **A mezőgazdasági programok e nagy létszámok kezelésére ideális terepet nyújtottak.** Néhány hektár föld szabadföldi, extenzív megművelése már elegendő

indok volt arra, hogy közfoglalkoztatottak tucatjai lépjenek be a mezőgazdasági Start-munkaprogramokba. Ahol azonban igen alacsony hatékonyságú volt a munkaszervezés, hiszen egyrészt sokan voltak az ellátandó feladatokra, másrészt mindent, amit csak lehetett, kézi erővel kellett megoldani. Így a termelés hatékonysága nemcsak a szakértelem hiánya, hanem a túlfoglalkoztatás miatt is háttérbe szorult.

A mezőgazdasági Start-munkaprogramokban az elmúlt években összesen 26–32 ezer ember közfoglalkoztatása történt. E programok 1865 hektár termőföldet vontak művelés alá, településenként átlagosan 12 hektárt. A földterületek legnagyobb része önkormányzati tulajdonú volt, de a nemzeti földalap földjeit is használták. A szántóföldi és a zártkerti művelés volt a leggyakoribb, de több településen használtak fóliás technológiákat is.

15. táblázat: A mezőgazdasági Start-munkaprogram létszámának alakulása (fő)

	2014.	2015.	2016.	2017. 1–11. hó
Mezőgazdasági startmunka	29 341	32 944	31 701	26 226

Forrás: BM-adatszolgáltatás 2018.01.30

A mezőgazdasági termelés természetesen egyéb, másodlagosnak tekinthető célokat is szolgálhat, mint például a helyi konyha anyagi tehermentesítése, egészséges és helyi élelmiszerek előállítás stb. Ugyanakkor a legtöbb esetben általános vonás, hogy a piaci orientáció másodlagos jellegű volt.

A következő kérdés, hogy milyen tényezők és együttthatók mellett dönthetnek úgy az önkormányzatok, hogy a szociális gazdasági alaptervekenységből elmozdulnak a társadalmi vállalkozás felé. Mikor válik a piaci tevékenység elsődlegessé és jelenik meg a piac szervezésének szándéka is? (A gyakorlatban ez általában a szociális szövetkezet megalakítása vagy a közfoglalkoztatásban létrejövő jelentős értékesítési volumen kapcsán érhető tetten.)

A vizsgált eseteink között Baktalórántháza, Bátortereny, Jobbágyi, Kerecseny, Kisharsány, Komló, Lenti, Siklósnagyfalu és Szentgyörgyvölgy településeken zajlik vagy zajlott a Start-munkaprogram keretei között mezőgazdasági termelés. Ezek mellett a Baktalórántházai járás kapcsán kiemelték a járási hivatal munkatársai, hogy a járás legtöbb településén zajlik valamiféle mezőgazdasági termelés, attól függően, hogy az önkormányzatoknak van-e földje, és ha van, mennyi. **A programok általános jellemzője a humán erőforrás hiánya és/vagy gyengesége**, amely a legtöbb esetben már a programok indulásakor problémákat okozott. A mezőgazdaság olyan tevékenység, amely megfelelő szakértelmet és kellő alázatot igényel, valamint nagy munkabírást is. Az önkormányzatok általános problémájaként jelentkezett, hogy hiába vontak be sokakat a mezőgazdasági programba, a résztvevők nagy többségének az általános munkaképességi hátrányai és rossz egészségi állapota mellett mezőgazdasági szaktudása sem volt. Még azokban a falvakban is, ahol

előfordult az otthoni konyhakerti gazdálkodás, a munkavállalók tudása nagyon messze volt a nagyobb volumenű termelés igényeitől.

A rendszer második problémája ebből következett. Mivel a közfoglalkoztatottaknak hiányzott a szaktudása, az önkormányzatok szándéka az volt, hogy megfelelő szakmai vezetőt találjon a program élére. Ez azonban a legritkább esetben valósulhatott meg. **Az önkormányzatoknak nem volt arra anyagi lehetősége, hogy versenyképes bérért professzionális vezetőt alkalmazzanak,** a közfoglalkoztatottak körében pedig vagy találtak egy többé-kevésbé hozzáértő, kvázi vezetőt, vagy nem. (Amit nehezített, hogy sok esetben a szakmával rendelkezők nem is kerülhetnek be a programba.) A program sikere ebből eredően semmi másra nem múlt, csakis azon, hogy a kistelepülések polgármesterei vagy esetleg egy más elkötelezett ember, képességei és szándékai szerint mennyi energiát tudott befektetni a programba, önmagát is képezve.

A településeken eltérő mintázatok és megoldások rajzolódtak ki:

- A települések első csoportjába azok tartoznak, melyek esetében a fenti két munkaerő-problémát (résztevők száma/képességei és/vagy vezetés kompetenciáinak hiánya) nem lehetett megoldani. Ezekben a településeken **a helyi mezőgazdasági termelés általában vagy el sem indult, vagy megrekedt egy alapvető, minimális szinten** – de ettől még érvényesülhettek a közfoglalkoztatás munkavégzési céljai. Ugyanakkor olyan település is akadt, ahol különböző okok miatt meg kellett szüntetni a mezőgazdasági termelést. Volt olyan község, ahol az önkormányzat 2 éven át próbálkozott mezőgazdasági termeléssel, de olyan alacsony színvonalon zajlott a munka, hogy inkább abbahagyták.
- A települések második csoportja esetében a **helyi erőforrások megfelelőek voltak ahhoz, hogy a közfoglalkoztatási program fejlődni tudjon.** Ezekben a helyeken, bár a megfelelő szakmai irányítás kialakítása folyamatos nehézségeket okoz, valamint a részt vevő dolgozók kompetenciái még sok év után is hagynak kívánnivalót maguk után, mégis kellő elszántság van arra, hogy fejlesszék a mezőgazdasági programot. Több helyen zajlott szabadföldön és fóliasátorban zöldség- és gyümölcsstermesztés, állattartás, szántóföldi növénytermesztés, dísznövénytermesztés. Találkoztunk olyan településsel is, ahol a sok éves gyakorlat ellenére a jelenlegi cél a tevékenységek leépítése, mivel közel sem rentábilis a termelés, egyedül az állattartás éri meg, így szociális szövetkezet létrehozásában sem gondolkodnak. Ezek, és az országban zajló más programok is, hiába jelentenek helyi jó gyakorlatot és adnak lehetőséget sok ember számára, piaci szempontból másodlagos szerepet töltenek be az életükben. Többségük az állami támogatás nélkül nem működne. A viszonylag nagyarányú – de a professzionális agrárcégek hasonló befektetéseihez képest sokszor elenyésző – investíció, a bevételek kötelező visszaforgatása eredményeként a helyi gyakorlatok infrastrukturálisan fejlődnek, ugyanakkor nagyon távol állnak attól, hogy rentábilis gazdasági tevékenységgé váljanak. A helyi keresleti piac

gyenge, vagy ha van is, nagyon lassan tudják elérni a szervezetek. Ugyancsak gyenge a helyi képesség arra (éppen a szaktudás és az erőforrások hiánya miatt), hogy piaci volumenben és minőségben tudjanak termelni. Folyamatos problémát jelent a rendelkezésre álló munkaerő hatékonysága. Még ott is, ahol hosszú évek óta, türelemmel és empátiával folyik a reintegráció, a közfoglalkoztatottak többségének munkavégző képessége messze áll a piacon elvárt hatékonyságtól. Ezek nyomán nem véletlen, hogy egyik helyen sem vélték úgy, hogy el szeretnének mozdulni egy piacorientált, szabad versenyes tevékenység irányába, több helyen a szociális szövetkezet létrehozása felé sem.

- A települések harmadik csoportját jelenti, amelyek esetén **megvolt a kellő elszántság arra, hogy kihasználva a támogatási lehetőségeket, szociális szövetkezetet hozzanak létre.** Ez azonban a legtöbb helyen igen nagy nehézséget okozott, bár eltérő okokból. Példaként azt a települést tudjuk említeni, ahol 2017. óta szociális szövetkezet működik. Megalakításakor a közfoglalkoztatásból kiszervezték a jövedelmező térszagtartást (amelyet a Fókusz pályázat segítségével tudtak elindítani), hat fő korábbi közfoglalkoztatottat vettek fel és infrastruktúrafejlesztést végeztek a gyártásban. Elsősorban közintézményekbe és kisebb boltokba értékesítenek. Jelenleg külső pályázati támogatás, illetve az önkormányzat tagi kölcsönei segítségével működik a szövetkezet, hiába termel ma már piaci hatékonysággal, mivel a szervezet kicsi és tőkeszegény, így – a megkérdezett vezetők úgy érzik, hogy – rendkívül nagy versenyhátrányban vannak.

A szociális szövetkezetek és társadalmi vállalkozások esetében a termékek piacra juttatása és piaci körülmények közti értékesítése az egyik legnagyobb hiányosság. Egy saját márkát felépíteni hatalmas költségekkel járó és nagy szakértelmet kívánó feladat. Azonban több út is kínálkozik egy, pár főt alkalmazó társadalmi vállalkozás számára.

- Meg lehet célozni a leginkább klasszikusnak tekinthető piacot, a **közétkeztetést.** A konyhák igénye azonban speciális: nagy kiszerezésben várják a termékeket, elvárásuk, hogy lehetőleg ne kelljen tárolni, azaz napi szinten szállítsa a gyártó cég, ugyanakkor a minőség gyakorlatilag nem számít, csak az ár (vagyis minél olcsóbb legyen). A közfoglalkoztatásra szerveződött, termelő üzemet felépítő önkormányzatok/szociális szövetkezetek viszont éppen erre kevésbé képesek. Egyrészt sok szövetkezet esetében a magas minőség elérése volt a cél (így az árfekvés is magasabb, mint amit a közétkeztetés kíván). Másrészt a kiszerezés megválasztása nehézségekbe ütközik: a kiskereskedelmi értékesítés kisebb, látványosabb kiszerezést igényel, a közétkeztetés pedig nagyobb csomagokat, ahol a dizájn egyáltalán nem számít. Jelentős árbevétel eléréséhez összességében sok konyhával kell megállapodni, amihez nagy háttérkapacitás szükséges. Gondot okoz az is, hogy a közétkeztetésben közbeszerzési eljárás keretében

választják ki a beszállítókat, így a szövetkezetnek be kell szállnia a közbeszerzési versenyhelyzetbe is. „A közétkeztetésben érzékeltük a konkurenciát. Kis boltoknál nem, mert jó a termék, nagyon házias, nagyon szép. Minőségben is, látványban is, csomagolásban is. Árban nem vagyunk annyira elszaladva vele, középkategóriában vagyunk. Viszont a közétkeztetésénél nem tudunk versenyezni a Gyermelyi tésztával. Annyira nyomott áron adja... mikor 250 forint+áfa-ért ad egy kiló spagettit, nekünk meg 350 forint+áfa kilója, most 78 százalékos tojásár-emelkedés is volt, ha szerződést kötünk, mi nem tudunk egy éven belül változtatni az áron, akkor olcsóbban kell vinni, ezért a közétkeztetésben nem nagyon tudunk versenyezni. Már tizenkétfajta tésztát gyártunk, mi is meg vagyunk elégedve, hogyha abban, amiben nem vagyunk jók, azt vigye a Gyermelyi, de amiben jók vagyunk, a tarhonya, a hosszú metélt, a nagykocka és a cérnametélt, ezt, ha nyereséggel tudjuk árulni, akkor ezt rendeljék tőlünk – mesélte az egyik szociális szövetkezet vezetője.

- A másik út, hogy az adott üzem **kizárólag vagy döntően egy kereskedő cég megrendelésére gyárt**, neki köti le a kapacitásait. Ha közétkeztetésben gondolkodunk, ez az út járhatatlan, hiszen a konyhák közvetlenül is nagyon nyomott árat adnak a termékekért, ha még egy kereskedő is beékelődik a folyamatba, a kisüzemek nem marad semmi haszna. Jó minőségű, helyi termékek esetén annak van esélye, hogy több speciális kiskereskedelmi üzlet, vagy esetleg egy kisebb kiskereskedelmi lánc lép fel stabil megrendelőként; ebben a megoldásban benne lehet a reális profit esélye. A nagyobb kiskereskedelmi láncok is vevők lehetnek a jó minőségű, saját márkás termékekre, itt viszont már nemcsak a logisztikai, hanem általában a kapacitáselvárások is messze túlmutatnak azon, amit egy közfoglalkoztatási programból kinőtt kisüzem teljesíteni tud. Tapasztalataink szerint a döntéshozók nem gondolkodtak ennek a piaci szegmensnek a kiszolgálásában, így a közfoglalkoztatási befektetések csak jóval kisebb volumen kibocsátását teszik lehetővé.
- A harmadik út a **saját értékesítés, saját piaci csatornákon keresztül**. Ez lehet helyi piacon történő árusítás, saját bolt nyitása, bevásárló közösség szervezése vagy webáruház üzemeltetése. Ez a legrögösebb, legtöbb befektetést igénylő, a legnagyobb kockázatokat hordozó út, ugyanakkor itt van esély a nagyobb fajlagos profit elérésére is. Ezzel az értékesítési filozófiával sokan próbálkoznak a szociális szövetkezetek közül, de messze nem kielégítő eredményességgel. A termelő kapacitások létrehozása, a megfelelő minőségű és kinézetű termékskála megalkotása, a vállalható márkanev kitalálása megfelelő józansággal, alázattal és szorgalommal elérhető, ugyanakkor a termék folyamatos értékesítése már egészen más képességeket igényel, amire a közfoglalkoztatási programok képtelenek voltak reflektálni.

Az életszerű megoldás egyfajta értékesítési mix, amelyben a termelő elad közétkeztetésnek, viszonteladóknak és van saját értékesítési portfóliója is. Ezek kiépítése és fenntartása azonban már képzett, felelős vezető alkalmazását igényli, mely pozíció már tisztán üzleti karakter, nincs köze a közfoglalkoztatáshoz vagy a szociális célokhoz.

Az értékesítési útkeresésre jó példa egy nógrádi szövetkezet esete. *„Az optimista forgatókönyv szerint kereskedelmi forgalomban árusítják majd a szikvizet, ezt a helyi forrás kapacitása lehetővé is tenné. Elsősorban megyén belüli terjesztésben gondolkodnak, ennek érdekében tárgyalásokat kezdeményeztek a CBA leányvállalatával, a Palóc Nagykerrel, amely azóta tönkrement. Jelenleg új partnereket keresnek, budapesti piacokat céloztak meg. Tisztában vannak azzal, hogy az egykori helyi betyárról, Siska Pistáról elnevezett 'Betyárok Vize' értékesítéséhez tudatosabb marketingtevékenységre lesz szükség, de abban bíznak, hogy a termék jó minősége ehhez adott: a mátraszőlősi forrásvíz kovasavtartalma rendkívül magas, amely a termékenységi problémák esetében jótékony hatású.”*

A közfoglalkoztatási bázison kialakított szociális szövetkezetek működésük első időszakában és középtávon támogatásra szorúlnak, amely periódus alatt lehetőségük van arra, hogy kellő kapacitásokat építsenek ki a piaci helytálláshoz.

8.2.2. A mezőgazdasági szociális vállalkozási programok hatékonysági kérdései

Mint láttuk, a közfoglalkoztatás szervezési logikája alapján ellentétben áll a piaci cégek termelészervezésével. A közfoglalkoztatás nagy élők munkatömegre támaszkodik, hiszen elsődleges célja a foglalkoztatási volumen növelése. Ebből következően alacsony gépesítettséget és alacsony technológiai színvonalat fejlesztett ki. Ezzel szemben a profitorientált piaci vállalkozásokat az egységnyi befektetésre jutó profit, az egységnyi működési költségre jutó árbevétel érdekli. **Egy piaci cég csak annyi embert foglalkoztat, amennyi feltétlenül szükséges és előnyben részesíti a gépesítést, ha a gép hatékonyabb, mint az élőmunka.** Ha egy önkormányzat olyan egyedi kérelmet terjesztett elő, amiben kevés emberrel, gépesített módon szeretett volna megoldani egy termelési vagy feldolgozási feladatot, általában nem kapta meg a támogatást, vagy csak úgy, hogy pótlólagos feladatokra beírt még viszonylag sok közfoglalkoztatotti státuszt a kérelembe.

Nagyon tanulságos történetet láttunk egy faluban, amely nem volt része a jelenlegi kutatásnak. Az önkormányzatnak tojástermelő tyúktelepe van, amit közfoglalkoztatás keretében üzemeltet, mivel nem tud minden tojást értékesíteni, annak egy részéből jó minőségű tésztát gyártanak. Épületük volt hozzá, elegendő munkaerő (főleg női) állt rendelkezésre, olyan (fiatal) is, aki képes volt kitanulni a tésztagyártást, és hajlandó volt közfoglalkoztatási bérért dolgozni. Belépve az üzembe, azt láttuk, hogy 6–8 nő kézzel gyártotta a környéken hagyományos csavart tésztát, míg mögöttük üresen tátongott az üzemi rész és nem működtek a gépeket, holott munkanap közepe volt. Kiderült, az önkormányzatnak annyi alapanyaga van, hogy maximum egy gyártást visz végig naponta. Ehhez mindössze arra az egy emberre van szükség, aki a gépeket kezeli: ő hajnalban bemegy, a megfelelő arányban felönti az alapanyagokat a gépbe,

majd elindítja a gépsort. Amikor kész a tésztá, beteszi a szárítóba, mindezzel legkésőbb délre elkészül. Az asszonyok reggel bemennek dolgozni, de legfeljebb a csomagolásban segítenek valamennyit, egyébként egész nap kézzel csavargatják a tésztát. Ennek a fajta tésztának nem olyan magas az ára, hogy megérné beletenni ennyi kézimunkát. Itt inkább arról van szó, hogy a közfoglalkoztatás keretében több munkát adjanak az embereknek, akkor is, ha ez egyébként üzletileg nem indokolt. Az önkormányzat az előállított tésztát nem tudja stabilan értékesíteni, hiszen saját kiskereskedelmi hálózata nincs, a közkonyha nem vesz fel helyben ennyi tésztát, a külső piacon pedig versenyezni kellene a nagy gyártókkal. Ha megszűnne az állami támogatás, annak az egy embernek a státusza is kérdésessé válna, aki a gépeket kezeli, nemhogy a csavart tésztát készítő asszonyoké.

A zöldségtermesztésnél is hasonló dilemmák merülnek fel, ha hatékonysági oldalról közelítjük meg a kérdést. A hatékonyság akkor értelmezhető, ha olyan terméket gyártunk, amire a piacnak szüksége van, olyan minőségben gyártjuk, ami eladható, olyan volumenben, amit már megéri mozgatni, és olyan időpontban, amikor jó ára van a terméknek. Közfoglalkoztatási keretek között a szabadföldi zöldségtermesztés szinte biztosan csak azt a volument és azt a minőséget képes elérni, ami a helyi közétkeztetés kiszolgálására, helyi lakossági és esetleg helyi piacokon történő értékesítésre még jó¹⁰. De komolyabb piaci értékesítésre alkalmas – például csomagolt – termékek előállítását ez a technológia nem teszi lehetővé. Ha megnézzük a magáncégeket, hogy ők miben gondolkodnak, akkor jól látszanak a különbségek. Egy magánvállalkozás megpróbálja a rendelkezésére álló földterületet a lehető legjobban kihasználni. Nem abban gondolkodik, hogy sok embert foglalkoztasson, hanem a rendelkezésére álló élömunkaerő kapacitásaihoz méretezi a gazdaságát, és inkább fóliákba, gépekbe, jó minőségű vetőmagokba és kemikáliákba fekteti a pénzét. Ha kell, fűthető fóliát épít nem kis költséggel, hogy egyrészt palántákat tudjon nevelni, másrészt a korai primőr áruval meg tudjon jelenni a piacon, így magasabb áron tudjon majd értékesíteni. Véleményünk szerint egy ilyen megoldás a közfoglalkoztatás logikájába is beleillene, hiszen lehet, hogy kevesebb emberre lenne szükség a fűthető fóliák megműveléséhez, de gyakorlatilag egész éven át lehetne munkát adni az embereknek, különösen nőknek, akiknek a foglalkoztatása a legnagyobb feladat falun. Több helyen már indultak is ilyen próbálkozások.

A téli foglalkoztatás mindenütt gond, mint ahogy azt az egyik településen megfogalmazták: „*A téli időszak ilyen tekintetben kegyetlenül nehéz az önkormányzatnak, mert hideg van, és nem tudok milyen munkát adni nekik.*”

A dolog hátulütője, hogy egy öntözési rendszerrel felszerelt fűthető fólia felépítése nagy beruházás és megfelelő szakértelem kell a termelés irányításához. Viszont ahogy azt az előző fejezetekben is kifejtettük éppen a legszegényebb településeken nincs hozzáértő szakember, különösen közfoglalkoztatási bérért. A jövő programjai

10 Ez nem azt jelenti, hogy a helyi közfoglalkoztatási program termelte áru silány minőségű lenne, sőt az általános tapasztalat szerint ezek a helyben termelt zöldségek jobb minőségűek, mint amit a konyhák egyébként a piacról – sokszor fagyasztva – vásárolnak. Lásd például a baktalórántházai esettanulmány tapasztalatait.

kapcsán azt meg kellene gondolni, hogy egy stabil termelési környezet megteremtése érdekében érdemes lenne a szakmai stáb esetén piaci béren (nem a közfoglalkoztatás keretein belül) alkalmazni a szükséges szakembereket, hogy a termelés ne csak társadalmi célokat elégítsen ki, hanem üzletileg is megálljon a lábán.

Bizonyos szempontból **a közfoglalkoztatás egésze nem más, mint egy nagy szociális foglalkoztatási program**, hiszen az a feladata, hogy a résztvevőknek értelmes munkát adjon, azokat segítsen elvégezni, igyekezzon emelni a résztvevők munkavégző képességét, miközben nyilvánvalóan hatékonysági deficitet halmoz fel, hiszen olyan környezetben működik, ahol sem az infrastruktúra, sem a humán erő állapota nem alkalmas normál termelékenységi mutatók produkálásához. Tehát ha a közfoglalkoztatást szociális vállalászási szempontból vizsgáljuk, ugyancsak azt látjuk, hogy inkább tekinthető befogadó jellegű foglalkoztatásnak, kisebb mértékben tranzitáló foglalkoztatásnak, mint gazdasági szempontú termelésnek.

8.2.3. Más ágazatok lehetőségei

Esettanulmányaink arról is beszámolnak, hogy nemcsak mezőgazdasági természetű termékgyártás indult el a közfoglalkoztatási programokban, hanem valamiféle ipari tevékenység is. Van, ahol fűrészüzem létesült, amelyben faipari termékeket (kerti bútorokat, köztéri bútorokat, kerítéselemeket stb.) gyártanak, máshol asztalos üzem működik, ahol korábban szemétygyűjtőket, virágládákat és utcabútorokat is gyártottak. Több önkormányzatnál a betonelemgyártás is megjelent. Összességében ezek a tevékenységek sem különböznek a fentiekben ismertetett mezőgazdasági programok kapcsán bemutatottaktól. Vagyis kell egy szakképzett, alkalmas vezető, nélküle nem tud működni a program, valamint szükség van munkaerőre és olyan technológiára, amivel a szükséges feladatokat kiszámítható módon el lehet végezni. Majd kell piac és a terméket el kell juttatni a piacra. **A legtöbb önkormányzat saját felhasználásra gyártja az ipari termékeket**, és csak keveset értékesít külső szereplők számára, azok is legtöbbször a szomszédos önkormányzatok, így piaci és értékesítési szempontok nem jelennek meg.¹¹

Azzal kapcsolatban, hogy a legyártott termékek minősége milyen, vannak jó és rossz tapasztalatok egyaránt, program- és helyszíntfüggő a teljesítmény. Van olyan település, ahol megállapodás született a városi önkormányzattal, hogy mivel a város évente egy-két utcában úgyszintén felújítja a járdát, az ahhoz szükséges betonelemeket a közfoglalkoztatási programtól rendeli meg. Így egy stabil felvevő piac van, nem is gyártanak több járdalapot, mint amennyi az adott évben ezekhez a járdákhoz szükséges. A helyi felhasználás egyúttal a minőségi gyártást is kikényszeríti, hiszen a polgármester csak a megfelelő minőségű járdalapot vásárolja meg. Így pontos, precíz munkát végeznek, külső céggel bevizsgálattják az elkészült termékeket, melyről minőségi tanúsítványt kapnak. Ugyanakkor hallottunk olyan programról is,

¹¹ Az egyik járásban a települések a megtermelt javakat illetően cserekereskedelmet folytatnak egymással, ezzel elősegítve az önfenntartás kiterjedtebb szintjét.

ahol a betonelemek minőségét nem tudják – és talán nem is akarják – garantálni. Van olyan polgármester, aki úgy kalkulál, hogy hat év alatt érnek körbe a faluban, ennyi idő alatt cserélik ki az összes hídgyűrűt és járdalapot, majd kezdik elölről, mert a lerakott betonelemekről már most tudják, hogy nem bírnak ki többet, mert nem minőségi anyagból készülnek.

8.3. Együttműködések, jövőkép

8.3.1. A fejlesztési együttműködések tapasztalatai

Közfoglalkoztatási programok és más felzárkóztatási programok közötti együttműködésekre találtunk utalásokat, főleg a piaci értékesítés és az előállított termékek cseréje kapcsán. Ugyanakkor olyan program kevés van, ahol a közfoglalkoztatás egyes rétegei között, illetve ezeken túlmutatóan is élő kapcsolatokra törekednének a döntéshozók. **Több olyan településen is jártunk, ahol felzárkózási programok zajlanak vagy zajlottak (szociális városrehabilitáció, telepprogram, biztos kezdet), de nagyon kevés esetben talákoztunk szinergiákkal.** Volt olyan település, ahol a polgármester ugyan pontosan tudta, hogy milyen projektek zajlanak, vagy mikre pályáztak, de úgy érezte ezek közt nincs kapcsolat. A közfoglalkoztatás, a projektek megvalósító szervezete és célcsoportja is különvált a gondolkodásban. Több helyen tapasztaltuk, hogy nagyon kevés a kapcsolat ezek között a projektek között, még abban az esetben is, ha az önkormányzat a megvalósító szervezet. Jellemzően külön szervezeti egységük, stábjuk van a projekteknek, vagy eltérő intézmények valósítják meg azokat. Volt, ahol elmondták, hogy már nem is tudják követni, hogy hány szervezetnek és milyen projektje van. A nagyobb településeken vagy megyei/járási szinten megvalósuló projektek már egymással versengenek, mert egyrészt hiány van a megvalósító szakemberekből, másrészt projektrésztvevőkért is verseny folyik. A projektek nem épülnek egymásra, és ugyan sok projekt tartalmaz valamilyen képzési elemet, ezek egy részébe nem tudják bevonni ugyanazokat az ügyfeleket, így az összehangolás és egymásra épülés helyett lehatárolás és verseny valósul meg köztük.

Ugyanakkor olyan településsel is talákoztunk, ahol az önkormányzat egy hosszú távú (5–10 éves), komplex fejlesztést tervez, amelynek célja a családsegítő szolgálat kapacitásbővítése, szolgáltatások bevonása és az egyéni fejlesztés támogatása.

Kisebb településeken szinte természetes lenne, hogy egy történet van: a falu fejlesztése, és minden pályázat, beruházás és a közfoglalkoztatás is eszköz ennek a történetnek a továbbszövéséhez. Nagyobb városok esetén már ritkább ez a fajta komplex gondolkodás, különösen a leghátrányosabb helyzetű, szegregált lakóterületen élő lakosság vonatkozásában. Előfordul, hogy a megvalósítók a saját projektjeik célcsoportjait választják élesen külön egymástól és a közfoglalkoztatástól, hogy ne fordulhasson elő, hogy azonos személyeket vonnak be.

Jelen vannak olyan vélekedések is (nem minden esetben megalapozottan), hogy egy embert nem lehet több programba, fejlesztési projektbe bevonni. Így az egyes

projektek sok esetben, sem a településszervezés, sem az intézmények, sem a rászorulóknak szempontjából nem tudnak egymásra épülni, vagy egymást kiegészíteni.

9. Lakossági vélekedések a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatottakról

9.1. A módszertan és a minta bemutatása

A kutatás során lakossági kérdőívvel mértük fel a lakosság véleményét a közfoglalkoztatásról. A lekérdezés 15 perces telefonos interjú keretében történt, országos mintán, 2018. április 9–25. közt. A mintavétel véletlen volt, a minta nemre és régióra reprezentatív, de a műszaki leírásban meghatározott településméret-kategóriák szerinti eloszlás alapján alakítottuk ki. A magas közfoglalkoztatási arányszámmal rendelkező települések felülreprezentáltak a lakosságbeli arányukhoz képest, annak érdekében, hogy árnyaltabb képet kapjunk azokról a településekről, melyek esetén nagyobb a súlya a közfoglalkoztatásnak.

A válaszadók esetében törekedtünk arra, hogy felülreprezentáljuk azokat, akik olyan településen élnek, amelyben a közfoglalkoztatási mutató (közfoglalkoztatottak aránya a munkavállalási korú népességen [15–64 év közötti lakónépesség, forrás: KSH, népszámlálásból továbbvezetett lakónépesség] belül) meghaladja a települések átlagát. Ezen az 1165 településen él hozzávetőlegesen a hazai lakosság 10 százaléka, vagyis többségében kistelepülésekről beszélünk. A mintánkban ezek a települések 17 százalékot tesznek ki, és a 100 ezer fős településnagyság alatti kategóriák mindegyikében szerepelnek.

16. táblázat: A kérdezettek lakóhelyének lakosságszáma és a közfoglalkoztatási mutató

	Népességekategóriák				Összes válasz (db)	Válaszok aránya (%)
	500 fő alatt	501-10 000 fő	10 000-100 000 fő	100 000 fő felett		
Preferált település	25	55	93	0	173	17,3
Egyéb település	5	115	207	500	827	82,7
Összesen	30	170	300	500	1000	
Minta megoszlása (%)	3	17	30	50		
A teljes lakosság megoszlása (%)¹²	3	37	31	29		

Forrás: Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április,

¹² KSH Népszámlálás 2011.

9.1.1. A minta demográfiai jellemzői

Az alábbiakban a vizsgált népesség szociodemográfiai jellemzőit mutatjuk be. Amennyiben szignifikáns különbség látható, a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeket külön csoportba bontva tárgyaljuk. A minta nem szempontjából országosan reprezentatív.

A kérdezettek átlag életkora 48,93 év (szórás: 17,122, a legidősebb megkérdezett 91 éves volt). A magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken élők kora között szignifikáns különbség látható: az előbbieken az átlag életkor 59,21 év, szemben az utóbbiak 46,78 átlagával, amint ezt az alábbi táblázat is mutatja.

17. táblázat: Átlagos életkor a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken

Település jellege		
Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Átlag	59,21 év
	Elemzés	173 fő
	Szórás	15,425
Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Átlag	46,78 év
	Elemzés	827 fő
	Szórás	16,681
Összesen	Átlag	48,93 év
	Elemzés	1000 fő
	Szórás	17,122

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A válaszadók családi állapota szintén szignifikánsan különbözik a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken, amint az alábbi táblázat mutatja. Különösen az özvegyek és külön élők aránya magas a függetlenség esetén várható értékhez képest, amint ezt a standard reziduális érték mutatja (2,6), a magas közfoglalkoztatással jellemezhető településeken a külön élőket és az elváltakat számláló cellában.

18. táblázat: Családi állapot a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken

		Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen
Nőtlen, hajadon	Elemszám (fő)	20	147	167
	%	11,8	18,0	16,9
	Rezid.	-1,6	0,7	
Házastársával, vagy élettársával együtt él	Elemszám (fő)	104	532	636
	%	61,2%	65,2%	64,5%
	Rezid.	-0,5	0,2	
Külön él, özvegy	Elemszám	46	137	183
	%	27,1%	16,8%	18,6%
	Rezid.	2,6	-1,2	
	Összesen	170	816	986

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

9.1.2. Végzettség és gazdasági aktivitás

A válaszadók végzettsége is szignifikánsan különbözik a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken, amint az alábbi táblázat mutatja. Nem meglepő, hogy a 8 osztály vagy az alatti végzettséggel rendelkezők körében a függetlenség esetén a várhatónál jelentősen magasabban találhatóak olyan települések lakói, ahol magas a közfoglalkoztatási mutató (a standardizált reziduális együtttható +5,5), míg az egyetemi/főiskolai diplomával rendelkezők a függetlenség esetén várhatónál kevesebben lanknak ilyen jellegű településen (a standardizált reziduális együtttható -3,2). Az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken a diplomások felülreprezentáltak, a legfeljebb 8 osztály végzettséggel rendelkezők pedig alulreprezentáltak a mintában a teljes népességhez viszonyítva.

19. táblázat: Iskolai végzettség a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken

		Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen
8 osztály vagy kevesebb	Elemszám (fő)	39	57	96
	%	22,5%	6,9%	9,6%
	Rezid.	5,5	-2,5	
Szaktanárképző, szakiskola	Elemszám (fő)	36	156	192
	%	20,8%	18,9%	19,2%
	Rezid.	,5	-,2	
Érettségi	Elemszám (fő)	60	283	343
	%	34,7%	34,2%	34,3%
	Rezid.	0,1	0,0	
Felsőfokú végzettség/ diploma	Elemszám (fő)	38	330	368
	%	22,0%	39,9%	36,8%
	Rezid.	-3,2	1,5	
Összesen:	Elemszám	172	827	1000

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Várakozásainknak megfelelően szignifikáns eltérés van a válaszadók munkaerőpiaci helyzete és a település közfoglalkoztatásban való érintettsége között. A nem dolgozók a függetlenség esetén a várhatónál jelentősen magasabb arányban találhatóak olyan települések lakói között, amelyben magas a közfoglalkoztatási mutató (a standardizált reziduális együttható +5,2), míg a jelenleg dolgozók közül a függetlenség esetén a várhatónál kevesebben laknak ilyen jellegű településen (a standardizált reziduális együttható -4,2). Az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken a jelenleg dolgozók felülreprezentáltak (a standardizált reziduális együttható 1,9), a nem dolgozók pedig alulreprezentáltak (a standardizált reziduális együttható -2,4) a teljes népességhez viszonyítva.

20. táblázat: Munkaerőpiaci helyzet a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken

		Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen
Jelenleg dolgozik	Elemszám (fő)	61	541	602
	%	35,3%	65,5%	60,3%
	Rezid.	-4,2	1,9	
Jelenleg nem dolgozik	Elemszám (fő)	112	285	397
	%	64,7%	34,5%	39,7%
	Rezid.	5,2	-2,4	
Összesen	Elemszám	173	826	999

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Bár az alkalmazás minősége is eltér, itt az alacsony cella elemszámok miatt nem közöljük a keresztábrákat. A kérdezettek majdnem fele alkalmazottként dolgozik, 8,1 százalék vállalkozó, 28,7 százalék nyugdíjas, a tanulók aránya 2,6 százalék, szülési szabadságon 3,3 százalék van, a választadók csupán 3 százaléka munkanélküli és 2 százalék a közfoglalkoztatottak aránya.

21. táblázat: Az alkalmazás minősége

Alkalmazás minősége	Elemszám (fő)	%
Alkalmazott	492	49,25
Vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott	81	8,11
Alkalmi munkákat, megbízásokat vállal	10	1,00
Közfoglalkoztatott	20	2,00
Munkanélküli	30	3,00
Nyugdíjas (öregségi, rokkant, özvegyi)	287	28,73
Szülési szabadságon van	33	3,30
Tanuló	26	2,60
Egyéb (pl. eltartott)	20	2,00
Összesen	999	100,0

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

9.1.3. Jövedelmi helyzet és szegénység

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy hogyan alakul a mintában a jövedelmi helyzet és a szegénység különböző mutatói.

A megkérdezett háztartások teljes nettó adózás utáni jövedelme átlagosan 288 880 forint (a leggyakoribb érték 250 ezer forint, a medián 200 ezer forint, a szórás 187.285). Szintén nem meglepő, hogy a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken elérhető átlagjövedelem között szignifikáns a különbség. Az előbbieken alacsonyabb a háztartások átlagos nettó jövedelme, és ezeken a településeken belül a jövedelmi különbségek is kisebbek (a szórás értéke utal erre), mint az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken. A magas közfoglalkoztatási mutatójú településeken a nettó családi átlagjövedelem 213 ezer forint, az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken a nettó családi átlag jövedelem 308,68 ezer forint.

22. táblázat: Átlagos nettó háztartási jövedelem a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken

		Mennyi az Ön háztartásának nettó átlagos havi összjövedelme?
Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Átlag (ezer Ft)	213,01
	Elemzés (fő)	142
	Szórás	118,928
Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Átlag (ezer Ft)	308,68
	Elemzés (fő)	544
	Szórás	196,667
Összesen	Átlag(ezer Ft)	288,88
	Elemzés (fő)	686
	Szórás	187,285

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A családokra nem jellemző, hogy jelentős további bevételeik származnának alkalmi munkából (13 százalék nyilatkozott arról, hogy ilyen bevétele volt a megkérdezést megelőző időszakban), saját háztáji termelésből (4 százalék rendelkezik ilyen bevétellel), álláskeresési járadékból (4 százalék) vagy diákhitelből (3,6 százalék). A háztartások 7,5 százalék kap rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt.

23. táblázat: További jövedelemforrások

	Igen (%)	Összes válaszadó (fő)
Alkalmi munkából	13	996
Saját háztáji termelésből (zöldség, gyümölcs, állat stb.) (akár a háztartás termelte, akár saját termelésből ajándékba kapta)	4,7	997
Álláskeresési (munkanélküli) járadékából (vagy más munkanélküliséghez kapcsolódó ellátás)	4,0	997
Ösztöndíj, diákhitel-kifizetés	3,6	997

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április,

Vizsgálatunk alapján az anyagi helyzet megítélése is szignifikánsan összefügg a település közfoglalkoztatási mutatójával, a pontos eloszlásokat az 5. sz. mellékletben közöljük, az egyes cellákat az alacsony elemszámok miatt nem elemezzük.

24. táblázat: Anyagi helyzet 1.

	Gyakoriság (fő)	(%)
Gondok nélkül élünk	145	14,7
Beosztással jól kijövünk	503	51,1
Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkből	259	26,3
Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	54	5,5
Nélkülözések közt élünk	23	2,3
Összesen	984	100,0
NT/NV	16	
Összesen	1000	

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

25. táblázat: Anyagi helyzet 2.

	Igen válaszok aránya (%)	Összes válaszadó (fő)
Anyagi okból nincs színes tévé	2,5	995
Anyagi okból nincs telefon	1,0	995
Anyagi okból nincs mosógép	1,8	997
Nem jut elég pénz fűtésre	10,2	995
Anyagi okból nincs autó	23,5	995
Képtelenek váratlan kiadást fedezni	35,8	971
Nem telik egy hét nyaralásra	41,7	979
Nem jut elég pénz ennivalóra	4,9	994
Nem jut elég pénz rezsire	8,6	994

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A vizsgálatunkban szereplő háztartások átlagos létszáma 2,75 fő, a szórás 1,384, a módusz pedig 2 fő.

9.1.4. Közfoglalkoztatással való kapcsolat

A kérdőívben ugyancsak rákérdeztünk a válaszadók közfoglalkoztatással való kapcsolatára, annak érdekében, hogy megfigyelhessük, a közvetlen kapcsolat okoz-e valamilyen szempontból eltérő vélekedéseket. Mint az alábbi táblázatból kitűnik, a válaszadók körülbelül harmadának nincs személyes kapcsolata a közfoglalkoztatással és ugyancsak körülbelül harmaduknak van személyes kapcsolata, illetve közfoglalkoztatott családtagja.

26. táblázat: Miként kapcsolódik a közfoglalkoztatáshoz a kérdezett?

	Gyakoriság	%
Sosem hallott a közfoglalkoztatásról személyes kapcsolatok révén és nem ismer senkit, aki közfoglalkoztatott lenne	279	28,1
Nem hallott a közfoglalkoztatásról személyes kapcsolatok révén, de van közfoglalkoztatott a családban	77	7,7
Hallott a közfoglalkoztatásról személyes kapcsolatok révén, de nincs a családban közfoglalkoztatott	232	23,3
Hallott a közfoglalkoztatásról személyes kapcsolatok révén és van a családban közfoglalkoztatott	331	33,3
Ő maga közfoglalkoztatott	75	7,5
Összesen:	994	100,0

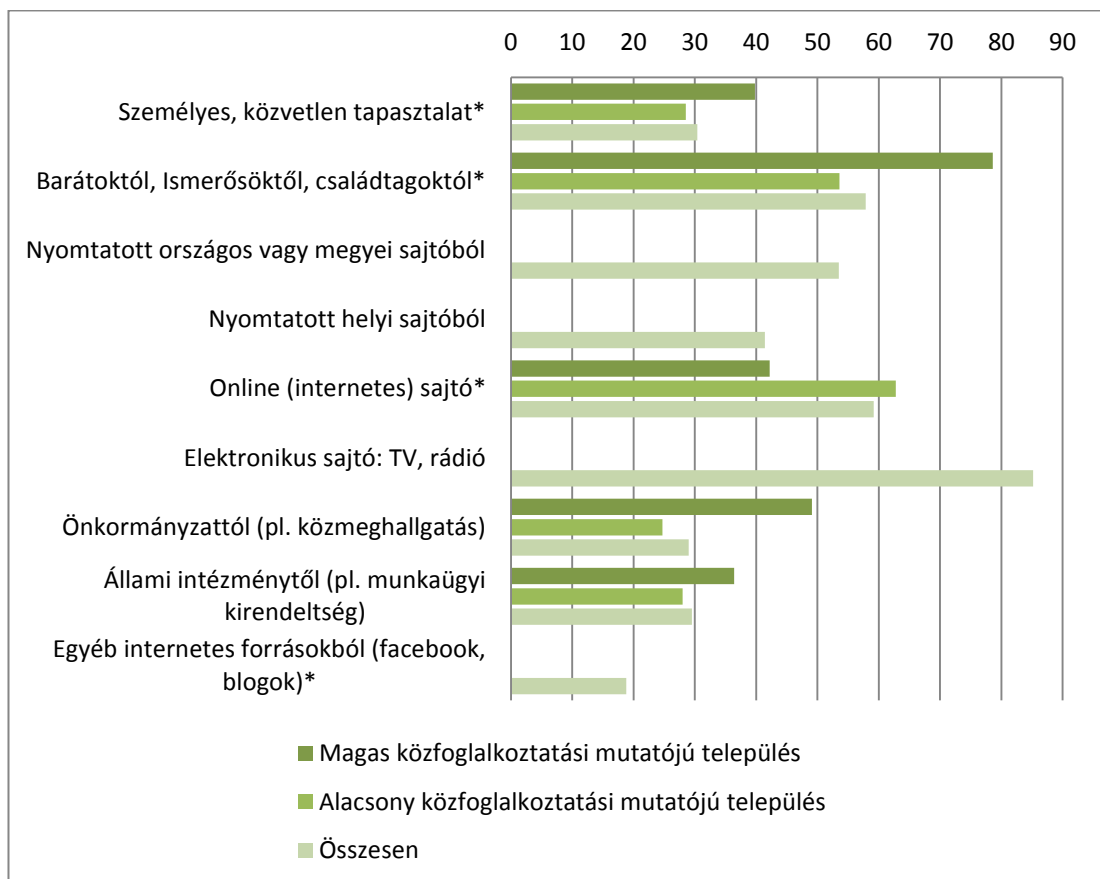
Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

9.2. Tájékozódási források

Az alábbi fejezetben azt elemezzük, hogy milyen forrásokból tájékozódtak a megkérdezettek a közfoglalkoztatásról, miként vélekednek a közfoglalkoztatottakról, illetve magáról a közfoglalkoztatásról. A válaszadók esetében tudjuk szűrni azokat, akik olyan településen élnek, amelyben a közfoglalkoztatási mutató magas.

Első kérdéskörként azt vizsgáltuk, hogy milyen csatornákon keresztül tájékozódnak a válaszadók a közfoglalkoztatásról. A tájékozódási források esetében külön vizsgáltuk a válaszokat aszerint, hogy a válaszoló olyan településen él-e, amelyen magas a közfoglalkoztatottak aránya vagy amelyen alacsony. A válaszok alapján az alábbi forrásokból tájékozódnak a közfoglalkoztatásról:

1. ábra: A közfoglalkoztatásról szerzett ismeretek forrása, említés gyakorisága (%)¹³

*Szignifikáns különbség a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között.

Ahol nincs szignifikáns különbség ott csak az összesen értéket jelenítettük meg.

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április, 2018. április

A fenti táblázatból világosan látszik, hogy az elektronikus sajtó a legfontosabb tájékozódási forrás: a kérdezettek 85,2 százaléka a tévéből és a rádióból is hallott erről a munkaerőpiaci eszközről. Emellett még két olyan forrás van, amelynek révén a lakosság több mint fele hallott a közfoglalkoztatásról: az online sajtó (59,2

¹³ (ahol nem szignifikáns az eltérés ott csak a teljes mintára vonatkozózt ábrázoltuk)

százalék) és a barátok, ismerősök, családtagok (57,9 százalék), de e két forrás esetén a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között szignifikáns a különbség. Nem meglepő módon a magas közfoglalkoztatási mutatójú településeken jelentősen magasabb azoknak az aránya, akik barátoktól, ismerősöktől, családtagoktól hallottak a közfoglalkoztatásról, míg az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken élők az online sajtóból tájékozódtak. Az elektronikus médián kívül az országos és helyi sajtó esetében sincs különbség abban, hogy a település foglalkoztatásában mennyire fontos szerepet tölt be a közfoglalkoztatás.

9.3. A közfoglalkoztatottakról kialakult kép

A kérdőívünkre válaszolók közfoglalkoztatottakról alkotott vélekedése bizonyos kérdésekben különbözik aszerint, hogy a településen a közfoglalkoztatás mennyire jellemző. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért előbb közöljük azokat a kijelentéseket, amelyek esetében szignifikáns különbség van a kétféle település között, majd pedig azokat a kijelentéseket, amelyek esetében nem látható szignifikáns különbség aszerint, hogy a válaszolók magas vagy alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településen élnek-e.

27. táblázat: A közfoglalkoztatottak jellemzői

ahol az 1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért (Azon jellemzők, amelyek esetében szignifikáns különbség van a település jellege szerint)

	Magas közfoglalkoztatási mutatójú település			Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település			Összesen		
	Átlag	fő	szórás	Átlag	fő	szórás	Átlag	fő	szórás
A közfoglalkoztatottak nagy része roma*	3,49	171	1,238	3,23	801	1,238	3,27	972	1,241
A közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él*	3,78	172	1,144	4,05	811	1,122	4	983	1,13
A közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez*	3,22	171	1,234	3,71	814	1,194	3,62	985	1,215

* Szignifikáns különbség a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Azzal a kijelentéssel, hogy a közfoglalkoztatottak nagy része roma, inkább az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói értenek egyet (3,23), bár a magas közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói is inkább egyet értenek ezzel a kijelentéssel (3,49). Azzal az állítással azonban, hogy a közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él, éppen az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói értenek inkább egyet (4,05), de a magas közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói is, bár kisebb lelkesedéssel (3,22), de egyetértenek az állítással.

Hasonló mintázatot találunk a közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez állítás esetében is. A magas közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói inkább egyet értenek a kijelentéssel (3,22), mint az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói (szám), de mindkettő esetén az egyetértés a jellemző.

Az összes kijelentésre adott válaszok átlagát az alábbi táblázat foglalja össze.

28. táblázat: A közfoglalkoztatottak jellemzői,

ahol az 1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért

	Összesen		
	Átlag	összes válaszadó	szórás
A közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él	4,02	961	1,14
A közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él*	4,00	983	1,13
A közfoglalkoztatottak nagy része kiegészítő munkát végez	3,75	959	1,05
A közfoglalkoztatottak nagy része képes az önálló munkavégzésre	3,73	984	1,18
A közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez*	3,62	985	1,21
A közfoglalkoztatottak nagy része maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik	3,47	971	1,29
A közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna	3,42	932	1,31
A közfoglalkoztatottak nagy része roma*	3,27	972	1,24
A közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne	3,26	971	1,20
A közfoglalkoztatottak nagy része sokgyerekes	3,24	917	1,15
A közfoglalkoztatottak nagy része 50 év feletti	2,92	945	1,08
A közfoglalkoztatottak nagy része városban lakik	2,63	926	1,18
A közfoglalkoztatottak nagy része egyedülálló	2,35	894	1,03
A közfoglalkoztatottak nagy része 25 év alatti	2,3	935	1,02
A közfoglalkoztatottak nagy része irodai munkát végez	1,83	964	0,93

*Szignifikáns különbség a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között.

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Megállapítható, hogy öt olyan kijelentés van, amelyet a válaszadók elutasítottak: a közfoglalkoztatottak 50 év feletti, illetve 25 év alattiak, városban laknak, egyedülállóak és irodai munkát végeznek. Azaz a közfoglalkoztatottak kora nem markáns jellemző és a családi állapotuk sem feltétlenül.

A válaszadók leginkább azzal a kijelentéssel értettek egyet, amely szerint a **közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él (4,02)**, illetve **szegény (4,00)** – ugyanezt olvashattuk ki az előző táblázatból is. Szintén **széles körben osztott vélekedés, hogy a közfoglalkoztatottak nagy része kiegészítő munkát végez (3,75)**

és hogy képes az önálló munkavégzésre (3,73). Ezt a munkát azonban a válaszadók fontosnak látják: a kijelentés, amely szerint a közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez, 3,62 pontot kapott. Ezt követte az iskolai végzettségükre vonatkozó kijelentés, amely szerint nagyrészüket maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik (3,47). A közfoglalkoztatottak munkakedvét mérő állításokkal való egyetértés mérsékelt (a közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne – 3,26, illetve a közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna – 3,42).

Megvizsgáltuk még azt, hogy az iskolai végzettség tekintetében mutatnak-e eltérést az egyes közfoglalkoztatottakra vonatkozó szempontok. És azt figyelhettük meg, hogy az alacsony végzettségűek (legfeljebb befejezett 8 általános iskolai végzettség) esetében van néhány faktor, aminek a megítélése eltérő. Jobban egyetértettek az átlaggal abban, hogy a közfoglalkoztatottak sokgyerekesek, alacsony végzettségűek és romák. Emellett ha a szubjektív szegénységgel kapcsolatos mutató tekintetében is megvizsgáljuk az értékeket, azt látjuk, hogy a rosszabb anyagi helyzetben élők (hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak, nélkülözések közt élünk) jobban egyetértettek azzal, hogy a közfoglalkoztatottak szegénységben élnek, sokgyerekesek és hogy hasznos munkát végeznek. Fontos kiemelni, hogy körükben jóval nagyobb elutasítás jelenik meg két kérdés esetében, amelyek a segélyezéshez és a reintegrációhoz való viszonyt mutatják (a közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna; a közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne).

Annak érdekében, hogy részletesebben tudjuk vizsgálni a közfoglalkoztatottakkal kapcsolatos attitűdöket, kísérletet tettünk arra, hogy feltérképezzük, hogyan kapcsolódnak össze a fenti állítások. Ez faktorelemzéssel történt, annak részletes eredményeit a mellékletben közöljük, itt csak röviden vázoljuk, hogy mire jutottunk. Bár a KMO-teszt alapján elvégezhető a faktorelemzés, összességében nem alakítható ki olyan faktorstruktúra, amely alapját képezhetné további elemzésnek. Az aggregált változó nem őriz meg elegendő információt az egyes kijelentések információtartalmából. Ennek alapján azt állítjuk, hogy a fenti kijelentésekre építve nem alkotható koherens faktorstruktúra, azaz a társadalomban nincsenek kiforrott, egységes attitűdök a közfoglalkoztatottakkal szemben.

A legerősebben kirajzolódó kép a közfoglalkoztatás szegénységgel való összefüggése, és ez a mintázat mind a magas, mind a kevésbé magas közfoglalkoztatással rendelkező településeken így volt. Kiemelendő hogy az alacsonyabb végzettségűek számára jelentősebb a közfoglalkoztatottakról kialakult kép terén az alacsony végzettség és a romaság, míg a szubjektív szegénységben élők körében megjelent a segélyezéssel és az elhelyezkedéssel való szembefordulás is.

9.4.A közfoglalkoztatásról kialakult kép

Kutatásunkban azt kívántuk elsősorban vizsgálni, hogy a közfoglalkoztatás különböző dimenzióit mennyire tekintik jelentősnek a megkérdezettek. Melyeket tartják fontosabbnak, és van-e eltérés a megítélésben a válaszadók közt aszerint, hogy mennyire közvetlen a kapcsolatuk a közfoglalkoztatással és a szegénységgel.

Amint az előző fejezetben, úgy itt is a faktorelemzés részletes eredményeit a mellékletben közöljük. Bár a KMO-teszt alapján elvégezhető a faktorelemzés, és a kommunalitásokból, valamint a rotált faktorsúlyokból kirajzolódik a fenti öt attitűd, összességében nem alakítható ki olyan faktorstruktúra, amely alapját képezhetné további elemzésnek. Az aggregált változó nem őriz meg elegendő információt az egyes kijelentések információtartalmából. A fenti kijelentések alapján tehát nem alakítható koherens faktorstruktúra, azaz a társadalomban nincsenek kiforrott, egységes attitűdök a közfoglalkoztatottakkal szemben.

Mivel azonban a faktorelemzés eredményei azt mutatják, hogy valami látens struktúra felismerhető az állításokból, az eredetileg feltételezett öt különböző dimenziót megpróbáltuk megalkotni főkomponens-elemzés módszerével. Mivel korábbi kutatások szerint elkülöníthető a közfoglalkoztatás öt dimenziója: a munkaerőpiaci reintegráció, az önkormányzati feladatellátás, a helyi gazdaságban betöltött szerepe, a közfoglalkoztatottak jólétének biztosítása, valamint a munkára kötelezés, ezért ezt a struktúrát faktorelemzéssel megpróbáltuk ebben az esetben is kialakítani.

Az alábbi öt főkomponenst vizsgáltuk (az egyes komponensekhez tartozó kérdéseket a következő táblázat foglalja össze):

- Gazdasági
- Szegénységnyhító
- Kötelezés
- Települési
- Munkaerőpiaci

29. táblázat: A faktorelemzés kérdései

ahol az 1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért

		Összesen		
		Átlag	összes válaszadó	szórás
A közfoglalkoztatás akkor megoldás, ha a környéken nincs munkahely	Reintegráció	3,89	982	1,15
A közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a település	Település	3,74	976	1,16
A közfoglalkoztatás lehetőséget teremt a szegényeknek a jövedelemszerzésre	Szegénységnyhítás	3,67	983	1,22
A közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásához	Település	3,56	956	1,21
A közfoglalkoztatás pozitív hatással van az abban résztvevők emberi kapcsolataira*	Szegénységnyhítás	3,55	942	1,179

		Összesen		
		Átlag	összes válaszadó	szórás
A közfoglalkoztatás kiszűri, hogy ki az, aki a segélyezettek közül dolgozni akar	Kötelezés	3,54	943	1,26
A közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek	Kötelezés	3,52	961	1,172
A közfoglalkoztatási programok fontos szerepet töltenek be a közfoglalkoztatottak és családjuk életminőségének javulásában	Szegénységnyhítés	3,31	968	1,27
A közfoglalkoztatási programok kiszolgáltatóvá teszik az közfoglalkoztatottakat	Kötelezés	3,13	941	1,35
A közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához*	Reintegráció	3,13	955	1,255
A közfoglalkoztatás fontos szerepet tölt be a település gazdaságában	Gazdasági	2,98	938	1,27
A közfoglalkoztatás csökkenti a feketén foglalkoztatottak számát	Gazdasági	2,75	953	1,39
A közfoglalkoztatási programok hatására javult a közbiztonság	Település	2,72	925	1,3
A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt	Gazdasági	2,46	954	1,316
A közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat	Gazdasági	1,97	969	1,13

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A legmagasabb egyetértést nem a közfoglalkoztatás egy-egy jól körülírható dimenziója mentén mértük, hiszen a munkaerőpiaci faktor (a közfoglalkoztatás akkor megoldás, ha a környéken nincs munkahely – 3,89), a települési faktor (a közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a település – 3,74; a közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásához – 3,56) és a szegénységnyhítésre fókuszáló faktor (a közfoglalkoztatás lehetőséget teremt a szegényeknek a jövedelemszerzésre 3,67; a közfoglalkoztatás pozitív hatással van az abban résztvevők emberi kapcsolataira* – 3,55) is megjelent a leginkább elismert célok közt.

A közfoglalkoztatásról tett kijelentések közül négyet utasítottak el a válaszadók. Azzal a kijelentéssel, hogy a közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat csekély az egyetértés (1,97). A válaszadók nem érzékelik a közfoglalkoztatás közbiztonság javításában (2,72), a fekete foglalkoztatás csökkentésében (2,75) és a település gazdaságában betöltött szerepét (2,98). A közfoglalkoztatás gazdasági faktorai voltak azok, amikkel legkevésbé értettek egyet a válaszadók.

A válaszok alapján azt látjuk, hogy a közfoglalkoztatás eredményei a megkérdezett lakosság körében is egy szórt, több pólusú képet mutat. Ahogy az eszköz szakpolitikai tervezése során is mind a célrendszer, mind az eredmények és hatások tekintetében keverednek ezek a területek, úgy a lakosságban kialakult kép is összetett. **Érdeemes ugyanakkor kiemelnünk, hogy a közfoglalkoztatást szükségmegoldásnak tekintik.** Abban az esetben alkalmazandó, ha nincs más munkahely a környéken. Emellett lehetőségnek is arra, hogy rendbe legyen téve a település, és a rászoruló munkához jussanak. Mind a reintegrációhoz, mind a gazdasági célokhoz kötődő funkciókat alacsonyabban értékelték.

A kérdőívben megkértük a válaszadókat, hogy szabadon mondják el azt a három szót, ami eszükbe jut a közfoglalkoztatásról. Rengeteg szót hallottunk, de az ezekből kirajzolódó kép megerősíti a korábbi állításokat. A legtöbben a közfoglalkoztatottak alacsony bérét említették, de fontos kiemelni, hogy a foglalkoztatás, a munkához jutás, a munkanélküliség és a szegénység is hangsúlyosan jelent meg.

2. ábra: Szófelhő

(Kérem, mondja meg mi az első 3 szó, ami eszébe jut arról, hogy közfoglalkoztatott)

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Azt feltételeztük, hogy a lakosság véleménye – ha kis mértékben is –, de eltérő lesz azokon a településeken, ahol magasabb a közfoglalkoztatottak aránya. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért külön közöljük azokat a kijelentéseket, amelyek esetében szignifikáns különbség van a kétféle település között.

30. táblázat: A lakossági vélekedések megoszlása a település közfoglalkoztatási mutatója alapján

ahol az 1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért (azon jellemzők, amelyek esetében szignifikáns különbség van a település jellege szerint)

	Magas közfoglalkoztatási mutatójú település			Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település			Összesen		
	Átlag	elemszám	szórás	Átlag	elemszám	szórás	Átlag	elemszám	szórás
A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt*	2,82	165	1,465	2,38	789	1,271	2,46	954	1,316
A közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához*	2,95	160	1,258	3,17	795	1,252	3,13	955	1,255
A közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek*	3,70	169	1,105	3,48	792	1,182	3,52	961	1,172
A közfoglalkoztatás pozitív hatással van az abban résztvevők emberi kapcsolataira*	3,35	162	1,228	3,59	780	1,165	3,55	942	1,179

*Szignifikáns különbség a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

Négy közfoglalkoztatással kapcsolatos kijelentés esetében találtunk szignifikáns különbséget a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakóinak véleménye között. **A magas közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói inkább egyetértenek azzal, hogy a közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek.** Azzal viszont, hogy a közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához, inkább az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói értenek egyet. Vagyis feltételezhetjük, hogy **a magas közfoglalkoztatási arányú településeken kevésbé érvényesül a reintegrációs tapasztalat.** Ezt az a tény is befolyásolja, hogy a rosszabb munkaerőpiaci helyzetű településeken kiterjedtebb a közfoglalkoztatás. Egyik csoport sem ért egyet azzal a kijelentéssel, hogy a közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt, de a

magas közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói kevésbé elutasítók (2,82), mint az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói (2,38).

A közfoglalkoztatás pozitív hatással van az abban résztvevők emberi kapcsolataira kijelentéssel az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések lakói inkább értenek egyet (3,59), mint a másik csoport tagjai (3,35).

Iskolai végzettség tekintetében e faktorok megítélésben jelentős eltéréseket nem találtunk. A szubjektív szegénységgel összefüggésben viszont úgy tűnik, hogy a szegényebb csoport tagjai (hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak, nélkülözések közt élünk) erősebben egyetértenek azzal, hogy a közfoglalkoztatás kiszolgáltatottá tesz, valamint azzal is, hogy fontos szerepe van a helyi feladatellátásban és gazdaságban. Ugyanakkor elutasítják azt, hogy a közfoglalkoztatás hatására gyarapodott volna a munkatapasztalatuk.

9.5. A lakossági vélekedéseket meghatározó tényezők

Az alábbiakban áttekintjük azokat a háttérváltozókat, amelyek esetén feltételezzük, hogy befolyásolják a közfoglalkoztatással kapcsolatos attitűdöket. Elsőként a közbiztonságról alkotott elképzeléseket, majd a bizalmi szintet mutatjuk be.

9.5.1. A megkérdezettek vélekedése a közbiztonságról

A megkérdezettek általában javuló közbiztonságról számoltak be, amint ezt az 5,38 érték mutatja.

31. táblázat: A lakóhely közbiztonságának megítélése

Ahol az 1=kifejezetten romlott, kifejezetten rossz volt; a 7=jelentősen javult, kifejezetten jó volt; a 4=nem érzékel változást

Állítás	Átlag	Szórás	Elemsszám
A lakókörnyezetében általánosságban a közbiztonság az elmúlt évben megfelelő volt-e?	5,38	1,561	997
A lakóhelyük bűnözési helyzete az utóbbi 3 évben hogyan változott?	4,5	1,332	981

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A válaszok alapján a lakókörnyezetben inkább elégedettek voltak a közbiztonsággal a válaszadók: a hétfokú skálán 5,38 pontra értékelték, továbbá azt érzékelték, hogy a bűnözési helyzet nem változott jelentősen, hanem csekély mértékben romlott.

32. táblázat: Az egyes intézményekkel szembeni bizalom szintje

Az „1” azt jelenti, hogy Ön egyáltalán nem bíz az adott intézményben, a „7” pedig azt jelenti, hogy teljesen megbízik benne.

Intézmény	Átlag	Szórás (d)	Elemzés
Kormányhivatalban?	5,05	1,691	953
Rendőrségben?	4,7	1,741	983
Önkormányzatban?	4,66	1,692	978
Kis- és középvállalkozásokban?	4,54	1,436	937
Civil szervezetekben?	4,24	1,71	905
Igazságszolgáltatásban?	4,06	1,862	970
Magyar Országgyűlésben?	3,85	2,078	960

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján, 2018. április.

A fenti táblázat alapján az látható, hogy a helyi hivatalokkal, kormányhivatallal, önkormányzattal és a rendőrséggel szemben a legnagyobb a bizalom. Ezzel szemben az Országgyűléssel (3,85) és az igazságszolgáltatással (4,06), valamint a civil szervezetekkel (4,24) szembeni bizalom a legalacsonyabb.

Az általános bizalom szintén hétfokú skálán mérve 3,2 (szórás 1,061), ami azt jelenti, hogy a megkérdezettek alapvetően bizalmatlanok.

9.6. A közfoglalkoztatásról kialakult véleményeket befolyásoló tényezők

A közfoglalkoztatottakról kialakult véleményeket befolyásoló tényezők elemzése során az elemzésbe bevontunk az adott településre jellemző statisztikai adatokat is (TEIR településsoros adatok), melyeket kontrollváltozóként használtuk fel. Az alábbi táblázatból is látszik, hogy ezek értékei egyenként szignifikánsan különböznek aszerint, hogy a település foglalkoztatásában mekkora szerepet játszik a közfoglalkoztatás.

33. táblázat: Települési statisztikai adatok

2016.	Magas közfoglalkoztatási mutatójú település (N=173)		Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település (N=827)		Összesen	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Egy főre eső adóköteles jövedelem (ezer Ft)	1.545,3	2.959,6	2.418,7	413,4	2.267,6	515,3
Vándorlási egyenleg	-33,5	77,2	-953,3	1491,5	-794,1	1400,5
Élve születések és halálozások egyenlege	-42,6	74,3	-2454,5	3616,9	-2037,2	3413,3
Álláskeresők száma	405,6	322,7	6839,1	8411,3	5726,1	8027,7
180 napon túli álláskeresők száma	207,4	182,2	3421,9	4231,8	2865,8	4036,4
Megyeközpont távolsága (percben)	46,7	20,7	13,5	22,4	19,2	25,5
Régióközpont távolsága (percben)	59,5	30,7	27,8	37,0	33,3	37,9
Budapest távolsága (percben)	164,3	29,1	78,9	58,3	93,7	63,3
Az egy főre jutó fejlesztési források összege (ezer Ft)	549,065	918,224	166,263	85,833	232,488	415,020
Roma népesség aránya (%)	10,0	10,9	1,7	2,2	3,2	5,8

A közfoglalkoztatás négy dimenzióját mérő főkomponens, a közfoglalkoztatás gazdasági, jóléti, települési és munkára kötelező jellegét mérő főkomponensek és fenti, települési háttérváltozók, a közbiztonsági helyzet értékelése, a bizalmi szint és a szociodemográfiai jellemzők kapcsolatát vizsgáltuk lineáris regressziós modellben (a táblázatokat lásd az 5. sz. mellékletben).

A modell alapján a nettó átlagos háztartási jövedelem, a lakóhely vándorlási egyenlege, a lakóhely bűnözési helyzetének változásának megítélése és az általános bizalom mértéke befolyásolja szignifikánsan a közfoglalkoztatás gazdasági dimenzióját mérő főkomponens értékét.

A szociodemográfiai változók esetén csak a kérdezett nettó jövedelme és a gazdasági komponens között találtunk összefüggést: minél magasabb valakinek a jövedelme, annál kevésbé látja fontosnak a közfoglalkoztatás gazdaságban betöltött szerepét. A település demográfiai adottságai közül csak a be- és kivándorlások egyenlegét mérő mutató és a közfoglalkoztatás gazdasági dimenziója között találtunk összefüggést: minél nagyobb egy település vándorlási többlete annál jellemzőbb, hogy jelentősnek látják a közfoglalkoztatás gazdaságban betöltött szerepét.

Az általános bizalom szintje és az önkormányzati, jóléti, gazdasági dimenziót mérő főkomponens között látható pozitív irányú összefüggés.

A közbiztonság helyzete és a munkára kötelezés, önkormányzati, jóléti dimenziót mérő főkomponens között látható pozitív irányú összefüggés.

A közbiztonság változása viszont mind a négy dimenzióval pozitívan függ össze: minél inkább javulónak érzik a megkérdezettek a közbiztonságot, annál inkább egyetértenek azzal, hogy a közfoglalkoztatásnak gazdasági, jóléti, önkormányzati és munkára kötelező jellege van.

9.7. A megállapítások összefoglalása

A kérdőíves vizsgálat azt mutatta, hogy az **elektronikus sajtó a legfontosabb tájékoztatói forrás** a közfoglalkoztatásról. (a kérdezettek 85,2 százaléka a tévéből és a rádióból is hallott erről a munkaerőpiaci eszközről). Emellett még két olyan forrás van, amelynek révén a lakosság több mint fele hallott a közfoglalkoztatásról: az **online sajtó (59,2 százalék)** és a **barátok, ismerősök, családtagok (57,9 százalék)**, de e két forrás esetén a magas és az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között szignifikáns a különbség. Nem meglepő módon a magas közfoglalkoztatási mutatójú településeken jelentősen magasabb azoknak az aránya, akik barátoktól, ismerősöktől, családtagoktól hallottak a közfoglalkoztatásról, míg az alacsony közfoglalkoztatási mutatójú településeken élők az online sajtóból tájékoztak.

A közfoglalkoztatottak megítélését tekintve a közfoglalkoztatás szegénységgel való összefüggése a legerősebb, és ez mind a magas, mind az alacsonyabb közfoglalkoztatással rendelkező településekre igaz. Kiemelendő, hogy az alacsonyabb végzettségűek körében nagyobb hangsúlyt kap a közfoglalkoztatottakról kialakult kép terén az alacsony végzettség és a romaság, míg a szubjektív szegénységben élők körében megjelent a segélyezéssel és az elhelyezkedéssel való szembefordulás is.

A válaszadók leginkább azzal a kijelentéssel értettek egyet, amely szerint a **közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él (4,02), illetve szegény (4,00)**. Szintén széles körben osztott vélekedés, hogy a közfoglalkoztatottak nagy része **kisegítő munkát végez (3,75) és hogy képes az önálló munkavégzésre (3,73)**. Ezt a munkát azonban a válaszadók fontosnak látják: a kijelentés, amely szerint a közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez, 3,62 pontot kapott. Ezt követte az **iskolai végzettségükre** vonatkozó kijelentés, amely szerint nagyrészüket maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik (3,47). A közfoglalkoztatottak munkakedvét mérő állításokkal való egyetértés mérsékelt (a közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne – 3,26; illetve a közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna – 3,42).

Továbbá azt is megfigyelhettük, hogy az alacsony végzettségűek jobban egyetértettek az átlaggal abban, hogy a közfoglalkoztatottak sokgyerekesek, alacsony végzettségűek és romák. **A rosszabb anyagi helyzetben élők pedig jobban egyetértettek azzal, hogy a közfoglalkoztatottak szegénységben élnek, sokgyerekesek és hogy hasznos munkát végeznek.** Fontos kiemelni, hogy körükben jóval nagyobb elutasítás jelenik meg két kérdés esetében, amelyek a segélyezéshez és a reintegrációhoz való viszonyt mutatják.

A válaszok alapján azt látjuk, hogy **a közfoglalkoztatás eredményei a megkérdezett lakosság körében is egy szórt, több pólusú képet mutatnak.** Ahogyan az eszköz szakpolitikai tervezése során mind a célrendszer, mind az eredmények és hatások tekintetében keverednek ezek a területek, úgy **a lakosságban**

kialakult kép is összetett. Érdeemes ugyanakkor kiemelni, hogy a közfoglalkoztatást szükségmegoldásnak tekintik, ha nincs más munkahely, ha nincs lehetőség/forrás a település üzemeltetésére. Valamint arra is lehetőség, hogy a rászoruló munkához jussanak. Mind a reintegrációhoz, mind a gazdasági célokhoz kötődő funkciókat alacsonyabban értékelték.

10. Ajánlások

A közfoglalkoztatással foglalkozó szakemberek nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a közfoglalkoztatás 2011-es expanziója óta jelentősen **megváltozott a makrogazdasági környezet**. Ebben a mára munkaerőhiányos környezetben a foglalkoztatáspolitikai, a szociálpolitika és a közfoglalkoztatás szerepe jelentősen megváltozott.

Az ország szinte minden területén bővülő munkalehetőségek hatására az elmúlt 1–2 évben a közfoglalkoztatottak egy része el tudott helyezkedni a nyílt munkaerőpiacon. De a **közfoglalkoztatásba beragadók egyre távolabb állnak a nyílt munkaerőpiac igényeitől**, számukra a reintegráció csak nagyon hosszú távú, komplex szolgáltatásokkal elképzelhető. A beragadók egy része ideiglenesen (pl. kisgyermeket nevelő nők), mások tartósan nem találnak rugalmas és toleráns munkahelyet a piacon. A közfoglalkoztatásban egyre inkább az idősebbek, a kisgyermekes nők, valamint a sokféle egészségügyi és komplex problémával küzdők maradtak. E célcsoportok számára a közfoglalkoztatás mintegy toleráns, befogadó munkahelyként működik, a védett munkahelyek mintájára.

A közfoglalkoztatás szerepét tehát újra kell értelmezni. Már nincs szükség a gazdasági válság éveiben jellemző tömeges lehetőségre, aktiválásra és szegénységnyhításra. De a közfoglalkoztatásra továbbra is szükség van, valamilyen más formában.

- Minden szereplő egyetértett azzal, hogy a közfoglalkoztatás aktiválta a passzív ellátásokban részesülőket, illetve azzal is, hogy **nem szabad visszatérni a korábbi passzív ellátások domináns rendszerére.**
- Abban is egyetértés mutatkozott, hogy a települések többségében **mindig lesz egy csoport, akiknek szüksége van a közfoglalkoztatásra**, így megszüntetni nem lenne szerencsés, főleg a legrosszabb helyzetű járásokban, ahol a munkaerőpiactól távol lévők, a nehezen foglalkoztatható, alacsonyan képzett emberek koncentrálnak, hiszen ezekben a járásokban a közfoglalkoztatásnak kiemelkedő szerepe lehet. A magas létszámok fenntartása azonban a legtöbb helyen nem indokolt.
- A közfoglalkoztatás jelenlegi célcsoportjának elsősorban olyan munkahelyet jelenthet a közfoglalkoztatás, amely rugalmasan és toleránsan kezeli családi és egyéni helyzetükből adódó nehézségeiket. A közfoglalkoztatás sokak számára (különösen az idősebb, rossz egészségi és mentális állapotú emberek számára), a rehabilitációs vagy akár terápiás foglalkoztatáshoz hasonló lehetőséget mutat. **Javasoljuk a közfoglalkoztatás befogadó munkahely funkciójának erősítését, Befogadó Munkahelyek létrehozását.** E közfoglalkoztatási munkahelyeknek továbbra is fontos szerepe lehet a településüzemeltetésben és -fejlesztésben, valamint a rászorulókat aktiválásában, jövedelmi helyzetük javításában. A befogadó munkahelyek a személyes és munkaerőpiaci kompetenciák szinten tartásához és

fejlesztéséhez is hozzájárulnak. Amit erősítene, ha az ott dolgozók egy része számára komplex és hosszú távú egyéni fejlesztési programok indulnának.

Azoknál akik közelebb álltak a munkaerőpiachoz, a közfoglalkoztatásból történő tranzitálás már megtörtént, a bennmaradók számára pedig komplex szolgáltatások szükségesek. Ennek a csoportnak egy része továbbra is a hazai munkaerőpiac tartalmát képezi, de az egyik talán legnehezebben és legdrágábban visszavezethető részét. Jelenleg a közfoglalkoztatást ad hoc, projektalapú szolgáltatások veszik körül. Hiányzik az egyéni szükségletekre fókuszáló, komplex és hosszú távú szemlélet. A különböző foglalkoztatási, képzési lehetőségek nem kapcsolódnak össze, nem épülnek egymásra.

Az elmúlt években az aktív korú inaktívakkal kapcsolatos szociális ellátások rendszerének változása a „segély helyett munkát”-elvet helyezte a középpontba, így az önkormányzatok funkciója az aktív ellátásokra és a közfoglalkoztatásra fókuszált. A változások hatására az inaktívak jó része megjelent a munkaügyi ellátórendszer látókörében, és az együttműködési kötelezettség, a feltételekhez kötött segélyezés okán aktivitásuk erősödött és beléptek a közfoglalkoztatásba. Azonban továbbra is van egy csoport, akik kimaradnak, immár nemcsak a közfoglalkoztatásból, hanem akár a megélhetést segítő segélyezéséből is.

Úgy tűnik, hogy e csoporttal kapcsolatban nagyon megoszlanak a vélemények. A településvezetők egy része azt gondolja, hogy nem az ő feladata e csoport aktiválása, hanem külső, szociális vagy foglalkoztatási szervezetektől várja ezt. Mások úgy érzik, hogy a település legszegényebb lakossága számára a járási hivatalok már nem adnak megoldást, végül is nekik kell majd ügyis gondoskodni róluk.

- A közfoglalkoztatottak egy részének elhelyezkedését – különösen a rossz közlekedésű településeken – a munkahelyre való ingázás nehézsége, időigényessége és költsége gátolja. Így továbbra is vannak olyanok, akik azért választják a közfoglalkoztatást, mert helyben elérhető, és így a piaci munkahely többletjövendelmét nem kell útiköltségre fordítani. Ezeken a településeken a **közlekedés fejlesztése** segítheti a nyílt munkaerőpiacra történő kilépést.
- **Szükség van a szociális és a munkaerőpiaci hátrányokat felmérő diagnózison és egyéni fejlesztési terven alapuló szolgáltatásokra**, amelyek komplex és egymásra épülő eszköztárral, hosszú távon (semmiképpen nem csak 1–2 éven át) támogatják az egyént. A **komplex programokban egy többlépcsős folyamatot** képzelhetünk el, amelynek egyik lépcsője lehet a **közfoglalkoztatás**. Elképzelhető egy olyan út, amely először a közfoglalkoztatásba való bejutásra koncentrál, majd a bennmaradásra, esetleg megszakítva, kiegészítve képzéssel, vagy munkába épített képzéssel, tanműhelyi képzéssel. A közfoglalkoztatásból átmeneti lehetőség lehet a termelő programokba való belépés, amelynek ugyancsak erősíteni kellene a fejlesztő, képző funkcióját. Majd – akár további támogatással (pl.

bértámogatással, szociális munkaerő-kölcsönzéssel, munkahelyi mentorral) – a nyílt munkaerőpiacra történő kilépés következhet. Az elemek rugalmasan – az egyéni igényeknek megfelelően – alakíthatóak és épülhetnek egymásra, hasonlóan a korábbi **tranzitfoglalkoztatási programok** bevált modelljeihez.

- A közfoglalkoztatásban tartósan résztvevőket a tartós munkanélküliek egy csoportjának tekintjük. Így az Európai Bizottság tartós munkanélküliséggel kapcsolatos ajánlásai az ő esetükben is kiemelkedő jelentőségűek, különösen a személyre szabott és részletes értékelés elkészítésének kötelezettsége és a **munkaerőpiaci integrációs megállapodás** megkötésének kötelezettsége. Fontos, hogy akár a jelenlegi, munkaügyi hivatali rendszerben alkalmazott egyéni cselekvési terv, akár más dokumentum lesz a megállapodás alapja, többnek kell lennie egy kipipálandó feladatnál, és valós segítséget nyújtó, egymásra épülő eszközöket kell alkalmazniuk a szakembereknek.
- Javasoljuk a közfoglalkoztatottak és más, a munkaerőpiactól távol lévő egyének számára egy helyi megoldásokon alapuló, **ágazatközi együttműködések ösztönző fejlesztés létrehozását**. E szolgáltatások az egyéni fejlesztést holisztikus, ágazatokon átívelő módon kezelik. A közfoglalkoztatásban bennmaradók számára a közfoglalkoztatás és a foglalkoztatási szolgáltatások eszköztára nem elégséges, a foglalkoztatás mellett szükség van a szociális ágazat, az egészségügy és az oktatás együttműködésére, valamint a vállalkozók bevonására is. E programokban a helyi önkormányzatoknak és segítő szervezeteknek kulcsszerepe kell, hogy legyen.
- A szociál- és a foglalkoztatáspolitikának figyelmet kell fordítania arra, hogy a kimaradók segélyezéséből és közfoglalkoztatásból való kiszorulása tartós kirekesztődéshez vezet.
- **Az ő visszavezetésük is csak komplex és átfogó, több ágazatot is bevonó szolgáltatásokkal képzelhető el.** E szolgáltatásoknak sok esetben nemcsak egyéneket, hanem kirekesztődött, szegregált közösségeket kell célozniuk.
- Az eredmények azt mutatják, hogy a **speciális közfoglalkoztatási pilot programmal kapcsolatosan pozitívak a tapasztalatok.** Érdemes a munkaerőpiactól legtávolabb lévők esetében e projektet folytatni és kiterjeszteni több járásra/településre is.
- A lezajlott speciális **programok hatásvizsgálata** sokat adhatna hozzá a munkaerőpiactól legtávolabb lévők aktiválásával kapcsolatos tudásunkhoz. Ugyancsak fontos lenne, hogy a speciális programok **randomizált, kontrollcsoportos vizsgálati módszerekkel** folytatódjanak. A módszerek köszönhetően a bevont csoport és az azzal összehasonlítható kontrollcsoport vizsgálatával mérhető lesz a program által elért változás.

A munkaerőpiaci elvárásokhoz közelebb álló ügyfelek számára nyújtott szolgáltatások és támogatások terén a következőket javasoljuk:

- Felmerült az igény, hogy a **vállalkozások számára olyan foglalkoztatási megoldást vezessenek be, amellyel a célcsoport foglalkoztatásával**

kapcsolatos kockázatukat csökkentő módon bevonhatóak lennének a közfoglalkoztatásból való kivezetésre. Sok helyen egyre nagyobb teret hódít a bértámogatással való kilépés, itt már olyan vállalkozások is előfordulnak, amelyek saját eszközeikkel, toleráns hozzáállásukkal, képzésekkel segítik az új dolgozók tartós megragadását. Hangsúlyozandó a bértámogatásnak az a jellege, hogy a nehezebben beilleszkedő dolgozókkal járó többletfeladatot és a nekik szükséges odafigyelést kompenzálja. E munkahelyek **munkahelyi mentorokkal, patrónusokkal is segíthetik az új dolgozókat.** Több szervezet jó példája azt mutatja, hogy egy ilyen jellegű segítség a legnehezebb helyzetűek munkahelymegtartását is segíti.¹⁴

- Elképzelhető olyan projekt vagy helyi szociális vállalkozás, amely **kirendelés vagy kölcsönzés keretein belül a közfoglalkoztatottakat piaci munkakörülmények közé illeszti be.** Így a résztvevők kipróbálhatják magukat és a vállalkozás is kipróbálhatja őket, kisebb kockázattal. E programok esetében is kiemelkedő jelentőségű a személyi fejlesztés, a mentorálás.¹⁵
- Meg kell említenünk, hogy **a közfoglalkoztatottak átvételének sokszor az az akadálya, hogy az intézmény nem kap bértámogatást** abban az esetben, ha az általa már korábban közfoglalkoztatás keretében foglalkoztatottat veszi át. Így esetükben a jól bevált munkaerő megtartására csökken az ösztönzés.

A közfoglalkoztatottak létszámának csökkenését alátámasztják a makrogazdasági folyamatok. 2017 folyamán már szinte minden településen nehézségekkel küzdöttek a létszámok feltöltése tekintetében. A települések vezetői egyet is értettek abban, hogy a létszámokat csökkenteni szükséges. A létszámok csökkentésével kapcsolatos 1139/2017-es kormányhatározat már tett lépéseket ebbe az irányba, amelyek folytathatóak. A kisebb létszámmal indított programok segíthetik a jobb célzást, és nagyobb erőforrások szánhatóak a beragadók kivezetésére is. Ugyanakkor a drasztikusan csökkenő létszámok veszélyeztetik a településüzemeltetési feladatok ellátását.

- Munkaerőpiaci szempontból a közfoglalkoztatás minimálisan elérhető létszáma már csak azokat foglalná magába, akik nagyon messze állnak a munkaerőpiactól. Ez azonban a településüzemeltetés érdekeivel ellentétes, hiszen ma több települési funkció (közterületek karbantartása és [sok helyen] a kulturális, szociális, oktatási intézmények üzemeltetése) is a közfoglalkoztatásra épül. A csökkenő számú, egyre kevésbé munkaképes közfoglalkoztatottak nem fogják tudni e feladatokat ellátni, e kiesés

¹⁴ Példaként említhető a BAGázs Közhasznú Egyesület gyakorlata <http://cmbp.hu/a-nagy-munkaero-paradoxon-munkaerohiany-es-munkanelkueli-toemegek-szeles-koere-magyarorszagon/>

¹⁵ Jó példaként említhető a Napra Forgó NKft. munkaerő-kölcsönzési és munkacsapat-kölcsönzési gyakorlata http://www.demnet.hu/images/stories/2_civil_szektor_megerositese/penzpiaci/NAF_bemutatasa_Shadow_Ecofin.pdf, és az osztrák Sozialökonomischen Betriebe (SÖB).

következtében csökkenni fognak a kapacitások az önkormányzati rendszerben.

- A közfoglalkoztatóknak egyre nagyobb gondot okoz a szakképzett munkatársak és vezetők megtartása, akik kulcsszerepet látnak el egy-egy programban – különösen igaz ez a Start-munkaprogramokra és a szociális szövetkezetekre. Az ő körükben a munkaerőhiány elérte a közfoglalkoztatást is, és az ilyen szakemberek elvesztése az egész programot veszélyeztetheti. A jól teljesítők bérdifferenciálására nagyon kevés lehetőség van (a brigádvezetői emelt bér nem jelent nagy különbséget) ezért szükséges a kulcsemberek megtartásának segítése, **annak érdekében, hogy az általuk irányított többi közfoglalkoztatott is tudja végezni a feladatait.** Több önkormányzatnál jelezték, hogy szeretnék **piaci bért fizetni a kulcsembereknek.** Ezt mi úgy tartjuk elfogadhatónak, ha a közfoglalkoztatást segítve, de nem közfoglalkoztatási jogviszonyban, hanem akár munkavállalóként, akár közalkalmazottként dolgoznának (tartósan) a programokban. Természetesen e szakemberek bérét támogathatja közfoglalkoztatási vagy más fejlesztési program.
- A létszámok csökkenésével sok önkormányzat csökkentette a termelő kapacitásait és leépítette a Start-munkaprogramját, mert a településüzemeltetést fontosabbnak ítélte, illetve ezekből a programokból mentek el a legjobb emberek. **Érdemes tehát átgondolni a Start-munkaprogramok kapacitásainak átstrukturálását** és terelését, ahogy a szociális szövetkezetek esetében is megtörtént.

A közfoglalkoztatási programból való továbblépés egyik ösztönzött útja a szociális szövetkezetek létrehozása. A **közfoglalkoztatás alapjain létrejött szociális szövetkezetek** eddigi működtetési tapasztalatait figyelembe véve kijelenthető, hogy e szervezeti formák számos településen olyan **befogadó foglalkoztatóként jelennek meg,** amelyek a **közfoglalkoztatási programoknál hatékonyabb munkaszocializációt valósítanak meg.** Lehetőséget teremtenek a közfoglalkoztatás rendszerében nehezen érvényesíthető, differenciált teljesítményösztönzésre, a munkateljesítményt növelő bérezésre, az elsődleges munkaerőpiacon is értékes munkatapasztalat-szerzésre, miközben rugalmas keretet biztosítanak a saját bevételeknek a piaci alapú növelésére. Noha a közfoglalkoztatás alapjain létrejött szociális szövetkezetek működtetésének hosszú távú hatásai még nem mérhetőek, az már a jelenlegi tapasztalatok alapján is kijelenthető, hogy működésük hasznai sokrétűek, nemcsak a társadalmi felzárkóztatás terén ragadhatók meg, hanem a helyi gazdaság fejlesztésében is. Komplex fejlesztő tevékenységük különösen hangsúlyos a munkaerőpiacoktól távol lévő, vállalkozáshiányos vidéki térségekben, ahol piactorzító hatásuk sem érzékelhető. Fontos ugyanakkor tudatosítani, hogy a gazdaságilag/pénzügyileg fenntartható működés a szociális szövetkezetek társadalmi küldetéséből, tőkehátteréből, tagi összetételéből adódóan csupán a létrejött szervezetek szűkebb köre esetében reális célkitűzés.

- A közfoglalkoztatásra épülő szociális szövetkezetek a legtöbb vizsgált településen **a közfoglalkoztatásból való kivezetés hatékony eszközeivé tudtak válni**, egyfelől a közfoglalkoztatottak egy része – jellemzően a legrátermettebb, a közfoglalkoztatásban már bizonyított munkaerő – számára kiemelkedési lehetőséget kínáltak, másfelől lehetővé tették a közfoglalkoztatási programokban felhalmozott eszközvagyon hozzáadottérték-teremtéssel együtt járó működtetését.
- Az eddigi tapasztalatok ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy a közfoglalkoztatás alapjain létrejött **szociális szövetkezetek működésének fenntartása a humán- és a technológiai kapacitások támogatott továbbfejlesztése nélkül nehezen elképzelhető**. A települési interjúk során szerzett információk alapján a közfoglalkoztatásra épülő szövetkezetekben különösen a humánkapacitások, valamint a termékek és szolgáltatások piacra juttatása terén mutatkoznak hiányosságok. E problémák az eddigi tapasztalatok alapján a szociális szövetkezetek hálózatba szervezésével jelentősen mérsékelhetők.
- A közfoglalkoztatási programok keretében létrehozott értékálló beruházások és a beszerzett eszközök további, rendeltetésszerű használata, fenntartható működtetése és a közfoglalkoztatási programokba való beragadás csökkentése érdekében **javasolt a továbbiakban is az olyan nonprofit szervezeti formák** (szociális szövetkezetek, nonprofit kft.-k, alapítványok stb.) **létrehozásának ösztönzése és működtetésének támogatása, amelyek „befogadó munkahelyként” átmenetet képeznek** a közfoglalkoztatási programok és a forprofit vállalkozások által megvalósított foglalkoztatás között.
- Az eddigi tapasztalatok alapján a szociális gazdaság ezen szereplőinek megerősítéséhez a társadalmi vállalkozások sokféleségét kezelni képes, **testre szabható, rugalmas támogatási lehetőségek és szabályozási környezet megteremtése szükséges**. Szükséges egy egységes szociális gazdaságot szabályozó jogszabály megalkotása.
- A társadalmi vállalkozások szerepe a piachiányos térségekben nem tranzitáló, hanem gazdasági szereplőként biztosítanak teljes értékű foglalkoztatást. Vannak olyan települések és térségek, ahonnan (számos fent tárgyalt ok miatt) több ember már nem vezethető ki az elsődleges munkaerőpiacra, számukra elsősorban a harmadik szektor megerősítése jelenthet megoldást.
- Szakpolitikaként deklarálni lenne szükséges, hogy fontosnak tarja a szociális gazdaságnak a gazdaságban és a társadalomban betöltött szerepét és felismeri, hogy az elszegényedett települések, településrészek, kirekesztett közösségek foglalkoztatási gondjaira és az újabb társadalmi kihívásokra viszonylag gyors és hatékony megoldás egyike a **szociális gazdaság**. Erre elsősorban a társadalmi vállalkozások felé történő elmozdulás jelenthet megoldást, amely már piaci versenyhelyzetben tevékenykedő üzleti egység, melynek profitja a helyi társadalmi célokra kerül visszaforgatásra.

- A termelő (mezőgazdaság vagy egyéb) Start-munkaprogramok önmagukban nem ösztönöznek egy gazdaságilag önfenntartó rendszer kialakítására. Ahol ez mégis elkezd megvalósulni, az általában a helyi elszántságon és szerencsés adottságokon múlik. Ma már országszerte egyértelműen látszik, hogy melyek azok a helyi Start-munkaprogramok, amelyek magukban hordozzák a piacképesség esélyét. Ajánljuk, hogy ezek a programok pilot jelleggel kapjanak egy külön támogatási programot. Ehhez olyan támogatási környezetre lenne szükség, amely egyrészt jutalmazza a hatékonyságot, másrészt lehetővé teszi a differenciált anyagi ösztönzést és szakmai támogatást ad. Egy ilyen középtávú támogatási program segítségével a közfoglalkoztatásból el lehetne mozdulni a szociális gazdaság felé, majd a versenyképesség növelésével párhuzamosan a társadalmi vállalkozás felé. A támogatás eredményeként a közfoglalkoztatottak lényegében piaci munkahelyre kerülnek, valamint piachiányos környezetben létrejönnek termelő-szolgáltató egységek. A kísérleti jellegű program eredményei a későbbiekben más, leszakadó térségek esetében is hasznosíthatók lennének.

A jelen kutatás fókuszából és módszereiből adódóan számos kérdésre nem adhatott választ. A jövőbeni vizsgálható kérdések közül a következőket emeljük ki:

- a lezajlott speciális programok hatásvizsgálata randomizált, kontrollcsoportos vizsgálati módszerekkel;
- nagymintás vizsgálat a közfoglalkoztatottak munkaerőpiaci készségeinek és alapkompenciáinak vizsgálatára;
- a foglalkoztatási, közfoglalkoztatási és szociális ellátórendszer együttműködésének fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata;
- a közfoglalkoztatásba beragadás dinamikájának, okainak és motivációinak mélyebb vizsgálata, valamint a segély- és a közfoglalkoztatás-függőség fogalmainak vizsgálata;
- a jelentősen megváltozott munkaerőpiac következtében a tartós álláskereső és a közfoglalkoztatott státuszról kimoszólók nagyságrendje és jellemzői;
- a 25 év alattiak közfoglalkoztatásba vonásának trendjei, motivációi és jellemzői, az iskolai lemorzsolódás és a közfoglalkoztatás kapcsolódási pontjai;
- komplex foglalkoztatási és szociális fejlesztő programok lehetőségei, módszertana;
- az elhelyezkedési bónusz és a közfoglalkoztatottak elsődleges munkahelyen való elhelyezkedését segítő bértámogatások vizsgálata;
- a közfoglalkoztatottak képzéseinek hatásvizsgálata, a szervezési anomáliák feltárása;
- a különböző munkaszervezési és programformák hozzájárulása az elhelyezkedéshez, valamint a munkavállalási kompetenciák fejlődéséhez.
- A közfoglalkoztató szervezetek típus szerinti értékelése a közfoglalkoztatásban résztvevő csoportok kompetenciáinak fejlesztésében és munkapiaci integrációjában

- Településüzemeltetési piacfelismerés: a közfoglalkoztatásból megvalósított településüzemeltetési feladatok minőségének változása a közfoglalkoztatottak összetételének változásával és a várható településüzemeltetési költség és minőség összevetése az alternatív finanszírozási és szolgáltatásszervezési megoldásokkal
- A közfoglalkoztatottak reintegrációja egyre inkább a személyre szabott eszközök alkalmazását feltételező megoldások alkalmazását várja. Feltárhatók az ilyen módszerek hazai és nemzetközi jó gyakorlatai. Illetve milyen fejlesztések szükségesek ahhoz, hogy ilyen programok lebonyolítására képessé váljanak a helyi szereplők.

11. Irodalomjegyzék

- Berg, Erlend – Sambit Bhattacharyya – Rajasekhar Durgam – Manjula Ramachandra (2012):** „Can Rural Public Works Affect Agricultural Wages? Evidence from India”. Reports and working papers. 2012. május 15. <http://sro.sussex.ac.uk/63532/>.
- Bördös Katalin (2015):** A közfoglalkoztatás intézményi környezete – történeti áttekintés. In: Munkaerőpiaci Tükör 2014, MTA KRTK-KTI, Budapest, 2015. http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/egyben.pdf
- Czifrusz Márton (2015):** A közfoglalkoztatás térbeli egyenlőtlenségei. In: Munkaerőpiaci Tükör 2014, Fazekas K.–Varga J. (szerk): MTA KRTK-KTI, Budapest, pp. 126–138.
- Cseres-Gergely Zsombor – Molnár György (2014):** Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Társadalmi riport, 2014. TÁRKI, Budapest, pp. 204–225.
- Cseres-Gergely Zsombor – Varadovics Kitti (2013):** A munkapiaci szakpolitika eszközei (2012. szeptember – 2014. január). In.: Munkaerőpiaci tükrök 2013, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet, Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. Budapest, 2014.
- Csoba Judit (2010):** A közfoglalkoztatás régi-új rendszere. Útközben az „Út a munkához” programban. Esély, 1. sz., pp. 4–24.
- Csoba Judit (2017):** Gondoskodó állam, aktiváló állam, befektető állam. A foglalkoztatáspolitikai és a jóléti modellváltás néhány összefüggése. Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 2017.
- Csoba Judit (2017a):** A szociális földprogram társadalmi és munkaerőpiaci integrációs szerepe a vidéki Magyarországon. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 111.
- Csoba Judit – Nagy Zita Éva (2011):** A magyarországi képzési, bértámogatási és közfoglalkoztatási programok hatásvizsgálata. In: Fazekas Károly–Kézdi Gábor (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2011, MTA Közgazdaságtudományi Intézet – Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2011., pp. 113–144.
- Farkas Zsombor (2015):** A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek, fiatal felnőttek számának csökkenése mögött húzóó okok vizsgálata. TÁRKI, Budapest, 2015. szeptember.
- Fazekas Károly (2018):** Nem-kognitív készségek hiánya a munkaerőpiacon. In: Magyar Tudomány, 179:(1) pp. 24–36.
- Frey (szerk.) 2008: Csoba Judit – Frey Mária – G. Fekete Éva – Lévai Márta – Soltész Anikó:** Szociális gazdasági kézikönyv. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2007.
- G. Fekete Éva – Lipták Katalin (2014):** Közfoglalkoztatásból szociális szövetkezet? In: A területi fejlődés dilemmái. Lukovics Miklós – Zuti Bence (szerk.) SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, pp. 123–142.

- G. Fekete Éva (2015):** A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az új foglalkoztatási modellekig, Herman Ottó Intézet, Miskolc, 2015.
- Ignits Györgyi – Varga Livia (2016):** A közfoglalkoztatás hatása a bűncselekmények számának alakulására Magyarországon. <https://kozfoglalkoztatas.kormany.hu/download/b/f6/71000/A%20k%C3%B6zfoglalkoztat%C3%A1s%20hat%C3%A1sa%20a%20b%C5%B1ncselekm%C3%A9nyek%20sz%C3%A1m%C3%A1nak%20alakul%C3%A1s%C3%A1ra.pdf>
- Kálmán Judit (2015):** A közfoglalkoztatási programok háttere és nemzetközi tapasztalatai. In: Munkaerőpiaci tükrő, 2014. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 42–58.
- Kálmán Judit (2015):** A közfoglalkoztatási programok háttere és nemzetközi tapasztalatai. In: Munkaerőpiaci Tükrő, 2014, Fazekas K. – Varga J. (szerk): MTA KRTK-KTI, Budapest, pp. 42–58.
- Kerülő Judit – Nyilas Orsolya (2014):** A közfoglalkoztatásban résztvevők képzésének andragógiai konzekvenciái. In: Tóth Zoltán (szerk.): Új kutatások a neveléstudományokban, 2014: Oktatás és nevelés – Gyakorlat és tudomány, pp.182–197.
- Kiss Dávid – Lantos Szilárd – Marozsán Csilla – Németh Nándor (2013):** „Jelenlét,, – a roma integrációt szolgáló fejlesztések megalapozása, szociális munka kirekesztett közösségekben, szegregátumokban. Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2013.
- Koltai Luca – Kulinyi Márton (2009):** Kihívások és jó gyakorlatok a közfoglalkoztatásban. Kapocs 2009/1–2., http://epa.oszk.hu/02900/02943/00040/pdf/EPA02943_kapocs_2009_1_02.pdf
- Koltai Luca (2013):** A közfoglalkoztatás szerepe válság idején az európai országokban. Munkaügyi Szemle, 1. sz., pp. 27–38.
- Koltai Luca (2013):** A közfoglalkoztatottak jellemzői. Esély Labor Egyesület. Út a piaci munka világába (TÁMOP-1.4.3-10/1-2F-2011-0003).
- Koltai Luca (2015):** Célok és értékek a közfoglalkoztatásban. Fundamentum 2015/1., pp. 68–71.
- Koltai Luca – Kulinyi Márton (2013):** A közfoglalkoztatást szervezők értékei. Esély Labor Egyesület, Budapest.
- Koós Bálint (2016):** Közfoglalkoztatás a mezőgazdaságban. Tér és Társadalom 30. évf., 3. szám, 2016., pp. 40–62.
- Köllő János (2009):** A pálya szélén. Iskolázatlan munkanélküliek a poszt szocialista országokban. Osiris, Budapest.
- Köllő János – Scharle Ágota (2011):** A közcélú foglalkoztatás kibővülésének hatása a tartós munkanélküliségre. In: Fazekas Károly–Kézdi Gábor (szerk.): Munkaerőpiaci Tükrő 2011, MTA Közgazdaságtudományi Intézet – Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2011., pp. 145–160.
- Kulinyi Márton (szerk) (2013):** Közfoglalkoztatási ismeretek. Módszertani kézikönyv gyakorlati és elméleti alkalmazóknak. Esély Labor Egyesület, Budapest, 2013.

- Lieuw-Kie-Song, M. – Philip, K. – Tsukamoto, M. – Van Imschoot, M. (2010):** Towards the right to work: Innovations in public employment programmes (IPEP). ILO Employment Sector Employment Working Paper, pp. 69.
- Martin, J. P. (2014):** Activation and Active Labour Market Policies in OECD Countries: Stylized Facts and Evidence on their Effectiveness, IZA Policy Paper, No. 84.
- Márton Izabella – Vojtonovszki Bálint (2014):** A közfoglalkoztatási csapda. A Magyar Szegénységellenes Hálózat jelentése a közfoglalkoztatottak háttéréről, helyzetéről és lehetőségeiről. Budapest, Magyar Szegénységellenes Hálózat. http://www.msze.hu/wp-content/uploads/2015/06/A_
- Mód Péter (2016):** A közfoglalkoztatás megítélése a vállalatok körében a rövidtávú munkaerőpiaci prognózis adatfelvétel alapján (BM)
- Molnár György – Bakó Tamás – Cseres-Gergely Zsombor – Kálmán Judit – Szabó Tibor (2014):** A munkaerőpiac peremén lévők és a költségvetés. A Költségvetési Tanács számára készített tanulmány, MTA KRTK KTI, Budapest.
- Molnár György – Bazsalya Balázs – Bódis Lajos (2017):** A helyi foglalkoztatási kezdeményezések központi támogatásának elosztási mechanizmusai. https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2018/kozmunka_mbb.pdf
- OECD (2009):** Promoting Pro-Poor Growth: Social Protection. OECD, Párizs.
- Oláh Miklós – Szabó Pál – Tóth Balázs István (szerk.) (2017):** A területi tőke és magyarországi dimenziói. Nyilvánosságért és Civil Társadalomért Alapítvány, Balatonfüzfő, pp. 424.
- Ravallion, Martin (1990):** Market Responses to Anti-Hunger Policies: Effects on Wages, Prices and Employment. In: Dreze és A. Sen (szerk): Hunger: Economics and Policy. Oxford: Oxford University Press, pp. 241–78.
- Scharle, Ágota – Balás Gábor – Csire András – Németh Nándor – Cseres-Gergely Zsombor – Köllő János – Váradi Balázs (2011):** A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. Budapest Intézet, Hétfa Elemző Központ.
- Spéder, Zsolt – Kapitány Balázs – Bálint Lajos – Murinkó Livia – Őri Péter – Pakot Levente – Várnainé Anek Ágnes (2014):** Becslések a „roma kötődésű” népesség számáról és területi elhelyezkedéséről a 2011. évi népszámlálás adatai alapján. II.: Roma kötődésű népesség becslése, adatsorok. mimeo.
- Századvég Politikai Iskola Alapítvány (2016a):** A tartósan közfoglalkoztatásban maradók jellemzőinek feltárása. pp. 93.
- Századvég Politikai Iskola Alapítvány (2016b):** Esettanulmányos kutatás: a gazdasági és társadalmi szervezetek bevonása a közfoglalkoztatási programokba. pp. 122.
- Tésits Róbert – Alpek B. Levente (2014):** A közfoglalkoztatásban részt vevők esélyei és preferenciái. A közfoglalkoztatás eltérő területi lehetőségei Magyarországon. Szociálpedagógia, Nemzetközi Szaklektorált Folyóirat 2:(1-2) pp. 110–115.
- Váradi Mónika Mária (2010):** A közfoglalkoztatás újtjai és útvesztői egy aprófalvas kistérségben. Esély, 21/1, pp. 79–100.

http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_1/05varadi.indd.pdf

Váradi Mónika Mária (2015): Szegénység, projektek, közpolitikák. Tér és Társadalom, 29/1, pp. 69–96.

Váradi Mónika Mária (2016): Értékteremtő közfoglalkoztatás periferikus vidéki terekben. Esély, 2016/1, pp. 30–56.

11.1. Rövidítések jegyzéke

BM Belügyminisztérium

CÉDE Önkormányzati fejlesztések támogatása területi kötöttség nélkül

EFO Egyszerűsített foglalkoztatás

EMMI Emberi Erőforrások Minisztériuma

FEOR-kód Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere

FHT Foglalkoztatást Helyettesítő Támogatás

Háztartási költségvetési és életkörülmények (HKÉF) adatfelvétel

MAT Munkahelyvédelmi Akció Terv

NAV Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal

NGM Nemzetgazdasági Minisztérium

OECD Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

OKJ Országos Képzési Jegyzék

RGYK Rendszeres Gyermekvédelmi Kedvezmény

TEKI Területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztések támogatása

11.2. Fogalomtár

Álláskereső az a személy, aki

1. a munkaviszony létesítéséhez szükséges feltételekkel rendelkezik, és
2. oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, és
3. öregségi nyugdíjra nem jogosult, rehabilitációs járadékban, valamint a megváltozott munkaképességű személyek ellátásaiban nem részesül és
4. az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony és a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony kivételével munkaviszonyban nem áll, és egyéb keresőtevékenységet sem folytat, és
5. elhelyezkedése érdekében az állami foglalkoztatási szervvel együttműködik, és akit
6. az állami foglalkoztatási szerv álláskeresőként nyilvántart.

(1991. évi IV. törvény 58. §)

Tartósan regisztrált munkanélküli (nyilvántartott álláskereső)

Az a személy, aki az utolsó 12 egymást követő havi zárás során minden alkalommal nyilvántartott álláskeresőnek lett minősítve. (A havi zárás, egy a járási (fővárosi kerületi) foglalkoztatási osztályi (korábban: kirendeltségi) adatállományokon minden hónap 20-án lefutó számítógépes program, amely megállapítja azt, hogy az adott hónap zárónapján kik azok az emberek, akik regisztrált munkanélkülieknek illetve nyilvántartott álláskeresőnek tekintendők.)

(1991. évi IV. törvény 58. §)

Megváltozott munkaképességű személyek

Megváltozott munkaképességű személy az, aki testi vagy szellemi fogyatékos, vagy akinek az orvosi rehabilitációt követően munkavállalási és munkahely-megtartási esélyei testi vagy szellemi károsodása miatt csökkennek és az állami foglalkoztatási szerv nyilvántartásában szerepel.

(1991. évi IV. törvény 58. §)

Közfoglalkoztatás

A közfoglalkoztatás ma hazánkban az egyik legnagyobb létszámot érintő foglalkoztatáspolitikai eszköz. Mai formája 2011-ben alakult ki, amikor a korábbi közmunka programot, közcélú és közhasznú foglalkoztatást felváltotta az egységes közfoglalkoztatás rendszere. Ennek a programnak a céljait a Magyar Munka Terv fektette le. A közfoglalkoztatásban a munkaerőpiacra nehezen belépő, onnan kiszorult, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (a továbbiakban: FHT) részesülő, illetve álláskeresői vagy szociális ellátásra nem jogosult álláskereső (kiemelten a megváltozott munkaképességűek, a hajléktalanok, menekültek, roma nemzetiségű álláskereső) vehetnek részt. A közfoglalkoztatás legfeljebb 12 hónapig tartó szerződés keretein belül jellemzően napi 6-8 órában történik. A közfoglalkoztatási bér jogszabályban meghatározott és alacsonyabb a minimálbérnél. Az éves szabadság mértéke is kisebb a közfoglalkoztatottak esetében a munkatörvénykönyv

alapján foglalkoztatottakhoz képest, de egyéb tekintetben a munkatörvénykönyv az irányadó.

(2012 évi I. törvény)

A következő közfoglalkoztatási formák vannak ma Magyarországon:

- hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás: legfeljebb 12 hónap időtartamú, napi 6-8 órás munkaidő, (a megváltozott munkaképességű személyeknek és más meghatározott hátrányos helyzetben lévőknek 4-8 órás munkaidő),
- országos közfoglalkoztatási program: ami legfeljebb 12 hónap időtartamú, napi 6-8 órás munkaidő, (a megváltozott munkaképességű személyeknek és más meghatározott hátrányos helyzetben lévőknek 4-8 órás munkaidő),
- közfoglalkoztatási mintaprogram és ráépülő program támogatása: legfeljebb 12 hónap időtartam, napi 8 órás munkaidő),
- közfoglalkoztatás mobilitását szolgáló támogatás: legalább 60 nap, legfeljebb 11 hónap időtartam,
- vállalkozás részére foglalkoztatást helyettesítő támogatásban vagy rehabilitációs ellátásban részesülő személy foglalkoztatásához nyújtható támogatás.

Aktív korúak ellátása

Az aktív korúak ellátása a hátrányos munkaerő-piaci helyzetű aktív korú személyek és családjuk részére nyújtott ellátás. Az aktív korúak ellátása két jogcímen vehető igénybe. Egészségkárosodott személy és 14 éven aluli kiskorú gyermeket nevelő olyan szülő részére, aki a gyermek napközbeni elhelyezését nem tudja másképp biztosítani, - az aktív korúak ellátásán belül egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás állapítható meg, illetve álláskereső kérelmezők esetén az aktív korúak ellátásán belül foglalkoztatást helyettesítő támogatás állapítható meg.

(1993. évi III. törvény. 33§)

Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás

Amennyiben az aktív korúak ellátására való jogosultság megállapítható, a kérelmező egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásra jogosult, ha a kérelmező a jogosultság kezdő napján:

- A fentiek alapján egészségkárosodott személynek minősül, vagy
- 14 éven aluli kiskorú gyermeket nevel - - feltéve, hogy a családban élő gyermekek valamelyikére tekintettel más személy nem részesül a Cst. szerinti gyermekgondozási támogatásban, vagy gyermekgondozási díjban, csecsemőgondozási díjban - és a gyermek ellátását napközbeni ellátást biztosító intézményben, illetve nyári napközis otthonban, óvodában vagy iskolai napköziben nem tudják biztosítani.

(1993. évi III. törvény. 33§)

Foglalkoztatást Helyettesítő Támogatás

Az aktív korúak ellátásának egyik formája, abban az esetben, ha egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás nem állapítható meg, akkor az aktív korúak

ellátására való jogosultság keretében a foglalkoztatást helyettesítő támogatást lehet megállapítani.

(1993. évi III. törvény. 33§)

Járási startmunka mintaprogram

„A Belügyminisztérium a kedvezményezett járások besorolásáról szóló, 2015. január 1-jétől hatályos 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet, illetve a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló, 2015. április 24-től hatályos 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet melléklete szerinti hátrányos helyzetű települések önkormányzatai részére mintaprogramokat indított a 2011. évtől kezdődően. A kistérségi startmunka mintaprogramok alapjaiban a hosszabb időtartamú közfoglalkoztatási programok mintaprogrammá nyilvánított típusai, de speciális, a települések fejlesztésével kapcsolatos feladatok ellátására irányulnak. Alapvetően 8 programelem került létrehozásra, melyből a 2017. évben 7 programelem működtetése valósul meg.

Ezek a feladatok (programelemek) két fő csoportra bonthatóak: 1. Értékteremtő programok, 2. Szociális programelemek”

(kozfoglalkoztatatas.kormany.hu)

A munkaerő-piaci szolgáltatás

„A szolgáltatások olyan egyéni vagy csoportos tanácsadási formák, amelyek az ügyfeleknek szóló, személyre szabott problémakezelést jelentik. Alapelve, hogy a munkaerő-piaci szolgáltatásokat az álláskereső, közfoglalkoztatottak, a munkaadók és munkavállalók ingyenesen vehetik igénybe.

A munkaerő-piaci szolgáltatásokat, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokat a 30/2000. (IX. 15.) GM rendelet szabályozza.”

(kozfoglalkoztatatas.kormany.hu)

Szociális szövetkezet

„A szociális szövetkezet önkéntes alapon szerveződő „közösségi vállalkozás”, amely a közösségi érdek elsődlegességén alapul, célja elsősorban a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése. A működő szövetkezetek minden esetben alulról jövő kezdeményezéssel jönnek létre. A közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetekre jellemző, hogy tevékenységük első sorban mezőgazdasági termelés, élelmiszer-feldolgozás, helyi termék előállítás, szolgáltatás.”

(kozfoglalkoztatatas.kormany.hu)

Tartalom

1. sz. melléklet, A települések kiválasztásának részletes módszertana.....	2
2. sz melléklet, Járási helyzetkép	21
3. sz melléklet, Kérdőív	110
4. sz. melléklet, A kérdőíves vizsgálat mellékletei	117
5. sz melléklet, Interjú mátrix	127

1. sz. melléklet, A települések kiválasztásának részletes módszertana

1.1. Járások kiválasztása

A járások kiválasztása az első lépése annak a folyamatnak, aminek során meghatározzuk azokat a településeket, ahol a kutatásunk terepmunkáit elvégezzük.

Mivel a közfoglalkoztatás egyszerre jelent munkaerő-piaci és szociálpolitikai eszközt is, ezért a vizsgálandó járások kiválasztásához egyaránt tipizálnunk kell a járások munkaerőpiacát és a szociális helyzetét is. Ennek megfelelően a kategóriák kialakításához használatos változókat 4 nagy csoportba osztottuk:

- járási munkaerőpiacok kínálati oldalával kapcsolatban álló változók;
- járási munkaerőpiacok keresleti oldalával kapcsolatban álló változók;
- járások szociális helyzetével kapcsolatban álló változók;
- közfoglalkoztatás elterjedtsége.

Természetesen nem gondoljuk, hogy ezek a csoportok teljesen elkülöníthetőek lennének egymástól, hiszen pl. a munkaerőpiac állapota erőteljes kölcsönhatást mutat a szociális helyzettel, a közfoglalkoztatást (amennyiben feltételezzük, hogy jól céloz) pedig ezeknek a problémára adott válaszként tükröznie kellene mindkét probléma kört.

A kereslet és kínálat vizsgálatához olyan változókat igyekszünk felhasználni, amikről leginkább el lehet mondani, hogy a munkapiaci egyensúly és így a közmunkaprogram elterjedtségének okozói. Éppen ezért ezekben a vizsgálatokban nem fogjuk használni az alkalmazottak számát vagy az aktivitási rátát. Egyrészt mert ezek már a munkakereslet és munkakínálat egyensúlyát jelenítik meg. Másrészt, és ez a fontosabb, az adatgyűjtési sajátosság miatt, a közfoglalkoztatottak és külföldön dolgozók számát alkalmazottak (és így a gazdaságilag aktívak) közé sorolják, így a közfoglalkoztatás elterjedése befolyásolja ezeket a számokat (nehéz ok-okozati összefüggést meghatározni).

A tipizálás során a budapesti járásokat kihagytuk az elemzésekből, így minden esetben 174 járást vizsgálunk.

1.1.1. Kínálati oldal

A munkaerőpiacon a kínálati oldalhoz tartoznak a dolgozó vagy dolgozni akaró személyek jellemzői, különösképpen:

- kor szerinti összetétel
- végzettség szerinti összetétel
- egészségügyi helyzetkép
- etnikai hovatartozás
- földrajzi távolságuk a munkakínálattól

A kutatás jelen állapotában azonban ezekből a változókból két csoportot tudunk járások kiválasztásába beépíteni: a járások demográfiai adatait, korösszetételét és végzettség szerinti összetételét. Emellett fontos összetevő a járások földrajzi távolsága a nagyobb

munkapiacoktól, ezt ebben vizsgálatból a járások település szerkezetével fogjuk megjeleníteni (járási székhely mérete, agglomeráció, kis települések aránya), aminek viszont munkakínálati vonatkozásai is vannak és ezért a következő részben a fogjuk részletesen bemutatni.

Vizsgálataink során elsősorban a legaktívabb 15-64 éves korcsoportra koncentrálnak. A járások demográfiai helyzetét a következő változó figyelembevételével osztjuk csoportokra:

- **a 15 és 64 éves korcsoport számának változása 2011 és 2016 között.**

A járások lakónépességének 2011 és 2016 közötti átlagos korcsoportok közötti eloszlását az alábbi 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A Lakónépesség változása 2011-2016 között (%)

Mutató	Átlag	Standard eltérés	Minimum	Maximum
0-14 évesek száma	-6,16	5,93	-19,98	9,61
15-64 évesek száma	-5,04	3,70	-11,80	8,56
65- évesek száma	3,06	3,92	-9,59	12,32
teljes lakosság száma	-3,34	3,36	-8,78	6,21

Adatok forrás: KSH 2011 Népszámlálási és 2016 Mikrocenzus alapján

A teljes lakosság és a különböző korosztályok esetében is nagyok az eltérések a különböző járások között – csak a teljes lakosság esetét kiemelve, még az átlagos járásban 3,3 százalékkal csökkent az lakónépesség, van olyan járás, ahol 8 százalékkal csökkent és van olyan, ahol 6,21 százalékkal emelkedett. Ha munkakínálatot jelentő 15-64 éves korosztályt vizsgáljuk, akkor látható, hogy átlagosan 5 százalékkal csökkent ez korosztály, de itt is -11 és 8,5 százalék között szóródik. Ebben az esetben is ki kell emelni, hogy a lakónépesség változása oka és következménye is egyben a munkapiaci folyamatoknak.

A demográfiai folyamatok mellett a járás képzettségi helyzetét is beépítjük a járások munkakínálatának vizsgálatába, ehhez a következő 2 változót vizsgáljuk:

- **a legfeljebb 8. általános iskolai végzettséggel rendelkezők arányát vizsgáljuk 2016-ban;**

A 2. táblázat mutatja ennek a két mérőszámnak a leíró statisztikáit. Látható hogy 2016-ban a járásokban átlagosan a 15 évesnél idősebb lakosság 33 százalékának a végzettsége volt legfeljebb általános iskolai végzettségű.¹ De vannak olyan járások, amelyekben 16 százalék és vannak olyan járások, ahol több mint a lakosság felének általános iskolai végzettsége van csak (53,1 százalék).

¹ Szerencsésebb lenne, ha a 20 évesnél idősebbek körében látnánk a legfeljebb 8. általános iskolai végzettséggel rendelkezők arányát a 20 évesnél idősebb lakossághoz hasonlítva. De ezek az adatok nem állnak rendelkezésre.

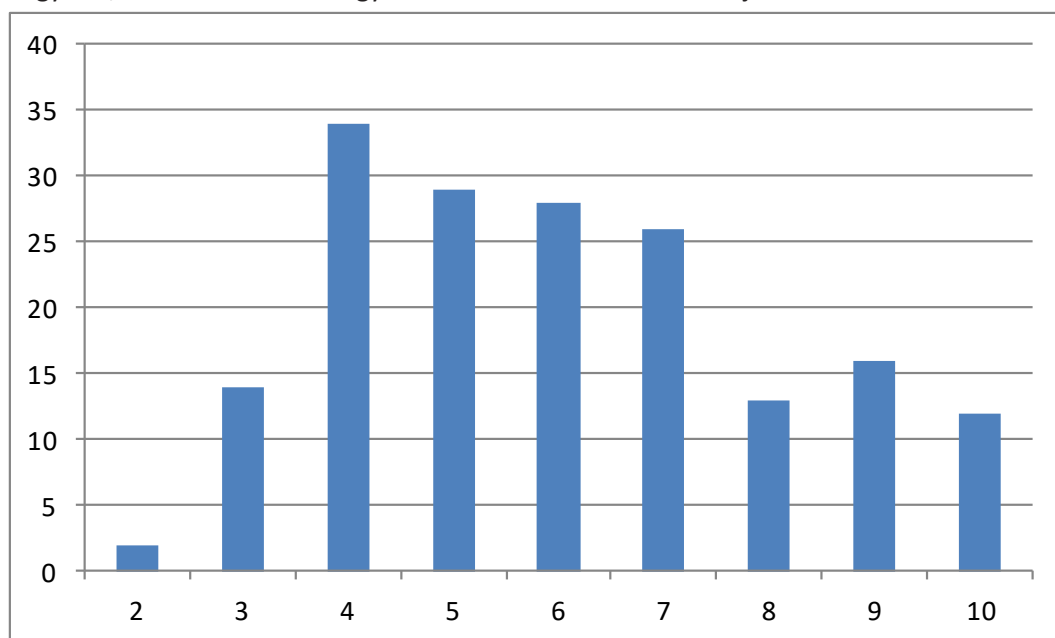

2. táblázat: Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves népességben

Mutató	Átlag	Standard eltérés	Minimum	Maximum
2016-ben (%)	33,01	7,73	16,00	53,10

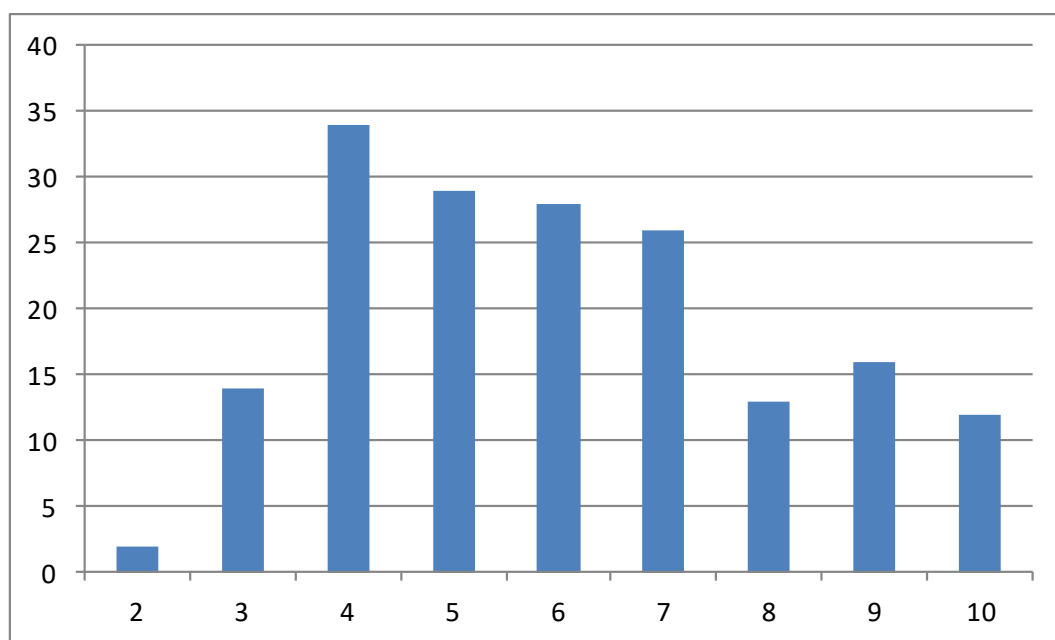
Adatok forrás: 2016 Mikrocenzus alapján

Mind a két kiemelt változó (15-64 évesek számának változása, legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves népességben) alapján ötödökbe osztottuk a járásokat. A legfeljebb általános iskolai végzettségűek változó esetében az ötödöket úgy alakítottuk ki, hogy azok a járások kerüljenek be a legalsó ötödbe, akik esetében legmagasabb az alacsonyan végzettek aránya. Segít a különböző információk összefoglalásában, ha a különböző csoportosítások sorszámát összeadjuk. Mivel 2 darab 1 és 5 közötti számot adunk össze ezért ennek az összefoglaló érték nem lehet kisebb, mint 2 és nem lehet nagyobb, mint 10. Ennek az egyszerű mutató eloszlását mutatja az

ábra (a részletes adatok a függelékben találhatóak).

1. ábra: A járások demográfiai folyamataiból képzett mutató értékének eloszlás

Megjegyzés: 2 változóból (a 15 és 64 éves korcsoport számának változása 2011 és 2016 között, a legfeljebb 8. általános iskolai végzettséggel rendelkezők arányát vizsgáljuk 2016-ban) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

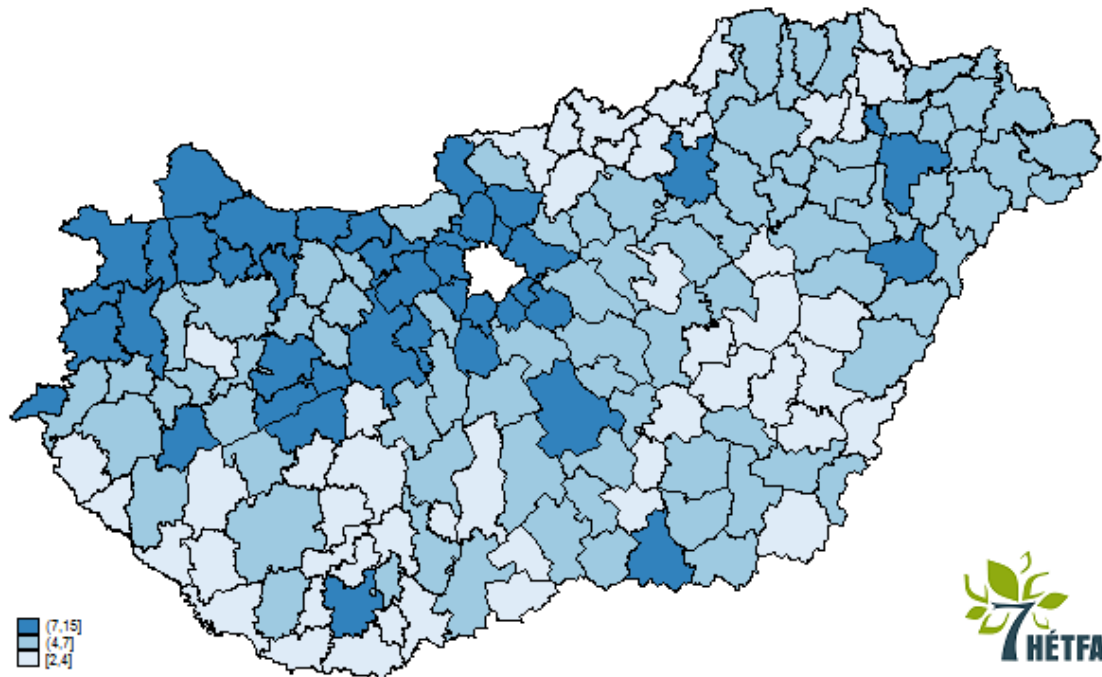
Látható, hogy két olyan járás van, ahol ez az összesítő index 2 lett (a Bácsalmási és a Péterváradjai járás). Ezekben a járásokban, mind a két változó értéke a legelső/legelső ötödbe tartozik – ezekben a járásokban csökkent leginkább a 14-64 éves lakónépesség száma 2011 és 2016 között és itt legmagasabb az alacsony végzettségűek aránya. Összességében tehát ezekben a járásokban csökkent leginkább a munkakínálat alapját jelentő korcsoport és képzettség szempontjából legrosszabb minőségű a munkakínálat. A másik végén az eloszlásnak szerepelnek azok a járások, amelyek mind a két változó tekintetében az legmagasabb ötödökbe kerültek (Soproni, Pilisvörösvári, Vecsési, Budakeszi, Szentendrei, Gödöllői, Gárdonyi, Győri, Mosonmagyaróvári, Érdi, Szigetszentmiklósi, Dunakeszi) – itt legmagasabb és emelkedett leginkább (csökken legkisebb mértékben) a 15-64 éves lakónépesség száma és itt legalacsonyabb az alacsony végzettségűek aránya.

Ennek a mutatószámoknak a területi eloszlása látható a 2. ábrán. Az ábrán 3 csoportba soroltuk a mutatószámokat: világoskék lett, ha a mutató 5 alatt van és sötétkék, ha 6 felett van.² Ennek megfelelően a továbbiakban leegyszerűsítve "rosszabbnak" fogjuk tekinteni egy járás munkakínálati helyzetét, ha az érték 5 alatt van (világoskék járások) és "jobbna"³ ha a 6 felett van (sötétkék járások) és "közepesnek" ha e két érték között.

2. ábra: A járások munkakínálati folyamataiból képzett mutató földrajzi eloszlása az országban

² Így megközelítőleg ugyanannyi járás került mindegyik csoportba,

³ Azért használjuk az idézőjeleket, mivel ezek csak relatíve jobb helyzetben lévő járások – legtöbb esetben ekkor is csökken a járásban a lakosság száma.

Megjegyzés: 2 változóból (a 15 és 64 éves korcsoport számának változása 2011 és 2016 között, a legfeljebb 8. általános iskolai végzettséggel rendelkezők arányát vizsgáljuk 2016-ban) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

Az fenti térképen azt is látni lehet, hogy munkakínálat számának szempontjából "jobb" járárok Közép-Magyarországon és Észak-Dunántúlon találhatóak. Emellett jobb a munkakínálat helyzete a megyeszékhelyekben. A rosszabb helyzetben vannak az Alföld közepén lévő járárok, Dél-Dunántúlon és az Északi-Középhegységben találhatóak.

1.1.2. Keresleti oldal

A keresleti oldalon szerepelnek azok a vállalatok és intézmények, akik munkaerő felhasználásával akarnak termékeket és szolgáltatásokat előállítani. A munkakereslet méretét a járáson belüli település szerkezettel⁴ és az önkormányzatok átlagos adóerejével próbáljuk kiválasztási szempontok közé emelni. Négy változó vizsgálunk:

- a járás lakosságának mekkora része lakik olyan településen, ami agglomerációkhoz és nagyvárosi település-együttesekhez tartozik⁵;
- a járás állandó népességének mekkora része lakik 1000 lakosúnál kisebb községekben;
- mekkora és milyen típusú a járási központ szerepét betöltő település;
- az önkormányzatok adóerejének lakossággal súlyozott átlagos értéke járáson belül.

⁴ "Az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya mellett a közfoglalkoztatásra való legfőbb hajlamosító tényező a lakóhely, ha az a nagyobb munkaerő-kereslet jellemezte településektől távol helyezkedik el és/vagy közlekedési kapcsolatai rosszak (ami utóbbi különösen jellemző az ország aprófalvas térségeire)." (Bakó és Lakatos [2017] 26. o.) – kiemelés tőlünk

⁵ Ehhez a KSH által 2014-ben frissített település besorolást használtuk <http://www.ksh.hu/.../agglomeracio.pdf>.

Az agglomerációt azért tartjuk fontosnak, mert az feltételez egy közelben lévő, tömegközlekedéssel elérhető nagyvárost, ami több szolgáltatást, nagyobb vállalatokat és így több munkalehetőséget jelent. A járási központ mérete is emiatt került a vizsgált jellemzők közé. A kis településen élők aránya pedig azt mutatja, hogy mennyire elszórtan élnek a munkavállalók a járáson belül. Feltételezésünk az, hogy kevésbé találják vonzóknak a vállalkozások, ha a munkavállalók sok kisebb településen elszórtan laknak, emellett ezekben az esetekben a tömegközlekedés is problémás lehet. Az önkormányzatok adóereje önkormányzatok által elérhető átlagos értékkel számított iparűzési adóbevétel egy főre eső részét jelenti⁶, amit járási szinten átlagoltunk. Ez a járásban az iparűzési adót fizető vállalatok méretére és számára utal.

A 4. táblázat tartalmazza ezeknek a változóknak a leíró statisztikáját – mivel a település szerkezet nem változott jelentősen az utóbbi években ezért csak 2016-os értékeket vizsgáljuk.

3. táblázat: Járások település szerkezetét és adóerejét bemutató változók leíró statisztikái (2016)

Mutató	Átlag	Standard eltérés	Minimum	Maximum
agglomerációban vagy település-együttesekben lakók aránya (%)	23,6	37,1	0	100
1000 lakosúnál kisebb községekben lakók aránya (%)	15,4	16,9	0	69
1 főre jutó adóerőképeség (Ft)	23711,5	15842,2	3489,9	102911,1

A táblázatban is látható, hogy az agglomerációkban átlagosan a járások lakosságának 23,6 százaléka lakik, de ez nagyon egyenlőtlenül oszlik el – a járások több mint felében ugyanis nulla az érték, 16,5 százalékában pedig 80% felett van (ennek a változónak területi eloszlását mutatja be a F1 térkép a függelékben). Az öt kategória kialakításakor a 0 értékkel rendelkező járásokat egy csoportba soroltuk, a maradék járásokat pedig 4 csoportba osztottuk.

A 1000 lakosú települések esetében is hasonló képet láthatunk: átlagosan a járásban lakó népesség 15,4 százaléka lakik kicsi községekben, de ebben az esetben is jelentős a szórás. A járások közel 40 százaléka esetében az arány 5 százalék alatti és járások 5-ban 50 százalék feletti. Ebből a változóból úgy alakítottunk ki ötödöket, hogy a magasabb értékek kerüljenek az alacsonyabb sorszámú ötödökbe (tehát az 1 kategóriába kerültek azok a járások, ahol legmagasabb az arány).

A járás székhelyek kategória változók, azért nem szerepeltetünk leíró statisztikákat a 4. táblázatban – a járás székhelyek mérete 2000-4999 lakosú városoktól, 100 000-nél is több lakosú megyei jogú városokig terjed. Hogy összehasonlítható legyen – ezeket a kategóriákat is 5 csoportba soroltuk.

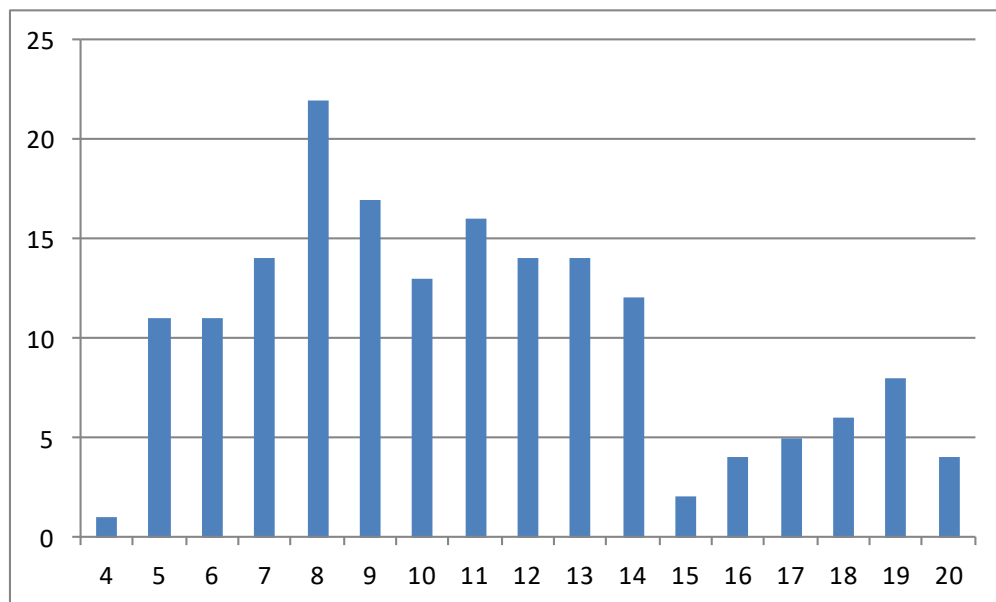
Az 1 főre eső adóerő leíró statisztikái is a 4. táblázatban szerepelnek, átlagosan a járásokban 23 711 forint iparűzési adót tudnának beszedni, de pl. Cigándi járásban ez kevesebb, mint 3500 forint, Tiszaújvárosi járásban viszont alig kevesebb, mint 103 000 Ft. Ebből azt következtetést lehet levonni, hogy magában Cigánd járásban gyakorlatilag alig vannak olyan

⁶ Az 1 főre jutó iparűzési adó alap 1,4%-a

vállalatok, akik foglalkoztatnák a helyi munkaerőt, míg Tiszaújvárosi járásban viszont vannak olyan nagyvállalatok, amik foglalkoztatni tudják az embereket (hangsúlyos ezek közül a MOL helyi üzeme, korábbi nevén TVK). Ennek a mutatónak a F2 térképe a függelékben szerepel.

A kínálathoz hasonlóan itt is összeadtuk négy változó kategória besorolásait, hogy valamilyen összefoglaló értékkel leírassuk a járások munkakínálatát – ennek a mutatószámnak az eloszlását mutatja a 3. ábra (a részletes adatok a függelékben találhatóak).

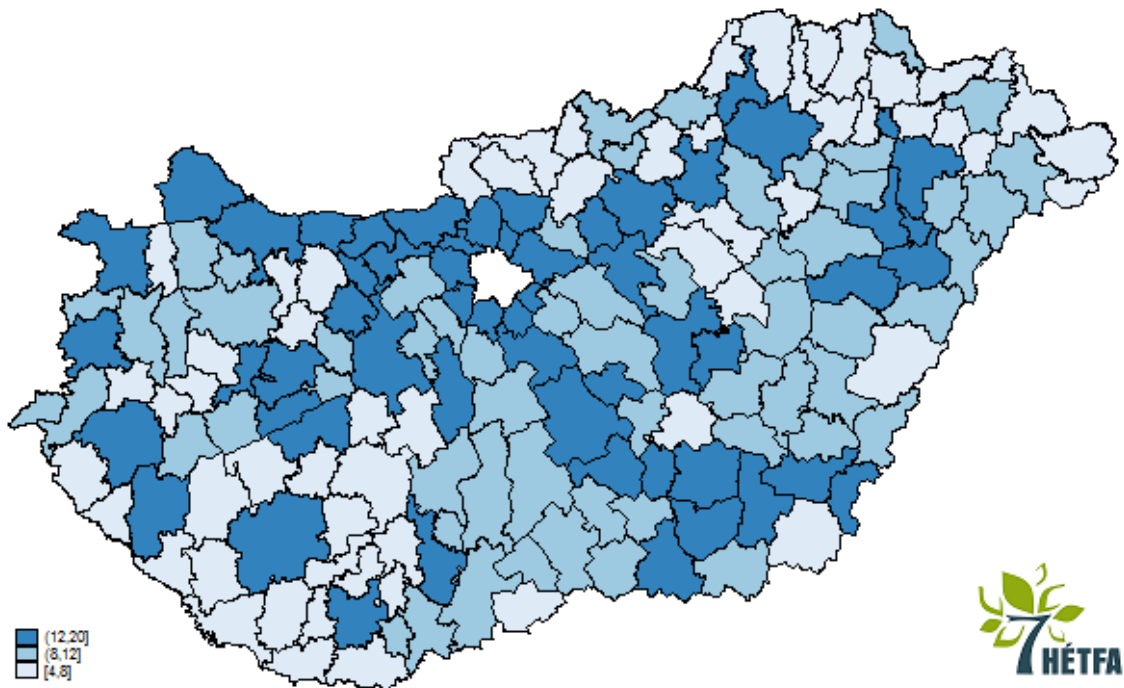
3. ábra: A járások település szerkezetéből képzett mutató értékének eloszlása

Megjegyzés: 4 változóból (agglomerációban és település-együttesekben élők aránya, 1000 lakos alatti községekben lakók aránya és járási székhely mérete, az önkormányzatok adóerejének lakossággal súlyozott átlagos értéke járáson belül) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

Ebben az esetben 1 járás kapta a legkisebb 4-as értéket (Csurgoói) – ebben a járásban egyszerre alacsony az agglomerációban élők aránya, magas az 1000 lakos alatti községekben lakók aránya, kicsi a járási székhely és kicsi a járásban a települések az adóereje. Ezekben a járásokban feltehetőleg alacsony a munkakereslet. Az eloszlás másik végén szerepelnek azok a járások, ahol magas az agglomerációban lakók aránya, nagy a járási központ és kevesen élnek kicsi településeken. Ilyen például a Szegedi-, Érdi-, Debreceni és a Tatabányai járás. A mutatószám földrajzi eloszlását mutatja a 4. ábra.

4. ábra: A járások település szerkezetéből képzett mutató földrajzi eloszlása az országban

Megjegyzés: 4 változóból (agglomerációban és település-együttesekben élők aránya, 1000 lakos alatti községekben lakók aránya és járási székhely mérete, az önkormányzatok adóerejének lakossággal súlyozott átlagos értéke járáson belül) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

A térképen látható, hogy elsősorban Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon helyezkednek el azok a járások, amelyek esetén a mutató viszonylag alacsony értékeket mutat. Hasonlóan az előző változó csoporthoz, ha az érték 9 alatti, akkor fogjuk a településszerkezetet munkapiac szempontjából "rosszabbnak" nevezni (ez alacsony agglomerációs szintet, kicsi székhely települést és kis településeken élők magas arányát jelenti). Ha a mutató értéke 12 felett van, akkor nevezzük a település szerkezetét munkapiac szempontjából "jobbnak". Ezek a járások Pest környékén, Észak-Dunántúlon és nagyobb megyeszékhelyeken és nagyvállalaton székhelyei körül találhatóak. Kettő közötti kategóriára a továbbiakban "közepesként" hivatkozunk.

1.1.3. Szociális helyzet

A járáson belüli szociális helyzetet 3 mutató segítségével igyekszünk bemutatni:

- a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (rgyk) részesülők a 0-17 évesek korú lakosság arányában;⁷
- a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (fht) a 15-64 éves korú lakosság arányában;
- a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet által definiált komplex mutató értéke (definíciója a függelékben).

⁷ A RGYK jogosultsága bizonyos feltételek esetén 25 éves korig tart, emiatt szerencsésebb lenne 0-24 éves kor között járási lakosság arányához hasonlítani a gyermekek és fiatalok számát – de a T-stat adatbázisban ez a korcsoportos bontás esik legközelebb a kívánalmakhoz.

Az első a gyermekszegénység mértékét jeleníti meg, a második pedig a tartós munkanélküliség által okozott problémák súlyosságát építi be a szempontok közé. Az rgyk arányt esetén a 2010 és 2016 közötti járási átlagot használjuk, a fht arány esetében 2013 és 2017 közötti arányok átlagait használjuk. A komplex mutató értéke egyetlen időpontra ismert – itt a kormány rendeletben rögzített értéket használjuk. A leíró statisztikákat az 5. táblázat tartalmazza.⁸

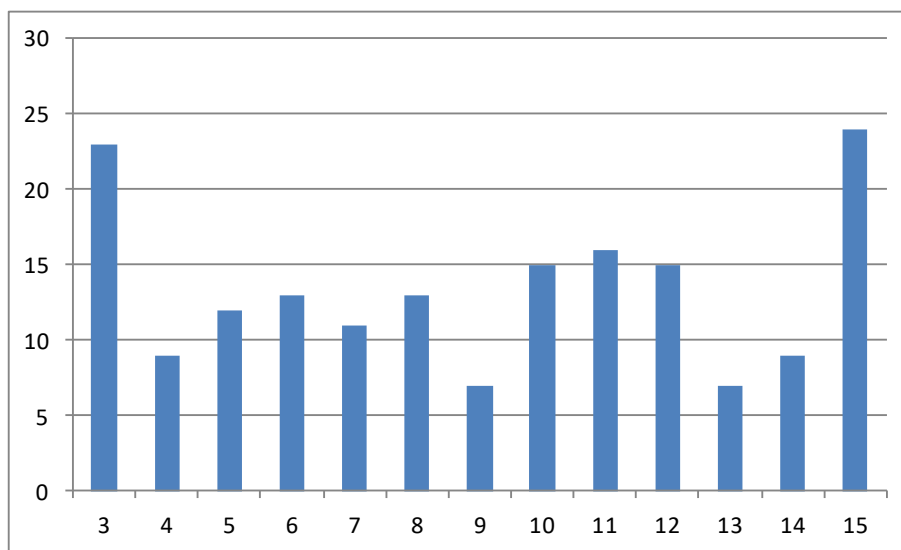
4. táblázat: Járások szociális helyzetét bemutató változók leíró statisztikái

Mutató	Átlag	Standard eltérés	Minimum	Maximum
rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők 0-17 évesek arányában (%)	38,71%	19,23%	6,28%	81,62%
a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők a 15-64 éves korú lakosság arányában (%)	2,48%	1,78%	0,06%	7,24%
a kedvezményezett járássok besorolásához használt komplex mutató	42,96	12,58	18,63	77,15

Adatok forrás: KSH – T-star adatbázis, foglalkoztatást helyettesítő támogatások adatai <http://kozfoglalkoztatatas.bm.hu/>

Az rgyk arány 6,28 százalék és 81,62 százalék között szóródik, a felnőtt lakosságnak átlagosan 2,48 százaléka kap foglalkoztatást helyettesítő támogatás, de van olyan járás, ahol ez meghaladja a 7 százalékot is. A komplex index értéke 18,63 és 77,15 között szóródik. Mindhárom változó alapján ötödöket alakítottunk ki, és hogy összhangba maradjunk a több területtel az rgyk és a fht esetében úgy alakítottuk ki a kvintiliseket, hogy az első csoportba kerültek azok a járássok, amelyek esetében a legmagasabb volt az arány értéke (a komplex mutatószám esetében erre nem volt szükség, mert itt az alacsonyabb értékek mutatják a rosszabb értéket). Ezeket a kategória változókat az előzőekhez hasonlóan összeadtuk – az így kapott mutató eloszlását mutatja a következő ábra (5. ábra) és a részletes adatok a függelékben találhatóak.

5. ábra: A járássok szociális helyzetét bemutató változókból képzett mutató eloszlása értékek között

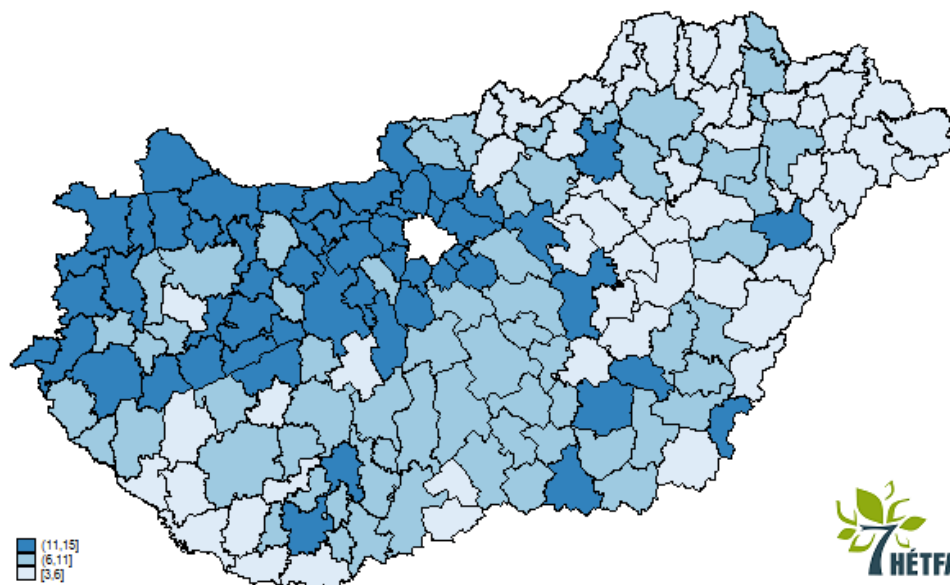

közé pl.

Megjegyzés: a 3 változóból (rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény kapók aránya, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők aránya, a kedvezményezett járások besorolásáról szóló komplex mutató) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

Az előző esetekhez hasonlóan azok járások kapták a legalacsonyabb 3-as értéket amelyek esetében legmagasabb a rgyk-ban részesülő fiatalok aránya, a fht-ben részesülő felnőttek aránya, és a fejlettséget mérő komplex indexben a legalacsonyabb értékeket kapták. A legmagasabb értéket ezzel ellentétben azok a járások kapták, amelyekben alacsonyak ezek az arányok és komplex index is magas fejlettséget mutat. Látható az ábrán, hogy mennyire magas a szélsőséges helyzetek aránya. Ennek az egyszerű mutatószámnak a földrajzi eloszlását szemlélteti a 6. ábra. Világoskék színnel szerepelnek azok a járások, amelyek a mutatója kisebb, mint 7 – ezekre a Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön található járásokra a továbbiakban úgy hivatkozunk, hogy szociális helyzetük "rosszabb". Sötét kékkel jelöltük azokat a járásokat, amelyeknek a mutatója magasabb, mint 11. Ezeket a járásokat nevezzük "jobb" szociális helyzetűnek és ezek Közép-Magyarországon és jellemzően Észak-Dunántúlon találhatóak. A többi járás a "közepes kategóriába" került.

6. ábra: A járások szociális helyzetét bemutató változóból képzett mutató földrajzi eloszlása az országban

Megjegyzés: 3 változóból (rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény kapók aránya, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők aránya, a kedvezményezett járások besorolásáról szóló komplex mutató) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

1.1.4. Közfoglalkoztatási helyzet

A közfoglalkoztatási helyzetet két mutatószám csoporttal is vizsgáltuk. Az első csoport egy statikus képet mutat:

- **közfoglalkoztatási mutató (az általunk használt mutató: közfoglalkoztatásban résztvevők száma a munkavállaló korú lakossághoz képest);**

- **közfoglalkoztatási ráta (közfoglalkoztatásban résztvevők száma a regisztrált munkanélküliek és közfoglalkoztatottak számához viszonyítva);**
- **a járási start mintaprogramokban résztvevők aránya az összes közfoglalkoztatotton belül.**

Az első két mutatóval a közfoglalkoztatás járási elterjedtségét tudjuk leírni, az utolsóval pedig azt, hogy a járáson belül mennyire elterjedtek a mintaprogramok. Ez utóbbira azért van szükség, hogy a kutatás során olyan településeket is vizsgálni tudjunk, amelyekben fontosak ezek a programok, azaz nagy arányban vannak a közfoglalkoztatottakon belül olyanok, akik részt vesznek bennük. A változók 2013 és 2017 (október) közötti átlagaiból készült leíró statisztikák szerepelnek *6. táblázatban*.

5. táblázat: Járások közfoglalkoztatási helyzetét bemutató változók leíró statisztikái

Mutató	Átlag	Standard eltérés	Minimum	Maximum
saját közfoglalkoztatási mutató (%)	4,51	3,91	0,22	19,05
közfoglalkoztatási ráta (%)	33,87	11,87	8,13	61,45
start mintaprogram ráta (%)	31,92	23,58	0,07	72,92

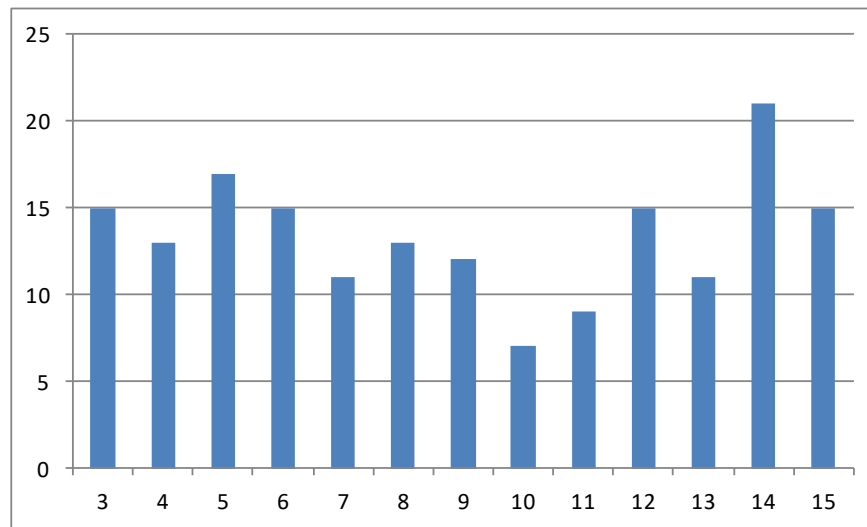
Adatok forrás: <http://kozfoglalkoztatás.bm.hu/>

A közfoglalkoztatási mutató, alapján átlagosan a munkaképes korú lakosság 4,5 százaléka vesz részt közfoglalkoztatásban, de ez az arány akár 19 százalékot is elérheti. A közfoglalkoztatási ráta a közfoglalkoztatottak számát a regisztrált álláskeresők és közfoglalkoztatottak számához viszonyítja, ennek az átlagos értéke 34 százalék, de 8 és 62⁹ százalék között szóródik. Átlagosan a közfoglalkoztatottak 32 százaléka vesz részt start mintaprogramban, de vannak olyan járássok, ahol a minta programok jelentősége marginális, máshol viszont akár a közfoglalkoztatottak 73 százaléka is ezeknek keretében dolgozik.

Az előző változó csoportokhoz hasonlóan ezeknél a változóknál is ötödöket alakítottunk ki, de a közfoglalkoztatásnál mindhárom változó esetében a magasabb arányok kerültek az alacsonyabb sorszámú kategóriákba (tehát az 1 kategóriába kerültek azok a járássok, ahol legmagasabbak az arányok). A kapott kategória változókat ebben az esetben is összeadtuk, hogy összefoglaló képet tudjunk adni a járás közfoglalkoztatási helyzetéről. Az így kialakított egyszerű mutatószám eloszlását mutatja a *7. ábra*.

7. ábra: A járássok közfoglalkoztatási helyzetét bemutató változókból képzett mutató eloszlása értékek között

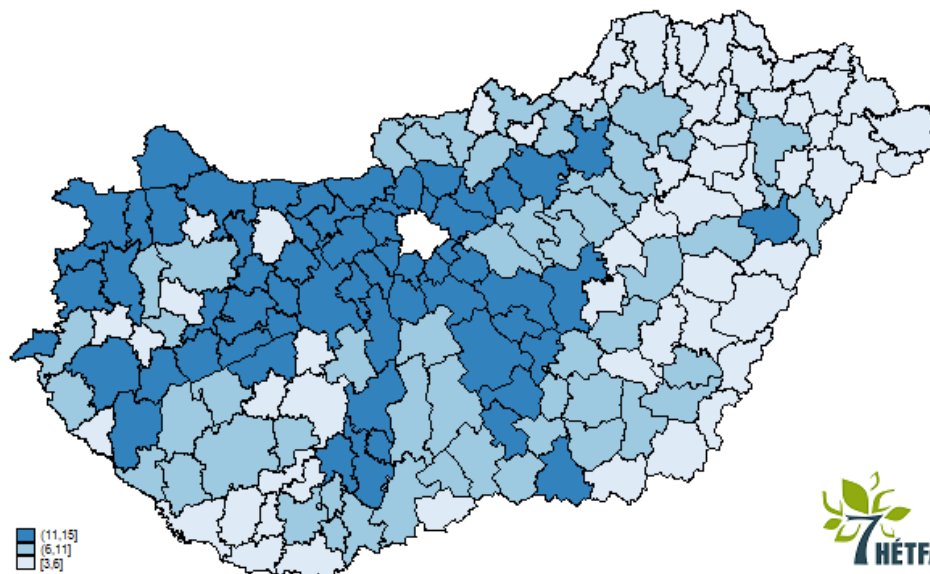
⁹ 50 százaléknál nagyobb szám azt jelenti, hogy az adott járásban több közfoglalkoztatott van, mint regisztrált álláskereső.

Megjegyzés: 3 változóból (közfoglalkoztatási mutató, közfoglalkoztatási ráta és start mintaprogramban résztvevő közfoglalkoztatottak aránya) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

Azokban a járásokban ahol a mutató a hármast veszi fel, a legmagasabbak a közfoglalkoztatási mutatók, ahol az érték 15 ott a legalacsonyabbak. A 8. ábrán látható ezeknek az értékeknek a földrajzi eloszlása.

8. ábra: A járások közfoglalkoztatási helyzetét bemutató változókból képzett mutató földrajzi eloszlása az országban

Megjegyzés: 3 változóból (közfoglalkoztatási mutató, közfoglalkoztatási ráta és start mintaprogramban résztvevő közfoglalkoztatottak aránya) képzett kvintilisekből összeadással készült mutató

A térképen látszik, hogy a közfoglalkoztatási mutatók magasak Észak-Magyarországon, a keleti határ mentén és a Dél-Dunántúlon (világos kék, amikor a mutató értéke 7 alatt van), a mutatók alacsonyak Nyugat és Észak-Dunántúlon és az ország középső területein.

A másik mutatószám csoport dinamikus képet mutatja be – ehhez a járásokra jellemző közfoglalkoztatási mutató, -ráta és start mintaprogramban résztvevők arányának országos és megyei átlagoktól való eltérését vizsgáltuk. Két szempontot vizsgáltunk – egyrészt, hogy országos/megyei átlag alatti vagy feletti a járásban a közfoglalkoztatási mutatószámok, másrészt, hogy a mutatószámok milyen trendeket mutatnak (növekvőt vagy csökkenőt)¹⁰ Emellett külön vizsgáltuk, hogy megyéken belül melyik járásokban legmagasabbak és legalacsonyabb a fenti 3 mutató. Ezeket külön figyelembe vettük a járások kiválasztásánál: olyan járást is akartunk választani, amelyekben ezek a mutatók átlag felettiak és olyat is amelyekben átlag alattiak, olyat is amelyekben emelkedik és olyanokat is amelyekben csökkenő trendet mutat .

Az itt felvázolt elméleti keret alapján – a közfoglalkoztatási munkapiaci és szociális problémákra adott válasz, ami azt jelenti – feltéve hogy a változó csoportjaink jól mérik az adott területen a különbségeket – hogy azokban a járásokban kell magasnak lennie a közfoglalkoztatásnak, amelyekben rossz a munkapiaci helyzet és/vagy komoly szociális problémák vannak. Ezzel összhangban nagyon erős pozitív kapcsolat van a szociális mutatóink és a közfoglalkoztatás mérete között – különösen erős a közfoglalkoztatási mutató kapcsolata (minél magasabb az rgyk-, fht arány és komplex index, annál magasabb a közfoglalkoztatási mutató, korrelációs együttható rendre 0,83; 0,73 és 0,77), de a többi közfoglalkoztatási változó esetén is megfigyelhető a pozitív kapcsolat.

1.2. Egyéb szempontok

A fenti változó csoportok mellett további szempontokat is figyelembe vettünk a járások kiválasztása során. Egyrésztől feladatunk szerint olyan településeken is terepmunkát kell végeznünk, ahol speciális közfoglalkoztatási program működik – ebből összesen 12 darab van az országban. Másrésztől olyan járásokban is szándékunkban áll esettanulmányt készíteni, amelyekben szociális szövetkezetek működnek. Emellett azt is figyelembe vettük a kiválasztások során, hogy mely járások szerepelnek a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján kedvezményezett, fejlesztendő és komplex programmal fejlesztendő kategóriában.

1.3. Kiválasztott járások

Mindezekkel együtt a következő járásokat választottuk ki a terepmunkákhoz. A kiválasztás során törekedtünk arra, hogy lehetőség szerint minél több kombinációból kerüljön a

---

¹⁰ A trendeket járásonként a változók országos/megyei átlagtól való eltéréseinek idősoraira illesztett egyszerű regressziós egyenes meredekségével vizsgáltuk. Amennyiben ez a meredekség pozitív és szignifikánsan különbözik 0-tól, akkor úgy tekintettük, hogy járásban a közfoglalkoztatás trendje pozitívan eltér az országos/megyei átlagos trendtől. Amennyiben a meredekség negatív és szignifikáns, akkor a negatívan tér el ezektől a trendektől. Látni kell azonban, hogy ebben szemléletben negatív trendnek minősül az is, ha emelkedő országos /megyei trendek mellett az adott járásban stagnál a közfoglalkoztatás mutatói.

mintába – legyen olyan járás, amiben magas a közfoglalkoztatás és rossz a szociális helyzet és legyenek olyanok, amikben magas közfoglalkoztatás miközben a település szerkezet kedvező és közepes a szociális helyzet.

6. táblázat: Kiválasztott járások

Megye	Járás	Kínálati helyzet	Keresleti helyzet	Szociális helyzet	Közfoglalkoztatási helyzet	Egyéb szempont
Baranya	Komló	rosszabb	rosszabb	közepes	magas, <i>megyei átlag felett</i>	speciális program, szociális szövetkezet
	Siklósi	rosszabb	rosszabb	rosszabb	magas, <i>megyei átlag felett, legmagasabb start arány megyében</i>	szociális szövetkezet
Nógrád	Bátonyterenye	rosszabb	közepes	közepes	magas, <i>megyei átlag felett, legmagasabb a közfoglalkoztatási és start ráta megyében</i>	
	Pásztói	rosszabb	rosszabb	rosszabb	közepes, <i>megyei átlag alatt</i>	szociális szövetkezet
Szabolcs-Szatmár-Bereg	Baktalórántházai	közepes	rosszabb	rosszabb	magas, <i>megyei átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató</i>	komplex programmal fejlesztendő
	Nyíregyházai	jobb	jobb	közepes	közepes, <i>megyei átlag alatt, minden mutató legalacsonyabb megyében</i>	speciális program
Zala	Nagykanizsai	közepes	jobb	közepes	alacsony, <i>megyei átlag alatt, legalacsonyabb a közfoglalkoztatási ráta megyében</i>	speciális program
	Lenti	rosszabb	rosszabb	közepes	közepes, <i>megyei átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató a megyében</i>	szociális szövetkezet

Megjegyzés: táblázat kitöltése során a korábban bemutatott kategóriákat használjuk

1.4. Települések kiválasztása

A kiválasztott járásokon belül kellett kiválasztani azokat településeket, amelyeken az esettanulmányokat elkészítjük. A települések kiválasztásához ahol lehetőség volt rá ugyanazokat a mutatókat használtuk, mint a járások kiválasztásánál – ezért itt röviden csak azokat az eseteket mutatjuk be, amikor más változókat kellett használnunk.

A munkapiaci kínálat leginkább érintett terület – ugyanis a fent használt két változó egyikét sem tudjuk előállítani település szinten, mivel a 2016-os mikrocenzus csak járási szinten reprezentatív, település szinten nem. Település szinten lakónépességet csak korosztályos bontás nélkül ismerjük, végzettség szerint eloszlásról pedig semmilyen adatunk nincs (se lakónépességre, se állandó népességre vetítve). Emiatt a teljes és 15-59 éves állandó népesség számának 2010 és 2016 között változását, és 15-59 éves népesség arányának és annak 2010 és 2016 között változását használtuk a demográfiai folyamatok változásának bemutatására.

A másik ilyen terület a települések szociális helyzetének leírása: mind a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt kapó fiatalok aránya, mind pedig a foglalkoztatás helyettesítő támogatásban részesülők aránya számítható települési szinten is, de a fejlesztendő járások kiválasztását segítő komplex index csak járási szinten definiált. Létezik települési szinten is egy besorolás: 105/2015 (IV. 23.) Kormány rendelet társadalmi és infrastrukturális szempontból kedvezményezett és jelentős munkanélküliség sújtott települések csoportjaiba osztja a településeket. Jelentős munkanélküliségnek tekintik, ha helyi munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag 1,75-szeresét. Az infrastrukturális szempontból kedvezményezett státusz megszerzésének hátterében egy komplex mutató áll. Ezt a besorolást külön figyelembe vesszük, de a szociális helyzetet megjelenítő mutatókat, csak két (rgyk és fht) arányból állítottuk össze.

Másik mutatócsoport, amelyik részben eltér a járási szinten használt mutatóktól – az a település szerkezet. Járáson belül három változót használunk: agglomerációba vagy település-együtteshez tartozik-e az adott település, járási székhely-e az adott település és végül melyik település típus és méret szerinti kategóriába tartozik. Mivel mind a három változó kategória változó ezért itt nem végeztünk további csoportosítást és összefoglaló mutatót sem készítettünk. Ennek ellenére úgy tekintjük, hogy a munkakereslet szempontjából előnyben vannak azok a települések, amelyek nagyobbak, agglomeráció részei vagy járási székhelyek. A közfoglalkoztatási mutatók esetében annyi változtattunk, hogy a dinamikus mutatók kiszámításánál az országos és megyei átlagok helyett, a megyei és járási átlagok jelentik a viszonyítási alapot.

Járási szinten találtunk kapcsolatot közmunka és a járások szociális helyzete között, települési szinten csak a rgyk arány és a közfoglalkoztatási mutató között találunk kapcsolatot és az is sokkal gyengébb (0,58).

Az ez alapján kiválasztott településeket mutatja a *8. táblázat*. A települések kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy lehetőség szerint minél több kombináción meg tudjunk vizsgálni (az adott járáson belül) azokat településeket, amelyeken magas a közfoglalkoztatottak aránya és azokat is, amelyekben alacsony, kerüljön a mintába minél több település méret, legyen olyan kistelepülés, amelyek szociális helyzete rossz, de olyan kistelepülés is, ahol nem annyira súlyos a helyzet.

7. táblázat: Kiválasztott települések

Járások	Települések	Demográfia helyzet	Település szerkezet	Szociális helyzet	Közfoglalkoztatási helyzet (járáson belül)	Egyéb szempont
Komló	Komló	jobb	járási székhely, 50e lakos alatti város	közepes	alacsony	speciális program, szociális szervezet
Siklói	Kisharsány	közepes	500 lakos alatti község	közepes	alacsony, <i>start arány járási átlag felett, közfoglalkoztatási ráta járási átlag alatt</i>	sújtott, szociális szervezet
	Siklósnagyfalu	jobb	500 lakos alatti község	rossz	magas, <i>legmagasabb közfoglalkoztatási mutató járásban</i>	kedvezményezett, szociális szervezet
Bátonyterenyi	Mátranovák	rossz	2000 lakos alatti község	közepes	alacsony, <i>járási átlag alatt legalacsonyabb járásban minden mutatóban</i>	
	Bátonyterenye	közepes	járási székhely, 20e lakos alatti város	jobb	magas	
Pásztói	Mátraszőlős	jobb	2000 lakos alatti község	rossz	közepes	szociális szervezet
	Jobbágyi	közepes	5000 lakos alatti község	közepes	alacsony, <i>járási átlag alatt</i>	
Baktalórántházi	Baktalórántháza	közepes	5000 lakos alatti város	jobb	magas, <i>járási átlag felett</i>	
	Ófehértó	közepes	5000 lakos alatti község	rossz	alacsony, <i>minden közfoglalkoztatási mutató járásban a legalacsonyabb</i>	kedvezményezett, sújtott
Nyíregyházi	Nyíregyháza	rossz	100e lakos feletti mjev	jobb	alacsony <i>legalacsonyabb közfoglalkoztatási mutató és ráta a járásban</i>	speciális program, szociális szervezet
	Sényő	rossz	2000 lakos alatti község, agglomeráció	rossz	magas, <i>járási átlag felett és növekvő trend, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató a járásban</i>	sújtott

Nagykanizsai	Nagykanizsa	rossz	50e lakos alatti mjev	jobb	alacsony, legalacsonyabb közfoglalkoztatási mutató és ráta a járásban	speciális program
	Kerecseny	jobb	500 lakos alatti község	rossz	magas, járási átlag felett, legmagasabb közfoglalkoztatási mutató és start ráta a járásban	kedvezményezett, sújtott
Lenti	Szentgyörgyvölgy	rossz	500 lakos alatti község	közepes	magas	szociális szövetkezet
	Lenti	közepes	járás színhely, 10e alatti város	jobb	alacsony, járási átlag alatt, csökkenő trend	

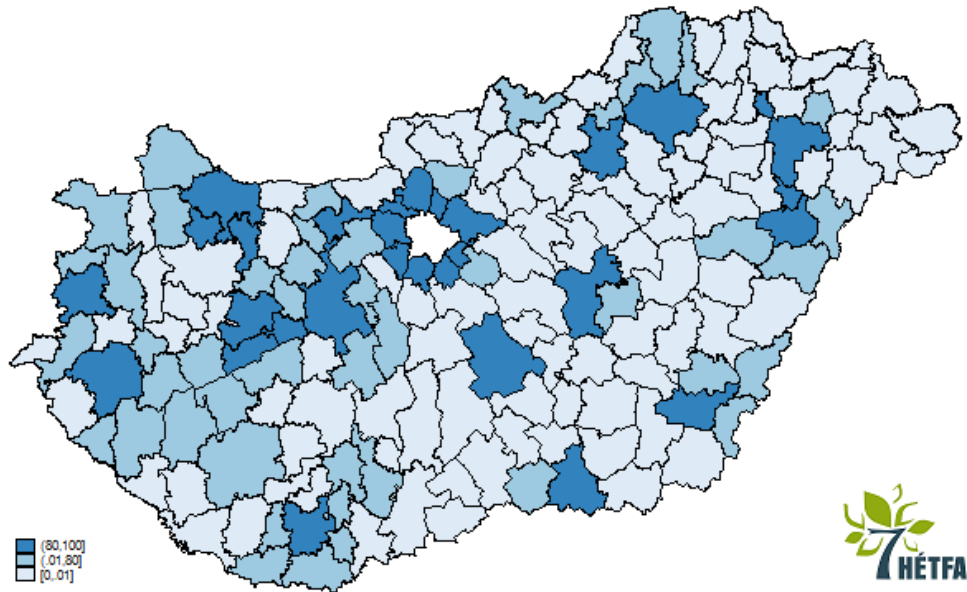
Megjegyzés: táblázat kitöltése során a korábban bemutatott kategóriákat használjuk

1.5. Irodalomjegyzék

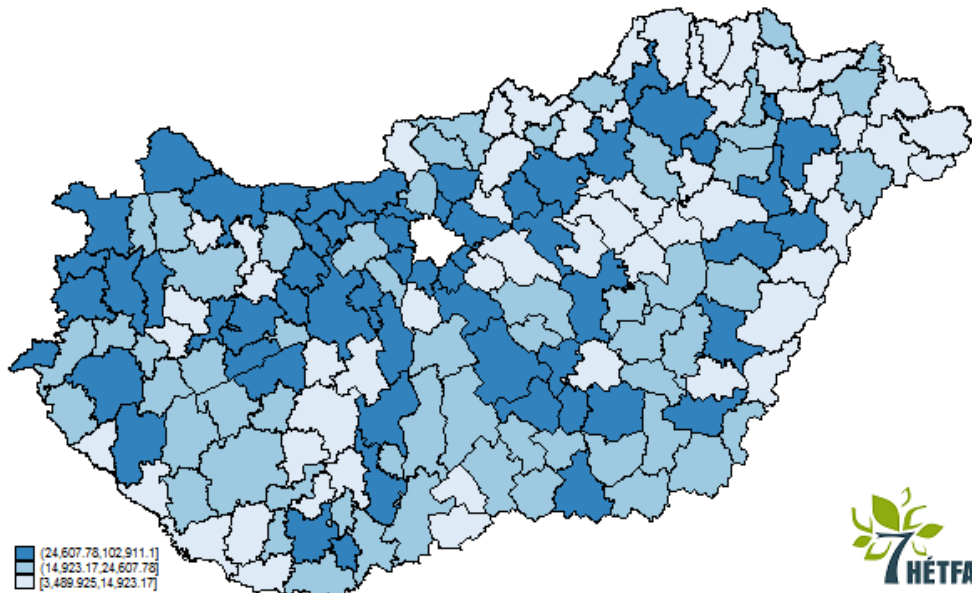
Bakó Tamás – Lakatos Judit [2017]: A magyarországi munkapiac 2016-ban. in Fazekas, Károly – Köllő János (szerk) [2017]: Munkaerőpiaci tükrök. MTA Közgazdasági és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest 17-38. o.

1.6. További térképek

9. ábra: Agglomerációban vagy település-együttesekben lakók aránya (%)

10. ábra: 1 főre jutó átlagos adóerőképesség 2016-ban (Ft)

Megjegyzés: világoskék, ha az adóerőképesség 3489 és 14 923 forint között van; kék, ha az adóerőképesség 14 923 és 24 607 forint között van, sötétkék ha az adóerőképesség 24 607 és 102 911 között van.

1.7. Komplex mutatószám

A térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt adatok köre és a számítás módszertana

I. Társadalmi és demográfiai helyzet mutatói:

- Urbanitás/ruralitás indexe (az adott járás népességének mekkora aránya él 120 fő/km²-nél nagyobb népsűrűségű településen), %
- Halálozási ráta (az ezer lakosra jutó halálozások száma) (az utolsó öt év átlaga), ‰
- Vándorlási különbözet ezer lakosra (az utolsó öt év átlaga), fő
- Tízezer 0-2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei ellátást és napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatást nyújtó férőhelyek száma, db
- Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek aránya a 0-24 éves állandó népességből, %
- Aktív korúak ellátásában (rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban) részesítettek ezer állandó lakosra jutó száma, fő

II. Lakás és életkörülmények mutatói:

- Használt lakások átlagos ára, Ft
- Az utolsó öt év során épített lakások aránya az időszak végi lakásállományból, %
- Komfort nélküli (lakott) lakások aránya a lakott lakásokból, %
- Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, ezer Ft
- A természetes személyek által üzemeltetett személygépkocsik kor szerint súlyozott ezer lakosra jutó száma, db
- Születéskor várható átlagos élettartam - férfiak, év
- Születéskor várható átlagos élettartam - nők, év

III. Helyi gazdaság és munkaerő-piaci mutatók:

- A 18 éves és idősebbek között a legalább középiskolai érettségivel rendelkezők aránya, %
- Nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes korú állandó népességből (éves átlag), %
- Tartósan - legalább 12 hónapja folyamatosan - nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes korú állandó népességből, %
- A legfeljebb általános iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya, %
- A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma, db
- Kiskereskedelmi üzletek ezer lakosra jutó száma, db
- Az önkormányzatok helyi adóbevételeinek aránya a tárgyévi bevételekből, %

IV. Infrastruktúra és környezeti mutatók:

- Közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózathoz kapcsolódott lakások aránya, %
- A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %
- Szélessávú internet előfizetők ezer lakosra jutó száma, db
- Kiepített utak aránya az összes önkormányzati fenntartású közútból, %

2. sz melléklet, Járási helyzetkép

1.1. Bevezetés

"A közfoglalkoztatás hatása helyi gazdaságra és a társadalomra" című kutatási projekt keretein belül azt is feladatként kaptuk, hogy készítsünk egy helyzetképet a Belügyminisztérium számára azon járások elmúlt 5 évéről, (2011-2016 közt) amelyekben a kutatás esettanulmányai készülnek. Ezek a járások a következők:

- Komlói járás,
- Siklói járás,
- Bátonyterenyei járás,
- Pásztói járás,
- Baktalórántházai járás,
- Nyíregyházai járás,
- Nagykanizsai járás,
- Lenti járás.

A járások kiválasztása során igyekeztünk különböző szempontokat figyelembe venni, ezek közül egyik volt a járások településszerkezete: arra törekedtünk, hogy minél többféle típus megjelenjen a kiválasztott mintában. Úgy gondoltuk, hogy minél több típust vizsgálunk, eredményeink annál szélesebb körben általánosíthatók. Ezért került be a járások közé a Nyíregyházi, ami egy 100 000 lakosnál nagyobb megyei jogú városból áll, a Nagykanizsai, amelynek központja szintén egy megyei jogú nagyváros, de kisebb, mint Nyíregyháza (47,3 ezer fős) és járáson belül van egy kisebb településekből álló csoport is, hiszen a járás lakosságának 22 százaléka 1000 főnél kisebb településen lakik. Az **1000 lakosnál kisebb településen lakók aránya tekintetében és a járásközpont nagysága szempontjából hasonló** a Komlói járás, csak ebben az esetben a járási központ nem megyei jogú város. A központ mérete szerint a következő méretkategória a Bátonyterenyei járás, amelynek központja 10 000-20 000 fő közötti város. 10 000 fő alatti városok körül felépülő járások közé tartoznak Lenti, Pásztói és a Siklói járások. Ezek abban különböznek, hogy a lakosság mekkora része lakik kis településeken: a Lenti járás lakosságának 47,8, Siklósinak 40 százaléka lakik 1000 lakos alatti településeken, miközben a Pásztóinak 18. A kisebb járásközpontok közül egyedül a siklói rendelkezik számottevő agglomerációs településsel, amelyek a pécsi agglomerációhoz tartoznak. A legkisebb központtal rendelkező járás a Baktalórántházai – aminek központja egy 5000 lakosnál kisebb város és nem meglepő módon a járás lakosságának 22,5 százaléka kistelepüléseken él.

A feladatléírás azokat a mutató köröket is meghatározta, amelyeket vizsgálnunk kell ezen feladat során. A 14 mutatókörök a következők:

- demográfiai helyzet,
- etnikai hovatartozás,
- család és háztartásszerkezet,
- jövedelmi helyzet,

- vállalkozássűrűség,
- foglalkoztatási és munkanélküliségi helyzet,
- közfoglalkoztatási programok,
- intézményi ellátottság,
- iskolázottság,
- a lakosság szociális helyzete,
- a lakosság egészségügyi helyzete,
- lakásállomány és infrastrukturális helyzet,
- megközelíthetőség és elérés,
- közbiztonság.

A tanulmány további részében az egyes területeket külön-külön fogjuk vizsgálni. Ki kell emelnünk, hogy a helyzetkép összeállítása során csak a leíró jelleggel vizsgáljuk a különböző változókat, ok-okozati összefüggéseket nem keresünk.

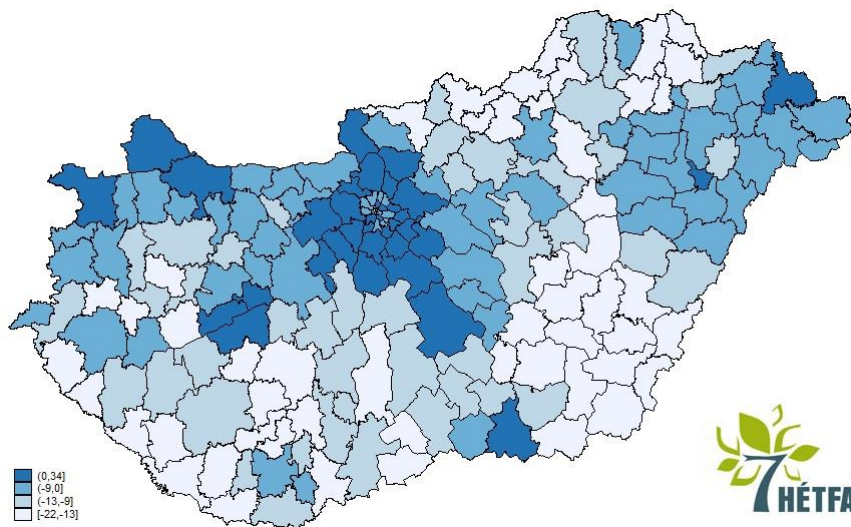
1.2. Helyzetelemzés

A 14 mutatókör járásszintű vizsgálatához, ahol lehetett a 2011-es Népszámlálás és a 2016-os Mikrocenzus adatait használtuk, egyes témakörök esetében azonban ezt ki kellett egészíteni a T-Star, TEIR, Bűnügyi Statisztikai Rendszer adatbázisaiból vett adatsorokkal. Ennek megfelelően - bár elsősorban a 2011 és 2016 közötti időszakra koncentrálnak - nem minden esetben áll rendelkezésre 2011 és 2016 között minden adatpont. A teljes változólista a mellékletben kapott helyet, az egyes alfejezetekben egy-két kiemelt változó elemzését végezzük el.

1.2.1. Demográfiai helyzet

A járássok demográfiai helyzetét több változó segítségével is megmeg tudjuk fogni. Az alábbi ábrán (**Error! Reference source not found.**) a lakónépesség százalékos változását mutatjuk be a 2011 és 2016 között. Látható, hogy a legmagasabb növekedésű negyedbe tartozó járássok esetében is előfordulnak olyanok, amelyekben kis mértékben csökkent a népesség (a sötétkéssel jelölt negyedbe kerültek azok a járássok, amelyek esetében a növekedés nagyobb, mint 2 százalékos). Földrajzilag azok a járássok, amelyekben legnagyobb a növekedés, az ország középső területén találhatóak – emellett Debrecen, Nyíregyháza, Győr, Sopron, Kecskemét, Szeged és Balaton környékén vannak még növekedési pontok.

11. ábra: Népesség százalékos változása 2011 és 2016 között.

Adatok forrás: KSH– Népszámlálás/Mikrocenzus

A kiválasztott járásoknépessége a Nagykánizsai- és a Nyíregyházai járás kivételével kisebbek az átlagos járásnál. A népesség pedig egy kivétellel az országos átlagnál (4,47 százalékos csökkenés) nagyobb mértékben csökkent. Egyedül a Nyíregyházai járásban kisebb a csökkenés az országos átlagnál ott csak -1,89 százalékkal csökkent a népesség a megfigyelt 5 évben.

8. táblázat: Népesség alakulása a kiválasztott járásokban.

	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	39789	33073	-6716	-18,49
Siklói	38476	34542	-3934	-10,79
Bátonyterenyei	24433	20260	-4173	-18,73
Pásztói	34058	30385	-3673	-11,41
Baktalórántházai	20067	18687	-1380	-7,12
Nyíregyházi	169091	165926	-3165	-1,89
Lenti	21955	18549	-3406	-16,86
Nagykánizsai	83744	74486	-9258	-11,72
Országos átlag	51760	49766	-1995	-4,47

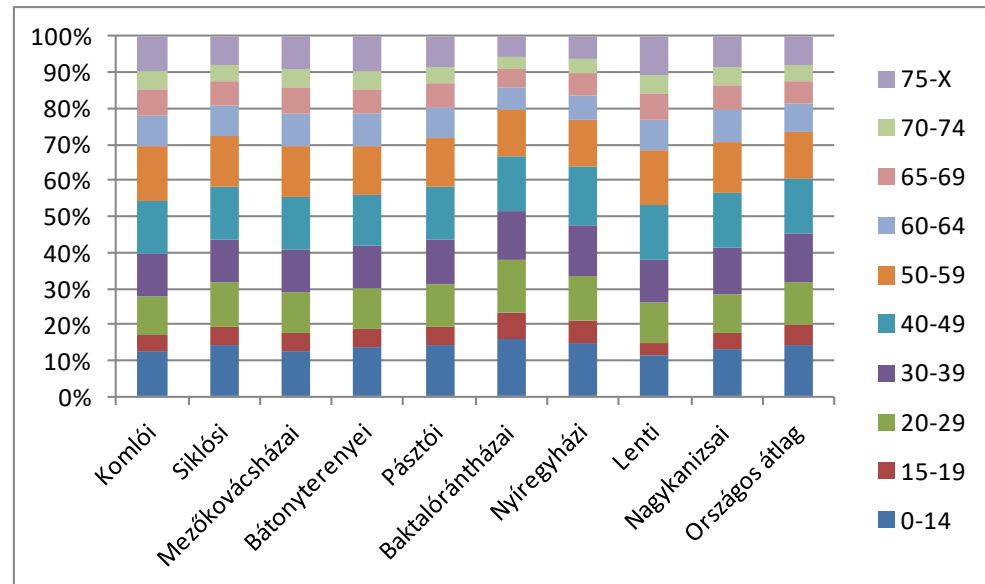
Adatok forrása: KSH Népszámlálás/Mikrocenzus

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es népességgel súlyozott átlagát használtuk.

Ha a kiválasztott járások kor szerinti összetételét vizsgáljuk, akkor viszonylag kicsi különbségeket láthatunk közöttük. Egy-két esetet érdemes kiemelni: Lenti járásban országos átlagnál alacsonyabb a 20 év alattiak aránya és magasabb a 65 évnél idősebbek idősebbekaránya. Az idősek aránya szintén átlag feletti a Komlói járásban

is. A 20 évesnél fiatalabbak átlagosnál nagyobb arányban található Baktalórántházai és Nyíregyházai járásban. Ugyanebben a két járásban átlag alatti a 65 évesnél idősebbek aránya a lakosságon belül.

12. ábra: Népeség kor szerinti eloszlása kiválasztott járásokban 2016-ban.

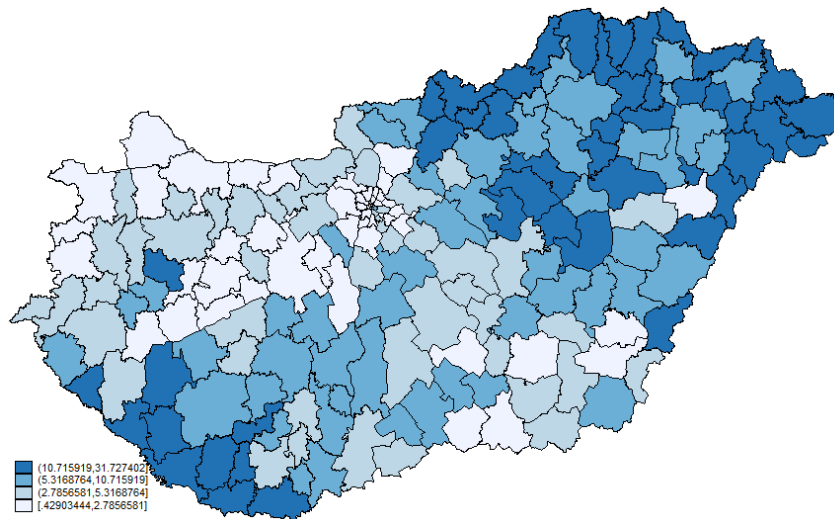

Adatok forrása: KSH Népszámlálás/Mikrocenzus

1.2.2. Etnikai hovatartozás

A különböző területek lakosságának etnikai hovatartozását csak a 2011-es népszámlálásból tudjuk, mivel a 2016-os Mikrocenzus erre vonatkozó eredményeit a KSH még nem hozta nyilvánosságra. A 2011-es képet a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet módosította (Spéder et al. [2014]) – egyrészt kiegészítette azokkal, akik idegennyelvként beszélik a cigány nyelvek egyikét, másrészt pedig azokkal, akik, nemzetiségként romát megjelölő személyekkel közös háztartásban élnek (lakcím alapján csoportosítottak).

13. ábra: Roma kötődésű lakosság 2011-ben a lakosság arányában (%).

Adatok forrása: KSH

Ahogy a táblázatban látható, a kiválasztott járások közül ötben magasabb az roma kötődésű népesség aránya, mint az országos átlag (7,6 százalék) – a többiben alacsonyabb. A legmagasabb Baktalórántházai járásban volt, ahol majdnem minden ötödik ember roma kötődésű (18,7 százalék), a legalacsonyabb pedig Nagykanizsai járásban, ahol ez az érték nem éri el az 5,3 százalékot.

9. táblázat: Roma kötődésű lakosság a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011
Komlói	8,2
Siklói	11,9
Bátonyterenyei	13,7
Pásztói	13,3
Baktalórántházai	18,7
Nyíregyházi	5,6
Lenti	5,9
Nagykanizsai	5,3
Országos átlag	7,6

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: Spéder et al. [2014] definíciója

1.2.3. Család és háztartásszerkezet

A családszerkezet bemutatásához három mutatót emelünk ki. Az egyik a 100 családra jutó személyek száma, amelyből gyakorlatilag az átlagos családméretre lehet következtetni. Látható, hogy az országos átlag kicsivel kevesebb, mint 3 fő családonként (2011-ben 2,89 2016-ban 2,85). Az országban átlagosan a legkisebb családok a Budapesti kerületekben vannak, itt átlagosan 2,43 személy alkot egy családot, a legnagyobb családok pedig az Edelényi járásban találhatók, ahol ugyanez a szám 3,27. A kiválasztott járások között egyetlen olyan járás szerepel, amely

jelentősen eltér az országos átlagtól, ez pedig a Baktalórántházai, ahol egy családban átlagosan 3,11 személy lakott.

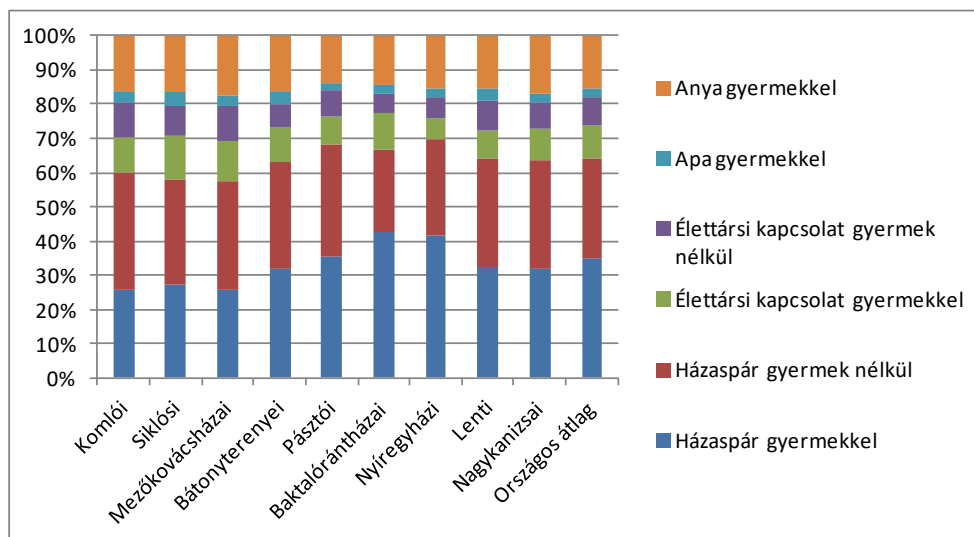
10. táblázat: 100 családra jutó személyek száma a kiválasztott járásokban (fő).

	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	271	266	-5	-1,86
Siklói	287	277	-10	-3,55
Bátonyterenyei	281	281	0	0,00
Pásztói	288	287	-1	-0,35
Baktalórántházai	311	311	0	0,00
Nyíregyházi	292	288	-4	-1,38
Lenti	277	275	-2	-0,72
Nagykanizsai	279	274	-5	-1,81
Országos átlag	289	285	-4	-1,36

Adatok forrása: KSH Népszámlálás/Mikrocenzus

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es családméretekkkel súlyozott átlagát használtuk.

14. ábra: A népeség háztartási típusok szerinti eloszlása kiválasztott járásokban 2016-ban.

Adatok forrása: KSH Népszámlálás/Mikrocenzus

Következő lépésként a családok típusa szerint összetételt vizsgáljuk meg a kiválasztott járásokban. A 6. ábrán jól látható, hogy azokban járásokban, ahol viszonylag sok a fiatal (Baktalórántháza és Nyíregyháza), ott országos átlag feletti a gyereket együtt nevelő házaspárok aránya a családokon belül és átlag alatti a gyerek nélküli házaspárok aránya. Azokban a járásokban, ahol kevés a gyerek (pl. Komlói) „pont ellentétes a helyzet: alacsony a gyereket nevelő házaspárok aránya és magas a gyereket nem nevelő házaspárok aránya. Megfigyelhető, hogy Nyíregyházán

alacsony az élettársi kapcsolatok aránya, a Siklói járásban pedig viszonylag magas. A gyereket egyedül nevelő apák és anyák arányában nincsenek kiemelkedő értékek a kiválasztott járások körében.

A harmadik változó a száz családra jutó gyermekek száma, ami gyakorlatilag az egy családra jutó átlagos gyerekszámot mutatja meg. A kiválasztott járások legtöbbszörben messze az országos átlag alatti a gyerekek száma – a legalacsonyabb a Komlói járásban, ahol 2016-ban egy családra már csak 0,85 gyerek jutott és a legmagasabb Baktalórántházán, ahol 1,28 gyerek jutott átlagosan egy családra. Mindezek az eredmények összhangban állnak a demográfiai helyzettel kapcsolatban leírtakkal, hiszen ott magasabb az egy családra eső gyerekek száma, ahol egyébként is magas fiatal korosztály aránya a népességben belül.

11. táblázat: Száz családra jutó gyermek a kiválasztott járásokban (fő).

	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	92	85	-7	-7,91
Siklói	105	98	-7	-6,90
Bátonyterenyei	102	101	-1	-0,99
Pásztói	105	103	-2	-1,92
Baktalórántházai	130	128	-2	-1,55
Nyíregyházi	111	106	-5	-4,61
Lenti	94	94	0	0,00
Nagykanizsai	98	94	-4	-4,17
Országos átlag	108	103	-5	-4,66

Adatok forrása: KSH – Népszámlálás/Mikrocenzus

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es gyerekszámával súlyozott átlagát használtuk.

1.2.4. Jövedelmi helyzet

A jövedelmi helyzetkép bemutatásához a település szintű, egy lakosra jutó összevont adóalapot hasonlítottuk össze 2011 és 2016 között. Az országos átlag 660 ezer forint volt 2011-ben, ez 2016-ra 945 ezer forintra emelkedett, ami 38,7 százalékos emelkedést jelent¹¹. A kiválasztott járások közül a Komlói, Siklói, Bátonyterenyei, Pásztói és Baktalórántházai járásokban volt alacsonyabb az országos átlagnál 2011-ben – és ezekben a járásokban volt átlag feletti az emelkedés. A maradék járásokban, úgy, mint Nyíregyházi, Lenti és Nagykanizsai, átlag feletti az egy lakosra jutó összevont adóalap – ezekben járásokban az adóalap emelkedése is alacsonyabb.

¹¹ Természetesen ez nominális változás, reál változásokhoz az árak változását is figyelembe kellene venni.

12. táblázat: Az egy lakosra jutó összevont adóalap (eFt).

Terület	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	565,9	833,1	267,2	38,7
Siklói	530,7	784,2	253,5	39,0
Bátonyterenyei	582,5	887,9	305,4	42,2
Pásztói	601,6	915,1	313,5	41,9
Baktalórántházai	432,5	735,9	303,4	53,1
Nyíregyházi	732,9	1054,5	321,6	36,4
Lenti	704,4	1020,2	315,8	37,0
Nagykanizsai	746,4	1001,6	255,3	29,4
Országos átlag	660,7	974,9	314,2	38,7

Adatok forrása: TEIR

1.2.5. Vállalkozás sűrűség

A járásokban található vállalkozásokról két adatsort láthatunk – egyrészt megvizsgáljuk méret szerint a működő vállalkozások számát és annak változását 2011 és 2015 között (a KSH T-star adatbázisban csak 2015-ig szerepelnek az adott településen működő vállalkozások számai), másrészt a működő vállalkozások nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlását.

Az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma a nagyobb városokat tartalmazó járásokban átlag feletti (Nyíregyházi és Nagykanizsai) és - szemben az országos átlaggal - ezekben a járásokban emelkedett is a működő vállalkozások száma 2011 és 2015 között. A többi járásban a vállalkozások száma csökken, a Komlói járásban például 11 százalékkal.

Ha a foglalkoztatottak létszáma szerint bontjuk a működő vállalatokat, akkor a kisvállalkozások esetében ugyanezt a képet láthatjuk, hiszen a működő vállalkozások jelentős része kisvállalkozás. Az 1000 lakosra jutó közepes vállalkozások száma is hasonló képet mutat, mint az összes működő vállalkozás, hiszen itt is azt láthatjuk, hogy a nagyobb települést is magába foglaló járásokban az országos átlag többszöröse a vállalkozások száma. 250 fő feletti vállalkozások csak a nagyobb városokat magukba foglaló járásokban vannak (Nyíregyháza, Nagykanizsa ill. Lenti és Pásztó esetén 1-1 ilyen vállalkozás volt 2016-ban). Ugyanakkor az elmúlt évek változásai sokkal nagyobbak és kevésbé mutatnak egyértelmű képet (mivel kicsi számokról van szó, 1 vállalkozás elindulása vagy megszűnése is jelentős növekedésként vagy csökkenésként csapódik le).

13. táblázat: Ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma (db).

Terület	Működő vállalkozás		50 főnél kisebb		50 - 249 fő	
	2015	Százalékos változás 2015 -2011 között (%)	2015	Százalékos változás 2015 -2011 között (%)	2015	Százalékos változás 2015 -2011 között (%)
Komlói	31	-11,0	30,7	-11,1	0,2	1,0
Siklói	62	-7,1	61,2	-7,5	0,5	61,3
Bátonyterenyei	26	-8,0	26,4	-7,9	0,1	-26,2
Pásztói	70	6,6	70,0	6,6	0,2	-24,9
Baktalórántházai	7	-5,3	7,4	-5,3	0,0	-4,8
Nyíregyházi	382	0,9	379,3	0,9	2,3	7,0
Lenti	30	-2,8	29,8	-2,7	0,2	-8,9
Nagykanizsai	545	4,3	540,8	4,1	3,7	31,8
Országos átlag	103	-1,8	101,7	-1,9	0,7	1,2

Adatok forrása: KSH - Tstar

A működő vállalkozások 2015-ös nemzetgazdasági ágak közötti eloszlását mutatja a 14. táblázat. Ennek megfelelően azt láthatjuk, hogy vannak a kiválasztott járások között olyanok, amelyekben fontos a mezőgazdasági tevékenység (például a Baktalórántházai járásban több, mint 18 százaléka a működő vállalkozásoknak mezőgazdasági tevékenységet végez – szemben az országos átlagot jelentő kevesebb, mint 5 százalékkal). Más járásokban pedig a turizmus képvisel nagyobb arányt az országos szintnél – a Siklói járásban arányaiban kétszer annyi vállalkozás foglalkozik szálláshely szolgáltatással és vendéglátással, mint országos átlagban.

14. táblázat: Működő vállalatok nemzetgazdasági ágak szerinti eloszlása 2015-ben a kiválasztott járásokban (%).

	Komlói	Siklói	Bátonyterenyei	Pásztói	Baktalórántházai	Nyíregyházi	Lenti	Nagykanizsai	Országos átlag
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	5,1	10,5	4,3	5,3	18,7	5,4	14,6	5,6	4,9
Bányászat, kőfejtés	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1
Feldolgozóipar	10,5	11,3	9,8	10,4	5,5	7,1	9,3	8,4	7,9
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmérsítés	0,4	0,2	0,6	0,8	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3
Építőipar	11,6	8,5	8,6	12,5	10,6	7,7	8,7	8,7	9,8
Kereskedelem, gépjárműjavítás	20,5	25,4	22,3	20,6	22,7	22,9	26,0	19,4	20,5
Szállítás, raktározás	2,5	3,9	2,5	5,9	5,0	3,2	2,1	3,6	3,9
Szálláshely-szolgáltatás,	5,8	9,1	5,2	4,7	7,6	3,5	7,7	5,8	4,8

	Komlói	Siklói	Bátonyterenyei	Pásztói	Baktalórántházai	Nyíregyházi	Lenti	Nagykanizsai	Országos átlag
vendéglátás									
Információ, kommunikáció	3,8	1,6	1,8	3,9	1,7	3,4	1,8	2,9	4,1
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	4,0	2,5	4,4	3,5	3,8	3,3	2,2	4,1	3,4
Ingtatlanügyletek	3,0	3,3	1,4	3,2	1,8	3,3	1,8	3,9	3,5
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	11,1	8,1	11,4	11,6	5,1	14,7	7,6	13,0	14,6
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	6,0	3,1	7,6	4,1	3,3	5,2	3,1	4,1	4,8
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Oktatás	2,7	1,7	6,3	2,7	3,8	7,1	2,0	4,9	4,3
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	3,1	3,1	5,8	4,8	4,3	5,4	4,2	5,4	4,8
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	2,3	1,6	1,7	1,4	1,5	2,1	2,3	2,5	2,4
Egyéb szolgáltatás	7,2	6,1	6,3	4,7	4,5	5,5	6,0	7,2	5,8

Adatok forrása: KSH

1.2.6. Foglalkoztatási és munkanélküliségi helyzet

A foglalkoztatási helyzetet a 15-64 éves népesség munkapiaci kategóriák közötti eloszlásának arányaival szemléltetjük. Ahogy a 15. táblázatban látható, országos átlagban 2011-ben 55,1 százalék volt a foglalkoztatottak aránya, férfiak esetében magasabb (59,9 százalék), nők esetében pedig alacsonyabb (50,3 százalék). Látható, hogy a kiválasztott járások közül 2011-ben a Lenti és Nagykanizsai járásban volt a legmagasabb, országos átlag feletti a foglalkoztatottak aránya (teljes népesség, férfiak, nők egyaránt), a Baktalórántházai, valamint a Siklói járásban pedig a legalacsonyabb. A férfiak és nők foglalkoztatási rátája közötti különbség a Bátonyterenyei és Baktalórántházai járásban volt a legmagasabb és a Komlói járásban a legalacsonyabb. 2016-ra országosan és minden járásban nagyot emelkedett a foglalkoztatottak aránya – átlagosan az emelkedés 11,4 százalékpont, férfiak esetében az átlagos emelkedés magasabb, 12,7 százalékpont, nők esetében alacsonyabb, csak 10 százalékpont. A járások közül pont a legalacsonyabb foglalkoztatotti aránnyal rendelkező járásokban emelkedett a legnagyobbat a vizsgált arány (Baktalórántházai járásban 15,3 százalékpont az emelkedés), miközben a magas foglalkoztatotti arányú járásokban messze az országos átlag alattalatt emelkedett a foglalkoztatottak aránya, így a járások közötti szórás közel a felére csökkent.

Mivel a nők esetében kisebb mértékben emelkedett a foglalkoztatottak aránya és eleve alacsonyabb szintről indultak, ezért nem meglepő, hogy országosan is és a legtöbb kiválasztott járás esetében is növekedett a foglalkoztatottak arányának nők és

férfiak közötti különbsége. Legnagyobbat a Pásztói járásban nőtt a különbség, 6,3 százalékponttal emelkedett, így 2016-ra elérte a 16 százalékpontot (ez a kiválasztott járások közül a legmagasabb). Egyetlen kiválasztott járásban csökkent csak férfiak és nők között a foglalkoztatási arány, ez pedig a Baktalórántházai járás.

15. táblázat: Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%)

	Teljes népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	50,4	61,8	11,4	54,1	66	11,9	46,9	57,7	10,8
Siklói	49,4	61,8	12,4	53,6	65,7	12,1	45,3	57,9	12,6
Bátonyterenyei	50,8	65	14,2	56,4	71,3	14,9	45,3	58,7	13,4
Pásztói	50,6	64,3	13,7	55,4	72,2	16,8	45,7	56,2	10,5
Baktalórántházai	44,9	60,2	15,3	50,3	64,7	14,4	39,3	55,4	16,1
Nyíregyházi	54,2	66,5	12,3	58,9	72,2	13,3	49,9	61,1	11,2
Lenti	60,5	68,2	7,7	64,7	73,5	8,8	56,0	62,6	6,6
Nagykanizsai	59,2	68,1	8,9	63,9	74,7	10,8	54,7	61,6	6,9
Országos átlag	55,1	66,5	11,4	59,9	72,6	12,7	50,3	60,4	10,1

Adatok forrása: KSH

Ha a munkanélküliek arányát vizsgáljuk, akkor a foglalkoztatási aránnyal ellentétes dinamikákat látunk: országos átlagban és minden járásban csökkent a munkanélküliek aránya (átlagosan 8,8 százalékról 3,9 százalékra). A vizsgált járások közötti szórás lecsökkent, minden járásban hasonló 4-5 százalékos munkanélküliségi arány alakult ki a vizsgált periódus végére, pedig az időszak elején még 5,8 és 12,2 százalék között szóródtak a járások. Ennek megfelelően abban a járásban csökkent nagyot az arány, ahol korábban a legmagasabb volt. A munkanélküliek aránya a Siklói járásban maradt a legmagasabb, ahol ez továbbra is 5,4 százalékos. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a férfiak körében átlag feletti, 7 százalékos maradt az arány. Érdekes megfigyelni továbbá, hogy nők esetében a munkanélküliek aránya az időszak végére minden járásban (és országos átlagban is) kisebbé vált, mint a férfiak aránya.

16. táblázat: Munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

	Teljes népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	10,9	4,2	-6,7	10,8	4,3	-6,5	11,0	4,0	-7,0
Siklói	11,4	5,4	-6	12,6	7	-5,6	10,1	3,8	-6,3
Bátonyterenyei	11,8	4	-7,8	11,9	4,9	-7	10,2	3,3	-6,9
Pásztói	12,2	4,3	-7,9	14,6	5,3	-9,3	11,7	3,1	-8,6
Baktalórántházai	11	4,6	-6,4	12,1	5,7	-6,4	9,7	3,3	-6,4
Nyíregyházi	9,5	4,3	-5,2	9,8	4,5	-5,3	9,9	3,5	-6,4
Lenti	5,8	3,8	-2	6,2	4,4	-1,8	9,2	4,1	-5,1
Nagykanizsai	7,7	4	-3,7	8,2	4,8	-3,4	5,5	3,2	-2,3
Országos átlag	8,8	3,9	-4,9	9,6	4,5	-5,1	7,2	3,1	-4,1

Adatok forrása: KSH – Népszámlálás/Mikrocenzus

Az ellátásban részesülő inaktívok arányát a 17. táblázat tartalmazza. A vetítési alap ebben az esetben is a 15-64 éves népesség, de a KSH az inaktívok számát a teljes, 15 évesnél idősebb lakosságon belül adta meg. Az inaktívok aránya 2011-ben 52,5 és 37,8 százalék között szóródott, majd 2011 és 2016 között a legtöbb járásban csökkent, Baktalórántházán például 5,6 százalékponttal. Azonban olyan járások is szerepelnek a vizsgáltak között, amelyekben emelkedett – például Komlói járásban 1,4 százalékponttal. Ezek az arányok nagy valószínűséggel összekapcsolódnak a korábban vizsgált korösszetétellel. A férfiak esetében minden esetben alacsonyabb volt 2011-ben ellátásban részesülők aránya, és 2011 és 2016 között minden járásban csökkent, a nők esetében ugyanezen időszak alatt a Baktalórántházai és Nyíregyházi járást kivéve mindenhol emelkedett, és pl. Lentiben már majdnem eléri a 70 százalékot.

17. táblázat: Ellátásban részesülő inaktívok aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

	Teljes népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	52,4	53,8	1,4	42,8	42,8	0,0	61,8	64,6	2,8
Siklói	48,0	48,1	0,1	36,9	36,5	-0,4	59,0	59,7	0,7
Bátonyterenyei	52,5	50,9	-1,7	39,0	34,8	-4,2	66,2	67,3	1,1
Pásztói	50,6	49,2	-1,5	36,0	33,1	-2,9	65,3	65,7	0,4
Baktalórántházai	44,5	38,7	-5,9	31,6	26,8	-4,8	57,9	51,3	-6,6
Nyíregyházi	37,8	35,9	-1,9	27,5	24,4	-3,1	47,4	46,8	-0,6
Lenti	53,5	53,1	-0,4	39,4	37,8	-1,5	68,6	69,5	0,9
Nagykanizsai	45,2	45,4	0,2	33,6	31,8	-1,8	56,6	58,8	2,2

	Teljes népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Országos átlag	45,8	43,7	-2,1	33,7	30,6	-3,2	57,8	57,0	-0,8

Adatok forrása: KSH – Népszámlálás/Mikrocenzus

Megjegyzés: az 15-X éves ellátásban részesülő inaktívak száma van vetítve a 15-64 éves népesség méretére

1.2.7. Közfoglalkoztatási programok

Terjedelmi korlátok miatt a közfoglalkoztatás jelenlétét a járásokban csak a közfoglalkoztatási ráta segítségével érzékeltetjük. A mutató 2011-ben még csak 11,6 százalékos volt országos átlagban, és jelentősen lefelé csak a nagyobb városokat is magukba foglaló járásokban tért el ettől. A legmagasabb Lenti járásban volt, ahol már 2011-ben is majdnem elérte a 20 százalékot. A közfoglalkoztatás felfutásával az arány is emelkedett, 2016-ra országos szinten 40 százalékig.

18. táblázat: Közfoglalkoztatási ráta a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	11,8	20,0	29,2	39,5	50,0	56,4	44,6
Siklói	10,6	17,6	25,0	30,6	35,0	40,5	30,0
Bátonyterenyei	12,6	28,3	33,0	47,7	48,2	48,4	35,8
Pásztói	10,3	15,0	21,3	34,0	35,6	36,9	26,6
Baktalórántházai	17,5	23,5	25,8	39,1	48,4	55,7	38,2
Nyíregyházi	8,7	10,6	14,1	23,2	25,7	35,4	26,7
Lenti	19,0	28,2	20,2	38,4	52,0	56,3	37,3
Nagykanizsai	9,3	11,5	11,4	21,0	21,6	28,0	18,6
Országos átlag	11,6	17,9	20,6	31,7	34,7	39,7	28,1

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

1.2.8. Intézményi ellátottság

Az intézményi ellátottságot a járáson belül az iskolák és az orvosok elérhetőségével illusztráljuk. A 19. táblázat **Error! Reference source not found.** azoknak a 6-13 éves állandó lakosoknak az arányát mutatja, akik olyan településen élnek, ahol valamilyen formában van általános iskola. A legalacsonyabb arány a Siklói járásban figyelhető meg – ott a fiatalok csupán 65 százaléka lakik iskolával rendelkező településen. A legnagyobb arány pedig a Nyíregyházi járásban van, ahol minden gyermek ilyen településen él. 2011 és 2014 között nincsenek jelentős változások – legnagyobb változás a Nagykanizsai járásban történt, ahol az arány 2 százalékponttal csökkent.

19. táblázat: Általános iskolai feladatellátási helyet településükön elérő 6-13 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség 2014 és 2011 között (%pont)
Komlói	83,5	84,4	0,9
Siklói	65,5	65,7	0,3
Bátonyterenyei	95,8	94,9	-0,9
Pásztói	91,1	90,9	-0,1
Baktalórántházai	100,0	100,0	0,0
Nyíregyházi	100,0	100,0	0,0
Lenti	68,1	67,0	-1,2
Nagykanizsai	84,3	82,3	-2,0
Országos átlag	91,5	91,4	0,0

Adatok forrása: KSH - Tstar

A 20. táblázatban0 azon 14-17 éves állandó lakosok aránya szerepel, akik a saját településükön tudnak középiskolát választani. Átlagosan a fiatalok 53 százaléka tud településen belül középiskolába járni, 2011-ben a Baktalórántházai járásban volt ez az érték a legalacsonyabb – mivel csak a fiatalok negyedének nem kellett feltétlenül valamilyen formában ingáznia ahhoz, hogy eljusson egy középiskolába. 2014-re az országos arány nem változott, a járásokban bekövetkezett változás pedig vegyes képet mutat: több járásban csökkent kicsit az arány (a legnagyobb csökkenés a Siklói járásban következett be, itt 7,3 százalékkal csökkent az ingázni nem kényszerülő fiatalok aránya). A legnagyobb emelkedés a Baktalórántházai járásban történt – itt több mint 40 százalékponttal emelkedett a településen belül középiskolába járni tudó 14-17 évesek aránya.

20. táblázat: Középiskolai feladatellátási helyet településükön elérő 14-17 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség 2014 és 2011 között (%pont)
Komlói	69,3	70,3	1,0
Siklói	43,8	36,5	-7,3
Bátonyterenyei	58,7	72,9	14,2
Pásztói	34,0	27,4	-6,6
Baktalórántházai	25,1	68,5	43,4
Nyíregyházi	90,9	92,2	1,2
Lenti	38,5	35,7	-2,8
Nagykanizsai	57,8	59,6	1,8
Országos átlag	53,0	52,6	-0,4

Adatok forrása: KSH - Tstar

Ha a háziorvosi rendelőt településen elérni tudó lakosságot vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy a járások lakosságának átlagosan 88 százaléka tud saját településén orvoshoz menni. A kiválasztott járások közül csak a Komlói, Bányterenyei és a Nyíregyházi járásban volt magasabb az arány. 2011 és 2014 között a legtöbb járásban nem történt jelentős változás (az országos átlag is kis mértékben csökken), egyedül a Bányterenyei járásban történt jelentős csökkenés. Ebben a járásban majdnem 8 százalékponttal csökkent azon lakosok aránya, akik településükön érhetik el a háziorvosi szolgálatot.

21. táblázat: Háziorvosi szolgálatot településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség 2014 és 2011 között (%pont)
Komlói	89,2	89,4	0,2
Siklói	70,5	70,5	0,1
Bányterenyei	92,2	84,4	-7,8
Pásztói	85,3	85,2	-0,1
Baktalórántházai	86,2	86,0	-0,3
Nyíregyházi	99,8	99,8	0,0
Lenti	72,9	73,4	0,5
Nagykanizsai	84,4	83,0	-1,4
Országos átlag	88,0	87,9	-0,1

Adatok forrása: KSH - Tstar

1.2.9. Iskolázottság

Az iskolázottságot két mutatószámon keresztül mutatjuk be, egyaránt vizsgáljuk a legalacsonyabb és a legmagasabb végzettséggel rendelkezők arányát.

Országos szinten a népesség 36,2 százaléka rendelkezett legfeljebb általános iskolai végzettséggel 2011-ben. Az általunk vizsgált járásokban az alacsony végzettséggel rendelkezők aránya kevés kivétellel magasabb, mint az országos átlag – ez alól lényegében a Nyíregyházi járás jelent kivételt, ahol csak a népesség 29,7 százalékanak volt ilyen alacsony a végzettsége. Ha külön vizsgáljuk az arányokat nemek szerint, akkor azt láthatjuk, hogy a férfiak esetében mindig alacsonyabb az alacsonyan végzettek aránya – az eltérés országos átlagban 10,3 százalékpont volt a férfiak javára, de például a Pásztói járásban a különbség meghaladja a 16 százalékpontot 2011-ben.

Az alacsonyan végzettek aránya országosan is és minden vizsgált járásban csökkent 2016-ra – a csökkenés mértéke viszont nem tér el jelentősen a különböző járások között (így azok szórása sem változott jelentősen), egyedüli kivételt a Komlói járás jelent – a csökkenés mértéke fele az országosnak. A nemek közötti különbségek

általában csökkentek, kivéve a Pásztói és a Lenti járást, ahol eleve legnagyobbak voltak a különbségek.

22. táblázat: Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

	Népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	36,0	33,5	-2,5	29,2	27,9	-1,3	42,0	38,5	-3,5
Siklói	42,3	38,0	-4,3	35,9	32,9	-3,0	48,1	42,7	-5,4
Bátonyterenyei	41,4	35,2	-6,2	33,0	28,0	-5,0	49,0	41,7	-7,3
Pásztói	42,4	37,8	-4,6	33,7	28,9	-4,8	50,1	45,7	-4,4
Baktalórántházai	52,4	45,8	-6,6	46,9	41,4	-5,5	57,4	49,9	-7,5
Nyíregyházi	29,7	24,7	-5,0	25,5	20,8	-4,7	33,2	28,1	-5,1
Lenti	37,0	31,0	-6,0	28,7	22,3	-6,4	44,6	38,9	-5,7
Nagykanizsai	36,2	29,6	-6,6	29,3	23,5	-5,8	42,3	35,0	-7,3
Országos átlag	36,2	30,9	-5,3	30,8	26,0	-4,8	41,1	35,3	-5,7

Adatok forrása: KSH

A diplomások arányának esetében, ha a 2011-es állapotot vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy a Nyíregyházi járás kivételével (amelynek központja egyetemváros) a többi kiválasztott járásban alacsonyabb volt a diplomások aránya a népességben az országos átlagnál (a legalacsonyabb a Baktalórántházai járásban volt, ahol kevesebb, mint fele az arány az országos átlagénak). 2016-ra a Komlói járást kivéve minden járásban emelkedett a diplomások aránya, de a növekedés Lenti kivételével kisebb, mint az országos átlag növekedése, így a legtöbb általunk vizsgált járásban növekedett a leszakadás az országos átlagához képest.

23. táblázat: Diplomások aránya a 25–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

	Népesség			Férfiak			Nők		
	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	9,2	9,0	-0,2	7,6	7,2	-0,4	10,5	10,6	0,1
Siklói	9,3	10,8	1,5	8,1	9,0	0,9	10,4	12,4	2,0
Bátonyterenyei	8,8	11,1	2,3	7,8	10,0	2,2	9,7	12,0	2,3
Pásztói	9,2	10,4	1,2	8,1	9,4	1,3	10,2	11,2	1,0
Baktalórántházai	7,1	7,9	0,8	5,2	4,9	-0,3	8,7	10,6	1,9
Nyíregyházi	21,7	23,6	1,9	19,9	22,4	2,5	23,2	24,7	1,5
Lenti	9,9	13,3	3,4	9,1	12,9	3,8	10,7	13,7	3,0
Nagykanizsai	13,4	15,3	1,9	12,9	14,7	1,8	13,8	15,9	2,1
Országos átlag	15,0	17,8	2,8	14,1	16,5	2,4	15,9	19,0	3,2

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es lakott lakás számmal súlyozott átlagát használtuk.

1.2.10. A lakosság szociális helyzete

A járási szociális helyzetét a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülők arányával mutatjuk be, mivel ez a szociális ellátási forma nem változott a vizsgált időszak alatt. **Error! Reference source not found.**ban bemutatott arányokhoz a teljes lakó népességet vettük figyelembe az ennél sokkal szerencsésebb 0-24 éves korosztály létszámához képest, mivel a lakónépesség részletes kor szerinti bontásban csak 2011-ben és 2016-ban állt volna rendelkezésünkre. Láthatjuk, hogy az országos átlagban 2011-es 7,53 százalékos szintről 5,36 százalékra csökkent az ebben a kedvezményben részesülők aránya.¹² A járási köztul a Baktalórántházai járásban volt a legmagasabb az ezen kedvezményben részesülők aránya, itt a 2011-es 16 százalékról 2013-ra majdnem 18 százalékra emelkedett majd onnan 13 százalékra csökkent az arány. 2011 és 2016 között a Komlói, Baktalórántházai és a Nyíregyházai járásban történt a legnagyobb csökkenés, ezeken a helyeken közel 3 százalékponttal csökkent RGYK-ban részesülők aránya. A Komlói járásban a csökkenés hatására az átlagos RGYK arányról átlag alattira csökkent az ebben a szociális ellátásban részesülők aránya.

¹² A jövedelem növekedés mellett ennek részben az áll a háttérben, hogy a jogosultsági küszöb nem változott 2008 óta így az esetlegesen csak nominális értelemben emelkedő jövedelmek mellett is egyre kisebb lenne a jogosultak köre – lásd Farkas (2015).

24. táblázat: Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (% pont)
Komlói	7,56	7,56	7,02	6,50	5,55	4,75	-2,81
Siklói	10,53	9,06	9,52	9,07	8,56	7,81	-2,72
Bátonyterenyei	8,91	8,92	8,71	8,06	7,53	7,10	-1,81
Pásztói	8,61	8,68	8,58	8,21	7,58	7,44	-1,17
Baktalórántházai	16,01	17,05	17,73	15,84	15,68	13,21	-2,81
Nyíregyházi	6,78	6,60	6,13	5,38	4,66	3,96	-2,81
Lenti	5,32	4,86	5,24	5,23	4,41	3,83	-1,49
Nagykanizsai	4,84	4,74	5,34	4,21	3,78	3,25	-1,59
Országos átlag	7,53	7,31	7,06	6,49	5,89	5,36	-2,17

Adatok forrása: KSH - Tstar

Megjegyzés: teljes lakosságra vetítve

A szociális étkeztetésben részesülők aránya szerepel a **Error! Reference source not found.**ban. A kiválasztott járások az országos átlagos 2 százalékos arány körül szóródnak – a legalacsonyabb arány a Nagykanizsai és Komlói járásban (1,7 százalék) figyelhető meg, a legmagasabb pedig a Baktalórántházai járásban, ahol duplája az arány az országos átlagnak (4,4 százalék). 2011 és 2016 között az arányok nem változtak jelentősen, a legnagyobb emelkedés a Pásztói járásban történt, ahol a vizsgált időszak alatt 1,4 százalékponttal emelkedett a szociális étkeztetésben részesülők aránya, a legnagyobb arányban pedig a Bátonyterenyei járásban csökkent az arány, 0,3 százalékponttal, mindeközben országosan 0,3 százalékponttal emelkedett a szociális étkeztetésben részesülők aránya.

25. táblázat: Szociális étkeztetésben részesülők aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (% pont)
Komlói	1,7	1,9	2,0	2,0	2,0	2,1	0,3
Siklói	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	-0,2
Bátonyterenyei	1,8	1,8	1,9	1,7	1,6	1,5	-0,3
Pásztói	3,0	2,9	3,0	2,9	2,8	4,3	1,4
Baktalórántházai	4,4	4,8	5,3	5,5	6,0	5,4	1,0
Nyíregyházi	2,3	2,8	3,4	3,6	3,3	3,6	1,3
Lenti	3,0	3,1	3,1	2,6	3,1	3,1	0,1
Nagykanizsai	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,1
Országos átlag	1,9	2,0	2,1	2,1	2,1	2,2	0,3

Adatok forrása: KSH - Tstar

1.2.11. A lakosság egészségügyi helyzete

Az egészségügyi helyzetet két mutatószám segítségével mutatjuk be. Az egyik a csecsemőhalálozások száma az élveszületések arányában. Látható a **Error! Reference source not found.**ban, hogy az országos átlag 0,54 százalékról 2016-ra 0,4 százalékra csökkent. Járási szinten ennél nehezebb képet alkotni, mivel vannak olyan évek, amikor egyetlen eset sem történt, más években viszont több is. Így egyes években egyes járások átlag feletti, máskor pedig átlag alattiak lehetnek. Ezek figyelembe véve nagyobb értékeket látunk a Baktalórántházai járásban, de a Bátorterenyei és a Pásztói járásokban is vannak jelentősen átlag feletti évek.

26. táblázat: arányában (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (% pont)
Komlói	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,82	0,82
Siklói	0,30	0,33	0,67	0,89	0,33	0,66	0,36
Bátorterenyei	0,00	0,55	0,57	0,50	1,18	0,00	0,00
Pásztói	0,00	0,00	0,75	0,37	1,52	0,73	0,73
Baktalórántházai	0,00	0,57	0,00	0,00	2,15	0,00	0,00
Nyíregyházi	0,74	0,26	0,27	0,27	0,31	0,25	-0,49
Lenti	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Nagykanizsai	0,34	0,49	0,69	0,33	0,18	1,20	0,86
Országos átlag	0,54	0,56	0,58	0,48	0,47	0,40	-0,14

Adatok forrása: KSH- Tstar

Az egészségügyi helyzetkép másik mutatója az ezer 14 évesnél fiatalabb lakosra jutó gyermekorvosok száma. Ezt a mutatót csak 2014-re és 2016 közötti időszakra lehet számolni, mivel erre az időszakra áll rendelkezésünkre népszámlálásból továbbvezetett lakónépesség kor szerinti bontásban. Az országos átlagban közel egy gyermekorvos jut 1000 gyermekre, a legalacsonyabb arány 0,32 – ami azt jelenti, hogy a Baktalórántházai járásban 3000 gyermekre jut 1 gyerekorvos. Az arány a Komlói járásban a legjobb, itt 700 gyerek jutott egy gyerekorvosra (ez feltételezhetően a korábban említett alacsony gyermekszámhoz köthető). Az országos átlag 3 százalékkal csökkent – ezzel szemben több járásban, ha nem is jelentősen, de emelkedett az arány.

27. táblázat: Ezer 14 évesnél fiatalabb lakosra jutó gyermekorvosok száma (fő).

Terület	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2014 között	Százalékos változás 2016 és 2014 között (%)
Komlói	1,43	1,46	1,48	0,05	3,23
Siklói	0,40	0,41	0,41	0,01	2,71
Bátonyterenyei	1,05	1,09	1,09	0,03	3,20
Pásztói	0,46	0,46	0,46	0,00	-0,23
Baktalórántházai	0,32	0,33	0,34	0,02	4,82
Nyíregyházi	1,24	1,24	1,24	0,00	-0,33
Lenti	0,90	0,90	0,91	0,01	1,09
Nagykanizsai	1,01	1,01	1,02	0,01	1,41
Országos átlag	0,98	0,96	0,95	-0,03	-3,84

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es lakott lakás számmal súlyozott átlagát használtuk.

1.2.12. Lakásállomány és infrastrukturális helyzet

A kiválasztott járásokban található lakásállomány jellemzését a lakott lakások számának változásával mutatjuk be. Országos átlagban a járásokban 1,5 százalékkal csökkent a lakott lakások száma (2011 és 2016 között a legnagyobb csökkenés a Bácsalmási járásban történt, ott több, mint 20 százalékkal csökkent lakott lakások száma, a legnagyobb több, mint 6 százalékos növekedés pedig a Gárdonyi járásban következett be). A kiválasztott járások mindegyikében csökkent a lakott lakások száma és a legtöbb esetben a csökkenés mértéke meghaladta az országos átlagot – a Siklói járás jelent kivételt, ahol csak kevesebb, mint 1 százalékkal csökkent a lakások száma.

28. táblázat: Lakott lakások összesen a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	14784	14348	-436	-2,99
Siklói	13268	13157	-111	-0,84
Bátonyterenyei	8885	8321	-564	-6,56
Pásztói	12000	11291	-709	-6,09
Baktalórántházai	6329	6017	-312	-5,06
Nyíregyházi	63222	62091	-1131	-1,81
Lenti	7815	7431	-384	-5,04
Nagykanizsai	31004	30179	-825	-2,70

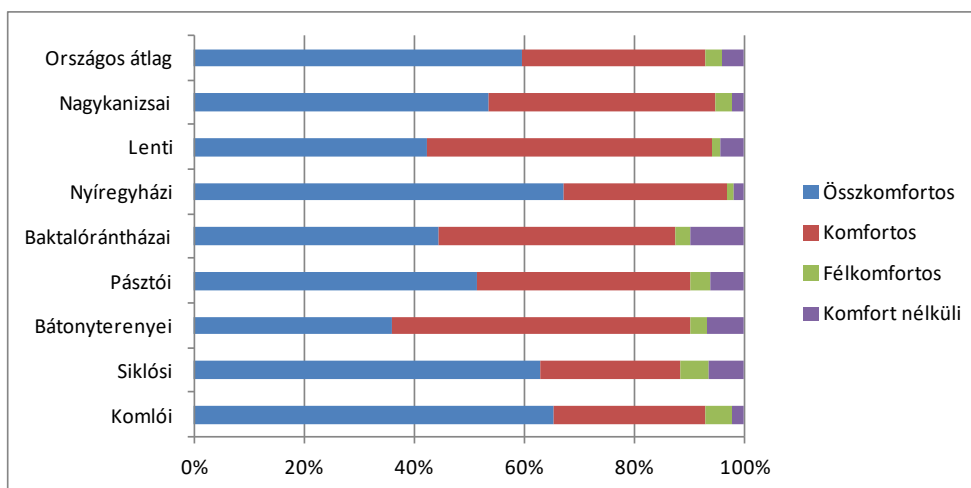
Terület	2011	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Országos átlag	19860	19566	-295	-1,57

Adatok forrása: KSH – Népszámlálás/Mikrocenzus

Megjegyzés: a százalékos változást a $\ln(x_{2016}) - \ln(x_{2011})$ formában számoltuk ki, a változás országos átlagának kiszámításánál a járási változások 2011-es lakott lakás számmal súlyozott átlagát használtuk.

Az **Error! Reference source not found.** a lakott lakások komfort szerinti eloszlását mutatja 2016-ban. Országos átlagban az összkomfortos lakások aránya 60 százalék körül volt 2016-ban, és 2011-től majd 5 százalékpontos emelkedés mutatott. A kiválasztott járások közül a Nyíregyháziban, a Siklói és a Komlói járásban volt 2016-ban magasabb az összkomfortos lakások aránya az országos átlagnál, de ezekben a járásokban csökkent ezek aránya (szemben az országos trenddel). A legalacsonyabb arány a Bátorterenyei járásban volt, ahol nem érte el az arány a 40 százalékot. Az eloszlás másik végén a komfort nélküli lakások aránya szerepel – ezek aránya minden járásban csökkent 2016-ra, legnagyobb csökkenés a Baktalórántházai járásban történt, de ezekben járásokban még így is több, mint duplája a komfort nélküli lakások aránya az országos átlagnak.

15. ábra: Lakott lakások komfort szerinti eloszlása kiválasztott járásokban 2016-ban.

Adatok forrása: KSH – Népszámlálás/Mikrocenzus

29. táblázat: Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	561,70	571,10	571,10	570,50	570,70	570,60	8,90	1,57
Siklói	1372,40	1373,80	1328,90	1298,40	1298,50	1291,60	-80,80	-6,07
Bátonyterenyei	256,80	256,80	256,30	256,30	256,70	256,90	0,10	0,04
Pásztói	996,90	996,90	996,90	996,90	993,40	996,40	-0,50	-0,05
Baktalórántházai	391,80	360,40	360,40	364,10	365,20	363,60	-28,20	-7,47
Nyíregyházi	1126,30	1126,30	1126,80	1123,20	1110,00	1108,10	-18,20	-1,63
Lenti	599,50	599,60	601,10	601,10	601,60	601,60	2,10	0,35
Nagykanizsai	1083,80	1094,40	1124,60	1124,60	1161,10	1158,40	74,60	6,66
Országos átlag	631,58	635,30	640,58	643,12	658,42	664,78	20,11	2,41

Adatok forrása: KSH

A járáskor meg lehetőséosen heterogén képet alkotnak az önkormányzati kiépítetlen utak hossza tekintetében. Több járásban is az országos átlagot meghaladó mértékben, 6-7%-kal csökkent ezek hossza (Siklói, Baktalórántházai), de például a Nagykanizsai járásban nőtt a kiépítetlen utak hossza.

1.2.13. Megközelíthetőség és elérés

A járáskor megközelíthetőségét a járási központokba történő utazáshoz szükséges idő lakosok számával súlyozott átlagával mérjük. **Error! Reference source not found.**Látható a **Error! Reference source not found.**ban, hogy országos átlagban közel 9 percet kell utaznia annak, aki a járási központba szeretne elérni – ennél jelentősen magasabb utazási időt láthatunk a Pásztói járásban, ahol ez az országos átlag közel duplája. Lefelé nem látunk ekkora eltérést, 6 perccel a Bátonyterenyei járásban lehet legrövidebb idő alatt eljutni a járási központba. A vizsgálható évek (2012 és 2016) között gyakorlatilag nem történt változás, a legnagyobb eltérés a Bátonyterenyei járásban láthatjuk, ahol ugyan 5 százalékos csökkenést figyelhetünk meg az elérési időben, de ez is csak 0,3 perc csökkenést jelent.

30. táblázat: A településekből a járási központba utazáshoz szükséges időnek a járási átlaga (perc).

Terület	2012	2016	Különbség 2016 és 2012 között	Százalékos változás 2016 és 2012 között (%)
Komlói	6,8	6,8	0,0	0,0
Siklói	10,1	10,2	0,1	1,0
Bátonyterenyei	6,0	5,7	-0,3	-5,2
Pásztói	16,9	17,0	0,0	0,2
Baktalórántházai	7,9	7,9	0,0	-0,1

Terület	2012	2016	Különbség 2016 és 2012 között	Százalékos változás 2016 és 2012 között (%)
Nyíregyházi	6,4	6,3	-0,1	-1,3
Lenti	8,4	8,4	0,0	-0,2
Nagykanizsai	7,7	7,7	-0,1	-1,0
Országos átlag	8,9	8,9	0,0	0,1

Adatok forrása: TEIR

Megjegyzés: járáson belül népesség számával súlyozott átlagot számoltunk

1.2.14. Közbiztonság

A közbiztonság mértékét az 1000 lakosra jutó bűncselekmények számával és annak változásával fogjuk leírni. A Bűnügyi Statisztikai Rendszerből 2013 és 2016 közötti adatok kerültek a **Error! Reference source not found**.ba. Az országos átlag szerint 2013-ban 35 bűncselekmény történt ezer lakosonként, ez 2016-ra 26,3-ra csökkent, ami majdnem 25 százalékos csökkenést jelent. 2016-ra a kiválasztott járások mindegyikében az országos átlag alá csökkent a bűncselekmények száma. A legnagyobb 60 százalékos csökkenést a Baktalórántházai járásban figyelhetjük meg, amivel 2011-es átlag feletti színtről 2016-ra jelentősen átlag alá csökkent az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma.

31. táblázat: Ezer lakosra jutó bűncselekmények száma a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	27,29	55,33	18,32	17,08	-10,21	-37,42
Siklói	31,67	25,04	18,21	17,77	-13,90	-43,89
Bátönyterenyei	28,20	26,32	24,18	20,59	-7,61	-26,99
Pásztói	26,27	27,65	23,66	17,60	-8,67	-33,00
Baktalórántházai	38,87	24,27	21,57	15,41	-23,47	-60,37
Nyíregyházi	40,20	34,15	31,13	22,47	-17,72	-44,09
Lenti	26,65	24,92	23,76	18,97	-7,68	-28,80
Nagykanizsai	27,88	30,91	25,44	15,78	-12,11	-43,42
Országos átlag	35,01	31,64	26,92	26,28	-8,74	-24,95

Adatok forrása: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Megjegyzés: Szurdokpüspöki 2013-as adatokat hibának tekintettük és töröltük.

1.2.15. Területi tőke

A kiválasztott járásokat területi tőkék alapján is vizsgálhatjuk. Ehhez Oláh et al. (2017) kötetéből származó területi tőke definíciót használjuk. A területi tőke fogalma ebben az esetben olyan index-számokat takar, amelyek egyszerre fejezik ki a térségben eddig felhalmozott gazdagságot és kilátásait a jövőbeli prosperitásra. A 14 index-számra összesen 77 indikátort sűrítettek szerzők. Ezek közé egyaránt tartoznak materiális (pénzben kifejezhető) értékek és nehezebben megfogható értékek is. Az első kategória a szokásos változókat tartalmazza – jövedelmek, foglalkoztatottság, épített környezet, vállalkozások jellemzői. Ezeket mi is vizsgálni fogjuk a következő oldalakon. Az immateriális mutatók között szerepelnek a demográfiai, családszerkezeti és kulturális jellemzők (ezek közül is több szerepelni fog a későbbi vizsgálatban). Ha csak az anyagi szempontokat vesszük figyelembe, akkor északnyugati területekre toródik el az ország súlypontja. Azonban, ha a kulturális és társadalmi dimenziókat is figyelembe vesszük, akkor már kiegyenlítettebb a kép. A kiválasztott járásokra kiszámolt értéket tartalmazza a 25. táblázat. Látható, hogy ez alapján a legrosszabb helyzetben lévő járásunk a Baktalórántházai – ami materiális és nem materiális változók szerint is a legrosszabb helyzetű járások közé tartozik. Materiális szempontból a Komlói és Lenti járások vannak nagyon jó helyzetben, immateriális változók alapján pedig a Nyíregyházi és Nagykanizsai járások számítanak a legjobb helyzetben lévőknek. Érdekes a Nyíregyházi járásban, hogy mindeközben anyagi szempontból inkább rosszabb helyzetben van.

32. táblázat: Területi tőke komponensei.

	Materiális tőkekomponens	Immateriális tőkekomponens	Tőkekomponensek átlaga
Komlói	17,77 (4)	19,87 (2)	18,83 (3)
Siklói	15,30 (2)	19,48 (2)	17,39 (2)
Bátonyterenyei	15,97 (3)	20,29 (3)	18,13 (2)
Pásztói	15,47 (2)	19,68 (2)	17,58 (2)
Baktalórántházai	14,66 (1)	17,52 (1)	16,09 (1)
Nyíregyházi	15,72 (2)	24,33 (4)	20,03 (4)
Lenti	18,12 (4)	20,78 (3)	19,45 (3)
Nagykanizsai	17,09 (3)	22,08 (4)	19,58 (4)

Adatok forrása: Oláh et al. [2017]

Megjegyzés: az érték mögött zárójelben a kvartilis érték szerepel

1.3. Összefoglalás

A helyzetkép eredményeit úgy lehetne összefoglalni, hogy a terepmunkához sikerült olyan járásokat kiválasztanunk, amelyek nagyon sokszínű kép bemutatását teszik lehetővé. Szinte minden területen azt láthattuk, hogy a járásaink egy része átlag alatti, míg mások átlag feletti – vannak lemaradók és vannak, amik egész jól

teljesítenek az adott területen – ez biztosítja, hogy a közfoglalkoztatásról és annak hatásairól minél teljesebb képet kaphassunk a kutatás során.

2.1. Kiegészítő táblák

1. táblázat: Áttekintő táblázat az adatsorokról

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Demográfiai helyzet								
Népesség, összesen, fő (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	fő	x					x
Népesség, férfiak, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	%	x					x
Népesség, nők, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (0-14 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (15-19 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (20-29 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (30-39 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (40-49 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (50-59 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (60-64 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (65-69 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (70-74 évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Népesség korösszetétele (75-X évesek), % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Vándorlási egyenleg (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x	x	x	x	x	x
Öregedési mutató (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Etnikai hovatartozás								
Romák a lakónépességben belül, % (KSH)	2011-es népszámlálás		x					
Roma kötődésű lakosság, %	KSH-NKI		x					
Család és háztartásszerkezet								
Háztartás összesen, háztartás (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	háztartás	x					x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Családháztartások aránya az összes háztartásban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Egyedülálló aránya az összes háztartásban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Család összesen, család (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	család	x					x
100 családra jutó személy, fő (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	fő	x					x
Párkapcsolaton alapuló családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Házaspár gyermekkel típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Házaspár gyermek nélküli típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Élettársi kapcsolat gyermekkel típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Élettársi kapcsolat gyermek nélküli típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Egy szülő gyermekes családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Apa gyermekkel típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Anya gyermekkel típusú családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Gyermek nélküli családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
1 gyermekes családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
2 gyermekes családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
3–X gyermekes családok aránya az összes családban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Száz családra jutó gyermek, fő (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	fő	x					x
Jövedelmi helyzet								
Az egy lakosra jutó összevont adóalap, ezer	TEIR	eFt	x					x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ft								
Vállalkozássűrűség								
Működő vállalkozások száma (vállalkozási demográfia szerint), db (2011-2014, KSH)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő szervezetek száma (vállalkozási demográfia szerint), db (2011-2014, KSH)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
A járásban működő, a közfoglalkoztatási programok bázisán létrejövő szervezetek száma	kapott adatok	darab						x
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (1-9 fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (10-19 fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (20-49 fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (50-249 fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (250-499 fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások (vállalkozási demográfia szerint) létszám kategóriák szerint (500 és több fős)	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektorális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágakban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások	T-star	darab	x	x	x	x	x	

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Bányászat, kőfejtés nemzetgazdasági ágban								
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Feldolgozóipar nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Építőipar nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Kereskedelem, gépjárműjavítás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Szállítás, raktározás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Információ, kommunikáció nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása	T-star	darab	x	x	x	x	x	

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
(KSH T-star tartalmazza) - Pénzügyi, biztosítási tevékenység nemzetgazdasági ágban								
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Ingatlanügyletek nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Oktatás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Humán-egészségügyi, szociális ellátás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Művészet, szórakoztatás, szabadidő nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Működő vállalkozások szektoriális besorolása (KSH T-star tartalmazza) - Egyéb szolgáltatás nemzetgazdasági ágban	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma, db	T-star	darab	x	x	x	x	x	

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ezer lakosra jutó 50 főnél kisebb vállalkozások száma, db	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Ezer lakosra jutó 50 - 249 fős vállalkozások, db	T-star	darab	x	x	x	x	x	
Foglalkoztatási és munkanélküliségi helyzet								
Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Ellátásban részesülő inaktívok aránya a 15–64 éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Eltartottak aránya a népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Munkanélküliek aránya a 15–64 éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Ellátásban részesülő inaktívok aránya a 15–64 éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Eltartottak aránya a férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Munkanélküliek aránya a 15–64 éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Ellátásban részesülő inaktívok aránya a 15–64 éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Eltartottak aránya a nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/területi/index.html#/	százalék	x					x
Közfoglalkoztatási program								
Közfoglalkoztatásban résztvevők havi átlagos létszáma havonta, fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatási mutató, %	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	százalék			x	x	x	x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Közfoglalkoztatási ráta, %	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	százalék	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma, a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség szerint (legfeljebb 8 általános iskola)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma, a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség szerint (szakiskola, szakmunkásképző)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma, a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség szerint (gimnázium, szakközépiskola, technikum)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma, a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség szerint (főiskola, egyetem)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma nem szerint (férfi)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma nem szerint (nő)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma korcsoport szerint (18 év és alatti)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma korcsoport szerint (24 év és alatti)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma korcsoport szerint (25-54 év)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
létszáma korcsoport szerint (55 év és feletti)								
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (25 Rövid idejű közfoglalkoztatás támogatása), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x				
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (26 Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatása), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (27 Vállalkozások részére BPJ-ban részesülő fogl.tám.), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x					
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (28 Országos közfoglalkoztatási program támogatása), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x	x	x	x	x	x
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (29 Értékteremtő közfoglalkoztatási program támogatása), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő	x					
Közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma a közfoglalkoztatás típusa szerint (30 Járási startmunka mintaprogram támogatása), fő	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	fő			x	x	x	x
A közfoglalkoztatásból történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (25 Rövid idejű közfoglalkoztatás támogatása)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset	x	x				
A közfoglalkoztatásból	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset	x	x	x	x	x	x

Adatsor	Forrás	mérték-egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (26 Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatása)								
A közfoglalkoztatásból történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (27 Vállalkozások részére BPJ-ban részesülő fogl.tám.)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset	x					
A közfoglalkoztatásból történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (28 Országos közfoglalkoztatási program támogatása)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset	x	x	x	x	x	x
A közfoglalkoztatásból történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (29 Értékteremtő közfoglalkoztatási program támogatása)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset	x					
A közfoglalkoztatásból történő kilépési esetszám, támogatási típusonként (30 Kistérségi startmunka mintaprogram támogatása)	BM adatszolgáltatás 2018.01.30	eset			x	x	x	x
Intézményi ellátottság								
Postai szolgáltatóhelyet településükön elérő lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Bankfiókot településükön elérő lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Járóbeteg szakellátás településükön elérő lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Bölcsődét településükön elérő 0-2 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Háziorvosi szolgálatot településükön elérő lakosok aránya a járáson	T-star	%	x			x		

Adatsor	Forrás	mérték-egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
belül, % (2011-2014, KSH)								
Házi gyermekorvosi szolgálatot településükön elérő 0-13 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Óvodai feladatellátási helyet településükön elérő 3-5 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Általános iskolai feladatellátási helyet településükön elérő 6-13 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Középiskolai feladatellátási helyet településükön elérő 14-17 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyet településükön elérő 14-17 éves lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Közművelődési/kulturális ellátottsági mutató : 1000 lakosra jutó közművelődési intézmények/ múzeumok/ könyvtárak/ mozik száma (KSH T-star tartalmazza).	T-star	%	x			x		
Iskolázottság								
Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15-X éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Szakk munkás, szakiskolai végzettségűek aránya a 15-X éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Érettségizettek aránya a 18-X éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Diplomások aránya a 25-X éves népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Szaktanácsos, szakiskolai végzettségűek aránya a 15–X éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Érettségizettek aránya a 18–X éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Diplomások aránya a 25–X éves férfi népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Szaktanácsos, szakiskolai végzettségűek aránya a 15–X éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Érettségizettek aránya a 18–X éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Diplomások aránya a 25–X éves nő népességben, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Lakosság szociális helyzete								
Szociális étkeztetésben részesülők aránya, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban részesülő férfiak aránya lakónépességben belül, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban részesülő nők aránya lakónépességben belül, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Lakáscélú helyi támogatásban részesültek aránya, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos aránya, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x

Adatsor	Forrás	mérték-egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos aránya, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya, % (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma / rendelkezésre állási támogatás / bérpótló juttatásban részesültek aránya a lakossághoz képest (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	
Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek aránya 18 évesnél idősebb lakossághoz viszonyítva, % (2015-2016 KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Lakosság egészségügyi helyzete								
Élveszületések száma (KSH)	T-star	fő	x	x	x	x	x	x
Csecsemőhalálozások (1 éven alul meghaltak) száma (KSH)	T-star	fő	x	x	x	x	x	x
Csecsemőhalálozások (1 éven alul meghaltak) száma élveszületések arányában (KSH)	T-star	%	x	x	x	x	x	x
Ezer lakosra jutó házi orvosok száma (KSH)	T-star	fő	x	x	x	x	x	x
Ezer 14 évesnél fiatalabb lakosra jutó gyermekorvosok száma (KSH)	T-star	fő				x	x	x
Házi orvosok betegforgalma (fő)	T-star	eset	x	x	x	x	x	x
Házi orvosok betegforgalma, ezer lakosra (fő)	T-star	eset	x	x	x	x	x	x
Gyermekorvosok forgalma, ezer 0-14 éves lakosra (fő)	T-star	eset				x	x	x
Halálozások száma (KSH)	T-star	fő	x	x	x	x	x	x
Ezer lakosra jutó halálozások száma (KSH)	T-star	fő	x	x	x	x	x	x

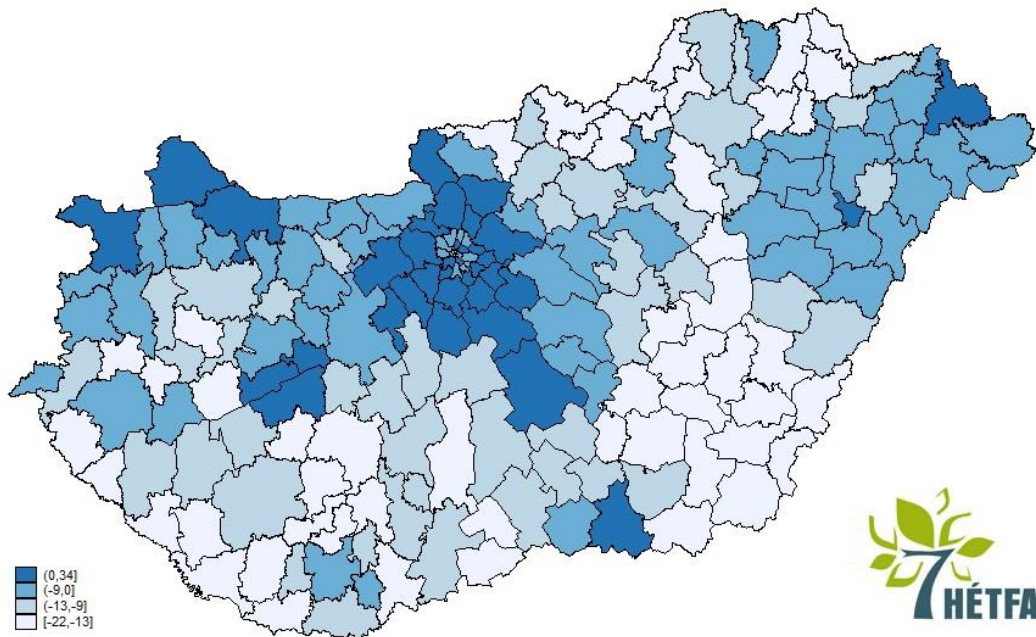
Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lakásállomány és infrastrukturális helyzete								
Lakás összesen, lakás (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	lakás	x					x
Lakott lakás összesen, lakás (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	lakás	x					x
100 lakott lakásra jutó személy, fő (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	fő	x					x
1 szobás lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
2 szobás lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
3 szobás lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
4–X szobás lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Összkomfortos lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Komfortos lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Félkomfortos lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Komfort nélküli, szükség- és egyéb lakások aránya a lakott lakásokban, % (KSH)	http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/teruleti/index.html#/	százalék	x					x
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma, db (KSH)	T-star	darab	x	x	x	x	x	x
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatornahálózatba) bekapcsolt lakások száma, db (KSH)	T-star	darab	x	x	x	x	x	x
Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza, km (KSH)	T-star	km	x	x	x	x	x	x
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza, km (KSH)	T-star	km	x	x	x	x	x	x
Állami közutak hossza, km (KSH)	T-star	km	x	x	x	x	x	x

Adatsor	Forrás	mérték- egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Megközelíthetőség és elérés								
Ezer lakosra jutó autóbuszok száma, db (KSH)	T-star	db	x	x	x	x	x	x
Vasútállomást településükön elérő lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
Helyközi autóbusz-megállót településükön elérő lakosok aránya a járáson belül, % (2011-2014, KSH)	T-star	%	x			x		
A településekből a járásközpontba utazáshoz szükséges időnek a járási átlaga.	TEIR	perc		x				x
A településekből a megyeközpontba utazáshoz szükséges időnek a járási átlaga.	TEIR	perc	x					x
Közbiztonság								
Ezer lakosra jutó elkövetők, bűnelkövetők száma (csak 2013-2017 között; Bűnügyi Statisztikai Rendszer)	Bűnügyi Statisztikai Rendszer	darab			x	x	x	x
Ezer lakosra jutó sértettek száma (csak 2013-2017 között; Bűnügyi Statisztikai Rendszer)	Bűnügyi Statisztikai Rendszer	darab			x	x	x	x
Ezer lakosra jutó bűncselekmények száma (csak 2013-2017 között; Bűnügyi Statisztikai Rendszer)	Bűnügyi Statisztikai Rendszer	darab			x	x	x	x

A melléklet ezen részében bemutatjuk azokat összes elemzéshez összegyűjtött adatsort valamilyen formában.

Demográfiai helyzet

16. ábra: Népeség százalékos változása 2011 és 2016 között.

Adatok forrás: KSH

33. táblázat: Népeség alakulása a kiválasztott járásokban.

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	39789	33073	-6716	-18,49
Siklói	38476	34542	-3934	-10,79
Bátonyterenyei	24433	20260	-4173	-18,73
Pásztói	34058	30385	-3673	-11,41
Baktalórántházai	20067	18687	-1380	-7,12
Nyíregyházi	169091	165926	-3165	-1,89
Lenti	21955	18549	-3406	-16,86
Nagykanizsai	83744	74486	-9258	-11,72
Országos átlag	51760	49766	-1995	-4,47

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: az országos átlagos változást járási változások lakossággal súlyozott átlaga.

34. táblázat: Férfiak arányában alakulása a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	42,3	47,2	4,9
Siklói	44,6	47,9	3,3
Bátonyterenyei	42,5	47,7	5,2
Pásztói	44,4	48,1	3,7
Baktalórántházai	46,3	49,1	2,8
Nyíregyházi	46,6	47,2	0,6
Lenti	43,5	48,1	4,6
Nagykanizsai	44,3	47,4	3,1
Országos átlag	45,9	48,1	2,2

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: valószínű adathiba a KSH honlapján

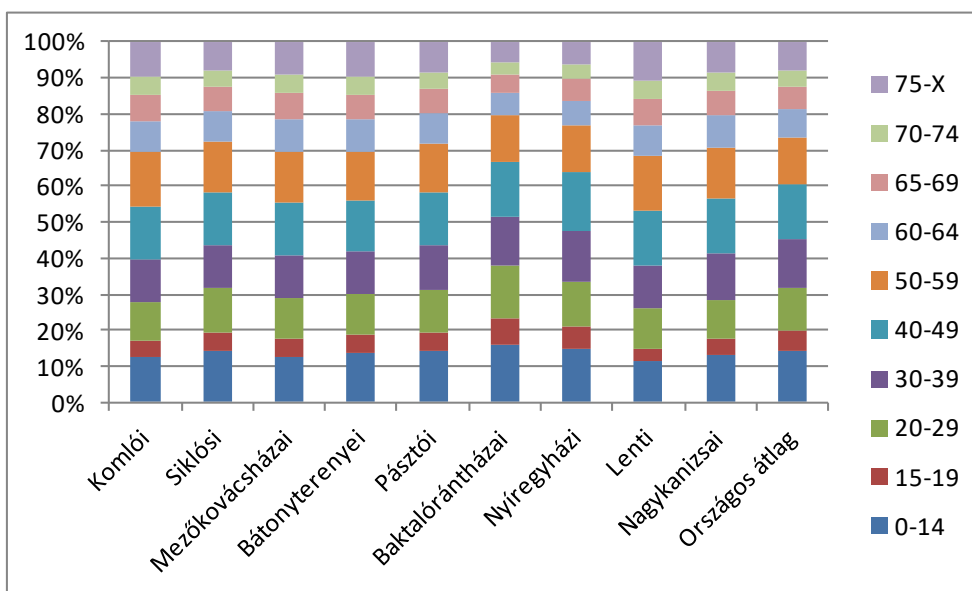
35. táblázat: Nők arányában alakulása a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	46,9	52,8	5,9
Siklói	48,8	52,1	3,3
Bátonyterenyei	46,7	52,3	5,6
Pásztói	48,7	51,9	3,2
Baktalórántházai	48,9	50,9	2
Nyíregyházi	52,8	52,8	0
Lenti	46,6	51,9	5,3
Nagykanizsai	49,1	52,6	3,5
Országos átlag	50	52	2

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: valószínű adathiba a KSH honlapján

17. ábra: Népeség kor szerinti eloszlása kiválasztott járásokban 2016-ban.

Adatok forrása: KSH

36. táblázat: Vándorlási egyenleg a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Összesen	Átlagosan
Komlói	-0,34	-0,25	0,13	-0,22	0,02	-0,17	-0,82	-0,14
Siklói	-0,32	-0,09	-0,23	0,15	-0,34	-0,01	-0,83	-0,14
Bátonyterenyei	-0,78	-0,58	-0,23	-0,20	-0,46	-0,14	-2,38	-0,40
Pásztói	-0,09	-0,18	-0,27	-0,31	-0,16	0,00	-1,02	-0,17
Baktalórántházai	-0,76	-0,58	-0,66	-0,10	-0,63	-0,40	-3,13	-0,52
Nyíregyházi	-0,10	-0,07	-0,13	-0,22	-0,15	-0,14	-0,81	-0,14
Lenti	-0,16	-0,18	-0,22	-0,01	-0,06	-0,35	-0,99	-0,16
Nagykanizsai	-0,14	-0,27	-0,18	-0,11	-0,12	-0,21	-1,04	-0,17
Országos átlag	-0,10	-0,08	-0,12	-0,14	-0,11	-0,07	-0,63	-0,10

Adatok forrása: KSH

37. táblázat: Öregedési mutató (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	155,3	177,4	22,1

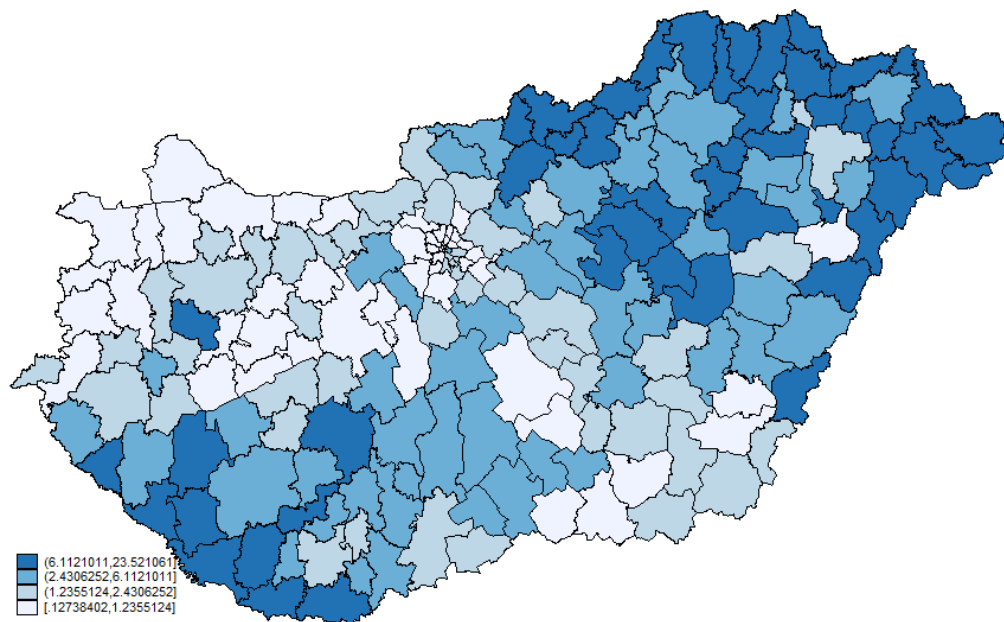
Siklói	116,1	137,3	21,2
Bátonyterenyei	156,2	157,2	1,0
Pásztói	130,1	139,2	9,1
Baktalórántházai	74,6	88,1	13,5
Nyíregyházi	91,0	107,4	16,4
Lenti	189,1	197,3	8,2
Nagykanizsai	138,2	154,0	15,8
Országos átlag	121,1	133,2	12,1

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: 65-x népesség / 0-14 népesség *100

Etnikai hovatartozás

18. ábra: Romák aránya lakónépességen belül 2011-ben.

Adatok forrás: KSH

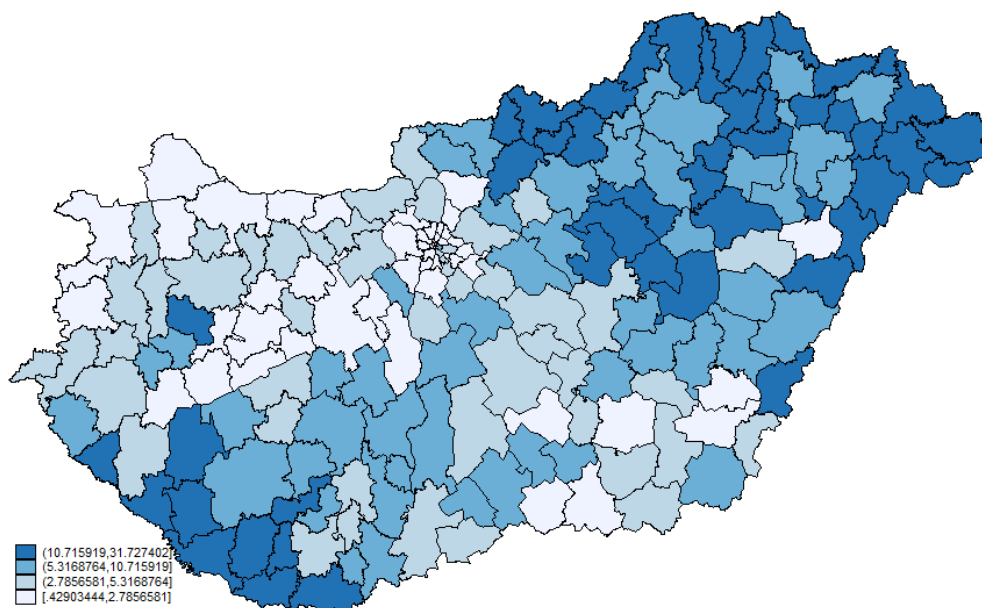
38. táblázat: Romák a lakónépességen belül (%).

Terület	2016
Komlói	4,8
Siklói	7,9
Bátonyterenyei	8,2
Pásztói	9,1
Baktalórántházai	9,9
Nyíregyházi	2,3
Lenti	2,5
Nagykanizsai	2,8
Országos átlag	4,3

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: népszámlálás során magukat romának vallók

19. ábra: Roma kötődésű lakosság 2011-ben a lakosság arányában (%).

Adatok forrás: KSH

39. táblázat: Roma kötődésű lakosság a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2016
Komlói	8,2
Siklói	11,9
Bátonyterenyei	13,7
Pásztói	13,3
Baktalórántházai	18,7
Nyíregyházi	5,6
Lenti	5,9
Nagykanizsai	5,3
Országos átlag	7,6

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: Spéder et al. [2014] definíciója

Család és háztartásszerkezet

40. táblázat: Háztartások száma a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	15577	14723	-854	-5,64
Siklói	14205	14164	-41	-0,29
Bátonyterenyei	9479	8880	-599	-6,53
Pásztói	12656	12001	-655	-5,31
Baktalórántházai	6735	6411	-324	-4,93
Nyíregyházi	65451	64217	-1234	-1,90
Lenti	8130	7603	-527	-6,70
Nagykanizsai	32291	30968	-1323	-4,18
Országos átlag	20841	20413	-428	-2,17

Adatok forrása: KSH

41. táblázat: Családháztartások aránya a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	64,3	65,8	1,5
Siklói	69,1	67,8	-1,3
Bátonyterenyei	62,9	61,8	-1,1
Pásztói	67,4	69,2	1,8
Baktalórántházai	73,5	73,7	0,2
Nyíregyházi	69,1	70	0,9
Lenti	68,7	70,6	1,9
Nagykanizsai	67,8	68,3	0,5
Országos átlag	66,6	68,4	1,8

Adatok forrása: KSH

42. táblázat: Egyedülálló aránya az összes háztartásban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	32,8	31,1	-1,7
Siklói	27,5	28,8	1,3
Bátonyterenyei	34,3	34,9	0,6
Pásztói	29,3	27,7	-1,6
Baktalórántházai	23,5	24	0,5
Nyíregyházi	28	27,1	-0,9
Lenti	28,2	25,8	-2,4
Nagykanizsai	29,2	28,6	-0,6
Országos átlag	30	29	-2

Adatok forrása: KSH

43. táblázat: Családok száma a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	10166	9865	-301	-3,01
Siklói	10121	9926	-195	-1,95
Bátonyterenyei	6034	5677	-357	-6,10
Pásztói	8810	8646	-164	-1,88
Baktalórántházai	5088	4915	-173	-3,46
Nyíregyházi	46087	45971	-116	-0,25
Lenti	5743	5556	-187	-3,31
Nagykanizsai	22424	21786	-638	-2,89
Országos átlag	13774	13926	152	1,02

Adatok forrása: KSH

44. táblázat: 100 családra jutó személyek száma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	271	266	-5	-1,86
Siklói	287	277	-10	-3,55
Bátonyterenyei	281	281	0	0,00
Pásztói	288	287	-1	-0,35
Baktalórántházai	311	311	0	0,00

Nyíregyházi	292	288	-4	-1,38
Lenti	277	275	-2	-0,72
Nagykanizsai	279	274	-5	-1,81
Országos átlag	289	285	-4	-1,36

Adatok forrása: KSH

45. táblázat: Párkapcsolaton alapuló családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	79,7	80,5	0,8
Siklói	81,5	79,3	-2,2
Bátonyterenyei	79,1	79,8	0,7
Pásztói	83	83,8	0,8
Baktalórántházai	81,4	83,1	1,7
Nyíregyházi	81	82,2	1,2
Lenti	82,8	80,9	-1,9
Nagykanizsai	81,1	80,2	-0,9
Országos átlag	81	82	1

Adatok forrása: KSH

46. táblázat: Házaspár gyermekkel típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	31,5	26	-5,5
Siklói	36,7	27,3	-9,4
Bátonyterenyei	34,3	31,7	-2,6
Pásztói	40,9	35,7	-5,2
Baktalórántházai	45,7	42,5	-3,2
Nyíregyházi	43,2	41,8	-1,4
Lenti	38,1	32,5	-5,6
Nagykanizsai	37,5	32,1	-5,4
Országos átlag	38	35	-3

Adatok forrása: KSH

47. táblázat: Házaspár gyermek nélkül típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	30,9	34,1	3,2
Siklói	28	30,8	2,8
Bátonyterenyei	31	31,2	0,2
Pásztói	30,4	32,5	2,1
Baktalórántházai	25,8	24	-1,8
Nyíregyházi	27,5	27,8	0,3
Lenti	31,7	31,6	-0,1
Nagykanizsai	29,6	31,7	2,1
Országos átlag	28	29	1

Adatok forrása: KSH

48. táblázat: Élettársi kapcsolat gyermekkel típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	9,2	10,3	1,1
Siklói	8,9	12,8	3,9
Bátonyterenyei	8,1	10,2	2,1
Pásztói	6,6	8,1	1,5
Baktalórántházai	6,5	10,9	4,4
Nyíregyházi	5,3	6,3	1
Lenti	7	8,2	1,2
Nagykanizsai	7,8	9,1	1,3
Országos átlag	8	10	1

Adatok forrása: KSH

49. táblázat: Élettársi kapcsolat gyermek nélkül típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	8,2	10,2	2
Siklói	7,9	8,4	0,5
Bátonyterenyei	5,8	6,7	0,9
Pásztói	5,1	7,6	2,5
Baktalórántházai	3,4	5,6	2,2
Nyíregyházi	5	6,2	1,2
Lenti	6	8,7	2,7
Nagykanizsai	6,3	7,4	1,1
Országos átlag	7	8	1

Adatok forrása: KSH

50. táblázat: Egy szülő gyermekes családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	20,3	19,5	-0,8
Siklói	18,5	20,7	2,2
Bátonyterenyei	20,9	20,2	-0,7
Pásztói	17	16,2	-0,8
Baktalórántházai	18,6	16,9	-1,7
Nyíregyházi	19	17,8	-1,2
Lenti	17,2	19,1	1,9
Nagykanizsai	18,9	19,8	0,9
Országos átlag	19	18	-1

Adatok forrása: KSH

51. táblázat: Apa gyermekkel típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	2,7	2,9	0,2
Siklói	3	3,9	0,9
Bátonyterenyei	2,9	3,9	1
Pásztói	2,4	2,2	-0,2
Baktalórántházai	2,4	2,6	0,2

Nyíregyházi	2	2,6	0,6
Lenti	2,8	3,4	0,6
Nagykanizsai	2,4	2,9	0,5
Országos átlag	3	3	0

Adatok forrása: KSH

52. táblázat: Anya gyermekkel típusú családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	17,5	16,6	-0,9
Siklói	15,5	16,7	1,2
Bátonyterenyei	18	16,3	-1,7
Pásztói	14,6	14	-0,6
Baktalórántházai	16,2	14,3	-1,9
Nyíregyházi	17	15,2	-1,8
Lenti	14,4	15,6	1,2
Nagykanizsai	16,5	16,9	0,4
Országos átlag	16	15	-1

Adatok forrása: KSH

53. táblázat: Gyermek nélküli családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	39,1	44,2	5,1
Siklói	35,9	39,1	3,2
Bátonyterenyei	36,7	37,9	1,2
Pásztói	35,6	40	4,4
Baktalórántházai	29,2	29,6	0,4
Nyíregyházi	32,5	34	1,5
Lenti	37,8	40,3	2,5
Nagykanizsai	35,9	39,1	3,2
Országos átlag	35	37	3

Adatok forrása: KSH

54. táblázat: 1 gyermekes családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	37,4	33,9	-3,5
Siklói	35,4	35,4	0
Bátonyterenyei	36,4	35,6	-0,8
Pásztói	35,9	30,8	-5,1
Baktalórántházai	32,7	32,3	-0,4
Nyíregyházi	35,3	35,4	0,1
Lenti	38,4	36,2	-2,2
Nagykanizsai	38,3	35,6	-2,7
Országos átlag	35	34	-1

Adatok forrása: KSH

55. táblázat: 2 gyermekes családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%)

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	18	16,3	-1,7
Siklói	19,9	17,5	-2,4
Bátonyterenyei	19,3	19,3	0
Pásztói	20,4	20,1	-0,3
Baktalórántházai	24,9	24,9	0
Nyíregyházi	24,3	23,2	-1,1
Lenti	18,3	17,3	-1
Nagykanizsai	20	19	-1
Országos átlag	21	21	-1

Adatok forrása: KSH

56. táblázat: 3-X gyermekes családok aránya az összes családban a kiválasztott járásokban (%)

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	5,5	5,5	0
Siklói	8,8	7,9	-0,9
Bátonyterenyei	7,6	7,2	-0,4
Pásztói	8,2	9,1	0,9
Baktalórántházai	13,2	13,2	0
Nyíregyházi	7,9	7,3	-0,6
Lenti	5,5	6,3	0,8
Nagykanizsai	5,8	6,4	0,6
Országos átlag	8,7	8,3	-0,3

Adatok forrása: KSH

57. táblázat: 100 családra jutó gyermek a kiválasztott járásokban (fő)

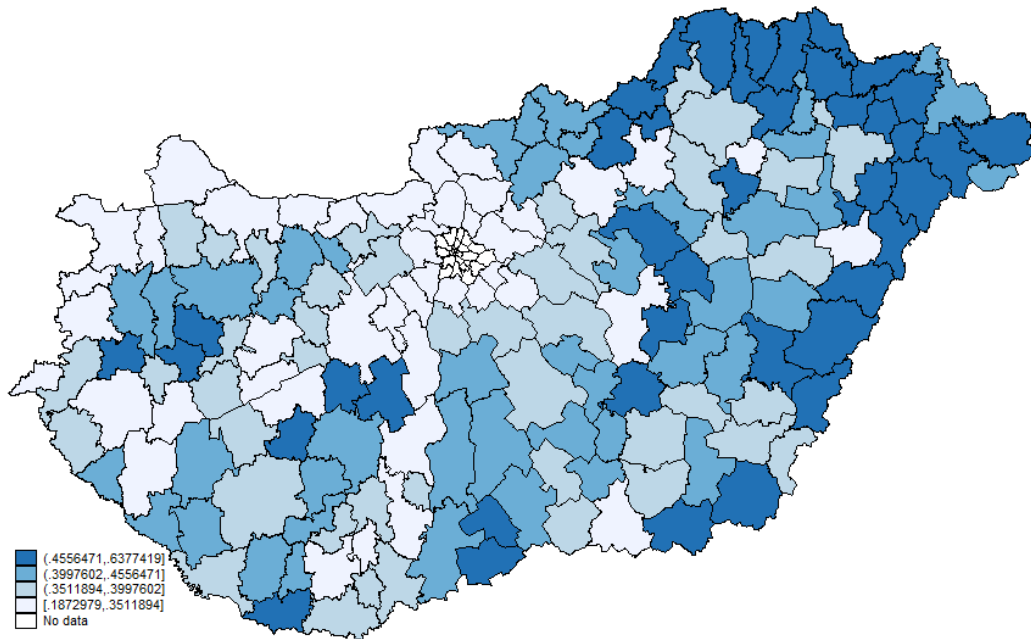
Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	92	85	-7	-7,91
Siklói	105	98	-7	-6,90
Bátonyterenyei	102	101	-1	-0,99
Pásztói	105	103	-2	-1,92
Baktalórántházai	130	128	-2	-1,55
Nyíregyházi	111	106	-5	-4,61
Lenti	94	94	0	0,00
Nagykanizsai	98	94	-4	-4,17
Országos átlag	108	103	-5	-4,66

Adatok forrása: KSH

Jövedelmi helyzet

20. ábra: Az egy lakosra jutó összevont adóalap változása 2011 és 2016 között.

Adatok forrás: TEIR

58. táblázat: Az egy lakosra jutó összevont adóalap (eFt).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	565,9	833,1	267,2	38,7
Siklói	530,7	784,2	253,5	39,0
Bátonyterenyei	582,5	887,9	305,4	42,2
Pásztói	601,6	915,1	313,5	41,9
Baktalórántházai	432,5	735,9	303,4	53,1
Nyíregyházi	732,9	1054,5	321,6	36,4
Lenti	704,4	1020,2	315,8	37,0
Nagykanizsai	746,4	1001,6	255,3	29,4
Országos átlag	660,7	974,9	314,2	38,7

Adatok forrása: TEIR

Vállalkozássűrűség

59. táblázat: Működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015-2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	1783	1598	1544	1560	1582	-201	-12,0
Siklói	1871	1679	1648	1649	1652	-219	-12,4
Bátonyterenyei	806	748	740	722	725	-81	-10,6
Pásztói	1297	1242	1281	1263	1333	36	2,7

Baktalórántházai	607	553	556	565	604	-3	-0,5
Nyíregyházi	13422	12505	12508	12835	13134	-288	-2,2
Lenti	1208	1103	1112	1111	1124	-84	-7,2
Nagykanizsai	4720	4362	4368	4521	4628	-92	-2,0
Országos átlag	3504	3273	3250	3310	3395	-109	-3,3

Adatok forrása: KSH

60. táblázat: Működő szervezetek száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	5	3	5	5	8	3	47,0
Siklói	10	10	11	15	16	6	47,0
Bátonyterenyei	0	1	1	2	3	3	0,0
Pásztói	4	4	5	3	4	0	0,0
Baktalórántházai	6	6	8	8	8	2	28,8
Nyíregyházi	21	23	32	43	48	27	82,7
Lenti	7	6	7	8	8	1	13,4
Nagykanizsai	10	8	5	10	12	2	18,2
Országos átlag	9	9	10	11	12	3	20,6

Adatok forrása: KSH

61. táblázat: A járásban működő, a közfoglalkoztatási programok bázisán létrejövő szervezetek száma (db).

Terület	2016
Komlói	6
Siklói	9
Bátonyterenyei	0
Pásztói	2
Baktalórántházai	0
Nyíregyházi	2
Lenti	1
Nagykanizsai	2
Országos átlag	2

62. táblázat: 1-9 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	1721	1534	1482	1495	1512	-209	-12,9
Siklói	1788	1601	1576	1572	1572	-216	-12,9
Bátonyterenyei	778	723	713	697	698	-80	-10,9
Pásztói	1249	1199	1234	1214	1284	35	2,8
Baktalórántházai	580	528	530	536	570	-10	-1,7
Nyíregyházi	12893	12008	12019	12314	12580	-313	-2,5
Lenti	1161	1056	1064	1061	1071	-90	-8,1
Nagykanizsai	4517	4164	4182	4334	4420	-97	-2,2
Országos átlag	3293	3068	3047	3100	3174	-119	-3,8

Adatok forrása: KSH

63. táblázat: 10-19 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	25	26	31	29	30	5	18,2
Siklói	48	47	41	46	44	-4	-8,7
Bátonyterenyei	16	12	16	15	16	0	0,0
Pásztói	30	23	32	34	34	4	12,5
Baktalórántházai	13	12	12	16	18	5	32,5
Nyíregyházi	280	260	252	277	310	30	10,2
Lenti	31	27	33	32	36	5	15,0
Nagykanizsai	118	111	102	99	117	-1	-0,9
Országos átlag	91	87	84	88	95	4	3,9

Adatok forrása: KSH

2. táblázat: 20-49 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	26	29	21	27	29	3	10,9
Siklói	27	20	20	17	22	-5	-20,5
Bátonyterenyei	8	8	6	5	8	0	0,0
Pásztói	14	15	11	10	11	-3	-24,1
Baktalórántházai	12	10	11	11	14	2	15,4
Nyíregyházi	162	142	148	157	156	-6	-3,8
Lenti	7	12	7	10	9	2	25,1
Nagykanizsai	54	51	47	52	52	-2	-3,8
Országos átlag	42	44	44	46	49	6	12,4

Adatok forrása: KSH

64. táblázat: 50-249 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	11	9	10	9	11	0	0,0
Siklói	8	11	11	14	14	6	56,0
Bátonyterenyei	4	5	5	5	3	-1	-28,8
Pásztói	4	5	4	5	3	-1	-28,8
Baktalórántházai	2	3	3	2	2	0	0,0
Nyíregyházi	75	84	81	78	78	3	3,9
Lenti	8	7	7	7	7	-1	-13,4
Nagykanizsai	24	29	29	28	31	7	25,6
Országos átlag	24	23	23	23	24	0	-1,4

Adatok forrása: KSH

65. táblázat: 250-499 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
---------	------	------	------	------	------	----------------------------	--

Komlói	0	0	0	0	0	0	0,0
Siklói	0	0	0	0	0	0	0,0
Bátonyterenyei	0	0	0	0	0	0	0,0
Pásztói	0	0	0	0	1	0	0,0
Baktalórántházai	0	0	0	0	0	0	0,0
Nyíregyházi	8	6	4	2	4	-4	-69,3
Lenti	1	1	1	1	1	0	0,0
Nagykanizsai	3	3	5	6	5	2	51,1
Országos átlag	4	4	4	4	4	0	-14,2

Adatok forrása: KSH

66. táblázat: 500 és több fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	0	0	0	0	0	0	0,0
Siklói	0	0	0	0	0	0	0,0
Bátonyterenyei	0	0	0	0	0	0	0,0
Pásztói	0	0	0	0	0	0	0,0
Baktalórántházai	0	0	0	0	0	0	0,0
Nyíregyházi	4	5	4	7	6	2	40,5
Lenti	0	0	0	0	0	0	0,0
Nagykanizsai	4	4	3	2	3	-1	-28,8
Országos átlag	4	4	4	4	4	0	4,3

Adatok forrása: KSH

67. táblázat: Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágakban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	87	72	73	72	81	-6	-7,1
Siklói	159	164	164	160	174	15	9,0
Bátonyterenyei	26	27	26	22	31	5	17,6
Pásztói	65	63	62	64	70	5	7,4
Baktalórántházai	78	76	83	89	113	35	37,1
Nyíregyházi	429	428	496	536	714	285	50,9
Lenti	166	147	152	158	164	-2	-1,2
Nagykanizsai	209	213	232	229	257	48	20,7
Országos átlag	116	113	117	119	132	16	11,6

Adatok forrása: KSH

68. táblázat: Bányászat, kőfejtés nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	1	2	1	1	1	0	0,0
Siklói	2	1	0	0	0	0	0,0
Bátonyterenyei	0	0	0	0	0	0	0,0

Pásztói	0	0	1	1	1	0	0,0
Baktalórántházai	1	0	0	0	0	0	0,0
Nyíregyházi	2	2	2	1	1	-1	-69,3
Lenti	5	5	5	4	3	-2	-51,1
Nagykanizsai	7	7	7	5	6	-1	-15,4
Országos átlag	3	4	3	3	3	0	-15,8

Adatok forrása: KSH

69. táblázat: Feldolgozóipar nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	180	172	158	157	166	-14	-8,1
Siklói	200	195	196	188	186	-14	-7,3
Bátonyterenyei	85	72	74	72	71	-14	-18,0
Pásztói	137	134	128	125	138	1	0,7
Baktalórántházai	39	34	34	33	33	-6	-16,7
Nyíregyházi	1005	938	904	914	932	-73	-7,5
Lenti	101	98	100	97	105	4	3,9
Nagykanizsai	374	350	366	377	387	13	3,4
Országos átlag	227	216	211	212	216	-11	-5,0

Adatok forrása: KSH

70. táblázat: Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	1	2	4	4	4	3	138,6
Siklói	0	0	0	0	0	0	0,0
Bátonyterenyei	0	0	0	0	0	0	0,0
Pásztói	0	0	0	1	0	0	0,0
Baktalórántházai	0	0	0	0	0	0	0,0
Nyíregyházi	8	8	7	6	7	-1	-13,4
Lenti	1	0	0	0	0	0	0,0
Nagykanizsai	8	6	6	6	6	-2	-28,8
Országos átlag	3	4	4	4	3	0	-11,1

Adatok forrása: KSH

71. táblázat: Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmntesítés nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	8	8	5	5	6	-2	-28,8
Siklói	7	7	6	5	3	-4	-84,7
Bátonyterenyei	5	4	5	4	4	-1	-22,3
Pásztói	13	12	11	10	11	-2	-16,7

Baktalórántházai	2	2	2	1	1	-1	-69,3
Nyíregyházi	26	26	26	28	28	2	7,4
Lenti	4	2	3	3	4	0	0,0
Nagykanizsai	20	20	17	17	20	0	0,0
Országos átlag	10	9	9	8	8	-2	-22,7

Adatok forrása: KSH

72. táblázat: Építőipar nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	8	8	5	5	6	-2	-28,8
Siklói	7	7	6	5	3	-4	-84,7
Bátonyterenyei	5	4	5	4	4	-1	-22,3
Pásztói	13	12	11	10	11	-2	-16,7
Baktalórántházai	2	2	2	1	1	-1	-69,3
Nyíregyházi	26	26	26	28	28	2	7,4
Lenti	4	2	3	3	4	0	0,0
Nagykanizsai	20	20	17	17	20	0	0,0
Országos átlag	10	9	9	8	8	-2	-22,7

Adatok forrása: KSH

73. táblázat: Kereskedelem, gépjárműjavítás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	369	354	335	326	324	-45	-13,0
Siklói	470	430	428	426	419	-51	-11,5
Bátonyterenyei	189	181	174	158	162	-27	-15,4
Pásztói	272	274	270	267	275	3	1,1
Baktalórántházai	155	150	140	135	137	-18	-12,3
Nyíregyházi	3081	2947	2941	2976	3005	-76	-2,5
Lenti	307	295	299	291	292	-15	-5,0
Nagykanizsai	895	850	860	890	897	2	0,2
Országos átlag	597	574	566	562	563	-34	-6,0

Adatok forrása: KSH

74. táblázat: Szállítás, raktározás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	369	354	335	326	324	-45	-13,0
Siklói	470	430	428	426	419	-51	-11,5
Bátonyterenyei	189	181	174	158	162	-27	-15,4
Pásztói	272	274	270	267	275	3	1,1
Baktalórántházai	155	150	140	135	137	-18	-12,3

Nyíregyházi	3081	2947	2941	2976	3005	-76	-2,5
Lenti	307	295	299	291	292	-15	-5,0
Nagykanizsai	895	850	860	890	897	2	0,2
Országos átlag	597	574	566	562	563	-34	-6,0

Adatok forrása: KSH

75. táblázat: Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	109	103	98	85	91	-18	-18,0
Siklói	181	171	151	153	150	-31	-18,8
Bátonyterenyei	54	49	49	41	38	-16	-35,1
Pásztói	73	67	60	57	62	-11	-16,3
Baktalórántházai	57	51	43	46	46	-11	-21,4
Nyíregyházi	555	513	487	485	457	-98	-19,4
Lenti	92	97	95	91	87	-5	-5,6
Nagykanizsai	281	254	261	251	267	-14	-5,1
Országos átlag	148	142	135	132	131	-17	-12,7

Adatok forrása: KSH

76. táblázat: Információ, kommunikáció nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	43	42	47	55	60	17	33,3
Siklói	28	26	27	26	26	-2	-7,4
Bátonyterenyei	12	9	9	11	13	1	8,0
Pásztói	36	37	41	53	52	16	36,8
Baktalórántházai	4	3	4	4	10	6	91,6
Nyíregyházi	428	410	414	433	441	13	3,0
Lenti	15	14	17	16	20	5	28,8
Nagykanizsai	140	137	138	127	134	-6	-4,4
Országos átlag	105	102	103	107	112	7	6,3

Adatok forrása: KSH

77. táblázat: Pénzügyi, biztosítási tevékenység nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	77	77	68	67	64	-13	-18,5
Siklói	82	62	46	42	42	-40	-66,9
Bátonyterenyei	39	36	33	32	32	-7	-19,8
Pásztói	54	47	46	46	46	-8	-16,0
Baktalórántházai	20	20	19	18	23	3	14,0

Nyíregyházi	573	499	433	427	434	-139	-27,8
Lenti	44	37	30	26	25	-19	-56,5
Nagykanizsai	234	216	188	197	188	-46	-21,9
Országos átlag	116	102	91	92	92	-24	-24,0

Adatok forrása: KSH

78. táblázat: Ingatlanügyletek nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	38	39	41	49	48	10	23,4
Siklói	57	52	55	53	55	-2	-3,6
Bátonyterenyei	9	10	11	13	10	1	10,5
Pásztói	25	29	37	36	43	18	54,2
Baktalórántházai	8	7	7	7	11	3	31,8
Nyíregyházi	420	407	423	431	427	7	1,7
Lenti	26	23	18	16	20	-6	-26,2
Nagykanizsai	198	191	190	193	179	-19	-10,1
Országos átlag	95	93	94	95	97	1	0,6

Adatok forrása: KSH

79. táblázat: Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	193	164	171	176	176	-17	-9,2
Siklói	146	141	138	148	133	-13	-9,3
Bátonyterenyei	87	75	75	81	83	-4	-4,7
Pásztói	115	110	122	136	154	39	29,2
Baktalórántházai	33	32	42	40	31	-2	-6,3
Nyíregyházi	1819	1771	1801	1881	1927	108	5,8
Lenti	97	88	86	89	85	-12	-13,2
Nagykanizsai	600	560	557	591	602	2	0,3
Országos átlag	389	379	380	392	400	11	2,6

Adatok forrása: KSH

80. táblázat: Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	193	164	171	176	176	-17	-9,2
Siklói	146	141	138	148	133	-13	-9,3
Bátonyterenyei	87	75	75	81	83	-4	-4,7
Pásztói	115	110	122	136	154	39	29,2
Baktalórántházai	33	32	42	40	31	-2	-6,3
Nyíregyházi	1819	1771	1801	1881	1927	108	5,8

Lenti	97	88	86	89	85	-12	-13,2
Nagykanizsai	600	560	557	591	602	2	0,3
Országos átlag	389	379	380	392	400	11	2,6

Adatok forrása: KSH

81. táblázat: Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	1	1	1	0	0	0	0,0
Siklói	0	0	0	1	1	0	0,0
Bátonyterenyei	0	0	0	0	0	0	0,0
Pásztói	0	0	0	0	0	0	0,0
Baktalórántházai	0	0	0	0	0	0	0,0
Nyíregyházi	1	3	4	2	3	2	109,9
Lenti	1	1	1	0	0	0	0,0
Nagykanizsai	0	1	1	0	1	0	0,0
Országos átlag	2	2	2	1	2	0	-24,6

Adatok forrása: KSH

82. táblázat: Oktatás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	50	45	39	38	42	-8	-17,4
Siklói	27	24	25	26	28	1	3,6
Bátonyterenyei	67	60	59	51	46	-21	-37,6
Pásztói	45	50	64	45	36	-9	-22,3
Baktalórántházai	28	23	22	24	23	-5	-19,7
Nyíregyházi	1019	940	956	966	937	-82	-8,4
Lenti	25	25	25	29	22	-3	-12,8
Nagykanizsai	233	226	222	217	225	-8	-3,5
Országos átlag	125	119	118	120	119	-6	-5,2

Adatok forrása: KSH

83. táblázat: Humán-egészségügyi, szociális ellátás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	56	54	50	54	49	-7	-13,4
Siklói	53	54	53	51	52	-1	-1,9
Bátonyterenyei	34	35	37	39	42	8	21,1
Pásztói	64	57	63	61	64	0	0,0
Baktalórántházai	22	25	23	25	26	4	16,7
Nyíregyházi	665	670	690	691	706	41	6,0
Lenti	48	49	46	47	47	-1	-2,1
Nagykanizsai	237	232	229	240	250	13	5,3
Országos átlag	125	126	126	129	133	8	6,0

Adatok forrása: KSH

84. táblázat: Művészet, szórakoztatás, szabadidő nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	24	28	31	33	37	13	43,3
Siklói	16	14	16	22	26	10	48,6
Bátonyterenyei	15	14	12	14	12	-3	-22,3
Pásztói	28	27	25	17	19	-9	-38,8
Baktalórántházai	13	9	6	6	9	-4	-36,8
Nyíregyházi	265	235	237	267	280	15	5,5
Lenti	19	20	22	23	26	7	31,4
Nagykanizsai	112	98	102	113	116	4	3,5
Országos átlag	61	58	58	62	66	5	6,1

Adatok forrása: KSH

85. táblázat: Egyéb szolgáltatás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	126	86	93	106	114	-12	-10,0
Siklói	113	75	78	86	100	-13	-12,2
Bátonyterenyei	51	47	42	43	46	-5	-10,3
Pásztói	50	43	53	57	63	13	23,1
Baktalórántházai	20	21	22	28	27	7	30,0
Nyíregyházi	700	559	578	661	717	17	2,4
Lenti	74	42	60	63	67	-7	-9,9
Nagykanizsai	337	249	269	320	335	-2	-0,6
Országos átlag	164	119	133	147	158	-6	-4,1

Adatok forrása: KSH

86. táblázat: Ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	34	31	30	30	31	-4	-11,0
Siklói	66	60	60	61	62	-5	-7,1
Bátonyterenyei	29	27	27	26	26	-2	-8,0
Pásztói	66	64	66	66	70	4	6,6
Baktalórántházai	8	7	7	7	7	0	-5,3
Nyíregyházi	378	356	360	370	382	3	0,9
Lenti	31	28	29	29	30	-1	-2,8
Nagykanizsai	523	492	500	528	545	23	4,3
Országos átlag	104	98	98	100	103	-2	-1,8

Adatok forrása: KSH

87. táblázat: Ezer lakosra jutó 50 főnél kisebb működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	34,3	30,7	29,8	30,2	30,7	-3,6	-11,1
Siklói	66,0	60,0	59,7	60,3	61,2	-4,8	-7,5
Bátonyterenyei	28,5	26,7	26,6	26,1	26,4	-2,2	-7,9
Pásztói	65,6	63,3	65,8	65,4	70,0	4,5	6,6
Baktalórántházai	7,8	7,0	6,9	7,0	7,4	-0,4	-5,3
Nyíregyházi	376,0	353,4	357,2	367,8	379,3	3,3	0,9
Lenti	30,6	28,2	28,8	29,1	29,8	-0,8	-2,7
Nagykanizsai	519,2	487,7	495,4	523,3	540,8	21,7	4,1
Országos átlag	103,5	96,8	96,7	98,8	101,7	-1,8	-1,9

Adatok forrása: KSH

88. táblázat: Ezer lakosra jutó 50 - 249 fős működő vállalkozások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015- 2011	Százalékos változás 2015 - 2011 (%)
Komlói	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	1,0
Siklói	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,2	61,3
Bátonyterenyei	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	-26,2
Pásztói	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,0	-24,9
Baktalórántházai	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-4,8
Nyíregyházi	2,1	2,4	2,3	2,3	2,3	0,2	7,0
Lenti	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	-8,9
Nagykanizsai	2,7	3,3	3,3	3,3	3,7	1,0	31,8
Országos átlag	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,0	1,2

Adatok forrása: KSH

Foglalkoztatási és munkanélküliségi helyzet

89. táblázat: Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	50,4	61,8	11,4
Siklói	49,4	61,8	12,4
Bátonyterenyei	50,8	65	14,2
Pásztói	50,6	64,3	13,7
Baktalórántházai	44,9	60,2	15,3
Nyíregyházi	54,2	66,5	12,3
Lenti	60,5	68,2	7,7
Nagykanizsai	59,2	68,1	8,9
Országos átlag	55,1	66,5	11,4

Adatok forrása: KSH

90. táblázat: Munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	10,9	4,2	-6,7
Siklói	11,4	5,4	-6
Bátonyterenyei	11,8	4	-7,8
Pásztói	12,2	4,3	-7,9
Baktalórántházai	11	4,6	-6,4
Nyíregyházi	9,5	4,3	-5,2
Lenti	5,8	3,8	-2
Nagykanizsai	7,7	4	-3,7
Országos átlag	8,8	3,9	-4,9

Adatok forrása: KSH

91. táblázat: Ellátásban részesülő inaktívak aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	52,4	53,8	1,4
Siklói	48,0	48,1	0,1
Bátonyterenyei	52,5	50,9	-1,7
Pásztói	50,6	49,2	-1,5
Baktalórántházai	44,5	38,7	-5,9
Nyíregyházi	37,8	35,9	-1,9
Lenti	53,5	53,1	-0,4
Nagykanizsai	45,2	45,4	0,2
Országos átlag	45,8	43,7	-2,1

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: az 15-X éves ellátásban részesülő inaktívak száma van vetítve a 15-64 éves népesség méretére

92. táblázat: Eltartottak aránya a 15–64 éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	19,6	20,8	1,2
Siklói	23,4	22,8	-0,6
Bátonyterenyei	20,5	21,9	1,4
Pásztói	22	22,2	0,2
Baktalórántházai	29,2	27,1	-2,1
Nyíregyházi	27,4	26	-1,4
Lenti	17,5	18	0,5
Nagykanizsai	20,8	21,1	0,3
Országos átlag	23,9	23,3	-0,6

Adatok forrása: KSH

93. táblázat: Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	54,1	66	11,9
Siklói	53,6	65,7	12,1
Bátonyterenyei	56,4	71,3	14,9
Pásztói	55,4	72,2	16,8

Baktalórántházai	50,3	64,7	14,4
Nyíregyházi	58,9	72,2	13,3
Lenti	64,7	73,5	8,8
Nagykanizsai	63,9	74,7	10,8
Országos átlag	59,9	72,6	12,7

Adatok forrása: KSH

94. táblázat: Munkanélküliek aránya a 15–64 éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	10,8	4,3	-6,5
Siklói	12,6	7	-5,6
Bátonyterenyei	11,9	4,9	-7
Pásztói	14,6	5,3	-9,3
Baktalórántházai	12,1	5,7	-6,4
Nyíregyházi	9,8	4,5	-5,3
Lenti	6,2	4,4	-1,8
Nagykanizsai	8,2	4,8	-3,4
Országos átlag	9,6	4,5	-5,1

Adatok forrása: KSH

95. táblázat: Ellátásban részesülő inaktívak aránya a 15–64 éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	42,8	42,8	0,0
Siklói	36,9	36,5	-0,4
Bátonyterenyei	39,0	34,8	-4,2
Pásztói	36,0	33,1	-2,9
Baktalórántházai	31,6	26,8	-4,8
Nyíregyházi	27,5	24,4	-3,1
Lenti	39,4	37,8	-1,5
Nagykanizsai	33,6	31,8	-1,8
Országos átlag	33,7	30,6	-3,2

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: az 15-X éves ellátásban részesülő inaktívak száma van vetítve a 15-64 éves népesség méretére

96. táblázat: Eltartottak aránya a 15–64 éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	23,1	21,3	-1,8
Siklói	25,9	23,6	-2,3
Bátonyterenyei	24,4	23,4	-1,0
Pásztói	24,9	23,0	-1,9
Baktalórántházai	32,3	28,0	-4,3
Nyíregyházi	29,3	27,5	-1,8
Lenti	20,4	18,0	-2,4
Nagykanizsai	23,3	21,6	-1,7
Országos átlag	26,1	24,2	-2,0

Adatok forrása: KSH

97. táblázat: Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	46,9	57,7	10,8
Siklói	45,3	57,9	12,6
Bátonyterenyei	45,3	58,7	13,4
Pásztói	45,7	56,2	10,5
Baktalórántházai	39,3	55,4	16,1
Nyíregyházi	49,9	61,1	11,2
Lenti	56,0	62,6	6,6
Nagykanizsai	54,7	61,6	6,9
Országos átlag	50,3	60,4	10,1

Adatok forrása: KSH

98. táblázat: Munkanélküliek aránya a 15–64 éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	11,0	4,0	-7,0
Siklói	10,1	3,8	-6,3
Bátonyterenyei	10,2	3,3	-6,9
Pásztói	11,7	3,1	-8,6
Baktalórántházai	9,7	3,3	-6,4
Nyíregyházi	9,9	3,5	-6,4
Lenti	9,2	4,1	-5,1
Nagykanizsai	5,5	3,2	-2,3
Országos átlag	7,2	3,1	-4,1

Adatok forrása: KSH

99. táblázat: Ellátásban részesülő inaktívok aránya a 15–64 éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	61,8	64,6	2,8
Siklói	59,0	59,7	0,7
Bátonyterenyei	66,2	67,3	1,1
Pásztói	65,3	65,7	0,4
Baktalórántházai	57,9	51,3	-6,6
Nyíregyházi	47,4	46,8	-0,6
Lenti	68,6	69,5	0,9
Nagykanizsai	56,6	58,8	2,2
Országos átlag	57,8	57,0	-0,8

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: az 15-X éves ellátásban részesülő inaktívok száma van vetítve a 15-64 éves népesség méretére

100. táblázat: Eltartottak aránya a 15–64 éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	20,9	20,4	-0,5

Siklói	24,2	22,0	-2,2
Bátonyterenyei	21,7	20,5	-1,2
Pásztói	22,5	21,4	-1,1
Baktalórántházai	29,0	26,1	-2,9
Nyíregyházi	26,1	24,7	-1,4
Lenti	18,4	18,1	-0,3
Nagykanizsai	21,2	20,7	-0,5
Országos átlag	23,7	22,6	-1,2

Adatok forrása: KSH

Közfoglalkoztatási program

101. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevők havi átlagos létszáma havonta a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	445	795	1103	1280	1519	1545	1099	124
Siklói	499	913	1353	1650	1850	2135	1635	145
Bátonyterenyei	333	784	902	1190	1197	1113	781	121
Pásztói	336	491	707	1056	1052	1004	668	109
Baktalórántházai	614	881	959	1416	1748	2019	1405	119
Nyíregyházi	1213	1548	1955	3017	3251	3960	2747	118
Lenti	216	324	244	448	586	599	383	102
Nagykanizsai	594	800	810	1321	1268	1413	819	87
Országos átlag	424	633	748	1060	1127	1207	783	102

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

102. táblázat: Közfoglalkoztatási mutató (%)

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között (%pont)
Komlói	4,62	4,70	6,69	7,42	2,80
Siklói	5,01	5,64	7,26	9,09	4,08
Bátonyterenyei	5,86	7,17	8,89	8,50	2,64
Pásztói	2,90	4,27	5,10	5,17	2,27
Baktalórántházai	7,09	10,25	14,44	15,69	8,60
Nyíregyházi	1,45	2,22	2,51	3,54	2,09
Lenti	1,76	2,68	4,53	5,00	3,24
Nagykanizsai	1,25	1,98	2,52	2,80	1,56
Országos átlag	2,91	3,74	4,43	5,03	2,12

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

103. táblázat: Közfoglalkoztatási ráta a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (%pont)
Komlói	11,8	20,0	29,2	39,5	50,0	56,4	44,6

Siklói	10,6	17,6	25,0	30,6	35,0	40,5	30,0
Bátonyterenyei	12,6	28,3	33,0	47,7	48,2	48,4	35,8
Pásztói	10,3	15,0	21,3	34,0	35,6	36,9	26,6
Baktalórántházai	17,5	23,5	25,8	39,1	48,4	55,7	38,2
Nyíregyházi	8,7	10,6	14,1	23,2	25,7	35,4	26,7
Lenti	19,0	28,2	20,2	38,4	52,0	56,3	37,3
Nagykanizsai	9,3	11,5	11,4	21,0	21,6	28,0	18,6
Országos átlag	11,6	17,9	20,6	31,7	34,7	39,7	28,1

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

104. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő legfeljebb 8 általános iskolai végzettségűek havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	205,9	436,7	580,2	671,5	799,1	781,9	576,0	133,4
Siklói	311,8	544,5	815,6	1021,6	1122,2	1345,0	1033,2	146,2
Bátonyterenyei	185,2	467,9	511,5	638,0	635,8	590,8	405,6	116,0
Pásztói	188,9	287,9	410,0	623,6	612,1	579,3	390,4	112,1
Baktalórántházai	312,3	479,1	501,9	760,1	975,8	1167,2	854,9	131,8
Nyíregyházi	567,3	753,4	979,2	1485,3	1533,0	1999,3	1432,0	126,0
Lenti	113,0	184,6	130,8	220,6	284,3	300,0	187,1	97,7
Nagykanizsai	333,3	475,5	499,1	776,7	724,9	843,3	510,0	92,8
Országos átlag	220,4	338,5	406,3	574,7	614,8	677,9	457,5	108,9

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

105. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő szakiskolai, szakmunkásképzői végzettségűek havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	137,5	243,2	357,5	404,0	463,7	471,7	334,2	123,3
Siklói	124,7	273,6	401,2	431,8	476,5	483,0	358,4	135,4
Bátonyterenyei	84,3	217,6	251,0	317,9	320,7	296,0	211,7	125,6
Pásztói	88,5	144,3	212,6	268,1	252,2	247,6	159,1	102,9
Baktalórántházai	173,7	256,3	279,9	379,8	447,2	503,6	329,9	106,5
Nyíregyházi	300,8	393,9	497,6	702,6	768,4	882,8	582,0	107,7
Lenti	71,9	106,9	85,3	147,5	197,6	197,8	126,0	101,3
Nagykanizsai	146,7	200,1	182,3	312,5	294,6	309,9	163,2	74,8
Országos átlag	123,0	193,1	222,3	287,8	297,3	302,4	179,5	86,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

106. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő gimnáziumi, szakközépiskolai, technikai végzettségűek havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	91,4	98,4	153,1	183,7	224,9	259,0	167,6	104,1
Siklói	57,4	85,3	134,9	185,5	232,7	283,0	225,6	159,5
Bátonyterenyei	58,7	94,9	140,1	221,6	226,1	213,0	154,3	128,9
Pásztói	58,4	55,0	82,0	151,8	174,9	167,9	109,5	105,6
Baktalórántházai	113,9	138,1	174,7	258,7	307,9	328,9	215,0	106,0
Nyíregyházi	251,2	298,0	389,6	660,6	755,6	864,8	613,6	123,6
Lenti	27,2	28,2	26,0	71,9	91,3	83,1	56,0	111,9

Nagykanizsai	91,6	99,9	111,7	193,4	213,1	223,6	132,0	89,2
Országos átlag	69,2	88,8	110,0	174,1	190,4	199,0	129,8	102,6

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

107. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő főiskola, egyetemi végzettségűek havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	11,5	16,9	18,0	21,2	31,1	32,0	20,4	102,0
Siklói	6,1	10,1	7,7	12,2	20,8	23,6	17,4	134,6
Bátonyterenyei	6,3	5,2	2,8	7,4	12,2	12,9	6,6	72,2
Pásztói	1,4	4,1	5,0	10,0	13,3	10,2	8,8	199,4
Baktalórántházai	14,5	7,4	7,2	17,6	19,1	19,2	4,7	28,0
Nyíregyházi	96,5	102,9	95,8	164,0	198,0	210,8	114,3	78,1
Lenti	4,3	4,8	2,8	8,6	13,3	17,6	13,3	141,5
Nagykanizsai	24,2	24,9	20,3	37,3	36,5	36,9	12,6	41,9
Országos átlag	12,2	13,4	13,1	22,2	25,4	27,2	15,0	66,8

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

108. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő férfiak havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	241,5	454,7	583,6	626,5	691,0	665,1	423,6	101,3
Siklói	297,0	604,3	807,8	922,7	981,2	1072,1	775,2	128,4
Bátonyterenyei	178,6	495,0	509,7	590,7	559,4	475,8	297,3	98,0
Pásztói	201,4	377,6	455,0	555,1	515,5	426,2	224,8	75,0
Baktalórántházai	379,3	602,0	583,8	791,4	941,3	1016,1	636,8	98,5
Nyíregyházi	666,6	947,6	1058,7	1490,7	1539,1	1718,0	1051,4	94,7
Lenti	138,6	224,9	160,5	255,4	318,2	313,0	174,4	81,4
Nagykanizsai	360,5	508,0	495,1	735,4	650,6	699,3	338,7	66,2
Országos átlag	251,6	418,8	447,0	573,1	587,0	591,8	340,1	82,6

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

109. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő nők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	204,8	340,5	525,2	653,9	827,8	879,4	674,6	145,7
Siklói	203,1	309,1	551,8	728,3	871,1	1062,5	859,4	165,5
Bátonyterenyei	155,9	290,5	395,7	594,2	635,5	636,8	480,9	140,7
Pásztói	135,8	113,7	254,5	498,4	537,1	578,8	443,0	145,0
Baktalórántházai	235,2	278,9	379,9	624,8	808,7	1002,8	767,6	145,0
Nyíregyházi	549,2	600,6	903,5	1521,8	1715,8	2239,7	1690,5	140,6
Lenti	77,6	99,6	84,4	193,2	268,3	285,6	208,0	130,3
Nagykanizsai	235,3	292,4	318,2	584,4	618,5	714,4	479,1	111,0
Országos átlag	173,1	215,1	304,7	485,7	540,9	614,7	441,6	123,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

110. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő 18 év és alattiak havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között
Komlói	0,0	1,3	3,1	9,1	20,9	19,8	19,8
Siklói	0,0	1,4	5,7	15,1	17,7	32,2	32,2
Bátonyterenyei	0,0	0,5	3,1	11,1	13,6	17,3	17,3
Pásztói	0,0	0,5	3,1	11,1	10,1	5,8	5,8
Baktalórántházai	0,2	0,4	1,5	5,2	10,2	25,8	25,5
Nyíregyházi	0,2	1,0	2,7	7,8	6,6	14,2	14,0
Lenti	0,0	1,2	0,5	1,8	1,7	4,5	4,5
Nagykanizsai	0,0	0,8	1,6	4,4	1,2	1,8	1,8
Országos átlag	0,2	0,9	2,5	6,4	8,5	10,1	9,9

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

111. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő 24 év és alattiak havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	48,6	82,7	115,0	141,1	168,5	152,9	104,3	114,6
Siklói	73,8	113,3	182,4	246,9	232,5	276,1	202,3	132,0
Bátonyterenyei	36,8	85,1	104,4	153,0	144,3	113,2	76,4	112,3
Pásztói	32,1	56,3	76,0	133,9	116,6	79,5	47,4	90,8
Baktalórántházai	85,4	94,7	116,6	195,9	219,2	239,3	153,9	103,1
Nyíregyházi	164,3	181,7	218,0	340,3	244,8	234,7	70,4	35,7
Lenti	12,0	27,1	17,7	41,1	56,2	44,9	32,9	132,2
Nagykanizsai	71,1	80,6	92,4	147,1	68,2	66,9	-4,2	-6,0
Országos átlag	51,1	73,0	90,8	134,4	124,3	118,5	67,4	76,3

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

112. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő 25-54 évesek havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	390,6	630,0	856,8	965,4	1117,4	1107,6	717,0	104,2
Siklói	413,5	721,2	1016,8	1190,9	1332,4	1492,1	1078,7	128,3
Bátonyterenyei	270,9	585,4	643,5	811,9	804,3	724,9	454,0	98,4
Pásztói	288,9	374,3	524,7	749,3	747,5	734,8	445,9	93,4
Baktalórántházai	500,9	697,1	726,1	1022,8	1248,2	1422,7	921,7	104,4
Nyíregyházi	993,1	1239,6	1511,6	2253,3	2466,6	2956,5	1963,4	109,1
Lenti	179,0	245,3	180,3	314,2	398,1	397,9	218,9	79,9
Nagykanizsai	488,5	614,3	602,9	933,1	931,9	1019,6	531,1	73,6
Országos átlag	349,8	488,7	556,8	761,8	805,1	850,8	501,0	86,1

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

113. táblázat: Közfoglalkoztatásban résztvevő 55 év és feletti havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	14,0	81,6	131,1	174,2	233,6	283,6	269,6	301,0
Siklói	12,9	89,9	166,7	213,1	287,4	366,3	353,4	334,3
Bátonyterenyei	23,8	115,5	157,3	221,4	247,8	275,0	251,2	244,9
Pásztói	19,2	66,3	114,4	170,1	188,3	189,7	170,6	229,3
Baktalórántházai	26,2	90,1	126,2	197,8	282,6	357,0	330,8	261,2
Nyíregyházi	60,0	139,0	243,1	417,8	543,0	767,6	707,6	254,8
Lenti	22,3	54,3	51,3	93,2	132,2	155,9	133,6	194,3
Nagykanizsai	37,5	107,9	122,7	238,9	268,6	326,4	288,9	216,3
Országos átlag	22,9	72,0	103,9	162,7	198,4	237,2	214,3	224,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

114. táblázat: Rövid idejű közfoglalkoztatás támogatásai programban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	Különbség 2012 és 2011 között	Százalékos változás 2012 és 2011 között (%)
Komlói	260,33	0,33	-260,00	-667,71
Siklói	313,41	0,00	-313,41	0,00
Bátonyterenyei	174,93	2,25	-172,68	-435,53
Pásztói	181,27	0,00	-181,27	0,00
Baktalórántházai	276,11	0,08	-276,03	-808,95
Nyíregyházi	656,38	0,51	-655,87	-716,36
Lenti	97,62	0,00	-97,62	0,00
Nagykanizsai	352,60	0,25	-352,34	-723,54
Országos átlag	225,12	1,21	-223,91	-600,30

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

115. táblázat: Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatásai programban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	14,0	81,6	131,1	174,2	233,6	283,6	269,6	301,0
Siklói	12,9	89,9	166,7	213,1	287,4	366,3	353,4	334,3
Bátonyterenyei	23,8	115,5	157,3	221,4	247,8	275,0	251,2	244,9
Pásztói	19,2	66,3	114,4	170,1	188,3	189,7	170,6	229,3
Baktalórántházai	26,2	90,1	126,2	197,8	282,6	357,0	330,8	261,2
Nyíregyházi	60,0	139,0	243,1	417,8	543,0	767,6	707,6	254,8
Lenti	22,3	54,3	51,3	93,2	132,2	155,9	133,6	194,3
Nagykanizsai	37,5	107,9	122,7	238,9	268,6	326,4	288,9	216,3
Országos átlag	22,9	72,0	103,9	162,7	198,4	237,2	214,3	224,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

116. táblázat: Vállalkozások részére BPJ-ban részesülő fogl. támogatási programban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
---------	------	------	------	------	------	------	-----------	-------------------------

Komlói	6,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-6,4	0,0
Siklói	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-7,4	0,0
Bátonyterenyei	13,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-13,9	0,0
Pásztói	7,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-7,9	0,0
Baktalórántházai	12,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-12,8	0,0
Nyíregyházi	29,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-29,3	0,0
Lenti	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,5	0,0
Nagykanizsai	18,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-18,0	0,0
Országos átlag	9,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-9,2	0,0

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

117. táblázat: Országos közfoglalkoztatási programban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	60,0	121,3	64,8	88,5	88,4	79,3	19,3	28,0
Siklói	55,4	135,7	106,5	170,1	187,7	189,6	134,2	123,0
Bátonyterenyei	40,1	176,0	126,9	97,2	102,4	91,2	51,1	82,2
Pásztói	62,4	257,9	158,5	141,6	145,9	139,9	77,5	80,7
Baktalórántházai	117,8	255,5	129,1	231,2	194,5	198,8	81,0	52,3
Nyíregyházi	257,3	486,6	377,9	686,8	752,8	737,3	480,0	105,3
Lenti	88,0	244,9	178,1	225,1	250,2	232,6	144,7	97,3
Nagykanizsai	123,0	307,0	233,3	311,3	331,5	340,2	217,2	101,8
Országos átlag	88,5	212,7	152,5	211,6	228,5	225,2	136,7	82,6

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

118. táblázat: Értéktérítő közfoglalkoztatási programban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	27,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-27,8	0,0
Siklói	14,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-14,6	0,0
Bátonyterenyei	4,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-4,5	0,0
Pásztói	5,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,1	0,0
Baktalórántházai	81,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-81,9	0,0
Nyíregyházi	71,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-71,6	0,0
Lenti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nagykanizsai	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Országos átlag	14,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-14,2	0,0

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

119. táblázat: Járási startmunka mintaprogramban résztvevők havi átlagos létszáma a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	845,64	817,26	1094,75	186,97	-658,68	-150,92
Siklói	1022,79	929,73	1056,75	1242,14	219,35	19,43
Bátonyterenyei	623,86	558,26	816,48	719,40	95,54	14,25

Pásztói	335,91	329,08	514,00	479,59	143,68	35,61
Baktalórántházai	627,08	588,53	1017,06	996,26	369,17	46,29
Nyíregyházi	229,10	281,96	640,22	359,43	130,33	45,04
Lenti	2,46	9,87	118,69	190,93	188,47	435,16
Nagykanizsai	256,96	185,80	287,34	232,17	-24,79	-10,14
Országos átlag	377,53	337,82	469,25	461,07	83,53	7,30

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

120. táblázat: Rövid idejű közfoglalkoztatás támogatásból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	Különbség 2012 és 2011 között	Százalékos változás 2012 és 2011 között (%)
Komlói	1145	2	-1143	-635,00
Siklói	1359	0	-1359	0,00
Bátonyterenyei	894	20	-874	-380,00
Pásztói	886	0	-886	0,00
Baktalórántházai	1196	2	-1194	-639,36
Nyíregyházi	2974	6	-2968	-620,59
Lenti	344	0	-344	0,00
Nagykanizsai	1453	3	-1450	-618,28
Országos átlag	1008	12	-996	-544,10

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

121. táblázat: Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatásból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	180,0	1529,0	672,0	1605,0	750,0	1617,0	1437,0	219,5
Siklói	272,0	1740,0	696,0	2004,0	1196,0	1588,0	1316,0	176,4
Bátonyterenyei	235,0	1079,0	317,0	1805,0	755,0	739,0	504,0	114,6
Pásztói	189,0	642,0	351,0	2022,0	1234,0	885,0	696,0	154,4
Baktalórántházai	247,0	1071,0	553,0	2760,0	1874,0	1547,0	1300,0	183,5
Nyíregyházi	569,0	3070,0	3628,0	8378,0	4836,0	4624,0	4055,0	209,5
Lenti	70,0	261,0	152,0	871,0	643,0	369,0	299,0	166,2
Nagykanizsai	168,0	1215,0	898,0	3259,0	1907,0	1562,0	1394,0	223,0
Országos átlag	187,1	1059,4	641,1	1993,4	1285,8	1037,6	850,6	163,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

122. táblázat: Vállalkozások részére BPJ-ban részesülő fogl. támogatásból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	13,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-13,0	0,0
Siklói	11,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-11,0	0,0
Bátonyterenyei	23,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-23,0	0,0
Pásztói	16,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-16,0	0,0
Baktalórántházai	22,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-22,0	0,0
Nyíregyházi	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-50,0	0,0
Lenti	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,0	0,0
Nagykanizsai	35,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-35,0	0,0

Országos átlag	17,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-17,0	0,0
----------------	------	-----	-----	-----	-----	-----	-------	-----

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

123. táblázat: Országos közfoglalkoztatási programból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	130,0	211,0	118,0	155,0	128,0	104,0	-26,0	-22,3
Siklói	90,0	183,0	163,0	323,0	245,0	245,0	155,0	100,1
Bátonyterenyei	58,0	258,0	229,0	219,0	86,0	128,0	70,0	79,2
Pásztói	110,0	355,0	271,0	292,0	117,0	192,0	82,0	55,7
Baktalórántházai	191,0	406,0	218,0	515,0	241,0	281,0	90,0	38,6
Nyíregyházi	434,0	921,0	599,0	1432,0	871,0	1072,0	638,0	90,4
Lenti	149,0	396,0	306,0	405,0	256,0	312,0	163,0	73,9
Nagykanizsai	177,0	499,0	443,0	575,0	365,0	427,0	250,0	88,1
Országos átlag	160,5	375,7	291,5	446,9	276,7	318,3	157,8	56,7

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

124. táblázat: Értékteremtő közfoglalkoztatási programból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	47,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-47,0	0,0
Siklói	24,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-24,0	0,0
Bátonyterenyei	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-10,0	0,0
Pásztói	8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-8,0	0,0
Baktalórántházai	136,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-136,0	0,0
Nyíregyházi	122,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-122,0	0,0
Lenti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nagykanizsai	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Országos átlag	25,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-25,5	0,0

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

125. táblázat: Kistérségi startmunka mintaprogramból történő kilépési esetszám a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	979	1216	1904	1106	127	12,20
Siklói	1490	1609	1431	1447	-43	-2,93
Bátonyterenyei	666	979	1299	1231	565	61,43
Pásztói	502	709	882	717	215	35,65
Baktalórántházai	890	767	1514	1847	957	73,01
Nyíregyházi	520	390	885	926	406	57,70
Lenti	14	10	55	198	184	264,92
Nagykanizsai	355	253	370	394	39	10,42

Országos átlag	604,75	544,32	691,17	721,81	117,06	8,04
----------------	--------	--------	--------	--------	--------	------

Adatok forrása: BM adatszolgáltatás 2018.01.30

Intézményi ellátottság

126. táblázat: Postai szolgáltatóhelyet településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	94,47	94,62	0,15
Siklói	72,90	73,20	0,30
Bátonyterenyei	100,00	100,00	0,00
Pásztói	91,78	92,02	0,24
Baktalórántházai	100,00	100,00	0,00
Nyíregyházi	99,77	99,75	-0,02
Lenti	77,08	72,49	-4,59
Nagykanizsai	91,87	91,36	-0,51
Országos átlag	94,51	94,45	-0,06

Adatok forrása: KSH

127. táblázat: Bankfiókot településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	81,85	81,96	0,11
Siklói	58,65	50,13	-8,52
Bátonyterenyei	59,18	59,01	-0,17
Pásztói	35,61	35,29	-0,32
Baktalórántházai	62,55	62,66	0,11
Nyíregyházi	98,71	97,62	-1,09
Lenti	57,35	57,84	0,49
Nagykanizsai	81,48	81,71	0,23
Országos átlag	80,98	75,08	-5,90

Adatok forrása: KSH

128. táblázat: Járóbeteg szakellátás településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	78,67	78,78	0,11
Siklói	58,55	54,56	-3,99
Bátonyterenyei	67,30	71,94	4,63
Pásztói	56,23	43,91	-12,32
Baktalórántházai	38,66	46,21	7,55
Nyíregyházi	76,85	75,93	-0,92
Lenti	55,57	60,53	4,95
Nagykanizsai	74,81	75,03	0,22
Országos átlag	66,62	65,99	-0,63

Adatok forrása: KSH

129. táblázat: Bölcsődét településükön elérő 0-2 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	68,69	67,05	-1,64
Siklói	29,43	29,10	-0,33
Bátonyterenyei	64,78	61,11	-3,67
Pásztói	0,00	0,00	0,00
Baktalórántházai	0,00	0,00	0,00
Nyíregyházi	83,35	83,19	-0,16
Lenti	36,40	38,85	2,45
Nagykanizsai	64,67	63,21	-1,46
Országos átlag	49,70	51,12	1,42

Adatok forrása: KSH

130. táblázat: Háziorvosi szolgálatot településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	89,2	89,4	0,2
Siklói	70,5	70,5	0,1
Bátonyterenyei	92,2	84,4	-7,8
Pásztói	85,3	85,2	-0,1
Baktalórántházai	86,2	86,0	-0,3
Nyíregyházi	99,8	99,8	0,0
Lenti	72,9	73,4	0,5
Nagykanizsai	84,4	83,0	-1,4
Országos átlag	88,0	87,9	-0,1

Adatok forrása: KSH

131. táblázat: Házi gyermekorvosi szolgálatot településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	75,9	76,1	0,2
Siklói	33,7	34,0	0,3
Bátonyterenyei	61,5	60,7	-0,7
Pásztói	27,0	25,3	-1,6
Baktalórántházai	14,6	14,3	-0,3
Nyíregyházi	84,1	84,3	0,3
Lenti	37,1	39,6	2,5
Nagykanizsai	61,9	61,4	-0,5
Országos átlag	56,9	57,1	0,2

Adatok forrása: KSH

132. táblázat: Óvodai feladatellátási helyet településükön elérő 3-5 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	91,2	89,5	-1,7
Siklói	76,1	75,3	-0,8
Bátonyterenyei	100,0	100,0	0,0
Pásztói	95,0	98,4	3,4
Baktalórántházai	100,0	100,0	0,0

Nyíregyházi	100,0	100,0	0,0
Lenti	77,7	73,7	-4,0
Nagykanizsai	92,0	90,0	-1,9
Országos átlag	95,2	95,2	-0,1

Adatok forrása: KSH

133. táblázat: Általános iskolai feladatellátási helyet településükön elérő 6-13 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	83,5	84,4	0,9
Siklói	65,5	65,7	0,3
Bátonyterenyei	95,8	94,9	-0,9
Pásztói	91,1	90,9	-0,1
Baktalórántházai	100,0	100,0	0,0
Nyíregyházi	100,0	100,0	0,0
Lenti	68,1	67,0	-1,2
Nagykanizsai	84,3	82,3	-2,0
Országos átlag	91,5	91,4	0,0

Adatok forrása: KSH

134. táblázat: Középszintű feladatellátási helyet településükön elérő 14-17 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	69,3	70,3	1,0
Siklói	43,8	36,5	-7,3
Bátonyterenyei	58,7	72,9	14,2
Pásztói	34,0	27,4	-6,6
Baktalórántházai	25,1	68,5	43,4
Nyíregyházi	90,9	92,2	1,2
Lenti	38,5	35,7	-2,8
Nagykanizsai	57,8	59,6	1,8
Országos átlag	53,0	52,6	-0,4

Adatok forrása: KSH

135. táblázat: Szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyet településükön elérő 14-17 éves lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	69,3	70,3	1,0
Siklói	31,2	31,7	0,5
Bátonyterenyei	58,7	59,8	1,1
Pásztói	33,4	32,6	-0,8
Baktalórántházai	18,9	34,0	15,1
Nyíregyházi	69,6	75,1	5,5
Lenti	38,5	35,7	-2,8
Nagykanizsai	57,8	59,7	1,9
Országos átlag	43,2	43,9	0,7

Adatok forrása: KSH

136. táblázat: Közművelődési/kulturális ellátottsági mutató: 1000 lakosra jutó közművelődési intézmények/ múzeumok/ könyvtárak/ mozik száma (db).

Terület	2011	2014	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	0,79	1,17	0,38	39,69
Siklói	2,07	3,04	0,97	38,31
Bátonyterenyei	0,55	0,76	0,21	32,71
Pásztói	1,32	1,68	0,37	24,56
Baktalórántházai	0,66	1,14	0,48	54,16
Nyíregyházi	0,14	0,19	0,04	26,36
Lenti	4,92	4,96	0,05	0,99
Nagykanizsai	1,24	1,29	0,05	3,81
Országos átlag	0,91	1,19	0,28	24,30

Adatok forrása: KSH

2.2. Iskolázottság

137. táblázat: Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	36,0	33,5	-2,5
Siklói	42,3	38,0	-4,3
Bátonyterenyei	41,4	35,2	-6,2
Pásztói	42,4	37,8	-4,6
Baktalórántházai	52,4	45,8	-6,6
Nyíregyházi	29,7	24,7	-5,0
Lenti	37,0	31,0	-6,0
Nagykanizsai	36,2	29,6	-6,6
Országos átlag	36,2	30,9	-5,3

Adatok forrása: KSH

138. táblázat: Szakmunkás, szakiskolai végzettségűek aránya a 15–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	29,7	31,5	1,8
Siklói	26,0	26,1	0,1
Bátonyterenyei	23,9	25,0	1,1
Pásztói	25,3	24,9	-0,4
Baktalórántházai	22,6	24,1	1,5
Nyíregyházi	21,3	21,2	-0,1
Lenti	27,3	28,6	1,3
Nagykanizsai	23,0	24,2	1,2
Országos átlag	23,1	23,3	0,2

Adatok forrása: KSH

139. táblázat: Érettségizettek aránya a 15–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
---------	------	------	-------------------

Komlói	26,9	27,5	0,6
Siklói	24,3	27,3	3,0
Bátonyterenyei	27,8	30,7	2,9
Pásztói	24,9	28,9	4,0
Baktalórántházai	20,2	24,9	4,7
Nyíregyházi	31,6	34,4	2,8
Lenti	27,3	28,8	1,5
Nagykanizsai	29,8	33,0	3,2
Országos átlag	28,4	30,8	2,5

Adatok forrása: KSH

140. táblázat: Diplomások aránya a 25–X éves népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	9,2	9,0	-0,2
Siklói	9,3	10,8	1,5
Bátonyterenyei	8,8	11,1	2,3
Pásztói	9,2	10,4	1,2
Baktalórántházai	7,1	7,9	0,8
Nyíregyházi	21,7	23,6	1,9
Lenti	9,9	13,3	3,4
Nagykanizsai	13,4	15,3	1,9
Országos átlag	15,0	17,8	2,8

Adatok forrása: KSH

141. táblázat: Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	29,2	27,9	-1,3
Siklói	35,9	32,9	-3,0
Bátonyterenyei	33,0	28,0	-5,0
Pásztói	33,7	28,9	-4,8
Baktalórántházai	46,9	41,4	-5,5
Nyíregyházi	25,5	20,8	-4,7
Lenti	28,7	22,3	-6,4
Nagykanizsai	29,3	23,5	-5,8
Országos átlag	30,8	26,0	-4,8

Adatok forrása: KSH

142. táblázat: Szakmunkás, szakiskolai végzettségűek aránya a 15–X éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	39,6	42,2	2,6
Siklói	35,3	35,8	0,5
Bátonyterenyei	34,4	34,8	0,4
Pásztói	36,8	34,8	-2,0
Baktalórántházai	33,0	34,1	1,1
Nyíregyházi	29,7	29,3	-0,4
Lenti	37,3	38,4	1,1
Nagykanizsai	31,7	32,9	1,2
Országos átlag	31,8	31,8	0,0

Adatok forrása: KSH

143. táblázat: Érettségizettek aránya a 15–X éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	25,4	24,3	-1,1
Siklói	22,8	24,5	1,7
Bátonyterenyei	26,9	29,3	2,4
Pásztói	23,3	29,3	6,0
Baktalórántházai	17,1	21,9	4,8
Nyíregyházi	29,3	31,6	2,3
Lenti	26,8	28,2	1,4
Nagykanizsai	28,8	31,4	2,6
Országos átlag	26,2	28,7	2,4

Adatok forrása: KSH

144. táblázat: Diplomások aránya a 25–X éves férfi népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	7,6	7,2	-0,4
Siklói	8,1	9,0	0,9
Bátonyterenyei	7,8	10,0	2,2
Pásztói	8,1	9,4	1,3
Baktalórántházai	5,2	4,9	-0,3
Nyíregyházi	19,9	22,4	2,5
Lenti	9,1	12,9	3,8
Nagykanizsai	12,9	14,7	1,8
Országos átlag	14,1	16,5	2,4

Adatok forrása: KSH

145. táblázat: Legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a 15–X éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	42,0	38,5	-3,5
Siklói	48,1	42,7	-5,4
Bátonyterenyei	49,0	41,7	-7,3
Pásztói	50,1	45,7	-4,4
Baktalórántházai	57,4	49,9	-7,5
Nyíregyházi	33,2	28,1	-5,1
Lenti	44,6	38,9	-5,7
Nagykanizsai	42,3	35,0	-7,3
Országos átlag	41,1	35,3	-5,7

Adatok forrása: KSH

146. táblázat: Szakmunkás, szakiskolai végzettségűek aránya a 15–X éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	21,0	22,0	1,0
Siklói	17,7	17,4	-0,3
Bátonyterenyei	14,6	16,4	1,8
Pásztói	15,0	16,1	1,1

Baktalórántházai	13,0	14,6	1,6
Nyíregyházi	14,1	14,1	0,0
Lenti	18,1	19,5	1,4
Nagykanizsai	15,3	16,5	1,2
Országos átlag	15,3	15,5	0,2

Adatok forrása: KSH

147. táblázat: Érettségizettek aránya a 15–X éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	28,2	30,3	2,1
Siklói	25,7	29,8	4,1
Bátonyterenyei	28,6	31,9	3,3
Pásztói	26,4	28,4	2,0
Baktalórántházai	22,9	27,6	4,7
Nyíregyházi	33,5	36,9	3,4
Lenti	27,8	29,3	1,5
Nagykanizsai	30,7	34,5	3,8
Országos átlag	30,3	32,8	2,5

Adatok forrása: KSH

148. táblázat: Diplomások aránya a 25–X éves nő népességben a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	10,5	10,6	0,1
Siklói	10,4	12,4	2,0
Bátonyterenyei	9,7	12,0	2,3
Pásztói	10,2	11,2	1,0
Baktalórántházai	8,7	10,6	1,9
Nyíregyházi	23,2	24,7	1,5
Lenti	10,7	13,7	3,0
Nagykanizsai	13,8	15,9	2,1
Országos átlag	15,9	19,0	3,2

Adatok forrása: KSH

Lakosság szociális helyzete

149. táblázat: Szociális étkeztetésben részesülők aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	1,7	1,9	2,0	2,0	2,0	2,1	0,3
Siklói	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	-0,2
Bátonyterenyei	1,8	1,8	1,9	1,7	1,6	1,5	-0,3
Pásztói	3,0	2,9	3,0	2,9	2,8	4,3	1,4
Baktalórántházai	4,4	4,8	5,3	5,5	6,0	5,4	1,0
Nyíregyházi	2,3	2,8	3,4	3,6	3,3	3,6	1,3
Lenti	3,0	3,1	3,1	2,6	3,1	3,1	0,1
Nagykanizsai	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,1
Országos átlag	1,9	2,0	2,1	2,1	2,1	2,2	0,3

Adatok forrása: KSH

150. táblázat: Megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban részesülő férfiak aránya lakónépességen belül (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	5,6	5,2	4,9	4,8	4,4	4,2	-1,4
Siklói	3,3	3,1	2,9	2,8	2,6	2,5	-0,9
Bátonyterenyei	2,4	2,3	2,2	2,1	2,0	1,9	-0,5
Pásztói	2,2	2,1	1,9	1,9	1,7	1,5	-0,7
Baktalórántházai	4,1	3,8	3,5	3,3	2,8	2,6	-1,5
Nyíregyházi	3,1	2,9	2,7	2,5	2,3	2,1	-1,0
Lenti	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,5	-0,2
Nagykanizsai	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	-0,1
Országos átlag	2,5	2,3	2,2	2,1	2,0	1,8	-0,6

Adatok forrása: KSH

151. táblázat: Megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban részesülő nők aránya lakónépességen belül (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	5,5	5,0	4,8	4,7	4,3	4,2	-1,3
Siklói	3,9	3,6	3,5	3,4	3,1	3,0	-0,9
Bátonyterenyei	2,8	2,6	2,5	2,5	2,3	2,2	-0,6
Pásztói	2,6	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	-0,5
Baktalórántházai	4,7	4,4	4,2	3,9	3,6	3,4	-1,3
Nyíregyházi	4,0	3,8	3,5	3,3	3,0	2,7	-1,3
Lenti	2,2	2,1	2,1	2,0	1,9	1,9	-0,2
Nagykanizsai	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	-0,1
Országos átlag	2,9	2,7	2,6	2,5	2,4	2,3	-0,6

Adatok forrása: KSH

152. táblázat: Lakáscélú helyi támogatásban részesültek aránya, %

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	0,01	0,00	0,02	0,03	0,12	0,12	0,11
Siklói	0,04	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,00
Bátonyterenyei	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Pásztói	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,01	0,01
Baktalórántházai	0,05	0,05	0,03	0,01	0,03	0,08	0,03
Nyíregyházi	0,02	0,01	0,01	0,00	0,01	0,00	-0,01
Lenti	0,05	0,05	0,05	0,04	0,08	0,10	0,05
Nagykanizsai	0,01	0,00	0,00	0,01	0,02	0,02	0,01
Országos átlag	0,03	0,02	0,02	0,02	0,03	0,05	0,02

Adatok forrása: KSH

153. táblázat: Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	0,03	0,04	0,04	0,05	0,07	0,06	0,03
Siklói	0,10	0,11	0,10	0,12	0,12	0,14	0,04
Bátonyterenyei	0,05	0,04	0,03	0,04	0,03	0,03	-0,01
Pásztói	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	-0,01
Baktalórántházai	0,08	0,11	0,09	0,11	0,10	0,11	0,04
Nyíregyházi	0,05	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05	0,00

Lenti	0,09	0,10	0,09	0,07	0,06	0,08	-0,01
Nagykanizsai	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,01
Országos átlag	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,09	0,01

Adatok forrása: KSH

154. táblázat: Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között (% pont)
Komlói	7,56	7,56	7,02	6,50	5,55	4,75	-2,81
Siklói	10,53	9,06	9,52	9,07	8,56	7,81	-2,72
Bátonyterenyei	8,91	8,92	8,71	8,06	7,53	7,10	-1,81
Pásztói	8,61	8,68	8,58	8,21	7,58	7,44	-1,17
Baktalórántházai	16,01	17,05	17,73	15,84	15,68	13,21	-2,81
Nyíregyházi	6,78	6,60	6,13	5,38	4,66	3,96	-2,81
Lenti	5,32	4,86	5,24	5,23	4,41	3,83	-1,49
Nagykanizsai	4,84	4,74	5,34	4,21	3,78	3,25	-1,59
Országos átlag	7,53	7,31	7,06	6,49	5,89	5,36	-2,17

Adatok forrása: KSH

155. táblázat: Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	4,46	4,60	3,91	3,51	3,52	3,51	-0,95
Siklói	5,07	3,71	3,72	3,82	3,40	3,43	-1,64
Bátonyterenyei	4,45	4,26	3,99	3,56	4,35	3,76	-0,68
Pásztói	4,29	3,65	3,78	3,65	4,22	3,74	-0,55
Baktalórántházai	6,67	7,88	5,56	7,05	5,73	5,82	-0,85
Nyíregyházi	4,33	3,63	2,49	3,00	3,13	2,99	-1,34
Lenti	2,89	2,69	2,46	2,36	2,75	2,52	-0,37
Nagykanizsai	3,21	3,27	2,38	2,56	2,81	2,59	-0,62
Országos átlag	4,19	4,01	3,30	3,35	3,52	3,30	-0,90

Adatok forrása: KSH

156. táblázat: Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma / rendelkezésre állási támogatás / bérpótló juttatásban részesültek aránya a lakossághoz képest (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	Különbség 2015 és 2011 között	Százalékos változás 2015 és 2011 között (%)
Komlói	0,56	0,48	0,58	0,62	0,58	0,02	0,04
Siklói	0,83	0,62	0,55	0,63	0,67	-0,16	-0,22
Bátonyterenyei	1,08	0,73	0,89	0,68	0,58	-0,50	-0,62
Pásztói	0,76	0,56	0,56	0,57	0,54	-0,23	-0,35
Baktalórántházai	0,77	0,79	0,69	0,81	0,78	0,01	0,01
Nyíregyházi	0,33	0,23	0,22	0,24	0,27	-0,05	-0,18
Lenti	0,63	0,36	0,37	0,39	0,41	-0,21	-0,42
Nagykanizsai	0,55	0,42	0,37	0,40	0,41	-0,14	-0,29
Országos átlag	0,64	0,47	0,45	0,45	0,44	-0,20	-0,42

Adatok forrása: KSH

157. táblázat: Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek aránya 18 évesnél idősebb lakossághoz viszonyítva, %

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	3,48	4,41	2,72	1,70	1,23	0,85	-2,63
Siklói	4,83	5,80	4,71	3,58	4,39	3,90	-0,93
Bátonyterenyei	5,81	4,81	4,57	3,09	3,06	2,44	-3,37
Pásztói	3,37	4,09	3,58	2,38	2,29	2,51	-0,86
Baktalórántházai	7,13	8,22	8,06	7,08	5,78	4,55	-2,59
Nyíregyházi	2,04	2,53	2,31	1,64	1,67	1,12	-0,92
Lenti	1,53	1,78	2,32	1,83	1,32	0,85	-0,67
Nagykanizsai	1,84	2,34	2,57	1,74	1,73	1,27	-0,57
Országos átlag	2,78	3,02	2,71	2,09	1,97	1,49	-1,29

Adatok forrása: KSH

Lakosság egészségügyi helyzete

158. táblázat: Éveszülések száma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	266,0	246,0	221,0	262,0	254,0	243,0	-23,0	-9,0
Siklói	334,0	306,0	297,0	337,0	307,0	305,0	-29,0	-9,1
Bátonyterenyei	175,0	182,0	176,0	199,0	170,0	191,0	16,0	8,7
Pásztói	251,0	249,0	267,0	271,0	263,0	273,0	22,0	8,4
Baktalórántházai	162,0	175,0	175,0	209,0	186,0	215,0	53,0	28,3
Nyíregyházi	1487,0	1538,0	1504,0	1480,0	1606,0	1592,0	105,0	6,8
Lenti	140,0	149,0	147,0	123,0	148,0	148,0	8,0	5,6
Nagykanizsai	589,0	608,0	581,0	602,0	555,0	583,0	-6,0	-1,0
Országos átlag	441,9	453,1	445,2	460,1	461,5	468,6	26,7	5,4

Adatok forrása: KSH

159. táblázat: Csecsemőhalálozások (1 éven alul meghaltak) száma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	2,0	2,0	0,0
Siklói	1,0	1,0	2,0	3,0	1,0	2,0	1,0	69,3
Bátonyterenyei	0,0	1,0	1,0	1,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Pásztói	0,0	0,0	2,0	1,0	4,0	2,0	2,0	0,0
Baktalórántházai	0,0	1,0	0,0	0,0	4,0	0,0	0,0	0,0
Nyíregyházi	11,0	4,0	4,0	4,0	5,0	4,0	-7,0	-101,2
Lenti	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nagykanizsai	2,0	3,0	4,0	2,0	1,0	7,0	5,0	125,3
Országos átlag	2,2	2,2	2,3	2,1	1,9	1,9	-0,3	-39,9

Adatok forrása: KSH

160. táblázat: Csecsemőhalálozások (1 éven alul meghaltak) száma éveszülések arányában (%).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség (% pont)
Komlói	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,82	0,82
Siklói	0,30	0,33	0,67	0,89	0,33	0,66	0,36
Bátonyterenyei	0,00	0,55	0,57	0,50	1,18	0,00	0,00

Pásztói	0,00	0,00	0,75	0,37	1,52	0,73	0,73
Baktalórántházai	0,00	0,57	0,00	0,00	2,15	0,00	0,00
Nyíregyházi	0,74	0,26	0,27	0,27	0,31	0,25	-0,49
Lenti	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Nagykanizsai	0,34	0,49	0,69	0,33	0,18	1,20	0,86
Országos átlag	0,54	0,56	0,58	0,48	0,47	0,40	-0,14

Adatok forrása: KSH

161. táblázat: Ezer lakosra jutó házi orvosok száma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2011 között	Százalékos változás 2016 és 2011 között (%)
Komlói	0,53	0,48	0,49	0,53	0,53	0,54	0,01	1,26
Siklói	0,58	0,55	0,56	0,59	0,60	0,60	0,02	3,52
Bátonyterenyei	0,59	0,51	0,51	0,52	0,48	0,49	-0,10	-19,46
Pásztói	0,50	0,54	0,51	0,52	0,52	0,49	-0,01	-2,21
Baktalórántházai	0,51	0,51	0,52	0,52	0,47	0,47	-0,04	-8,73
Nyíregyházi	0,42	0,44	0,42	0,43	0,43	0,42	0,00	-0,19
Lenti	0,55	0,56	0,46	0,57	0,58	0,58	0,03	5,50
Nagykanizsai	0,50	0,51	0,52	0,50	0,46	0,49	0,00	-0,61
Országos átlag	0,51	0,51	0,51	0,51	0,50	0,50	-0,01	-3,22

Adatok forrása: KSH

162. táblázat: Ezer 14 évesnél fiatalabb lakosra jutó gyermekorvosok száma (fő).

Terület	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2014 között	Százalékos változás 2016 és 2014 között (%)
Komlói	1,43	1,46	1,48	0,05	3,23
Siklói	0,40	0,41	0,41	0,01	2,71
Bátonyterenyei	1,05	1,09	1,09	0,03	3,20
Pásztói	0,46	0,46	0,46	0,00	-0,23
Baktalórántházai	0,32	0,33	0,34	0,02	4,82
Nyíregyházi	1,24	1,24	1,24	0,00	-0,33
Lenti	0,90	0,90	0,91	0,01	1,09
Nagykanizsai	1,01	1,01	1,02	0,01	1,41
Országos átlag	0,98	0,96	0,95	-0,03	-3,84

Adatok forrása: KSH

163. táblázat: Házi orvosok betegforgalma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	278811	267750	263966	263434	259859	253634	-25177	-9,46
Siklói	294825	296983	309434	302904	298365	301628	6803	2,28
Bátonyterenyei	153992	146094	148936	145085	147468	151096	-2896	-1,90
Pásztói	226681	223202	225024	210639	213073	205273	-21408	-9,92
Baktalórántházai	141853	156060	163917	168089	173603	177516	35663	22,43
Nyíregyházi	946195	964771	965469	945586	966310	965486	19291	2,02
Lenti	147415	151592	153496	150944	151162	145702	-1713	-1,17
Nagykanizsai	511957	530181	521182	513277	516127	509839	-2118	-0,41

Országos átlag	291950	292398	291179	288603	290303	289044	-2906	-1,17
----------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-------	-------

Adatok forrása: KSH

164. táblázat: Háziorvosok betegforgalma, ezer lakosra (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	7828,47	7631,68	7590,46	7700,50	7690,41	7612,75	-215,72	-2,79
Siklói	8144,11	8225,31	8663,74	8523,14	8488,58	8630,27	486,16	5,80
Bátonyterenyei	7021,02	6766,74	6965,16	6880,63	7117,87	7371,98	350,96	4,88
Pásztói	7108,66	7086,45	7218,79	6820,55	6953,17	6716,61	-392,05	-5,67
Baktalórántházai	7226,71	7994,47	8495,75	8697,56	9001,04	9208,22	1981,51	24,23
Nyíregyházi	5663,09	5788,02	5810,69	5703,00	5836,79	5850,08	186,99	3,25
Lenti	7393,67	7662,74	7835,43	7805,16	7910,10	7720,95	327,28	4,33
Nagykanizsai	6500,30	6795,28	6734,14	6702,06	6816,26	6781,49	281,19	4,23
Országos átlag	6314,61	6363,35	6377,71	6337,32	6430,14	6436,88	122,27	1,71

Adatok forrása: KSH

165. táblázat: Ezer Gyermekeorvosok forgalma, ezer 0-14 éves lakosra (fő).

Terület	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2014 között	Százalékos változás 2016 és 2014 között (%)
Komlói	10925,63	10512,73	11029,39	103,76	0,95
Siklói	3457,90	3786,93	3549,06	91,17	2,60
Bátonyterenyei	9202,52	9503,44	10163,53	961,01	9,93
Pásztói	4300,87	4326,38	3999,54	-301,32	-7,26
Baktalórántházai	2500,48	2868,12	2910,40	409,92	15,18
Nyíregyházi	9530,96	9413,38	9801,01	270,05	2,79
Lenti	2848,02	3471,70	3092,27	244,25	8,23
Nagykanizsai	7209,32	7175,10	6710,14	-499,17	-7,18
Országos átlag	6821,65	6867,69	6953,09	131,45	1,54

Adatok forrása: KSH

166. táblázat: Halálozások száma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	502	507	503	510	540	506	4	0,79
Siklói	455	509	509	478	482	509	54	11,22
Bátonyterenyei	374	348	344	365	371	326	-48	-13,74
Pásztói	449	448	439	443	473	481	32	6,88
Baktalórántházai	206	224	224	216	236	224	18	8,38
Nyíregyházi	1747	1782	1777	1682	1831	1836	89	4,97
Lenti	343	318	329	333	357	303	-40	-12,40
Nagykanizsai	1064	1075	990	1039	1044	1031	-33	-3,15
Országos átlag	651	654	641	639	666	642	-8	-1,53

Adatok forrása: KSH

167. táblázat: Ezer lakosra jutó halálozások száma (fő).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	14,10	14,45	14,46	14,91	15,98	15,19	1,09	7,46

Siklói	12,57	14,10	14,25	13,45	13,71	14,56	1,99	14,73
Bátonyterenyei	17,05	16,12	16,09	17,31	17,91	15,91	-1,15	-6,96
Pásztói	14,08	14,22	14,08	14,34	15,44	15,74	1,66	11,13
Baktalórántházai	10,49	11,47	11,61	11,18	12,24	11,62	1,12	10,18
Nyíregyházi	10,46	10,69	10,69	10,14	11,06	11,12	0,67	6,20
Lenti	17,20	16,07	16,79	17,22	18,68	16,06	-1,15	-6,90
Nagykanizsai	13,51	13,78	12,79	13,57	13,79	13,71	0,20	1,50
Országos átlag	13,61	13,73	13,49	13,51	14,10	13,70	0,09	0,36

Adatok forrása: KSH

Lakásállomány és infrastrukturális helyzete

168. táblázat: Összes lakás a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	15931	16181	250	1,56
Siklói	14807	14822	15	0,10
Bátonyterenyei	10339	10247	-92	-0,89
Pásztói	13767	13675	-92	-0,67
Baktalórántházai	6860	6809	-51	-0,75
Nyíregyházi	69388	69285	-103	-0,15
Lenti	9563	9452	-111	-1,17
Nagykanizsai	34815	34701	-114	-0,33
Országos átlag	22286	22358	72	0,31

Adatok forrása: KSH

169. táblázat: Lakott lakások összesen a kiválasztott járásokban (db).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	14784	14348	-436	-2,99
Siklói	13268	13157	-111	-0,84
Bátonyterenyei	8885	8321	-564	-6,56
Pásztói	12000	11291	-709	-6,09
Baktalórántházai	6329	6017	-312	-5,06
Nyíregyházi	63222	62091	-1131	-1,81
Lenti	7815	7431	-384	-5,04
Nagykanizsai	31004	30179	-825	-2,70
Országos átlag	19860	19566	-295	-1,57

Adatok forrása: KSH

170. táblázat: 100 lakott lakásra jutó személy a kiválasztott járásokban (fő).

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	234	227	-7	-3,04
Siklói	268	258	-10	-3,80
Bátonyterenyei	242	243	1	0,41
Pásztói	261	269	8	3,02
Baktalórántházai	294	295	1	0,34
Nyíregyházi	257	257	0	0,00

Lenti	249	250	1	0,40
Nagykanizsai	248	245	-3	-1,22
Országos átlag	255	257	2	0,57

Adatok forrása: KSH

171. táblázat: 1 szobás lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	9,8	8,9	-0,9
Siklói	5,0	4,1	-0,9
Bátonyterenyei	9,6	5,6	-4,0
Pásztói	5,7	3,5	-2,2
Baktalórántházai	8,2	2,8	-5,4
Nyíregyházi	7,2	6,4	-0,8
Lenti	5,3	3,1	-2,2
Nagykanizsai	7,5	5,7	-1,8
Országos átlag	7,9	5,3	-2,6

Adatok forrása: KSH

172. táblázat: 2 szobás lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	45,3	45,7	0,4
Siklói	28,7	24,9	-3,8
Bátonyterenyei	43,7	42,1	-1,6
Pásztói	34,3	23,6	-10,7
Baktalórántházai	33,3	23,5	-9,8
Nyíregyházi	36,5	35,6	-0,9
Lenti	33,3	28,2	-5,1
Nagykanizsai	37,5	30,0	-7,5
Országos átlag	36,2	29,1	-7,1

Adatok forrása: KSH

173. táblázat: 3 szobás lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	30,1	27,1	-3,0
Siklói	36,2	35,6	-0,6
Bátonyterenyei	31,2	32,7	1,5
Pásztói	39,0	39,6	0,6
Baktalórántházai	42,9	42,2	-0,7
Nyíregyházi	34,6	35,5	0,9
Lenti	38,0	36,3	-1,7
Nagykanizsai	33,9	34,1	0,2
Országos átlag	34,6	35,0	0,4

Adatok forrása: KSH

174. táblázat: 4-X szobás lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	14,8	18,3	3,5
Siklói	30,2	35,4	5,2
Bátonyterenyei	15,5	19,6	4,1
Pásztói	21,1	33,4	12,3

Baktalórántházai	15,6	31,4	15,8
Nyíregyházi	21,7	22,6	0,9
Lenti	23,3	32,4	9,1
Nagykanizsai	21,1	30,2	9,1
Országos átlag	21,3	30,6	9,2

Adatok forrása: KSH

175. táblázat: Összkomfortos lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%)

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	71,2	65,4	-5,8
Siklói	60,5	62,9	2,4
Bátonyterenyei	33,5	36,0	2,5
Pásztói	47,6	51,6	4,0
Baktalórántházai	38,3	44,6	6,3
Nyíregyházi	69,7	67,2	-2,5
Lenti	36,8	42,3	5,5
Nagykanizsai	46,7	53,6	6,9
Országos átlag	54,6	59,6	5,0

Adatok forrása: KSH

176. táblázat: Komfortos lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%)

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	23,3	27,7	4,4
Siklói	29,4	25,6	-3,8
Bátonyterenyei	51,7	54,3	2,6
Pásztói	38,4	38,9	0,5
Baktalórántházai	45,8	42,9	-2,9
Nyíregyházi	24,5	29,8	5,3
Lenti	53,0	51,8	-1,2
Nagykanizsai	46,9	41,3	-5,6
Országos átlag	35,3	33,6	-1,8

Adatok forrása: KSH

177. táblázat: Félkomfortos lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%)

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	3,1	4,9	1,8
Siklói	2,7	5,0	2,3
Bátonyterenyei	4,6	3,0	-1,6
Pásztói	4,6	3,6	-1,0
Baktalórántházai	2,7	2,8	0,1
Nyíregyházi	1,7	1,2	-0,5
Lenti	4,0	1,7	-2,3
Nagykanizsai	2,1	2,9	0,8
Országos átlag	3,3	3,0	-0,3

Adatok forrása: KSH

178. táblázat: Félkomfortos lakások aránya a lakott lakásokban a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2016	Különbség (%pont)
Komlói	2,4	2,0	-0,4
Siklói	7,4	6,5	-0,9
Bátonyterenyei	10,2	6,7	-3,5
Pásztói	9,4	6,0	-3,4
Baktalórántházai	13,3	9,7	-3,6
Nyíregyházi	4,1	1,8	-2,3
Lenti	6,3	4,2	-2,1
Nagykanizsai	4,3	2,2	-2,1
Országos átlag	6,8	3,9	-2,9

Adatok forrása: KSH

179. táblázat: Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	15538	15652	15746	15778	15768	15778	240	1,53
Siklói	14087	14332	13825	13991	14214	14225	138	0,97
Bátonyterenyei	9184	9229	8569	8579	9165	9280	96	1,04
Pásztói	12649	12846	12500	12631	12685	12824	175	1,37
Baktalórántházai	6321	6325	6183	6162	6260	6298	-23	-0,36
Nyíregyházi	68137	68295	68032	68227	68598	68272	135	0,20
Lenti	9115	9086	9031	9020	8989	8991	-124	-1,37
Nagykanizsai	33739	34419	34446	34399	34553	34319	580	1,70
Országos átlag	18569	18703	18712	18792	18846	18961	392	2,03

Adatok forrása: KSH

180. táblázat: A közüemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatornahálózatba) bekapcsolt lakások száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	14023	13959	13887	14190	14197	14244	221	1,56
Siklói	5565	5688	5499	6500	6560	6587	1022	16,86
Bátonyterenyei	7959	8074	7853	7899	8668	8737	778	9,33
Pásztói	4840	5082	5064	5182	6410	7150	2310	39,02
Baktalórántházai	2107	2150	2164	2168	3425	3597	1490	53,48
Nyíregyházi	54438	54856	53169	57195	60642	61880	7442	12,81
Lenti	5835	5963	5982	5982	5985	6055	220	3,70
Nagykanizsai	24072	24641	24897	26196	27850	27856	3784	14,60
Országos átlag	13228	13731	13998	14441	14950	15501	2273	13,85

Adatok forrása: KSH

181. táblázat: Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	561,70	571,10	571,10	570,50	570,70	570,60	8,90	1,57
Siklói	1372,40	1373,80	1328,90	1298,40	1298,50	1291,60	-80,80	-6,07
Bátonyterenyei	256,80	256,80	256,30	256,30	256,70	256,90	0,10	0,04
Pásztói	996,90	996,90	996,90	996,90	993,40	996,40	-0,50	-0,05
Baktalórántházai	391,80	360,40	360,40	364,10	365,20	363,60	-28,20	-7,47

Nyíregyházi	1126,30	1126,30	1126,80	1123,20	1110,00	1108,10	-18,20	-1,63
Lenti	599,50	599,60	601,10	601,10	601,60	601,60	2,10	0,35
Nagykanizsai	1083,80	1094,40	1124,60	1124,60	1161,10	1158,40	74,60	6,66
Országos átlag	631,58	635,30	640,58	643,12	658,42	664,78	20,11	2,41

Adatok forrása: KSH

182. táblázat: Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	132,00	133,40	133,60	134,60	134,70	135,20	3,20	2,40
Siklói	233,40	232,90	235,70	240,10	240,40	237,50	4,10	1,74
Bátonyterenyei	129,60	129,60	129,60	129,60	129,40	129,60	0,00	0,00
Pásztói	167,90	168,50	168,50	168,50	171,10	171,40	3,50	2,06
Baktalórántházai	114,30	115,10	115,10	116,40	135,50	137,20	22,90	18,26
Nyíregyházi	505,50	505,50	505,60	505,00	518,40	538,50	33,00	6,32
Lenti	193,80	193,80	194,50	194,50	194,50	194,50	0,70	0,36
Nagykanizsai	377,90	378,30	382,20	382,30	374,00	376,10	-1,80	-0,48
Országos átlag	222,17	223,43	224,75	225,78	227,42	229,50	7,33	3,06

Adatok forrása: KSH

183. táblázat: Állami közutak hossza (km).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	39,69	39,99	40,07	40,07	40,21	40,21	0,52	1,29
Siklói	77,71	77,97	77,89	77,89	77,98	77,98	0,27	0,34
Bátonyterenyei	37,22	38,23	36,72	36,72	36,68	36,68	-0,53	-1,44
Pásztói	61,76	61,76	61,20	61,20	61,18	61,18	-0,58	-0,94
Baktalórántházai	32,26	31,07	31,07	31,07	31,07	31,07	-1,19	-3,76
Nyíregyházi	109,52	111,85	112,49	112,50	112,11	112,04	2,52	2,27
Lenti	73,29	73,29	73,95	73,95	74,14	74,14	0,85	1,15
Nagykanizsai	122,45	122,45	118,69	119,10	118,65	118,65	-3,79	-3,15
Országos átlag	49,00	48,96	49,03	49,08	48,98	49,00	0,01	-0,04

Adatok forrása: KSH

Megközelíthetőség és elérés

184. táblázat: Ezer lakosra jutó autóbuszok száma (db).

Terület	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	0,93	1,17	1,21	1,29	1,09	1,47	0,54	46,20
Siklói	1,24	1,50	1,57	1,60	1,54	1,60	0,36	25,39
Bátonyterenyei	0,64	0,46	0,47	0,52	0,43	0,24	-0,39	-96,19
Pásztói	1,41	1,78	1,80	1,62	1,76	1,80	0,39	24,31
Baktalórántházai	0,76	0,77	0,73	0,72	0,78	0,57	-0,19	-29,21
Nyíregyházi	2,61	2,59	2,57	2,65	0,76	0,76	-1,85	-123,70
Lenti	0,45	0,45	0,41	0,31	0,31	0,26	-0,19	-53,28
Nagykanizsai	0,69	0,72	0,72	0,64	1,85	1,86	1,18	99,92
Országos átlag	1,42	1,42	1,44	1,48	1,50	1,51	0,10	-4,22

Adatok forrása: KSH

185. táblázat: Vasútállomást településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	88,02	86,64	-1,38
Siklói	67,04	15,77	-51,26
Bátonyterenyei	75,57	68,18	-7,39
Pásztói	56,02	55,62	-0,40
Baktalórántházai	60,03	60,08	0,06
Nyíregyházi	91,69	89,12	-2,57
Lenti	55,66	56,20	0,53
Nagykanizsai	77,51	76,53	-0,97
Országos átlag	72,74	65,49	-7,26

Adatok forrása: KSH

Megjegyzés: valószínűsíthető adathiba, a Siklói járásban a nagy csökkenést egy szárnyvonal bezárása okozhatta, ami viszont 2007-ben történt

186. táblázat: Helyközi autóbusz-megállót településükön elérő lakosok aránya a járáson belül a kiválasztott járásokban (%).

Terület	2011	2014	Különbség (%pont)
Komlói	100,00	100,00	0,00
Siklói	100,00	100,00	0,00
Bátonyterenyei	100,00	100,00	0,00
Pásztói	100,00	100,00	0,00
Baktalórántházai	100,00	100,00	0,00
Nyíregyházi	100,00	100,00	0,00
Lenti	100,00	100,00	0,00
Nagykanizsai	100,00	100,00	0,00
Országos átlag	99,97	99,81	-0,17

Adatok forrása: KSH

187. táblázat: A településekből a járásközpontba utazáshoz szükséges időnek a járási átlaga (perc).

Terület	2012	2016	Különbség 2016 és 2012 között	Százalékos változás 2016 és 2012 között (%)
Komlói	6,8	6,8	0,0	-0,1
Siklói	10,1	10,2	0,1	1,0
Bátonyterenyei	6,0	5,7	-0,3	-5,2
Pásztói	16,9	17,0	0,0	0,2
Baktalórántházai	7,9	7,9	0,0	-0,1
Nyíregyházi	6,4	6,3	-0,1	-1,3
Lenti	8,4	8,4	0,0	-0,2
Nagykanizsai	7,7	7,7	-0,1	-1,0
Országos átlag	8,9	8,9	0,0	0,1

Adatok forrása: TEIR

Megjegyzés: járáson belül népesség számával súlyozott átlagot számoltunk

188. táblázat: A településekből a megyeközpontba utazáshoz szükséges időnek a járási átlaga (perc)

Terület	2011	2016	Különbség	Százalékos változás (%)
Komlói	29,8	29,7	-0,1	-0,5
Siklói	36,9	36,1	-0,8	-2,2
Bátonyterenyei	24,6	24,5	-0,1	-0,5
Pásztói	44,8	44,8	0,0	0,1
Baktalórántházai	35,4	34,2	-1,3	-3,7
Nyíregyházi	6,4	6,3	-0,1	-1,0
Lenti	44,5	42,5	-1,9	-4,4
Nagykanizsai	55,2	55,5	0,4	0,7
Országos átlag	42,3	42,0	-0,3	-0,8

Adatok forrása: TEIR

Megjegyzés: járáson belül népesség számával súlyozott átlagot számoltunk

Közbiztonság

189. táblázat: Ezer lakosra jutó elkövetők, bűnelkövetők száma (fő)

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	9,58	10,96	9,50	8,82	-0,75	-8,17
Siklói	11,90	9,99	9,19	10,87	-1,03	-9,02
Bátonyterenyei	12,16	13,47	12,69	12,59	0,43	3,46
Pásztói	10,97	11,95	9,79	9,03	-1,94	-19,46
Baktalórántházai	13,94	11,85	12,08	8,25	-5,69	-52,50
Nyíregyházi	13,61	12,09	11,14	10,24	-3,37	-28,43
Lenti	13,02	12,41	11,72	11,39	-1,62	-13,32
Nagykanizsai	9,54	9,01	6,91	7,57	-1,97	-23,11
Országos átlag	10,79	11,09	10,43	10,39	-0,40	-7,77

Adatok forrása: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Megjegyzés: Szurdokpuspöki 2013-as adatokat hibának tekintettük és töröltük.

190. táblázat: Ezer lakosra jutó sértettek száma (fő)

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	19,38	19,15	13,38	12,94	-6,44	-40,43
Siklói	23,88	18,23	11,98	10,64	-13,24	-80,82
Bátonyterenyei	18,10	18,78	16,17	13,66	-4,44	-28,13
Pásztói	20,63	21,63	15,83	12,43	-8,19	-50,62
Baktalórántházai	19,54	19,56	16,49	11,26	-8,28	-55,15
Nyíregyházi	26,59	22,98	20,46	14,27	-12,32	-62,24
Lenti	18,07	18,20	13,45	11,39	-6,68	-46,13
Nagykanizsai	19,91	15,85	13,29	9,78	-10,13	-71,13

Országos átlag	23,22	20,65	17,86	15,49	-7,73	-43,18
----------------	-------	-------	-------	-------	-------	--------

Adatok forrása: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Megjegyzés: Szurdokpüspöki 2013-as adatokat hibának tekintettük és töröltük.

191. táblázat: Ezer lakosra jutó bűncselekmények száma (db)

Terület	2013	2014	2015	2016	Különbség 2016 és 2013 között	Százalékos változás 2016 és 2013 között (%)
Komlói	27,29	55,33	18,32	17,08	-10,21	-37,42
Siklói	31,67	25,04	18,21	17,77	-13,90	-43,89
Bátonyterenyei	28,20	26,32	24,18	20,59	-7,61	-26,99
Pásztói	26,27	27,65	23,66	17,60	-8,67	-33,00
Baktalórántházai	38,87	24,27	21,57	15,41	-23,47	-60,37
Nyíregyházi	40,20	34,15	31,13	22,47	-17,72	-44,09
Lenti	26,65	24,92	23,76	18,97	-7,68	-28,80
Nagykanizsai	27,88	30,91	25,44	15,78	-12,11	-43,42
Országos átlag	35,01	31,64	26,92	26,28	-8,74	-24,95

Adatok forrása: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Megjegyzés: Szurdokpüspöki 2013-as adatokat hibának tekintettük és töröltük.

3. sz melléklet, Kérdőív

Kérdőív a közfoglalkoztatás társadalmi percepciójáról

XY vagyok a ... cég munkatársa, és egy kutatást végzünk a Hétfa Kutatóintézet és a Belügyminisztérium megbízásából a közfoglalkoztatás megítéléséről. A közfoglalkoztatást sokan közmunkának is hívják.

A kérdezés anonim módon történik, Ön semmilyen módon nem azonosítható. Bármelyik kérdés esetében megtagadhatja a válaszadást vagy válaszolhat nem tudom-mal.

Első kérdésem, hogy

**1. Hallott-e Ön a közfoglalkoztatásról (vannak akik közmunkának hívják)?
(Amennyiben a kérdezett kéri, lehet közmunkának hívni)**

[HA KÉRIK: Definíció: A közfoglalkoztatás a munkaviszony egy speciális formája, támogatott „tranzitfoglalkoztatás”, amelyben álláskeresőkhöz lehetnek részt. A közfoglalkoztatás átmeneti munkalehetőséget biztosít azok számára, akiknek az önálló álláskeresőse hosszú ideig eredménytelen. A közfoglalkoztatást sokan közmunkának is hívják]

1 – Igen

2 – Nem → KÉRDEZÉS VÉGE.

99 – NT/NV

2. Kérjük mondja meg, hogy mi az Ön tartózkodási helyének (amennyiben az nincs akkor lakóhelyének, vagy az a település ahol aludni szokott) irányító száma?

.....

3. Mi az Ön neme?

1 – Férfi

2 – Nő

4. Kérjük mondja meg betöltött éveinek számát!

..... év

99 – NT/NV

5. Hallott-e Ön a közfoglalkoztatásról az alábbi forrásokból?

Forrás	Igen	Nem	NT/NV
1-Személyes, közvetlen tapasztalat (saját, vagy háztartásának tagja közfoglalkoztatott (volt))	1	2	99
1 – Barátoktól, Ismerősöktől, családtagoktól	1	2	99
2 – Nyomtatott országos vagy megyei sajtóból	1	2	99
3 – Nyomtatott helyi sajtóból	1	2	99
4 – On-line sajtóból: internetes sajtó	1	2	99
5 – Elektronikus sajtóból: tévé, rádió	1	2	99
6 – Önkormányzattól (pld. közmeghallgatás)	1	2	99

7 – Állami intézménytől (pld. munkaügyi kirendeltség)	1	2	99
8 – egyéb, és pedig: ..... (facebook, blogok.)	1	2	99

Ha minden kérdésben 2-es választ ad, akkor befejeződik a kérdezés!

A) Most a közfoglalkoztatottak/ közmunkásokkal kapcsolatos véleményéről kérdezem

6. Kérem, mondja meg mi az első 3 szó, ami eszébe jut arról, hogy közfoglalkoztatott?

a. ....

b. ....

c. ....

7. Kérjük, hogy értékelje a következő állításokat 1-től 5-ig terjedő skálán, az iskolai osztályzatoknak megfelelően (1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért).

Állítás	Egyáltalán nem ért egyet	2	3	4	Teljesen egyetért	Nem tudom megítélni	NV
A közfoglalkoztatottak nagy része maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része roma	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része képes az önálló munkavégzésre	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része 25 év alatti	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része ötven év feletti	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része városban lakik	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része egyedülálló.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része sokgyerekes.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része kisegítő munkát végez.	1	2	3	4	5	88	99

A közfoglalkoztatottak nagy része irodai munkát végez.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él.	1	2	3	4	5	88	99
A közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne.	1	2	3	4	5	88	99

8. Kérjük, hogy értékelje a következő megállapításokat 1-től 5-ig terjedő skálán, az iskolai osztályzatoknak megfelelően (1=egyáltalán nem ért egyet, az 5=teljes mértékben egyetért).

Állítások	Egyáltalán nem ért egyet	2	3	4	Teljesen egyetért	Nem tudom megítélni	NV
1. A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt.	1	2	3	4	5		99
2. A közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához.	1	2	3	4	5		99
3. A közfoglalkoztatási programok fontos szerepet töltenek be a közfoglalkoztatottak és családjuk életminőségének javulásában.	1	2	3	4	5		99
4. A közfoglalkoztatás akkor megoldás, ha a környéken nincs munkahely	1	2	3	4	5		99
5. A közfoglalkoztatási programok hatására javult a közbiztonság.	1	2	3	4	5		99
6. A közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a település.	1	2	3	4	5		99
7. A közfoglalkoztatási programok kiszolgáltatottá teszik az közfoglalkoztatottakat.	1	2	3	4	5		99
8. A közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat.	1	2	3	4	5		99
9. A közfoglalkoztatás lehetőséget teremt a szegényeknek a jövedelemszerzésre	1	2	3	4	5		99
10. A közfoglalkoztatás csökkenti a feketén foglalkoztatottak számát	1	2	3	4	5		99
11. A közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásához.	1	2	3	4	5		99
12. A közfoglalkoztatás fontos szerepet tölt be a település gazdaságában							

13. A közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek.	1	2	3	4	5			99
14. A közfoglalkoztatás kiszűri, hogy ki az, aki a segélyezettek közül dolgozni akar.	1	2	3	4	5			99
15. A közfoglalkoztatás pozitív hatással van az abban résztvevők emberi kapcsolataira	1	2	3	4	5			99

B) Most az emberekbe és intézményekbe vetett bizalomról kérdezem.

9. Kérem, értékelje a következő megállapításokat egy 7 fokú skálán aszerint, hogy mennyire ért egyet velük!

Az „1” azt jelenti, hogy egyáltalán nem ért egyet, a „7” azt, hogy teljesen egyetért.

	Egyáltalán nem	2	3	4	5	6	Teljesen	NT/NV
Az emberek nagy része megbízható.	1	2	3	4	5	6	7	99
Soha nem lehet az ember eléggé óvatos.	1	2	3	4	5	6	7	99
Az emberek ma ugyanolyan becsületesek, mint 20 évvel ezelőtt.	1	2	3	4	5	6	7	99

10. Kérem, értékelje egy 7 fokú skálán, hogy Ön személy szerint mennyire bízik a következő intézményekben.

Az „1” azt jelenti, hogy Ön egyáltalán nem bízik az adott intézményben, a „7” pedig azt jelenti, hogy teljesen megbízik benne.

Ön mennyire bízik meg...	Egyáltalán nem	2	3	4	5	6	Teljesen	NT/NV
...a magyar Országgyűlésben?	1	2	3	4	5	6	7	99
... az igazságszolgáltatásban?	1	2	3	4	5	6	7	99
... a rendőrségben?	1	2	3	4	5	6	7	99
... az önkormányzatban?	1	2	3	4	5	6	7	99
... a kormányhivatalban?	1	2	3	4	5	6	7	99
... a kis és középvállalkozásokban?	1	2	3	4	5	6	7	99
... a civil szervezetekben?	1	2	3	4	5	6	7	99

C) Az Ön lakókörnyezetének biztonságával kapcsolatban teszek fel néhány kérdést:

11. Kérem, értékelje egy 7 fokú skálán, hogy véleménye szerint az Ön lakókörnyezetében általánosságban a közbiztonság az elmúlt évben megfelelő volt-e!

A „1” azt jelenti, hogy kifejezetten rossz volt, a „7” pedig azt jelenti, hogy teljesen jó volt.

Kifejezetten rossz	2	3	4	5	6	Teljesen jó	NT/NV
1	2	3	4	5	6	7	99

12. Kérem, értékelje egy 7 fokú skálán, hogy véleménye szerint a lakóhelyük bűnözési helyzete az utóbbi három évben hogyan változott!

A „1” azt jelenti, hogy kifejezetten romlott, a „7” pedig azt jelenti, hogy jelentősen javult; ha nem érzel változást, a 4-es értéket jelölje!

Kifejezetten romlott	2	3	Nem érezelt változást	5	6	Jelentősen javult	NT/NV
1	2	3	4	5	6	7	99

D) Most Önről tesztek fel néhány egyszerű kérdést

13. Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?

- 1 – kevesebb, mint 8 osztály
- 2 – 8 általános osztály
- 3 – Szakmunkásképző, szakiskola
- 4 –Érettségi
- 5 – Felsőfokú végzettség/ Diploma
- 99 – NT/NV

14. Jelenleg dolgozik-e Ön?

Ha nyugdíj mellett dolgozik, akkor dolgozónak kell jelölni. Főmunkájára vonatkozóan válaszoljon. főmunka, ahol a legtöbb időt tölti.

- 1 – Igen → 15. kérdés
- 2 – Nem → 16. kérdés
- 99 – NT/NV

HA ELŐZŐ kérdés IGEN, akkor:

15. Milyen minőségben dolgozik Ön?

- 1 – alkalmazott
- 2 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott
- 3 – alkalmi munkákat, megbízásokat vállal
- 4 – Közfoglalkoztatott

HA 14-es kérdés NEM, akkor:

16. Mivel foglalkozik Ön?

- 4 – munkanélküli
- 5 – közfoglalkoztatott (közmunkás)
- 6 – nyugdíjas (öregségi, rokkant, özvegyi)
- 7 – szülési szabadságon, gyeden, gyesen, gyeten van (hivatásos anya is)
- 8 – tanuló
- 9 – egyéb (pl. eltartott)
- 99- NT/NV
- 99 – NT/NV

17. Volt-e Ön az elmúlt 3 évben közfoglalkoztatott?

- 1 – Igen
- 2 – Nem
- 99 – NT/NV

18. Van-e olyan ismerőse, aki közfoglalkoztatott/ közmunkás volt az elmúlt 3 évben?

- 1 – Igen
- 2 – Nem.
- 99 – NT/NV

19. Mi az Ön családi állapota?

NÓTLEN:

- 1 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa
- 2 – nőtlen, hajadon, élettárssal él

HÁZAS

- 3 – házas, házastárssal él
- 4 – házas, élettárssal él
- 5 – házas, de külön élnek, nincs élettársa

ELVÁLT

- 6 – elvált, nincs élettársa
- 7 – elvált, élettárssal él

ÖZVEGY

- 8 – özvegy, nincs élettársa
- 9 – özvegy, élettárssal él
- 99 – NT/NV

20. Önnel együtt hányan élnek az Ön(ök) háztartásában (a családban)?

- ..... fő
- 99 – NT/NV

21. Mennyi az Ön háztartásának NETTÓ (ADÓZÁS UTÁNI) átlagos havi összjövedelme? (Mindent számoljon bele, az összes háztartástag jövedelmét!)

- ..... EZER forint
- 99 – NT/NV

HA az előző kérdésre NT/NV a válasz, akkor:

a. És azt megmondaná-e, hogy az alábbi kategóriák közül, melyikbe tartozik az Ön átlagos havi nettó jövedelme:

- 01 – 60 ezer Ft, vagy kevesebb
- 02 – 61 - 90 ezer Ft
- 03 – 91 - 120 ezer Ft
- 04 – 121 - 150 ezer Ft
- 05 – 151 - 200 ezer Ft
- 06 – 201 - 300 ezer Ft
- 07 – 301 - 500 ezer Ft
- 08 – 501 ezer -1 millió Ft
- 09 – 1 millió Ft felett
- 99 – NT/NV

22. Az elmúlt egy év során származott-e jövedelme az alábbi forrásokból?

	Igen	Nem	NT/NV
Alkalmi munkából	1	2	99
Saját háztáji termelésből (zöldség, gyümölcs, állat stb.)	1	2	99
Álláskeresési (munkanélküli) járadékból (vagy más munkanélküliséghez kapcsolódó ellátás)	1	2	99
Ösztöndíj, diákhitel kifizetés	1	2	99

23. Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét? Kérem, az Önhöz legközelebb állót jelölje be!

- 1 – Gondok nélkül élünk
- 2 – Beosztással jól kijövünk
- 3 – Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkből
- 4 – Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak
- 5 – Nélkülözések közt élünk
- 99 – NT/NV

24. Kap-e az Ön háztartása rendszeres gyermekvédelmi támogatást?

- 1 – Igen
- 2 – Nem
- 99 – NT/NV

25. Igaz-e az Ön háztartására?

	Igen	Nem	NT/NV
anyagi okból nincs színes tévé			
anyagi okból nincs telefon			
anyagi okból nincs mosógép			
nem jut elég pénz fűtésre			
nem jut elég pénz ennivalóra			
nem jut elég pénz rezsire			
anyagi okból nincs autó			
képtelenek váratlan kiadást fedezni			
nem telik egy hét nyaralásra			

Köszönöm szépen hogy időt szánt ránk, és hogy válaszaival segítette a munkánkat!

4. sz. melléklet, A kérdőíves vizsgálat mellékletei

192. Táblázat, A minta regionális eloszlása

	db	%	A lakosság eloszlása, % ¹³
Észak-Magyarország	120	12%	12%
Észak-Alföld	170	17%	15%
Dél-Alföld	134	13,4%	13%
Közép-Magyarország	306	30,6%	30%
ezen belül: Budapest	220	22%	
Közép-Dunántúl	58	5,8%	11%
Nyugat-Dunántúl	102	10,2%	10%
Dél-Dunántúl	110	11%	9%
Total	1000	100	100

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

193. Táblázat, A minta kor szerinti eloszlása

	db	%	A lakosság eloszlása, % ¹⁴
0-14	0	0%	15%
15-29	180	18%	18%
30-49	356	36%	29%
50-64	240	24%	21%
65-84	216	22%	15%
85 felett	8	1%	2%
	1000		

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

194. Táblázat, A minta településtípus szerinti eloszlása

	db	%
Budapest	220	22
megyeszékhely	335	33,5
megyei jogú város	11	1,1
város	295	29,5
község	139	13,9
Total	1000	100

195. Táblázat, A minta megye szerinti eloszlása

¹³ KSH Népszámlálás továbbvezetett adatok 2014

¹⁴ KSH Népszámlálás továbbvezetett adatok 2014

	db	%
Bács-Kiskun	44	4,4
Baranya	81	8,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	80	8
Békés	12	1,2
Csongrád	78	7,8
Fejér	26	2,6
Győr-Moson-Sopron	78	7,8
Hajdú-Bihar	98	9,8
Heves	22	2,2
Jász-Nagykun-Szolnok	24	2,4
Komárom-Esztergom	17	1,7
Nógrád	18	1,8
Pest	86	8,6
Somogy	16	1,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	48	4,8
Tolna	13	1,3
Vas	15	1,5
Veszprém	15	1,5
Zala	9	0,9
Budapest	220	22
Total	1000	100

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

196. Táblázat, A minta nem szerinti eloszlása

	minta	lakosság
nő	53,5%	52,5%
férfi	46,5%	47,5%

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

197. Táblázat, Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét?

		Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen
Gondok nélkül élünk	N	10	135	145
	%	5,8%	16,6%	14,7%
	Rezid.	-3,0	1,4	
Beosztással jól kijövünk	N	81	422	503
	%	47,4%	51,9%	51,1%
	Rezid.	-,7	,3	
Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkben	N	69	190	259
	%	40,4%	23,4%	26,3%
	Rezid.	3,6	-1,6	

Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	N	8	46	54
	%	4,7%	5,7%	5,5%
	Rezid.	-,5	,2	
Nélkülözések közt élünk	N	3	20	23
	%	1,8%	2,5%	2,3%
	Rezid.	-,5	,2	
	N	171	813	984

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

198. táblázat: A közfoglalkoztatásról szerzett ismeretek forrása, %

Tájékoztató források	Igen			Nem		
	Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen	Magas közfoglalkoztatási mutatójú település	Alacsony közfoglalkoztatási mutatójú település	Összesen
Személyes, közvetlen tapasztalat ¹⁵ *	39,8	28,5	30,4	60,1	71,5	69,6
Barátoktól, Ismerősöktől, családtagoktól*	78,6	53,6	57,9	21,4	46,4	42,1
Nyomtatott országos vagy megyei sajtóból	53,5			46,5		
Nyomtatott helyi sajtóból	41,4			58,6		
On-line (internetes) sajtó*	42,2	62,8	59,2	57,8	37,2	40,8
Elektronikus sajtó: TV, rádió	85,2			14,8		
Önkormányzattól (pld. közmeghallgatás)*	49,1	24,7	29,0	50,9	75,3	71,0
Állami intézménytől (pld. munkaügyi kirendeltség)*	36,4	28,0	29,5	63,6	72,0	70,5
egyéb internetes forrásokból (facebook, blogok)	18,8			81,2		

**Szignifikáns különbség a magas közfoglalkoztatási mutatójú, illetve alacsony közfoglalkoztatási mutatójú települések között.
Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján*

199. táblázat: A közfoglalkoztatottakról alkotott kép iskolai végzettség szerint

Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?	Total	8 általános osztály	Szakmunkásképző, szakiskola	Érettségi	Felsőfokú végzettség/ Diploma
	átlag	eltérés az átlagtól			

¹⁵ (saját, vagy közeli ismerős hozzátartozó közfoglalkoztatott (volt))

Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?	Total	8 általános osztály	Szaktanulmányok, szakiskola	Érettségi	Felsőfokú végzettség/Diploma
A közfoglalkoztatottak nagy része maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik	3,46	0,44	0,10	-0,08	-0,09
A közfoglalkoztatottak nagy része roma	3,27	0,36	0,14	-0,03	-0,14
A közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él.	3,99	0,21	0,02	-0,04	-0,03
A közfoglalkoztatottak nagy része képes az önálló munkavégzésre	3,72	0,17	0,07	0,00	-0,09
A közfoglalkoztatottak nagy része 25 év alatti	2,29	0,19	0,16	-0,10	-0,04
A közfoglalkoztatottak nagy része ötven év feletti	2,91	0,27	0,10	-0,02	-0,10
A közfoglalkoztatottak nagy része városban lakik	2,62	0,61	0,12	0,05	-0,26
A közfoglalkoztatottak nagy része egyedülálló.	2,35	0,16	0,14	-0,02	-0,10
A közfoglalkoztatottak nagy része sokgyerekes.	3,23	0,57	0,08	0,00	-0,21
A közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez.	3,61	-0,10	0,17	0,01	-0,07
A közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna.	3,41	0,10	0,00	0,01	-0,03
A közfoglalkoztatottak nagy része kiegészítő munkát végez.	3,74	0,10	0,06	-0,07	0,00
A közfoglalkoztatottak nagy része irodai munkát végez.	1,82	0,01	-0,05	0,03	0,00
A közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él.	4,02	0,18	-0,06	-0,04	0,02
A közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne.	3,26	0,37	0,25	-0,04	-0,19

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

200. táblázat: A közfoglalkoztatásról alkotott kép iskolai végzettség szerint

Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?	Total	8 általános osztály	Szaktanulmányok, szakiskola	Érettségi	Felsőfokú végzettség/Diploma
	átlag	eltérés az átlagtól			
A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt.	2,45	0,75	0,22	-0,07	-0,24
A közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához.	3,13	0,06	-0,04	-0,12	0,12
A közfoglalkoztatási programok fontos szerepet töltenek be a közfoglalkoztatottak és családjuk életminőségének javulásában.	3,31	0,19	0,07	-0,15	0,06
A közfoglalkoztatás akkor megoldás, ha a környéken nincs munkahely	3,89	0,14	0,07	-0,06	-0,02
A közfoglalkoztatási programok hatására javult a közbiztonság.	2,72	0,16	0,07	-0,05	-0,04

Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?	Total	8 általános osztály	Szaktanulmányok, szakiskola	Érettségi	Felsőfokú végzettség/Diploma
A közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a település.	3,73	0,04	0,17	0,02	-0,12
A közfoglalkoztatási programok kiszolgáltatóvá teszik az közfoglalkoztatottakat.	3,12	0,11	0,10	0,07	-0,15
A közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat.	1,97	0,22	0,04	-0,07	-0,01
A közfoglalkoztatás lehetőséget teremt a szegényeknek a jövedelemszerzésre	3,67	0,04	0,10	-0,10	0,03
A közfoglalkoztatás csökkenti a feketén foglalkoztatottak számát	2,75	0,10	0,15	-0,10	-0,01
A közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásához.	3,56	0,15	0,12	-0,04	-0,07
A közfoglalkoztatás fontos szerepet tölt be a település gazdaságában.	2,97	0,10	0,24	-0,05	-0,10
A közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek.	3,51	0,08	0,18	-0,09	-0,04
A közfoglalkoztatás kiszűri, hogy ki az, aki a segélyezettek közül dolgozni akar.	3,53	0,04	0,17	-0,03	-0,08

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

201. táblázat: A közfoglalkoztatottakról alkotott kép a szubjektív szegénység szerint

Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét?	Total	Gondok nélkül élünk	Beosztással jól kijövünk	Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkben	Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	Nélkülözések közt élünk
	átlag	eltérés az átlagtól				
A közfoglalkoztatottak nagy része maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik	3,47	- 0,01	- 0,02	- 0,01	0,12	0,25
A közfoglalkoztatottak nagy része roma	3,28	- 0,05	- 0,05	0,14	- 0,13	0,22
A közfoglalkoztatottak nagy része szegénységben él.	3,99	- 0,08	- 0,10	0,16	0,19	0,35
A közfoglalkoztatottak nagy része képes az önálló munkavégzésre	3,73	- 0,03	- 0,02	- 0,02	0,15	0,35
A közfoglalkoztatottak nagy része 25 év alatti	2,30	- 0,07	0,00	0,04	0,14	- 0,30
A közfoglalkoztatottak nagy része ötven év feletti	2,92	- 0,11	- 0,06	0,13	0,18	0,17
A közfoglalkoztatottak nagy része városban lakik	2,63	- 0,13	- 0,11	0,21	0,41	- 0,10
A közfoglalkoztatottak nagy része egyedülálló.	2,36	- 0,03	- 0,03	0,01	0,32	- 0,13
A közfoglalkoztatottak nagy része sokgyerekes.	3,24	- 0,21	- 0,06	0,16	0,34	0,12

Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét?	Total	Gondok nélkül élünk	Beosztással jól kijövünk	Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkben	Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	Nélkülözések közt élünk
A közfoglalkoztatottak nagy része a közösség számára hasznos munkát végez.	3,62	0,01	0,02	- 0,07	- 0,03	0,38
A közfoglalkoztatottak nagy része inkább segélyből élne, ha választhatna.	3,42	0,10	0,04	- 0,00	- 0,32	- 0,64
A közfoglalkoztatottak nagy része kiegészítő munkát végez.	3,75	0,08	- 0,03	- 0,00	0,15	- 0,25
A közfoglalkoztatottak nagy része irodai munkát végez.	1,83	- 0,07	- 0,02	- 0,00	0,15	0,49
A közfoglalkoztatottak nagy része máról holnapra él.	4,02	- 0,09	- 0,07	0,15	0,13	0,16
A közfoglalkoztatottak nagy része el tudna helyezkedni rendes munkaviszonyban, ha szeretne.	3,27	- 0,13	0,06	- 0,02	0,15	- 0,48

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

202. táblázat: A közfoglalkoztatásról alkotott kép a szubjektív szegénység szerint

Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét?	Total	Gondok nélkül élünk	Beosztással jól kijövünk	Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkben	Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	Nélkülözések közt élünk
	átlag	eltérés az átlagtól				
A közfoglalkoztatási programok miatt a hazai vállalkozások nem találnak megfelelő munkaerőt.	2,46	-0,07	-0,08	0,18	0,1	0,14
A közfoglalkoztatási programok segítenek helyben tartani a fiatalokat.	1,98	0,01	-0,02	0,03	0,14	-0,21
A közfoglalkoztatás csökkenti a feketén foglalkoztatottak számát	2,76	0,03	0,01	-0,03	-0,07	0,05
A közfoglalkoztatás fontos szerepet tölt be a település gazdaságában.	2,98	-0,05	-0,02	0,05	-0,14	0,52
A közfoglalkoztatási programok kiszolgáltatottá teszik az közfoglalkoztatottakat.	3,13	-0,12	-0,18	0,22	0,45	1,2
A közfoglalkoztatásban való részvételt lehetőségként élik meg a munkanélküliek.	3,52	-0,14	0,01	0,07	-0,2	0,3
A közfoglalkoztatás kiszűri, hogy ki az, aki a segélyezetttek közül dolgozni akar.	3,54	-0,02	0,08	-0,13	-0,3	0,5
A közfoglalkoztatási programok hozzájárulnak a	3,13	0,15	0,03	-0,08	-0,15	-0,54

Saját becslése szerint mi jellemzi a családját (azokét, akikkel együtt él vagy akikkel közös pénzből gazdálkodik) anyagi helyzetét?	Total	Gondok nélkül élünk	Beosztással jól kijövünk	Éppen hogy kijövünk a havi jövedelmünkből	Hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak	Nélkülözések közt élünk
közfoglalkoztatásba kerülők munkatapasztalatainak gyarapodásához.						
A közfoglalkoztatás akkor megoldás, ha a környéken nincs munkahely	3,89	-0,06	0,03	0,01	-0,25	0,16
A közfoglalkoztatási programok fontos szerepet töltenek be a közfoglalkoztatottak és családjuk életminőségének javulásában.	3,32	0,24	0,07	-0,22	-0,26	0,02
A közfoglalkoztatás lehetőséget teremt a szegényeknek a jövedelemszerzésre	3,68	0,1	0,02	-0,04	-0,32	0,05
A közfoglalkoztatási programok hatására javult a közbiztonság.	2,73	0,27	-0,02	-0,06	-0,27	-0,09
A közfoglalkoztatási programok eredményeként rendezettebbé vált a település.	3,74	0,13	0,01	-0,09	-0,08	0,17
A közfoglalkoztatás fontos az önkormányzati feladatok ellátásához.	3,57	0,04	0,03	-0,09	-0,19	0,57

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

203. táblázat, Szófelhő leggyakoribb fogalmai

(csak a legalább öt említés, Kérdés: Kérem, mondja meg mi az első 3 szó, ami eszébe jut arról, hogy közfoglalkoztatott?)

	Frequency	Valid Percent
alacsony bér	211	10,18
munkanélküli	168	8,11
munka	131	6,32
szegény	107	5,16
megalázó	103	4,97
jó	56	2,70
megélhetés	54	2,61
hasznos	46	2,22
iskolázatlan	43	2,08
lehetőség	42	2,03
kényszer	40	1,93
nem dolgoznak	38	1,83
cigány	33	1,59
segítség	30	1,45
közterület	29	1,40

	Frequency	Valid Percent
jobb mint a segély	26	1,25
közmunka	21	1,01
átmeneti	20	0,97
falu	20	0,97
utcai munka	19	0,92
segély helyett	18	0,87
fűnyírás	17	0,82
takarítás	17	0,82
kertészet	16	0,77
lusta	15	0,72
szemét szedés	15	0,72
állam	14	0,68
büntetés	14	0,68
felesleges	14	0,68
kihasználás	13	0,63
szükséges	11	0,53
önkormányzat	10	0,48
foglalkoztatás	9	0,43
biztonság	8	0,39
csoport	8	0,39
közösség	8	0,39
munkahelyteremtés	8	0,39
nehéz	8	0,39
semmittevés	8	0,39
beteg	7	0,34
értelmetlen	7	0,34
lenézés	7	0,34
megbecsülés	7	0,34
haszontalan	6	0,29
rabszolgaság	6	0,29
sajnálát	6	0,29
összes válasz száma	2072	100,00

Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

204. táblázat: A közfoglalkoztatás munkára kötelezés dimenzióját mérő főkomponens értékére ható változók

	Beta	t	Szig.
Konstans		-1,171	,242
Az általános bizalom mértéke	,068	1,666	,096
Nettó átlagos havi összjövedelem	-,064	-1,495	,135
Kor	,022	,502	,616
Vándorlási egyenleg	,952	2,342	,020
Élve születések és halálozások egyenlege	-,759	-,916	,360
Álláskeresők száma	,029	,089	,929

	Beta	t	Szig.
Megyeközpont távolsága (percben)	-,036	-,557	,578
Régióközpont távolsága (percben)	,014	,236	,813
Budapest távolsága (percben)	-,028	-,358	,720
Egy főre eső adóköteles jövedelem (ezer Ft)	-,086	-1,075	,283
Az egy főre jutó fejlesztési források összege ezer Ft-ban	,173	,271	,787
Közbiztonsággal való elégedettség*	,131	2,909	,004
Lakóhely bűnözési helyzetének változása*	,106	2,386	,017

*Szignifikáns hatás. Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

A fenti regressziós modell alapján csak a közbiztonsággal való elégedettség és a bűnözési helyzet változásának megítélése járt együtt szignifikánsan a közfoglalkoztatás munkára kötelezés dimenzióját mérő főkomponens értékével.

205. táblázat: A közfoglalkoztatás települési dimenzióját mérő főkomponens értékére ható változók.

	Beta	t	szig
Konstans		-3,049	,002
Az általános bizalom mértéke*	,124	3,239	,001
Nettó átlagos havi összjövedelem	-,010	-,244	,808
Kor	,048	1,181	,238
Vándorlási egyenleg	,444	1,167	,244
Élve születések és halálozások egyenlege	,573	,733	,464
Álláskeresők száma	,357	1,184	,237
Megyeközpont távolsága (percben)	,007	,109	,913
Régióközpont távolsága (percben)	,049	,922	,357
Budapest távolsága (percben)	-,082	-1,120	,263
Egy főre eső adóköteles jövedelem (ezer Ft)	-,134	-1,786	,075
Az egy főre jutó fejlesztési források összege ezer Ft-ban	,700	1,158	,247
Közbiztonsággal való elégedettség*	,154	3,728	,000
Lakóhely bűnözési helyzetének változása*	,282	6,847	,000

*Szignifikáns hatás. Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

A fenti regressziós modell alapján csak a közbiztonsággal való elégedettség, a lakóhely bűnözési helyzetének változásának megítélése és az általános bizalom mértéke járt együtt szignifikánsan a közfoglalkoztatás önkormányzati dimenzióját mérő főkomponens értékével.

206. táblázat: A közfoglalkoztatás jóléti dimenzióját mérő főkomponens értékét befolyásoló változók

	Beta	t	Szig.
Konstans		-3,930	,000
Az általános bizalom mértéke*	,096	2,419	,016
Nettó átlagos havi összjövedelem	-,031	-,763	,445
Kor	-,005	-,106	,915
Vándorlási egyenleg	,796	1,960	,050
Élve születések és halálozások egyenlege	-,324	-,394	,694
Álláskeresők száma	,108	,332	,740
Megyeközpont távolsága (percben)	-,023	-,377	,706

Régióközpont távolsága (percben)	,052	,925	,355
Budapest távolsága (percben)	,043	,564	,573
Egy főre eső adóköteles jövedelem (ezer Ft)	,100	1,307	,192
Az egy főre jutó fejlesztési források összege ezer Ft-ban	,372	,593	,554
Közbiztonsággal való elégedettség*	,159	3,675	,000
Lakóhely bűnözési helyzetének változása*	,149	3,484	,001

*Szignifikáns hatás. Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

A fenti regressziós modell alapján csak a közbiztonsággal való elégedettség, a lakóhely bűnözési helyzetének változása és az általános bizalom mértéke befolyásolja szignifikánsan a közfoglalkoztatás jóléti dimenzióját mérő főkomponens értékét.

207. táblázat: A közfoglalkoztatás gazdasági dimenzióját mérő főkomponens értékre ható változók

	Beta	t	Szig.
Konstans		-2,237	,026
Az általános bizalom mértéke*	,161	4,062	,000
Nettó átlagos havi összjövedelem*	-,082	-1,985	,048
Kor	,025	,583	,560
Vándorlási egyenleg*	,836	2,104	,036
Élve születések és halálozások egyenlege	-,862	-1,047	,295
Álláskereső száma	-,015	-,049	,961
Megyeközpont távolsága (percben)	-,045	-,717	,473
Régióközpont távolsága (percben)	,009	,161	,872
Budapest távolsága (percben)	-,003	-,041	,967
Egy főre eső adóköteles jövedelem (ezer Ft)	-,069	-,874	,382
Az egy főre jutó fejlesztési források összege ezer Ft-ban	,067	,105	,917
Közbiztonsággal való elégedettség	,050	1,155	,249
Lakóhely bűnözési helyzetének változása*	,234	5,438	,000

*Szignifikáns hatás. Forrás: saját számítás a kérdőív eredményei alapján

5. sz melléklet, Interjú mátrix

SZEREPLŐ TÍPUSA	BARANYA	NÓGRÁD	SZABOLCS	ZALA
Önkormányzati vezetők (polgármester, alpolgármester, jegyző, osztályvezető)	5	4	5	4
Kisebbségi önkormányzat	0	0	2	1
Járási foglalkoztatási hivatal munkatársai	3	3	3	4
Szociális ellátás munkatársai (alapszolgáltatási központ, családsegítő szolgálat stb.)	3	4	6	5
Civil szervezet/ egyház		2	2	1
Vállalkozók, munkáltatók, mezőgazdasági termelők	3	2	1	
Szociális szövetkezet vezető/ tag	5	1	0	1
Közfoglalkoztató szervezet, közfoglalkoztatás vezetők, brigádvezetők	3	5	10	5
közfoglalkoztatottak	2 egyéni	3 csoportos 2 egyéni	4 csoportos 4 egyéni	2 csoportos 2 egyéni
Összes interjú/csoport szám	112			